

T.C.

**ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**MAL SİGORTASI SÖZLEŞMELERİNDE KANUNİ
HALEFİYETE DAYALI RÜCU DAVASI**

Yüksek Lisans Tezi

Kübra ÇAKIR

Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans (İkinci Öğretim) Programı

Haziran 2024

T.C.

**ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**MAL SİGORTASI SÖZLEŞMELERİNDE KANUNİ
HALEFİYETE DAYALI RÜCU DAVASI**

Yüksek Lisans Tezi

Kübra ÇAKIR

Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans (İkinci Öğretim) Programı

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğretim Üyesi Murat ERDEM

Haziran 2024

TEŞEKKÜR

06/02/2023 tarihli deprem felaketinden sonra Kâhta/ADIYAMAN’da yazımına başladığım bu çalışmanın oluşum sürecinde bilgi, tecrübe ve birikimleriyle yol gösterip anlayışını esirgemeyen saygıdeğer tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Murat ERDEM’e, yine bu süreçte tez konumun seçiminde ve konunun daraltılmasında kıymetli görüş ve önerilerini esirgemeyen, her soruma sıklımadan cevap vererek destek olan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Hayrunnisa ÖZDEMİR ve Doç. Dr. Fatih Buğra ERDEM’e, kıymetli vakitlerini ayırarak tez savunma jürisinde bulunan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Mehmet Emin BİLGE ve Dr. Öğretim Üyesi Kemal Haluk ERUYGUR’a çalışmama yönelik eleştiri ve katkılarından ötürü teşekkür ederim.

Meslek hayatımın ilk gününden bu yana bana güvenerek bugünlere gelmemde katkısını esirgemeyen, hakkını ödeyemeyeceğim çok saygıdeğer Başkanım Emin SINMAZ’a, beni ticaret hukuku alanına yönlendiren, her başım sıkıştığında mesleki tecrübe ve donanımından faydalandığım, bir gün olsun desteğini esirgemeyen kıymetli Başkanım Hayri ÖZTÜRK’e, ilk görev yerim Gebze’de birlikte çalışmaktan her zaman onur ve gurur duyduğum, mesleki tecrübe ve birikimleri nedeniyle kendileriyle aynı mahkemede çalışmaktan ötürü kendimi hep çok şanslı hissettiğim, en başta sorularıyla fazlaca başlarını ağrıttığım, bana hep nezaketle yaklaşan ve desteklerini esirgemeyen, kendilerinden insani ve mesleki açıdan pek çok şey öğrendiğim kıymetli Başkanlarım Gülcan AÇIKGÖZ ve Ali AKKAYA ile kıymetli meslek büyüklerim Hakim Bahadır Muharrem ÜK ve Hakim Müge ÖZAYITGU ÜK’e emeklerinden ve desteklerinden ötürü teşekkür ederim.

Çalışmamın çeşitli aşamalarında katkılarını ve görüşlerini, manevi desteklerini esirgemeyerek yalnız olmadığımı hissettiren kıymetli meslektaşlarım ve arkadaşlarım Hakim Burak MERİÇ, Cumhuriyet Savcısı Zeynep GÖK MERİÇ, Hakim Birkan Fırat AFŞAR, Hakim Abdullah KAYA, Hakim Mürüvvet Merve ULU PETEK, Hakim Fatma ÇANGÜR ŞAHİN, Hakim Merve BAYRAM, Hakim Aslı Simge AKTAN, Hakim Burak TUNCAY’a çok teşekkür ederim.

Son olarak en büyük teşekkürüm bugünlerimin mimarları, sonsuz desteklerim aileme. Hayatımın her aşamasında yoluma ışık olan, fedakar annem Aysel ÇAKIR’a, maddi manevi desteğini esirgemeyerek arkamda dağ gibi duran babam Ferhat ÇAKIR’a, beni hep doğruya ve güzele yönlendiren, her koşulda karşılıksız sevgileriyle yanımda olduklarını hissettiren ablalarım Feryal ÇAKIR ve Fulya ÇAKIR’a, abim Ercan ÇAKIR’a, motivasyon ve neşe kaynaklarım yeğenlerim Dilşah ÇAKIR ve Metehan ÇAKIR’a çok ama çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
ÖZET	VIII
ABSTRACT	IX
KISALTMALAR.....	X
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SİGORTA SÖZLEŞMESİ VE UNSURLARI, ZARAR SİGORTASI TÜRÜ OLARAK MAL SİGORTASI KAVRAMI, KAPSAMI, MAL SİGORTASINA HAKİM İLKELER, MAL SİGORTASI SÖZLEŞMELERİNDEN KAYNAKLANAN UYUŞMAZLIKLAR .3

1. SİGORTA SÖZLEŞMESİ VE UNSURLARI	3
1.1 Genel Olarak Sözleşme	3
1.2. Sigorta Sözleşmesinin Tanımı	3
1.3. Sigorta Sözleşmesinin Özellikleri.....	3
1.4. Sigorta Sözleşmesinin UNSURLARI	5
1.4.1. Sigortacı	5
1.4.2. Sigorta Ettiren	5
1.4.3. Sigorta Menfaati.....	7
1.4.4. Riziko (Tehlike)	7
1.4.5. Sigorta Bedeli.....	8
1.4.6. Prim.....	10
2. ZARAR SİGORTASI TÜRÜ OLARAK MAL SİGORTASI KAVRAMI, KAPSAMI, MAL SİGORTASINA HAKİM İLKELER.....	11
2.1. Genel Olarak Zarar Sigortası Ve Türleri	11
2.1.1. Mal Sigortaları	12
2.1.1.1. Genel Olarak Mal Sigortası, Tanımı, Riziko Çeşitleri	12
2.1.1.2. Mal Sigortası Kapsamı (Grup Mal Sigortası).....	13
2.1.1.3. Mal Sigortasına Hakim İlkeler	15
a. Genel Olarak.....	15
b. Menfaat İlkesi.....	15
i. Başkası Lehine Sigorta	16
ii. Müşterek Menfaatlerin Sigortalanması.....	16

iii. Menfaat Üzerindeki Sınırlandırmalar	17
iv. Geçmişe Etkili Sigorta	18
c. Tazminat İlkesi	18
i. Eksik Sigorta	19
ii. Aşkın Sigorta	20
iii. Takseli Sigorta	20
iv. Birden Çok Sigorta	20
d. Halefiyet İlkesi	22
2.1.1.4. Mal Sigortası Süresi	22
2.1.1.5. Mal Sigortası Sözleşmesinin Sona Ermesi	22
2.1.2. Sorumluluk Sigortaları	24
2.1.2.1. Tanımı	24
2.1.2.2. Sorumluluk Sigortaları ile Mal Sigortalarının Benzerlik ve Farklılıkları	25
2.1.2.3. Sorumluluk Sigortalarında Zarar Gören Üçüncü Kişi ile Destekten Yoksun Kalanların Doğrudan Sigorta Şirketine Başvurmasından Doğan Uyuşmazlıklar	26

3. MAL SİGORTASI SÖZLEŞMELERİNDEN KAYNAKLANAN UYUŞMAZLIKLAR 30

3.1. Genel Olarak..... 30

3.2. Mal Sigortası Sözleşmesinden Kaynaklanan Uyuşmazlıkların Çeşitleri 31

3.2.1. Sigorta Ettiren ile Sigortacı Arasındaki Sözleşmeden Kaynaklanan Uyuşmazlıklar .	31
3.2.2. Sigortacının Kanuni Halefiyeti ve Rücu Hakkından Doğan Uyuşmazlıklar	33
3.2.2.1. Genel Olarak Rücu Hakkı	33
a. Kavram Olarak Rücu	33
b. Rücu Hakkının Tanımı	34
c. Rücu Hakkının Hukuki Niteliği	34
3.2.2.2. Genel Olarak Halefiyet	35
a. Kavram Olarak Halefiyet	35
b. Halefiyetin Tanımı	35
c. Halefiyetin Hukuki Niteliği	36
d. Kanuni Halefiyet	37
e. Halefiyetin İradi Temlikten Ayrılması	38
3.2.2.3. Halefiyet ve Rücu Hakkının Karşılaştırılması	38
3.2.2.4. Sigortacının Kanuni Halefiyeti	40
a. Tanımı	40
b. Amacı	42
c. Hukuki Niteliği – Sigortacının Halefiyetinin Teknik Anlamda Bir Halefiyet Olup Olmadığı Sorunu	44
3.2.2.5. Sigortacının Kanuni Halefiyetinden Doğan Rücu Hakkı	45
a. Gerçekleşme Şartları	45
i. Hukuken Geçerli Bir Sigorta Sözleşmesi Var Olmalıdır	45
ii. Sigorta Sözleşmesi Kapsamında Bir Zarar Meydana Gelmiş Olmalıdır	47
iii. Sigorta Tazminatı Ödenmiş Olmalıdır	48
iv. Sigorta Tazminatı Sigortacıya Rücu Hakkı Veren Türden Bir Sigorta Sözleşmesine Dayalı Olarak Ödenmiş Olmalıdır	51
v. Sigortalı, Asıl Zarar Sorumlusuna Karşı Bir Dava Hakkına Sahip Olmalıdır	54
vi. Sigortacının Rücu Davası Açmasını Önleyebilecek Bir Anlaşma Bulunmamalıdır	59

3.2.2.6. Sigortacının Kanuni Halefiyete Dayanmayan Rücu Hakkı	62
---	----

İKİNCİ BÖLÜM

RÜCU DAVASINDA GÖREVLİ VE YETKİLİ MAHKEME, TARAFLAR, RÜCU DAVASININ KONUSU, HUKUKİ NİTELİĞİ, DAVA AŞAMALARI, İSPAT VE DELİLLER, DAVADA ÖZEL DURUMLAR, KANUN YOLLARI.....	64
---	-----------

1. RÜCU DAVASINDA GÖREVLİ MAHKEME	64
--	-----------

2. RÜCU DAVASINDA YETKİLİ MAHKEME	67
--	-----------

3. RÜCU DAVASINDA TARAFLAR	70
---	-----------

3.1. Genel Olarak Sigorta Sözleşmesinden Kaynaklanan Uyuşmazlıklarda Taraflar, Dava Arkadaşlığı, İhbar ve Müdahale	70
---	-----------

3.2. Davacı	72
--------------------------	-----------

3.2.1. Sigortacı	72
------------------------	----

3.2.2. Güvence Hesabı	73
-----------------------------	----

3.2.3. Reasürör	74
-----------------------	----

3.2.4. İflas Masası	75
---------------------------	----

3.2.5. Sigortacının Alacak Hakkını Temlik Yoluyla İktisap Eden Kişi.....	75
--	----

3.3. Davalı.....	75
-------------------------	-----------

3.3.1. Zarar Sorumlusu.....	75
-----------------------------	----

3.3.2. İflas Masası	76
---------------------------	----

3.3.3. Zarar Sorumlusunun Mirasçıları	76
---	----

3.3.4. Borcu Nakil Yolu İle Devralan	77
--	----

3.3.5. Hukuki Sorumluluk Sigortacısı.....	77
---	----

3.3.6. Sigortalı.....	77
-----------------------	----

4. RÜCU DAVASININ KONUSU.....	77
--------------------------------------	-----------

4.1. Asıl Alacak	80
-------------------------------	-----------

4.2. Yan Haklar.....	81
-----------------------------	-----------

4.3. Rücu Davasının Belirsiz Alacak Davası veya Kısmi Dava Olarak Açılıp Açılamayacağı Sorunu	83
--	-----------

4.4. Rücu Davasının Terditli Dava Olarak Açılıp Açılamayacağı Sorunu	85
---	-----------

4.5. Rücu Davasının Seçimlik Dava Olarak Açılıp Açılamayacağı Sorunu	86
---	-----------

4.6. Rücu Davasının Davaların Yiğilmesi Olarak Açılıp Açılamayacağı Sorunu	86
---	-----------

4.7. Rücu Davasının Topluluk Davası Olarak Açılıp Açılamayacağı Sorunu	87
---	-----------

5. RÜCU DAVASININ HUKUKİ NİTELİĞİ VE HUKUKİ SEBEBİ.....	88
5.1. Hukuki Niteliği	88
5.2. Hukuki Sebebi	89
6. DAVA AŞAMALARI.....	89
6.1. Dilekçeler Aşaması	90
6.2. Ön İnceleme Aşaması.....	92
6.3. Tahkikat Aşaması.....	93
6.4. Sözlü Yargılama ve Hüküm	95
7. İSPAT VE DELİLLER.....	96
7.1. İspat Yüğü.....	97
7.2. Rücu Davasında İspat Vasıtaları (Deliller)	103
7.2.1. Genel Olarak	103
7.2.2. Senetle (Kesin Delille) İspat	104
7.2.3. Takdiri Delillerle İspat	107
8. DAVADA ÖZEL DURUMLAR.....	109
8.1. Savunma Vasıtaları (İtiraz ve Def'i).....	109
8.2. Zamanaşımı.....	110
8.2.1. Zamanaşımı Süresi	110
8.2.2. Başlangıç Tarihi	111
8.3. Rücu Davasında Muafiyet İndirimi Meselesi	113
9. KANUN YOLLARI.....	115
9.1. Genel Olarak.....	115
9.2. Olağan Kanun Yolları.....	116
9.2.1. İstinaf	116
9.2.2. Temyiz	120
9.3. Olağanüstü Kanun Yolları	121
9.3.1. Yargılamanın İadesi	121
9.3.2. Kanun Yararına Temyiz.....	122

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MAL SİGORTALARINDA KANUNİ HALEFİYETTEN KAYNAKLANAN UYUŞMAZLIKLARDA MAHKEME DIŞI ÇÖZÜM YÖNTEMLERİ..... 124

1. MAHKEME DIŞI UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM YÖNTEMLERİ 124

1.1. Genel Olarak..... 124

1.2. Arabuluculuk..... 126

1.2.1. İhtiyari Arabuluculuk..... 128

1.2.2. Dava Şartı Arabuluculuk..... 128

1.2.2.1. Sigorta Hukukunda Dava Şartı Arabuluculuk Kapsamına Giren Uyuşmazlıklar 130

1.2.2.2. Arabuluculuğun Dava Şartı Olmasının Hukuki Sonucu..... 133

1.2.2.3. Dava Şartı Arabuluculuk Faaliyetinin Sona Ermesi ve Sonuçları..... 134

1.2.2.4. Dava Şartı Arabuluculukta Ücret ve Giderler 137

1.3. Tahkim 139

1.3.1. Tanımı..... 139

1.3.2. Hukuki Niteliği 139

1.3.3. Tahkimle İlgili Usul İlkeleri 140

1.3.3.1. Tasarruf İlkesi..... 140

1.3.3.2. Taraflarca Getirilme İlkesi..... 140

1.3.3.3. Taleple Bağlılık İlkesi 140

1.3.3.5. Hukuki Dinlenilme Hakkı 141

1.3.3.6. Gizlilik İlkesi 141

1.3.3.7. Dürüstlük İlkesi 142

1.3.3.8. Usul Ekonomisi İlkesi 142

1.3.3.9. Hakemin Davayı Aydınlatma Ödevi 142

1.3.3.10. Yargılamanın Hakem Tarafından Yürütülmesi İlkesi 142

1.3.3.11. Doğrudan Doğrualık İlkesi 143

1.3.3.12. Yazılılık ve Sözlülük İlkeleri..... 143

1.3.3.13. Yargılama Konusunun Sınırlı Olması İlkesi 143

1.3.3.14. Teksif İlkesi 143

1.3.4. Türleri 144

1.3.4.1. Taraf İradesinin Etkili Olup Olmamasına Göre 144

i. Zorunlu Tahkim 144

ii. İhtiyari Tahkim 145

1.3.4.2. Uyuşmazlığın Türüne ya da Niteliğine Göre..... 145

i. Adi Tahkim 145

ii. Ticari Tahkim..... 145

1.3.4.3. Milletlerarası Unsur İçerip İçermemesine Göre 146

i. Milli (İç) Tahkim..... 146

ii. Milletlerarası Tahkim..... 146

1.3.4.4. Belirli Bir Kurumun Güvencesi ve Denetimi Altında Cereyan Edip Etmemesine Göre 146

i. Kurumsal Olmayan (Ad-Hoc/ Arızı) Tahkim 146

ii. Kurumsal Tahkim 147

1.3.5. Sigorta Tahkimi 147

1.3.5.1. Sigorta Tahkiminin Hukuki Niteliği.....	148
1.3.5.2. Sigortacılıkta Tahkimin Tarafları	149
i. Davacı	149
ii. Davalı	150
1.3.5.3. Sigorta Tahkim Komisyonuna Başvuru Şartları.....	151
i. Sigorta Sözleşmesinden Kaynaklanan Uyuşmazlığın Bulunması.....	151
ii. Sigorta Şirketinin Tahkim Komisyonuna Üye Olması	151
iii. Aynı Uyuşmazlık İçin Mahkemeye, Tahkime, Tüketici Hakem Heyetine Başvuru Yapılmamış Olması.....	151
iv. Sigorta Şirketine Başvuru Yapılmış Olması	152
1.3.5.4. Sigorta Tahkim Komisyonuna Başvuru ve Yargılama Usulü	152
1.3.5.5. Dava Şartı Arabuluculuk Bakımından Sigortacılıkta Tahkimin Değerlendirilmesi	155
1.3.5.6. Sigortacılıkta Tahkim Kararına Karşı Kanun Yolları.....	155
SONUÇ	158
KAYNAKLAR.....	163
ÖZGEÇMİŞ	176

ÖZET

Mal Sigortası Sözleşmelerinde Kanuni Halefiyete Dayalı Rücu Davası

Mal sigortası sözleşmeleri gerçek kişi veya ticari yahut esnaf işletmelerinin ekonomik değer taşıyan menfaatlerini tehdit eden rizikolara karşı teminat sağlamaktadır. Sigortacı ile sigorta ettiren arasında akdedilen poliçe kapsamındaki bir rizikonun gerçekleşmesi halinde zararın tazmini sigorta ile güvence altına alınmaktadır. Riziko gerçekleştiğinde, sigorta ettiren zararını hem tazminat borçlusu üçüncü kişi hem de sigortacısından talep ettiği takdirde kendisinin mal varlığında zenginleşmeye yol açılır. Yine, aslında zararın doğmasına sebebiyet veren üçüncü kişi de sigorta sözleşmesi sayesinde sorumluluktan kurtulabilir. İşte sigorta hukukunda bu türlü sakıncalar, sigortacının kanuni halefiyeti ve rücu hakkı ile bertaraf edilmektedir.

Çalışmamızda mal sigortası sözleşmesinden kaynaklı alacağın rücu edilmesinde taraf ve dava ehliyetine sahip veya davayı takip etme yetkisine sahip tüzel kişiliğe haiz sigorta şirketi ile davalı konumundaki zarar sorumlusu olduğu iddia olunan gerçek veya tüzel kişi aleyhine mahkemede dava dilekçesi ile açılacak rücu davasının terminolojisi, hukuki niteliği, benzer davalarla ilişkisi, sigorta hukukunda açılacak diğer davalardan farkları, davada ispat ve deliller, dava aşamaları, davada özel durumlar, hüküm, kanun yolları ve mahkeme dışı uyuşmazlık çözüm yöntemleri ile ilişkisi incelenecektir. Çalışma özellikle sigorta sözleşmesinden kaynaklı alacak ve tazminat taleplerinin kaynaklandığı sigorta hukukundan kaynaklı uyuşmazlıkların tespiti ve bu konuda kanun yollarında görevli Bölge Adliye Mahkemeleri ve Yargıtay kararları ışığında teorik yaklaşımı ortaya koyma amacı taşımaktadır.

Tez üç bölümden oluşacaktır. Birinci bölümde sigorta sözleşmesi, unsurları, zarar sigortası türü olarak mal sigortası kavramı, kapsamı, mal sigortasına hakim ilkeler, mal sigortası sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar, rücu davası, ikinci bölümde rücu davasında görevli ve yetkili mahkeme, taraflar, dava konusu ve sebebi, hukuki niteliği, dava aşamaları, ispat ve deliller ile davada özel durumlar, kanun yolları, üçüncü bölümde ise, mal sigortalarında kanuni halefiyetten kaynaklanan uyuşmazlıkların mahkeme dışı çözümü konuları yargı uygulamaları ve teorik bilgiler eşliğinde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mal sigorta sözleşmeleri, sigorta tazminatı, riziko, sigortacının rücu hakkı, kanuni halefiyet.

ABSTRACT

Recourse Case Based On Legal Succession In Property Insurance Contracts

Property insurance contracts provide protection against risks that threaten the economic interests of individuals or enterprises. When an insured risk materializes under a policy agreed upon between the insurer and the insured, compensation for the damage is secured through insurance. If the risk occurs and the insured claims damages both from a third-party debtor and the insurer, it might lead to enrichment of the insured's assets. Moreover, the third party, who was actually the cause of the damage, might evade liability thanks to the insurance contract. Such pitfalls in insurance law are addressed through the insurer's legal subrogation and the right to recourse.

In our study, the terminology of the subrogation lawsuit to be filed with a petition in court against the insurance company, which has the capacity to be a party and litigant or has the legal personality with the authority to pursue the lawsuit, and the real or legal person who is alleged to be responsible for the damage in the defendant position in the subrogation of the receivable arising from the property insurance contract, its legal nature, its relationship with similar cases, its differences from other cases to be filed in insurance law, proof and evidence in the case, stages of the case, special circumstances in the case, judgment, legal remedies and its relationship with out-of-court dispute resolution methods will be examined. The study aims to identify the disputes arising from the insurance law, especially the claims arising from the insurance contract, and to reveal the theoretical approach in the light of the decisions of the Regional Courts of Appeal and the Supreme Court of Cassation.

The thesis will consist of three parts. The first part will discuss the insurance contract, its elements, the concept of property insurance as a type of damage insurance and its scope, principles governing property insurance, disputes arising from the property insurance contracts, the subrogation lawsuit. The second part will jurisdiction and competent court in the subrogation lawsuit, address parties, subject and cause of the case, stages of the lawsuit, evidence and proofs, special circumstances in the lawsuit and legal remedies. The third part will delve into out of court resolution of disputes arising from legal subrogation in property insurance, accompanied by judicial practices and theoretical knowledge.

Keywords: property insurance contracts, insurance compensation, risk, insurer's right to recourse, legal succession.

KISALTMALAR

ADR	: Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları
age	: adı geçen eser
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBE	: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
AYBÜSBE	: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
bkz.	: bakınız
c.	: cümle
C.	: Cilt
ÇÜSBE	: Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
DASK	: Doğal Afet Sigortaları Kurumu
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
dn.	: dipnot
ed.	: editör
E.T.	: erişim tarihi
eTTK	: Eski Türk Ticaret Kanunu
E.	: Esas
EÜSBE	: Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: HMK
HUAK	: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
HÜHFD	: Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İK	: İcra İflas Kanunu
İMÜSBE	: İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İTÜSBD	: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İÜHFD	: İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜSBE	: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
K.	: Karar

KTK	: Karayolları Trafik Kanunu
KZMSS	: Karayolları Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası
m.	: madde
MÜHFHAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
MÜSBE	: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
MTK	: Milletlerarası Tahkim Kanunu
RG.	: Resmi Gazete
s.	: sayfa
S.	: Sayı
SK	: Sigortacılık Kanunu
STY	: Sigortacılıkta Tahkime İlişkin Yönetmelik
SÜSBE	: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
sy.	: sayılı
TARSİM	: Tarım Sigortalıları Havuzu
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TKHK	: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TL	: Türk Lirası
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TSREŞB	: Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği
TTK	: TTK
UÜSBE	: Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
Y.	: Yıl
YİBK	: Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu
YKD	: Yargıtay Kararları Dergisi
YL	: Yüksek Lisans

GİRİŞ

Günümüz koşullarında gerçek kişi veya ticari yahut esnaf işletmelerinin sosyal ve meslek hayatlarında çeşitlenerek artan risklerin gerçekleşmesinden doğacak zarar ve hasarlardan, kendilerine güvence sağlamak adına başvurulmuş hukuki müesseselerin başında sigorta sözleşmeleri gelmektedir. Sınırlı rizikolar bakımından koruma sağlayan ve zorunlu olan sosyal sigortaların zaman içerisinde kişileri korumada yeterli olmayacağı düşüncesiyle kanun koyucu özel sigorta kavramını getirmiştir.

Özel sigorta, Hukukumuzda 6102 sayılı TTK'nun altıncı kitabı olan "Sigorta Hukuku" kitabında 1401 ve devamı maddeleri ile düzenleme altına alınmıştır. TTK'nun "Sigorta Hukuku" kitabının "Sigorta Türlerine İlişkin Özel Hükümler" başlığını taşıyan ikinci kısım alt başlığında sigorta türleri olarak zarar ve can sigortaları şeklinde düzenleme altına alınmıştır. Kanun sistematığında zarar sigortaları; mal ve sorumluluk sigortaları olup, can sigortaları ise; kaza, hayat ve hastalık ile sağlık sigortası alt başlıklarında düzenlenmiştir.

Sigorta sözleşmesinde korunan riziko beklenmedik bir olay yahut sigortalının kendi kusuru ile ortaya çıkabileceği gibi üçüncü bir kişinin fiili ile de ortaya çıkabilir. Bu son halde, yani rizikonun üçüncü kişinin fiili ile ortaya çıkması durumunda, sigorta ettiren sigorta sözleşmesi gereğince sigortacıdan sigorta tazminatını talep edebileceği gibi, zarar sorumlusu üçüncü kişiden de zararının giderilmesini talep edebilir.

Zarar sigortalarına hakim "tazmin ve zenginleşme yasağı" ilkesi gereğince sigorta ettiren-sigortacı ve zarar sorumlusu üçüncü kişi arasındaki menfaatler dengesi korunmalıdır. Bu ilkeye göre sigorta, sigorta ettiren yönünden kazanç aracı olarak görülmemelidir. Öte yandan sigorta ettirenin sigorta tazminatını alması ile, sigorta sözleşmesinin tarafı olmayan ve prim ödeme külfetine katlanmayan zarar sorumlusu üçüncü kişinin, sorumluluktan kurtulamaması gerekir.

Bahsi geçen sakıncaların önlenmesi için zarar sigortalarının bir çeşidi olan mal sigortalarında TTK'nun 1472'nci maddesinde, sorumluluk sigortalarında TTK'nun 1481'inci maddesinde "halefiyet" ilkesine yer verilmiştir. Aslında bir borçlar hukuku kurumu olan halefiyet kurumu, sigorta hukuku alanında yukarıda bahsi geçen emredici ve istisnâsi nitelikteki hükümler ile özel olarak düzenleme altına alınmıştır. Halefiyet ilkesi gereğince sigorta şirketi sigorta tazminatını ödedikten sonra sigorta ettirenin yerine geçerek, asıl zarar sorumlusu üçüncü kişiye rücu eder. Sigortacının rücu davası ile, sigortalıya ödenen tazminatı zarar sorumlusundan isteme hakkı, sigortacı açısından güvence oluşturduğundan prim ödemeleri bu nispette düşük tutulabilecek olup, böylece gerçek veya tüzel kişilerin sigorta sözleşmelerini ucuz bir önlem aracı olarak görmesi ve sigorta sözleşmelerinin yaygınlaşması sağlanabilecektir.

Gerek Sigorta Hukuku gerekse sigorta piyasası açısından önem taşıyan bir hukuki müessese olan “rücu davası” ve HMK’ndaki başlıklarla ilişkisi çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Bu kapsamda özel sigorta hukukunda, zarar sigortalarından sorumluluk sigortası sözleşmelerinde kanuni halefiyete dayalı rücu davası ile benzerlik ve farklılıklarına değinilmeye çalışılarak bilhassa kapsam ve konunun temeli itibariyle mal sigortası sözleşmelerinde kanuni halefiyete dayalı rücu davası ele alınmış, ayrı bir tez konusu oluşturabilecek sosyal sigortalarda rücu davası çalışmamızın kapsamı dışında tutulmuştur.

Çalışmamızda sigorta hukukunda rücu davası üç bölüm halinde inceleme konusu yapılmıştır.

Birinci bölümde, çalışmamızın daha iyi anlaşılabilmesi için bilinmesi gerekli temel kavramlar olan sigorta sözleşmesi ve unsurları açıklanmıştır. Devamında genel olarak zarar sigortası türü olarak mal sigortası kavramı, kapsamı, mal sigortasına hakim ilkeler, diğer zarar sigortası türü olan sorumluluk sigortası, sorumluluk sigortası ile mal sigortasının benzerlik ve farklılıkları, sorumluluk ve mal sigortası sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların neler olduğu üzerinde durulmuş, nihayetinde sigortacının kanuni halefiyetinden kaynaklanan rücu hakkı ve gerçekleşme şartları ele alınmıştır.

Rücu davasının yargılama ve usul hukuku açısından incelendiği ikinci bölümde, rücu davasının tarafları, görevli ve yetkili mahkemenin belirlenmesi, dava konusu ve sınırları, hukuki niteliği, ispat yükü ve deliller ile davada özel durumlar, zamanaşımı, rücu davası sonucu verilecek mahkeme hükmüne karşı başvurulacak kanun yolları konuları incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise, mal sigortalarında kanuni halefiyetten kaynaklanan uyuşmazlıkların mahkeme dışı çözüm yöntemleri açıklanmaya çalışılarak çalışmamız nihayete erdirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİGORTA SÖZLEŞMESİ VE UNSURLARI, ZARAR SİGORTASI TÜRÜ OLARAK MAL SİGORTASI KAVRAMI, KAPSAMI, MAL SİGORTASINA HAKİM İLKELER, MAL SİGORTASI SÖZLEŞMELERİNDEN KAYNAKLANAN UYUŞMAZLIKLAR

1. SİGORTA SÖZLEŞMESİ VE UNSURLARI

1.1 Genel Olarak Sözleşme

Sözleşme hem bir hukuki işlem hem de bir hukuki ilişkidir¹. Borçlar hukukunda sözleşme kavramı, borç sözleşmesi diğer bir ifadeyle taraflardan biri veya her ikisi için borç doğuran sözleşme anlamını taşımaktadır. Genel ve soyut bir kavram olan sözleşme tek başına borç sözleşmelerini düzenlemez. Gerek TBK’da gerekse diğer kanunlarda ferdi nitelikte çeşitli sözleşme türleri düzenleme altına alınmıştır². Çalışmamızın konusunu oluşturan sigorta sözleşmeleri de aşağıda ifade edeceğimiz şekilde bir sözleşme türünü oluşturur.

1.2. Sigorta Sözleşmesinin Tanımı

Sigorta sözleşmesi 6102 sayılı TTK’nda sigorta hukukunun düzenlendiği altıncı kitapta, madde 1401/1’de tanımlanmıştır³. Kanundaki tanımdan da anlaşılacağı üzere sigorta sözleşmeleri karşılıklı edimler içeren ve tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerdir⁴. Sigorta sözleşmesi ile sigorta ettiren prim ödeme borcunu, sigortacı ise sigortalının menfaatini tehlikeye sokan rizikoyu taşımayı üstlenir⁵.

1.3. Sigorta Sözleşmesinin Özellikleri

¹ EREN, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 15. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2013, s.200, REİSOĞLU, Safa, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 24. Bası, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2013, s.62, sözleşmenin tanımı için bkz. TBK m. 1/1.

² EREN s.200-203, KILIÇOĞLU, Ahmet M., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 26. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2022, s.79.

³ Sigorta sözleşmesinin tanımı için bkz. TTK m. 1401/1.

⁴ EREN s.211, AYHAN, Rıza; ÇAĞLAR, Hayrettin; ÖZDAMAR, Mehmet, Sigorta Hukuku, 6. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2023, s.144.

⁵ DAMAR, Cahit, Sigortacının Kanuni Halefiliyeti ve Rücu Hakkı, 1. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, Mayıs 2022, s.57.

Sigorta sözleşmeleri; rızai, sürekli borç ilişkisi doğuran, iltihaki, iyi niyet ve dürüstlük ilkelerinin egemen olduğu, buna karşılık şarta bağlı olmayan ve geçerlilik şartı bulunmayan sözleşmelerdir. Çalışmamızın bu başlığında sigorta sözleşmesinin özellikleri aşağıda daha detaylı incelenecektir.

Sigorta sözleşmeleri, sözleşmenin tarafları olan sigorta ettiren ve sigortacının birbirine uygun ve karşılıklı irade beyanları ile kurulur. Dolayısıyla rızai sözleşmelerden olan⁶ sigorta sözleşmesinin geçerli olabilmesi TTK’nda herhangi bir şekli şarta tabi tutulmamıştır. Sigorta sözleşmesi yazılı yapılabileceği gibi sözlü olarak da yapılabilir. Poliçe, sigorta sözleşmesinden ayrı bir belgedir⁷. Bir hukuki işlem olan sigorta sözleşmesi sözlü olarak yapıldığı ve ispatı noktasında bir uyuşmazlık doğduğu takdirde HMK’nun 200’üncü maddesi hükmü uygulanır⁸.

Sigorta sözleşmesi şarta bağlı sözleşmelerden değildir⁹. Sigortacının asli ve tek yükümlülüğü sigorta tazminatını ödemek değildir. Sigorta sözleşmesinin kurulduğu andan itibaren, herhangi bir kayıt ve şarta bağlı olmaksızın, sigorta ettirenin rizikolarını taşır¹⁰.

Sigorta sözleşmeleri sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerdendir¹¹. Rizikonun ne zaman gerçekleşeceği veya gerçekleşip gerçekleşmeyeceği önceden bilinemeyeceğinden sigorta sözleşmesi sürekli borç ilişkisi niteliği taşımaktadır¹². Sigorta ettiren ile sigortacının sözleşmenin devamı süresince bazı yükümlülükleri mevcuttur¹³. Örneğin, sigorta ettirenin, TTK’nun 1444’üncü maddesi uyarınca rizikoyu ağırlaştırmama, TTK’nun 1446’ncı maddesi uyarınca rizikonun gerçekleştiğini öğrenince durumu gecikmeksizin sigortacıya bildirme, sigortacının ise, TTK’nun 1421’inci maddesi uyarınca sözleşme süresi içerisinde rizikoyu taşıma, TTK’nun 1423’üncü maddesi uyarınca sözleşme süresi içerisinde önemli sayılabilecek olaylarla ilgili aydınlatma yükümlülükleri söz konusudur¹⁴.

Sigorta sözleşmelerinde büyük ölçüde iyi niyet ve dürüstlük ilkeleri geçerlidir¹⁵. Özellikle sigorta ettirenin sigortacıyı yanıltmaması, sözleşme süresince sigortacıya doğru bilgi vermesi, yaşanan değişiklikler hakkında sigortacıyı bilgilendirmesi gerekir¹⁶.

⁶ BOZKURT; Tamer, Sigorta Hukuku, 13. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, s. 112.

⁷ BOZER, Ali, Sigorta Hukuku, 2. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Türkiye İş Bankası A.Ş. Vakfı, Ankara, 2007, s. 41.

⁸ KENDER, Rayegan; Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku, 16. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2017, s. 181, BOZKURT s. 116, DAMAR s.58.

⁹ KENDER s. 176-177, BOZKURT s. 112.

¹⁰ DAMAR s.59, BOZKURT s. 112.

¹¹ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.144, KILIÇOĞLU, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s.72.

¹² KIRKAYAK, Gökhan; Sigorta Sözleşmesinin Kurulmasına İlişkin Hukuki Sorunlar, İÜSBE YL Tezi İstanbul, 2009, s. 8.

¹³ BOZKURT s. 113.

¹⁴ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.144.

¹⁵ ÖĞÜZ, Zehra Şeker; YAZICIOĞLU, Emine; Sigorta Hukuku, Filiz Kitabevi, 5.Baskı, İstanbul, 2022, s.75.

¹⁶ DAMAR s.60, BOZKURT s. 113.

Sigorta sözleşmeleri iltihaki (katılmalı) sözleşmelerdendir¹⁷. Sigortacı tarafından, sigorta özel ve genel şartlarının içeriği önceden hazırlanmakta, sigorta ettiren ise kendisine sunulan sözleşmeyi teklif edilen şartlarla kabul ederek katılmaktadır¹⁸.

1.4. Sigorta Sözleşmesinin Unsurları

TTK'nun 1401/1'inci maddesinde yapılan tanımdan sigorta sözleşmesi için zorunluluk arz eden unsurlar sigorta sözleşmesinin tarafları olan sigortacı ve sigorta ettiren ve bunların veya üçüncü kişinin menfaatine ilave olarak riziko, sigorta bedeli ve primden oluşur¹⁹.

1.4.1. Sigortacı

Sigorta ettirenin karşı tarafında yer alarak sözleşmenin tarafı olan sigortacı, rizikoyu taşıyarak sigorta himayesini taahhüt eden sigorta şirkettir²⁰. İç hukukumuz bakımından sigorta ve reasürans şirketlerinin kurulmasının 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'nun 3'üncü maddesi gereğince anonim şirket ya da kooperatif şeklinde olması gerektiği düzenlenmiştir. Bundan dolayı gerçek kişiler ve kollektif, komandit, limited şirketler sigortacılık yapamaz²¹. Anonim şirket ve kooperatifin ise sigortacılık yapabilmesi için, faaliyette bulunmak istedikleri sigorta alanı için Müsteşarlıktan ruhsat alma zorunluluğu bulunmaktadır (SK m. 5/1.).

1.4.2. Sigorta Ettiren

Sigorta ettiren, başta prim borcu olmak üzere borç mahiyetinde yükümlülükleri ve görev niteliğinde yükümlülükleri bulunan, buna karşılık kendisinin veya üçüncü bir kişinin maddi menfaatinde zarara neden olan tehlikenin (rizikonun) gerçekleşmesi üzerine, bu zararın sigortacı tarafından tazmin edilmesi ya da bir kişinin hayatında meydana gelen bir takım olaylar yahut hayatının sona ermesi halinde sigortacının para ödemesi hususunda sigortacı ile sözleşme imzalayan gerçek veya tüzel kişidir²². Sigorta ettirenin gerçek kişi olması halinde fiil ehliyetine

¹⁷ EREN s.214, BOZKURT s. 114.

¹⁸ ÖĞÜZ / YAZICIOĞLU s.75, EREN s.214.

¹⁹ BOZER, Sigorta Hukuku, s.32, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.122.

²⁰ ÖĞÜZ / YAZICIOĞLU s.87, DAMAR s.44.

²¹ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.123.

²² ALGANTÜRK, Didem; "Sigorta Sözleşmesi Süresi İçinde Sigorta Ettirenin Yükümlülükleri", İTÜSBD, Cilt 11, Sayı 22, Güz 2012, s.2, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.123, DAMAR s.46.

sahip olması yani akli dengesinin yerinde olması, kısıtlı olmaması ve reşit olması gerekli ve yeterlidir²³.

Sigorta ettirenin akdettiği sigorta sözleşmesi ile korunan menfaat bizzat kendisine ait ise, “kendi hesabına sigorta” söz konusu olur²⁴. Ancak sigorta ettiren mutlaka kendi menfaatinin koruma altına almak zorunda değildir. Sigorta ettiren üçüncü kişiye ait maddi menfaati onun ismini bildirerek ya da bildirmeyerek, sigorta ettirebilir²⁵ (TTK m. 1454/1). Sigorta ettirenden bir başkasına ait menfaat sigorta sözleşmesi ile koruma altına alınmış ise “başkası lehine sigorta” söz konusu olur²⁶. Bu halde sigorta sözleşmesinin tarafı olmayan ancak sigorta himayesinden yararlanan kişiye sigortalı denmektedir²⁷. Üçüncü kişi lehine yapılan sigortada sözleşmeden doğan haklar sigortalıya ait iken, prim ödeme borcu, sigorta sözleşmesini akdeden sigorta ettirene aittir²⁸.

Yol yapım inşaatında meydana gelen hasarın, sigorta ettiren tarafından giderilmesi ve inşaat all risk sigorta poliçesi kapsamında sigortacıdan tazmini istemiyle açılan davada, Yargıtay, sigorta sözleşmesinden doğan talep ve dava hakkının sigortalıya ait olduğunu, aksine kararlaştırılmadığı müddetçe, sigortalının, sigorta tazminatının kendisine ödenmesini sigortacıdan isteyebileceğini ve onu dava edebileceğini, hasarın davacı sigorta ettiren tarafından giderilmesi nedeniyle zarar görenin artık davacı olduğunun ve dava açma hakkı bulunduğu kabul edilemeyeceğini, dava konusu poliçede aksine bir hüküm bulunmadığından davacı sigorta ettirenin aktif dava ehliyetinin bulunmadığını belirterek davanın dava şartı noksanlığından usulden reddine karar verilmesi gerekliliğine işaret etmiş, davanın esastan reddine karar veren ilk derece mahkemesi kararının bozulmasına karar vermiştir.²⁹

Görüldüğü gibi sigorta sözleşmelerinde sigorta ettiren ile sigortalı sıfatı her zaman aynı kişide birleşmeyebilir³⁰. Şöyle ki, sözleşmeyi yapan sigorta ettiren olduğu halde, sigorta sözleşmesi ile menfaati teminat altına alınan kişi sigortalıdır³¹.

²³ BOZER, Sigorta Hukuku, s.33, DAMAR s.46.

²⁴ ÖĞÜZ / YAZICIOĞLU s.88.

²⁵ DAMARs.46, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.124.

²⁶ ÖĞÜZ / YAZICIOĞLU s.88.

²⁷ GÜNAY, Barış, Sigorta Hukuku, 4. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, Ocak 2022, s.70, ÖĞÜZ / YAZICIOĞLU s.90, BOZKURT s.35.

²⁸ ÖĞÜZ / YAZICIOĞLU s.88.

²⁹ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin 20/10/2022 tarih, 2021/1438 E., 2022/7226 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T. 26.06.2023).

³⁰ BOZER, Sigorta Hukuku, s. 33.

³¹ BOZER, Sigorta Hukuku, s. 33.

1.4.3. Sigorta Menfaati

Mülga Ticaret Kanunu'nda sigortanın konusunu “mal” teşkil etmekteydi. TTK'da ise “mal” yerine “menfaat” kavramı tercih edilmiştir³². Sigorta menfaati, sigorta ettiren yahut sigortalının sigorta sözleşmesi ile koruma altına alınmak istenen konu arasındaki belirli ya da belirlenebilir maddi değer ilişkisini ifade eder³³. TTK'nun 1401/1'inci maddesindeki; “*kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini*” ifadesinden, sigorta konusunu teşkil eden menfaatin mutlaka maddi nitelikte yani, para ile ölçülebilir olması gerektiği anlaşılmaktadır³⁴. Böylelikle, örneğin yangına karşı sigortalanan bir evin yanması sonucunda malikin uğradığı zarar sadece evin değeri olmayıp, aynı zamanda kira alacağından mahrum kalarak da zarara uğrayacaktır. Menfaat kavramının tercih edilmesiyle, bu gibi hakların da teminat altına alındığı açık hale gelmiştir³⁵. Sorumluluk sigortalarında menfaat ise, sigorta ettiren ya da sigortalının üçüncü kişiye verdiği zarar dolayısıyla tazminat ödemek zorunda kalması ve malvarlığında meydana gelebilecek muhtemel eksilmenin önlenerek korunmasıdır³⁶.

Öte yandan “menfaat” unsurunun sözleşmenin konusunu teşkil etmediği sigorta sözleşmeleri de mevcuttur. Örneğin hayat sigortalarında menfaat sözleşmenin konusunu teşkil etmese de, akdin amaçları arasında yer almak zorundadır³⁷ (TTK m. 1490, 1491).

1.4.4. Riziko (Tehlike)

Riziko; gerçekleşmesi ve zamanı belirsiz olmakla birlikte, zarar ya da ekonomik bir ihtiyaç doğuran olay olarak tüm sigorta sözleşmelerinde temel unsur olarak yer almaktadır³⁸. TTK'nun 1'inci maddesindeki TMK'na atıf dolayısıyla TBK'da öngörülen sözleşme konusuna ilişkin sınırlandırmalar riziko konusu olay içinde geçerlidir (TTK m. 1, TBK m. 27, 6762 sayılı TTK m. 1277, 6102 sayılı TTK m. 1404). Örneğin, bir hırsızın suçüstü yakalanması olasılığında çaldığı mallara ilişkin olarak karşılaşılabileceği tazminat istemlerine karşı sorumluluk sigortası yaptırabilmesi mümkün değildir.

³² Mal ve menfaat kavramları için bkz. eTTK m. 1269, TTK m. 1401/1, 1408/1.

³³ ÖĞÜZ / YAZICIOĞLU s.75, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.126, DAMAR s.48, SAYHAN, İsmet, Sigorta Sözleşmelerinin Konusu, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001, s.40-41, 84-85.

³⁴ DAMAR s.49, BOZER, Sigorta Hukuku, s.33.

³⁵ BOZER, Sigorta Hukuku, s.34.

³⁶ BOZER, Sigorta Hukuku, s.34, DAMAR s.49.

³⁷ KANER, İnci Deniz, Sigorta Hukuku, 4. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2021, s.9.

³⁸ Yargıtay HGK'nun 07/10/2021 tarih, 2017/11-2795 E., 2021/1178 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T. 26.06.2023).

Sigorta hukukunun konusunu oluşturan riskler, tesadüfî risklerdir. Tesadüfî riskler, gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belirsiz olan veya gerçekleşmesi kesin olsa bile gerçekleşme zamanı önceden bilinemeyen riskler olup, doğa, insan veya teknoloji kaynaklı olabilir³⁹.

Riziko kural olarak ileriki tarihte gerçekleşecek bir olay olmakla birlikte TTK'nun 1458'inci maddesinin aksi ile kanıt metodu ile yorumlanmasından çıkan sonuca göre, rizikonun gerçekleştiği veya gerçekleşme olasılığının kalmadığı, sözleşmenin yapıldığı sırada, sigorta ettiren ile sigortacı ve sigorta sözleşmesinin varlığından haberdar olmak koşuluyla, sigortalı tarafından bilinmiyorsa sözleşme geçerlidir. Dolayısıyla burada "sözleşmenin konusunun objektif olarak imkânsız hâle gelip gelmediği" değil, " tarafların sübjektif bilgisi dâhilinde ifasının mümkün olup olmadığı" tek başına önem taşımaktadır⁴⁰.

Sigortacının asli edimi olan tazmin borcunun sınırlarının çizilebilmesi için, rizikonun sigorta sözleşmesinde tür, zaman ve yer olarak sınırlandırılması gerekir⁴¹. Sigortacılık Kanunu'nun 11/4'üncü maddesine göre sigorta sözleşmelerinde teminat kapsamındaki rizikolar ile teminat harici tutulan rizikolar ayrı ayrı gösterilir, açıkça gösterilmeyen rizikolar teminat kapsamında kabul edilir. Buna karşın TTK'nun 1409/1'inci maddesine göre sigorta sözleşmesinde yer alan rizikonun teminat harici olduğunu ispat yükü sigortacıya aittir. Bu iki hüküm arasındaki uyumsuzluk nedeniyle uygulamada TTK'nun sonradan yürürlüğe girmesi nedeniyle, Sigortacılık Kanunu'ndaki düzenlemeyi örtülü olarak ortadan kaldırdığının kabul edilmesi ve sigorta teminatı kapsamında belirtilen rizikoların, zarar ile arasında illiyet bağı olmak koşuluyla, sigortacı tarafından tazmin edilmesi gerekmektedir⁴².

1.4.5. Sigorta Bedeli

Sigorta bedeli, sigorta ettiren ile sigortacı arasında kararlaştırılarak sigorta poliçesinde belirtilen, rizikonun gerçekleşmesi üzerine sigortacının ödemekle yükümlü olduğu azami miktardır⁴³. Buna karşın sigorta edilen menfaatin ekonomik (tam, rayiç) değeri ise sigorta değeri kavramı ile ifade edilir⁴⁴ (TTK m. 1460). Sigorta edilen menfaatin tam değeri, rizikonun

³⁹ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.126, DAMAR s.52.

⁴⁰ Yargıtay HGK'nun 23/12/2020 tarih, 2017/11-2847 E., 2020/1058 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T. 26.06.2023).

⁴¹ ÖGÜZ / YAZICIOĞLU s.77, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.127, DAMAR s.53.

⁴² AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.129, DAMAR s.54, ÜNAN, Samim, TTK Şerhi, Altıncı Kitap, Sigorta Hukuku, Cilt I, Genel Hükümler (Madde 1401-1452), 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.99.

⁴³ KENDER s. 326, ÜNAN, Samim, TTK Şerhi, Altıncı Kitap, Sigorta Hukuku, Cilt II, Sigorta Türlerine İlişkin Özel Hükümler, Birinci Bölüm, Zarar Sigortaları, (Madde 1453-1486), 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.137, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.132, BOZKURT s.48.

⁴⁴ BOZKURT s.50.

gerçekleştiği andaki değere karşılık gelmektedir. Sigorta sözleşmesi yapılırken sigorta değeri, sigorta bedelinin tespitine esas teşkil eder⁴⁵.

Sigorta bedeli, sigorta sözleşmesinin taraflarınca serbestçe belirlenir ve sigorta sözleşmesinde açıkça gösterilir⁴⁶.

Zenginleşme yasağı ilkesi gereğince sigorta tam sigorta olarak yapılmalı; sigorta bedeli sigorta değerine eşit olmalıdır⁴⁷. Zarar sigortalarında rizikonun gerçekleşmesi üzerine meydana gelen zarar, sigorta zararı olarak adlandırılır. Mal sigortalarında sigortalının, sorumluluk sigortalarında ise zarar görenin gerçek zararının tazmin edilmesi esastır. Sigorta bedeli ile sigorta tazminatı, mal sigortalarında her zaman eşit değildir⁴⁸. Çünkü sigorta tazminatı, rizikonun gerçekleşmesi nedeniyle oluşan hasar için sigortacının sorumlu olduğu ve sigortalının gerçek zararına tekabül eden miktarı ifade eder⁴⁹. Sigortacı, sigorta bedeli daha fazla olsa dahi riziko gerçekleştiğinde sigortalıya ancak uğradığı zararı öder. Bu durum zenginleşme yasağının bir sonucudur. Başka bir deyişle zarar sigortalarına hakim zenginleşme yasağı ilkesi gereğince sigortacı sadece rizikonun gerçekleşmesi ile ortaya çıkan zararı ödemekle yükümlüdür⁵⁰. Dolayısıyla mal sigortalarında sigorta bedeli, rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortacı tarafından her halükarda ödenecek tutar değildir. Nitekim TTK'nun 1460'ıncı ve 1461'inci madde hükümleri ile kanun koyucu zenginleşme yasağı ilkesini getirmiştir. Bu hükümlerden de anlaşılacağı üzere, sigorta bedeli, sigorta sözleşmesi ile teminat altına alınan menfaat değerinin karşılığıdır⁵¹. Can sigortalarında ise, sigortalanan hayata bir değer biçilmesi mümkün olmadığından, sigorta bedeli ile sigorta değerinin eşitliği ilkesi geçerli değildir⁵². Bu bağlamda, can sigortaları meblağ sigortası olup, riziko gerçekleştiği takdirde ödenecek meblağ ile sigorta bedeli birbirine eşittir⁵³. Kanun koyucu da sigortacının mal sigortaları için TTK'nun 1459 vd. maddelerinde "tazmin etmek", can sigortaları için TTK'nun 1487 vd. maddelerinde "sigorta bedelini ödemek" yükümlülüğünden bahsetmiştir⁵⁴.

Sigorta ettiren, sigorta sözleşmesi düzenlenirken genellikle sigorta ettirdiği malın değerini serbestçe tayin ettiği için rizikonun gerçekleşmesi hâlinde sigortalı malın gerçek kıymeti

⁴⁵ Yargıtay HGK'nun 06/12/2022 tarih, 2021/11-478 E., 2022/1665 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T. 26.06.2023).

⁴⁶ DAMAR s.61, KENDER s.326.

⁴⁷ BOZKURT s.48, GÜNAY s.94.

⁴⁸ KESKİN, Fikri Tunç, Uygulamada Sigorta Hukuku, C. I, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s.134, BOZER, Sigorta Hukuku, s.37.

⁴⁹ KESKİN C.I, s.134, BOZER, Sigorta Hukuku, s.37.

⁵⁰ BOZER, Sigorta Hukuku, s.37, BOZKURT s.48.

⁵¹ BOZER, Sigorta Hukuku, s.37.

⁵² KESKİN C.I, s.135.

⁵³ KESKİN C.I, s.135, BOZER, Sigorta Hukuku, s.37.

⁵⁴ BOZER, Sigorta Hukuku, s.37.

(sigorta değeri) sözleşmede yazılı olan meblağa (sigorta bedeli) eşit olmayabilir. Şayet sigorta bedeli, sigorta değerinden yüksek ise aşkın sigorta var demektir. Bu takdirde sigortalı ancak sigorta değerini, başka bir deyişle rizikonun gerçekleşmesi ile maruz kaldığı zararı talep edebilir. Eğer sigorta bedeli, sigorta değerinden daha düşük ise eksik (menfaat değeri altında) sigorta söz konusu olur. Eksik sigorta durumunda kısmi zarar meydana gelmişse bu zararın sigorta bedeli ile değeri arasında yapılacak oranlamaya göre kısmen tazmin edilmesi; tam zarar meydana gelmişse sigorta bedeli kadar kısmının tazmin edilmesi gerekmektedir⁵⁵ (TTK m. 1462, 1463).

Sigorta ettirenin asli edimi olan prim ödeme borcunda, prim miktarı belirlenirken, sigorta bedeli esas alınmaktadır. Sigorta bedeli yükseldikçe, sigortacının üstlendiği risk ağırlaştığından prim miktarı da yükselir. Dolayısıyla sigorta bedeli ile prim miktarı arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır⁵⁶.

1.4.6. Prim

Sigorta sözleşmeleri, karşılıklı taahhütleri havi sözleşmelerdendir; sigortacının, sigorta bedelini ya da sigorta tazminatını ödeme taahhüdünden doğan borcunun karşılığı, sigorta ettirenin prim ödeme borcudur⁵⁷.

Prim, koruma altına alınan rizikonun veya olayın gerçekleşmesi üzerine sigortacının ödeyeceği tazminat yahut sigorta bedelinin karşılığını teşkil eden, sigortacılık tekniğine uygun olarak tespit edilen, sigorta ettirenin sigortacıya peşin olarak defaten (bir kerede) ya da taksitle ödemek mecburiyetinde olduğu ücrettir⁵⁸. Sigorta ettirenin asli edim yükümü, bu sigorta ücretini (primini) ödemek olduğu için, primin belirli veya belirlenebilir olması gerekir.

Prim ödeme taahhüdü, sigorta sözleşmesinin kurulması bakımından gerekli olmakla beraber, prim ödeme borcunun ifa edilip edilmediği hususu, sigorta sözleşmesinin geçerliliğini etkilemez; sigorta sözleşmesiyle prim ödeneceğinin taahhüt edilmesi yeterlidir. Prim borcunun ödenmesi, sigorta sözleşmesinin kurulması bakımından gerekli değil ise de, sigortacının sorumluluğunun başlayabilmesi için hiç olmazsa ilk taksitin ödenmiş olması gerekir⁵⁹ (6102 sy. TTK 1421, eTTK'nın 1295. maddesi).

⁵⁵ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.132.

⁵⁶ KENDER s.326, ÜNAN, Şerh, C. II, s.137, BOZKURT s.50, DAMAR s.61.

⁵⁷ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.134.

⁵⁸ Yargıtay HGK'nun 02/04/2019 tarih, 2018/17-26 E., 2019/396 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T. 27.06.2023).

⁵⁹ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.134-135; "6102 sayılı TTK 1434'üncü maddesinin yürürlüğe girmesinden önce riziko nedeniyle sigortacının prim borcundan sorumlu olduğuna ilişkin açılan davada sigortacının sorumlu

TTK'nun 1430'uncu maddesi gereğince aksine sözleşme yapılmadıkça sigorta ettiren tarafından prim peşin ve nakden ödenir. Nakden ödeme ile kastedilen, elden para ile ödeme yapılması olmayıp, kredi kartı kullanılarak yapılan ödemeler de bu kapsamda değerlendirilmelidir⁶⁰.

Sigorta ettiren ilk taksidi ya da tamamı bir seferde ödenmesi gereken primi zamanında ödemeyerek temerrüde düşmüş ise, sigortacı, ödeme yapılmadığı müddetçe, 3 ay içinde sözleşmeden dönme hakkına (TTK m. 1434/2), sigorta ettiren sonraki taksitlerden herhangi birini zamanında ödemeyerek temerrüde düşmüş ise, sigortacı sigorta ettirene, borcunu yerine getirmesi için, noter ya da iadeli taahhütlü mektup yöntemiyle on günlük mehil vermek koşulu ile sözleşmeyi feshetme hakkına sahiptir⁶¹ (TTK m. 1434/2).

2. ZARAR SİGORTASI TÜRÜ OLARAK MAL SİGORTASI KAVRAMI, KAPSAMI, MAL SİGORTASINA HAKİM İLKELER

2.1. Genel Olarak Zarar Sigortası Ve Türleri

Kişinin para ile ifade edilebilen maddi menfaatinin, sigorta sözleşmesi kapsamındaki bir rizikonun gerçekleşmesi nedeniyle zarara uğraması halinde, sigortacının, sigortalının uğradığı gerçek zararı tazmin etme borcu altına girdiği sigorta sözleşmelerine zarar sigortası adı verilmektedir⁶². Bu nedenle yukarıda sigorta sözleşmesinin unsurlarından olan sigorta bedelini açıklarken ifade ettiğimiz üzere, zarar sigortalarında sigortacının hasarın doğması üzerine sigortalıya yapacağı ödeme sigorta tazminatı olarak adlandırılır⁶³.

Zarar sigortalarında rizikonun gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan gerçek zararın tazmini amaçlanırken, meblağ sigortası olarak adlandırılan can sigortalarında zarar kavramı bulunmadığından, belirli bir olay veya durumun gerçekleşmesi halinde sigorta sözleşmesinde belirlenen sigorta bedelinin ilgisine ödenmesi amaçlanmaktadır⁶⁴.

tutulamayacağına ilişkin bkz. Yargıtay 11. HD. 25/04/2016 tarih, 2015/10212 E., 2016/4621 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T. 27.06.2023).

⁶⁰ ÇEKER, Mustafa, 6102 Sayılı TTKna Göre Sigorta Hukuku, 20. Baskı, Karahan Kitabevi, Adana, 2019, s.67, *sigorta şirketinin prim borcunu kredi kartı ödemesi yoluyla tahsil etmemesi halinde sigortacının sorumlu olacağına ilişkin bkz. Yargıtay 17. HD. 03/12/2018 tarih, 2018/790 E., 2018/11624 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T. 27.06.2023).*

⁶¹ ÖĞÜZ / YAZICIOĞLU s.145-146, BOZKURT s.196 vd.

⁶² DAMAR s.68, BOZKURT s. 238, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.239.

⁶³ ÖĞÜZ / YAZICIOĞLU s.84.

⁶⁴ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.239, KESKİN C.I, s.402.

TTK sistematğinde, zarar sigortaları, mal sigortaları (TTK 1453 ile 1472’inci maddeleri) ve sorumluluk sigortaları (TTK 1473 ile 1485 maddeleri) olmak üzere iki ana başlık altında düzenlenmiştir. Çalışmamızın devamında zarar sigortası türlerini inceleyeceğiz.

2.1.1. Mal Sigortaları

2.1.1.1. Genel Olarak Mal Sigortası, Tanımı, Riziko Çeşitleri

Mal sigortaları TTK’nun 1453 ile 1472’nci maddeleri arasında hüküm altına alınmıştır. TTK’nda mal sigortasının açık bir tanımına yer verilmemiş ise de, 1453’üncü maddedeki düzenlemeden, mal sigortalarının, bir mal üzerindeki para ile ölçülebilir bir menfaatin, rizikonun meydana gelmemesinde menfaati bulunanlar tarafından sigorta himayesine alındığı zarar sigortası türü olduğu sonucuna ulaşılmaktadır⁶⁵.

Mal sigortalarında “mal” kelimesi, taşınır ve taşınmaz varlıkları ifade etmek üzere kullanılmaktadır⁶⁶. Malvarlığı kavramı yerine ise, mal topluluğu tercih edilerek, kendi bağımsız varlıklarını kaybetmeksizin aynı yerde, belirli bir amaç doğrultusunda birlikte bulunan malların, “mal topluluğu” oluşturduğu kabul edilmektedir⁶⁷.

Mal sigortaları, malvarlığının aktifinde meydana gelebilecek azalmaları yahut artma imkanının ortadan kalkması şeklinde meydana gelebilecek zararları teminat altına almaktadır⁶⁸. Örneğin, ekonomik değere haiz ev, araba, elektronik cihazlar, alacak, beklenen kâr, mal sigortası ile teminat altına alınabilir. Aynı zamanda teminat altına alınan bu değer ile sigortalı arasında para ile ölçülebilir bir menfaatin bulunması da gereklidir.

Menfaat kelimesi etimolojik açıdan Arapça menşeli olup, “fayda, çıkar, yarar, kâr” anlamındadır⁶⁹. Mal sigortası sözleşmesi ile teminat alınan malın kendisi değildir. Burada mal üzerindeki menfaat, sigorta himayesi altına alınmaktadır. Mal üzerindeki menfaat mülkiyet hakkına dayalı olabileceği gibi, irtifak ya da rehin gibi sınırlı ayni hakka yahut kira gibi nispi bir hakka da dayalı olabilir. Dolayısıyla malik haricindeki menfaat sahipleri de mal üzerindeki para ile ölçülebilir menfaatini mal sigortası sözleşmesi ile teminat altına alabilir⁷⁰.

⁶⁵ DAMAR s.69, BOZKURT s. 239, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.239-240.

⁶⁶ <https://sozluk.gov.tr/> (E.T. 21.02.2024)

⁶⁷ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.240, ÖLMEZ, Belin Köroğlu; Menfaat Prensibi ve Zenginleşme Yasağı İlkesi Çerçevesinde Grup Mal Sigortalarına Dair Kanuni Esasların Değerlendirilmesi, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, Y. 2020, s.2462-2463.

⁶⁸ ÖĞÜZ / YAZICIOĞLU s.84, KESKİN C.I, s.403.

⁶⁹ DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, Doğu Matbaası, Ankara, 1962, s.734.

⁷⁰ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.240, BOZKURT s. 239, KESKİN C. I, s.403.

TTK’nda mal sigortaları genel hükümler olarak düzenleme altına alınmış, sigorta dinamik bir özelliğe sahip olduğundan ve değişen ihtiyaçlara göre emredici hükümlere aykırı olmamak koşuluyla yeni sigorta türleri oluşturulabileceğinden özel mal sigortası sözleşme türleri tek tek sayılmamıştır. Mal sigortası, bir mal üzerindeki para ile ölçülebilir menfaate yönelik bütün rizikolara karşı teminat sağlar. Bu rizikoların neler olduğu çoğunlukla sigortacı ile sigorta ettiren arasında sözleşme yapıldığı sırada teminat kapsamı belirlenirken tek tek düzenleme altına alınır⁷¹. Uygulamada sıklıkla, hırsızlık, yangın, makine kırılması, cam kırılması, inşaat, tarım, taşıma sırasında (nakliyat) veya araçta (kasko) meydana gelebilecek rizikolardan doğan hasarların tazmin edilmesini sağlamak amacıyla mal sigortası sözleşmesi yapıldığı görülmektedir⁷². Bununla birlikte grev, lokavt, doğal afet (deprem, sel vb.), olağanüstü durum gibi rizikoları ek sözleşme ile yangın sigortası teminat kapsamına alınabilir⁷³.

2.1.1.2. Mal Sigortası Kapsamı (Grup Mal Sigortası)

İlk olarak can sigortaları alanında ortaya çıkan grup sigortası, daha sonra mal sigortalarında da uygulama alanı bulmuştur. TTK’nun 1453’üncü maddesinin 3 ve 4’üncü fıkraları ile düzenlenen grup mal sigortalarının doğrudan bir tanımına yer verilmemiş olsa da; kanuni düzenleme ve uygulama dikkate alınarak, grup mal sigortaları, bir kişiye ait birden fazla mal veya mal topluluğu üzerindeki menfaatin yahut birden fazla kişiye ait mal veya mal topluluğu üzerindeki menfaatlerin aynı sigorta sözleşmesinde koruma altına alındığı sigorta türü olarak tanımlanabilir⁷⁴. Tanımdan da anlaşılacağı üzere, grup mal sigortasından söz edebilmek için sigortacı ve sigorta ettiren arasında sigorta sözleşmesi bulunmalı, bu sözleşme ile sigorta teminatı altına alınan bir grup menfaat ya da kişi bulunmalıdır⁷⁵.

Mal topluluğuna dahil mallar üzerindeki menfaatin tamamı ya da bir kısmı başkasına ait olabilir. Zira TTK’nun 1454’üncü maddesi ile düzenleme altına alınan başkası lehine sigorta, grup mal sigortalarında da söz konusu olabilir⁷⁶. Grup mal sigortalarının konusunu oluşturan menfaatin söz konusu olduğu mallar üzerinde, elbirliği ile ya da paylı mülkiyet söz konusu olabilir. Elbirliği ile mülkiyet halinde, maliklerden birinin grup mal sigortası ile sigorta sözleşmesi yaptırması halinde; TTK’nun 1454’üncü maddesi gereğince diğer malikler de

⁷¹ DAMAR s.69.

⁷² ÇEKER s.129, KESKİN C.I, s.403.

⁷³ https://www.tsb.org.tr/content/Legislations/Yang%C4%B1n_Sigortas%C4%B1_Genel_Sartlar%C4%B1.pdf (E.T. 22.02.2024)

⁷⁴ ÖLMEZ Grup Mal Sigortaları s.2457, KESKİN C. I, s.649.

⁷⁵ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.245-246, ÖLMEZ Grup Mal Sigortaları,s.2457-2458.

⁷⁶ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.246, ÖLMEZ Grup Mal Sigortaları s.2460.

sigorta teminatından faydalanabilecektir⁷⁷. Paylı mülkiyet halinde ise, maliklerden birinin grup mal sigortası ile tam bedelle sigorta sözleşmesi yaptırmaması halinde, kendi payına düşenden daha fazlası sigorta sözleşmesine konu edildiğinden TTK'nun 1455'inci maddesinde düzenlenen müşterek menfaatlerin sigortası gereğince diğer malikler de sigorta teminatından faydalanabilecektir⁷⁸.

Mal sigortasının konusunun mal değil, mal üzerindeki menfaat olduğu dikkate alındığında, grup mal sigortası sözleşmesi kapsamında mal topluluğundaki malların birbirinin aynı olması gerekmediği gibi, aynı türden olmaları da gerekmez⁷⁹.

TTK'nun 1453/4'üncü maddesinde bir grup mal üzerindeki menfaatin teminat altına alınması için yapılan mal sigortasının, mal topluluğundaki bağımsız parçaları da kapsayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu düzenleme ile, yapılan sigorta sözleşmesi ile koruma altına alınan rizikonun, mal topluluğundaki malların yalnız bir kısmı üzerinde gerçekleşmesi durumunda dahi, sigorta tazminatını talep hakkının doğacağı vurgulanmak istenmiştir⁸⁰.

TTK'nun 1453/3'üncü maddesinde de, grup mal sigortalarında, mal topluluğuna mal girmesi ya da çıkması nedeniyle değişiklik meydana gelmesi durumunda dahi sözleşmenin geçerli olduğu ifade edilmiştir. Belirtilen fıkra hükmüyle sözleşmenin kurulduğu sırada mevcut olmayan bir malın, mal topluluğuna sonradan dahil edilebileceği ve bunun mevcut sözleşmenin geçerliliğine etki etmeyeceği düzenlenmiş olup, sözleşmenin kurulması esnasında menfaatin mevcut olması gerektiği ana prensibinden, grup mal sigortaları bakımından ayrıldığı söylenebilir⁸¹.

Grup mal sigortalarında sigorta bedeli belirlenirken, mal topluluğuna dahil olan malların tamamı için tek bir bedel ya da belirli malların kendi içerisinde gruplandırılması ve her bir grup için ayrı bir bedel belirlenmesi mümkündür⁸². TTK'nun 1461'inci maddesi uyarınca sigorta tazminatı, rizikonun gerçekleştiği zamandaki sigorta değeri esas alınarak hesaplanır. Ancak mal topluluğuna sonradan mal girmesi ve çıkması halinde sözleşmenin kurulduğu andaki sigorta değeri ile rizikonun gerçekleştiği andaki sigorta değeri farklı olacaktır. Mal topluluğuna mal

⁷⁷ ÖLMEZ Grup Mal Sigortaları,s.2460.

⁷⁸ ÖLMEZ Grup Mal Sigortaları,s.2460-2461, "...davacı Ahmet'in müşterek menfaat sahibi olduğu işyerini tek başına sigortalattığı ve bu sigortanın TTK'nun 1270. ve 1275. maddeleri kapsamında değerlendirilmesi gerektiği hususu ile dava dışı müşterek malik Köksal tarafından verilen muvafakat de dikkate alınarak, davalı sigorta şirketinin sorumlu olduğu tazminat miktarının belirlenmesi gerekirken, davacı/ sigortalı Ahmet'in taşınmaz üzerindeki payına göre belirleme yapılması nedeniyle, Bölge Adliye Mahkemesi kararının bozulmasına karar vermek gerekmiştir..." Yargıtay 17. HD. 01/06/2020 tarih, 2018/3045 E., 2020/2966 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.24.02.2024).

⁷⁹ ÖLMEZ Grup Mal Sigortaları,s.2465-2466.

⁸⁰ ÖLMEZ Grup Mal Sigortaları,s.2466.

⁸¹ ÖLMEZ Grup Mal Sigortaları,s.2466, KESKİN C.I, s. 650.

⁸² ÖLMEZ Grup Mal Sigortaları,s.2468-2469.

giriş olması halinde eksik sigorta gündeme geleceğinden, sigortacı tazminat ödemesini TTK'nun 1462'inci maddesi gereğince sigorta bedelinin sigorta değerine oranına göre yapar⁸³. Mal topluluğundan mal çıkışı olması halinde aşkın sigorta gündeme gelir. Bu durumda, TTK'nun 1463/1'inci fıkrasının uygulanması halinde, sigorta bedelinin aşan kısmı geçersiz sayılacaktır. Buna karşılık, TTK'nun 1453/3'üncü maddesinde, mal topluluğuna mal girişi veya çıkışı olması halinde sözleşmenin bütün hükümleri ile geçerliliğini koruyacağı belirtildiğinden, aşkın sigorta hükümlerinin grup mal sigortalarında uygulanamayacağı söylenebilir⁸⁴. Kanun koyucu burada zenginleşme yasağı bakımından istisnai bir düzenleme öngörmüştür⁸⁵.

2.1.1.3. Mal Sigortasına Hakim İlkeler

a. Genel Olarak

Sigorta sözleşmelerine hakim olan ilkeler; iradilik, nispiyet, dürüstlük ve karşılıklılık olarak sıralanabilir⁸⁶. Çalışma konumuz özelinde ise, TTK'nda mal sigortalarında baskın olan üç ana ilke; menfaat, tazminat ve halefiyet ilkeleridir.

b. Menfaat İlkesi

Sigorta menfaatinin varlığı, yalnız mal sigortaları için değil, tüm sigorta sözleşmeleri yönünden geçerlilik koşuludur⁸⁷. Menfaat, sigorta ettirenin bizzat kendisine ait olabileceği gibi, sigorta himayesinden yararlanacak üçüncü kişiye de ait olabilir⁸⁸. Menfaat, para ile ölçülebilir (TTK m. 1401), meşru (TTK m. 1404) ve gerçek (TTK m. 1408) olmalıdır⁸⁹.

Menfaatin kapsamına TTK'nun 1453/2'nci maddesinde, sözleşmede aksi kararlaştırılmadıkça, rizikodan kaynaklı kazanç kaybı ve sigortalı malın ayıbından doğan hasarların dahil olmadığı düzenleme altına alınmıştır. Yine maddenin ilgili fıkrasında, makul sınırı aşan mal kazancının sigorta edilemeyeceği hükme bağlanmıştır. Bunların dışında kalan hususların menfaatin kapsamına dahil olduğu aksi ile kanıt yöntemi ile belirlenmiştir.

⁸³ ÖLMEZ Grup Mal Sigortaları,s.2470, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.246.

⁸⁴ ÖLMEZ Grup Mal Sigortaları,s.2471.

⁸⁵ ÖLMEZ Grup Mal Sigortaları,s.2471.

⁸⁶ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.145.

⁸⁷ BOZKURT s. 241, KESKİN C.I, s.408.

⁸⁸ ÇEKER s.100.

⁸⁹ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.241.

i. Başkası Lehine Sigorta

TTK'nun 1454'üncü maddesinde, sigorta ettirenin, üçüncü kişiye ait maddi menfaati onun ismini bildirerek ya da bildirmeyerek, sigorta ettirebileceği, bu halde sigorta sözleşmesinden doğan talep ve dava haklarının sigortalıya ait olacağı ve aksi sözleşmede kararlaştırılmamışsa sigortalının, sigorta tazminatının ödenmesini sigortacıdan isteyebileceği ve onu dava edebileceği hüküm altına alınmıştır⁹⁰.

Yukarıda “sigorta ettiren” kavramı açıklanırken, üçüncü kişi lehine sigorta ve uygulama alanı açıklanmıştı. Başkası lehine sigortada, sigorta ettiren kendi adına, ancak kendi menfaatini değil, üçüncü bir kişinin menfaatini sigorta himayesi altına almaktadır⁹¹.

Başkası lehine sigortada, sigorta ettiren ile birlikte sigortacı ve sigortalı olmak üzere üç farklı kişi bulunmaktadır⁹². Sigorta ettiren sözleşmeden doğan tüm yükümlülükleri yerine getirmekte, riziko gerçekleştiğinde sigorta tazminatını talep hakkı ise sigortalıya ait olmaktadır⁹³. Sigortacı, üçüncü kişiye (sigortalıya) hiç ya da gereği gibi ifade bulunmazsa, sigorta ettiren bu nedenle uğradığı zararı, sigortacıdan talep edebilir, üçüncü kişi de, sigorta ettirenden aralarındaki hukuki ilişkiye (alacak, bağışlama vb.) dayanarak talepte bulunabilir⁹⁴.

Tam üçüncü kişi yararına sözleşme niteliğinde olan başkası lehine sigortada, üçüncü kişi (sigortalı) sigortacıdan ifayı bizzat isteyebilir⁹⁵.

Başkası lehine sigortayı, başkası ad ve hesabına sigorta ile karıştırmamak gerekir. Zira, başkası adına sigortada, sigorta sözleşmesi temsilci vasıtasıyla kurulmakta, sigorta ilişkisi sigortalı ile sigortacı arasında doğmaktadır⁹⁶.

ii. Müşterek Menfaatlerin Sigortalanması

TTK'nun 1455'inci maddesi ile aşkın sigorta (TTK m. 1463/1) hükümlerine bir istisna getirilerek; bir malın ya da o mal üzerindeki bir hakkın sadece bir bölümünde menfaat sahibine ait kısımdan fazlasının sigorta ettirilmesi halinde, bu fazladan sigorta edilen kısmın, sigorta ettiren ile menfaati aynı olanlar lehine yapılmış kabul edileceği düzenlenmiştir⁹⁷. Bu hükmün

⁹⁰ Başkası lehine sigorta mal sigortaları bölümünde (TTK m. 1454) hükme bağlanmış olmasına rağmen, sorumluluk sigortaları hakkında da uygulanacağı (TTK m. 1485) kabul edilmiştir.

⁹¹ BOZKURT s. 243, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.249.

⁹² ÇEKER s.102, KESKİN C.I,s.412.

⁹³ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.249, ÇEKER s.102, KESKİN C.I, s.412.

⁹⁴ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.249-250.

⁹⁵ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.250.

⁹⁶ BOZKURT s. 244, ÇEKER s.102, KESKİN C.I, s.413.

⁹⁷ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.245, ÖLMEZ Grup Mal Sigortaları, s.2460-2461.

uygulanabilmesi için aynı türden menfaatlerin sigortalanması gerekmekte olup, sigorta sözleşmesinin tarafı olan menfaat sahibi sigorta ettiren yanında, o mal üzerindeki diğer menfaat sahipleri de sigortalı sıfatına haiz olacaktır⁹⁸.

iii. Menfaat Üzerindeki Sınırlandırmalar

TTK menfaat üzerindeki sınırlamalar başlığı altında 1456'ncı maddesi ile sınırlı ayni hak ile kısıtlanmış mal üzerindeki menfaati, 1457'nci maddesi ile de, sigortalı malın haczini düzenlemiştir.

TTK'nun 1453'üncü maddesi uyarınca bir malı rehin alan kişi o mal üstündeki menfaatinin bizzat kendi nam ve hesabına sigorta ettirebileceği gibi, anılan kanunun 1406'ncı maddesi uyarınca bir başkasının da rehine konu malı, rehin alan adına ve hesabına sigorta ettirmesi mümkündür. Yine TTK'nun 1456/1 maddesinde, malikin bir mal üzerindeki menfaatinin sigortalanması ve söz konusu mal üzerinde aynı zamanda sınırlı ayni hak tesis edilmiş olması halinde, kanunda aksi öngörülmedikçe, sınırlı ayni hak sahibinin, sigorta tazminatı üzerinde de talep hakkına sahip olacağı, 1456/2'inci maddesinde ise sınırlı ayni hak sahiplerinin muvafakati alınmadan, sigorta tazminatının sigortalıya ödenemeyeceği düzenlemelerine yer verilmiştir. Ayrıca TMK'nun 879'uncu maddesi uyarınca, sigorta tazminatının öncelikli olarak rehin hakkı sahibine ödenmesi ya da malike ödeme yapılması hususunda açık muvafakatının alınması şarttır.

TTK'nun 1456'ncı maddesi ile sınırlı ayni hak sahibine tanınan özel hak, malikin kendi menfaati için yaptırdığı sigortadan doğan tazminat talep hakkı için geçerlidir. Yargıtay bir kararında⁹⁹, davacı araç malikinin trafik kazasına karışan kusurlu bulunduğunu iddia ettiği aracın zorunlu mali sorumluluk sigortacısına karşı araç değer kaybına ilişkin tazminat talebiyle açılan bir davada, malikin kendi menfaatinin sigortalattığı bir durum olmaması, tamamen karşı araç malikinin menfaatinin sigorta eden sigortacıya karşı araç değer kaybı talep edilmesi karşısında TTK'nun 1456'ncı maddesinin uygulanma imkanının bulunmadığına işaret etmiştir.

Ancak örneğin kasko sigorta poliçesi gereği tazminat istemi ile açılan bir davada, sigortalı konumunda olan rehin hakkı sahibi olduğundan, sigortacıdan tazminat talep etme hakkı ilk olarak rehin hakkı sahibine aittir. Böyle bir durumda sigorta ettirenin kendi menfaati de zedelendiği takdirde, sigortalı malın dain mürtehinini, aynı zamanda lehine sigorta edilenin açık onayını alarak sigortacıdan, tazminat isteme hakkına sahip olur. Talep hakkının ilk olarak rehin

⁹⁸ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.245, ÖĞÜZ / YAZICIOĞLU s.90.

⁹⁹ Yargıtay 17. HD. 29/09/2016 tarih, 2016/11751 E., 2016/8379 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.25.02.2024).

hakkı sahibinde olması, yani sigorta bedelinin rehin hakkı sahibine ödenmesi gerektiği halde, rehin hakkı sahibinin muvafakati var ise, sigorta ettirene sigorta bedeli ödenebilir. Böyle bir durumda dava açma hakkı ve bir dava şartı olarak aktif dava ehliyeti olan davacı sıfatı rehin hakkı sahibinde ise de, daini mürtehinin onayı halinde bu şartın yerine getirilmiş sayılacağı Yargıtay'ın yerleşik içtihatları¹⁰⁰ gereğidir.

Bununla birlikte, sigorta tazminatı, sigortalı menfaate konu malın onarımı ya da eski hâline getirilmesi amacıyla ve malikin teminat göstermesi şartıyla, kendi menfaatini sigorta ettiren malike ödenebilir (TTK m. 1456/2-son).

Sigorta tazminatının nakden ödenmesi haline ilişkin olarak sigortalı malın haczedilmesi durumunda; TTK'nun 1457'nci maddesi uyarınca, sigortacı, zamanında bilgilendirilmek koşuluyla, sigorta tazminatını icra müdürlüğüne yatırarak borcundan kurtulur. Bir malın haczinde, icra memuru, borçluya söz konusu mallar için sigorta sözleşmesi yaptırılıp yaptırılmadığını, sigortalı ise, hangi sigorta şirketi tarafından sigorta edildiğini sorar; haczedilen malın sigortalı olduğunun anlaşılması halinde, başkaca bir bildirim kadar sigorta tazminatının ancak icra müdürlüğüne ödenmesiyle borçtan kurtulacağını sigorta şirketine ihtar eder. Söz konusu madde hükmü sigorta tazminatının aynen ödenmesinde uygulanmaz¹⁰¹.

iv. Geçmişe Etkili Sigorta

Yukarıda sigorta sözleşmesinin unsurlarından “prim”i açıklarken, sigortacının sorumluluğunun primin veya ilk taksidin ödenmesi ile başlayacağından (TTK m. 1421/1) söz etmiştik. Ancak taraflar, sigortacının rizikoyu taşıma yükümlülüğünün sigorta sözleşmesinin yapıldığı tarihten önceki bir tarihte başlayacağı hususunda anlaşabilirler. Bu şekilde geçmişe etkili sigorta sözleşmesi yapılabilmesini düzenleyen TTK'nun 1458'inci maddesine göre, sözleşmenin yapılması sırasında, rizikonun gerçekleştiğini taraflar biliyorlarsa sözleşme geçersiz olur. Yalnızca sigorta ettiren veya sigortalı rizikonun gerçekleştiğini biliyorsa, sigortacı sözleşme ile bağlı değildir fakat kararlaştırılan primin tamamına hak kazanır.¹⁰²

c. Tazminat İlkesi

¹⁰⁰ Yargıtay 4. HD. 19/10/2022 tarih, 2022/6958 E., 2022/12601 K. sayılı ilamı, [https://intranet.uyap.gov.tr/](https://intranet.uyap.gov.tr/(E.T.25.02.2024)) (E.T.25.02.2024).

¹⁰¹ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.244.

¹⁰² ÖĞÜZ / YAZICIOĞLU s.100-101.

Mal sigortalarında amaç, sigortalanan menfaatin uğradığı gerçek zararın tazmin edilmesidir¹⁰³. Mal sigortalarında bu amacı gerçekleştirebilmek üzere “tazmin-zenginleşme yasağı” ilkesi kabul edilmiştir. Bu kapsamda sigorta sözleşmesi kazanç vasıtası, bir diğer deyişle zenginleşme aracı olarak görülmemelidir¹⁰⁴.

Mal sigortalarında, sigorta bedeli sigorta değerine eşit olmalıdır¹⁰⁵. Sigorta değeri, sigorta edilen menfaatin tam değeridir (TTK m. 1460). Sigortacının sorumluluğunun sınırı sigorta bedelidir. Sigorta bedeli, rizikonun gerçekleştiği zamandaki sigortalı menfaatin değerini aşsa dahi, sigortacı uğranılan zarardan fazlası için ödeme yapmaz (TTK m. 1461). Bu hükümler ile, sigortanın zenginleşme vasıtası olarak kullanılmaması amaçlanmıştır. Mal sigortalarında bu amaca hizmet etmek üzere, eksik sigorta ile beraber aşkın sigorta, takseli sigorta ve birden çok sigorta kavramları ayrı ayrı düzenleme altına alınmıştır. Aşağıda bu kavramları daha detaylı inceleyeceğiz.

i. Eksik Sigorta

Eksik sigorta; TTK’nun 1462’inci maddesindeki düzenlemeden de anlaşılacağı üzere, sigorta bedelinin, sigorta değerinden az olduğu sigortalardır¹⁰⁶. Eksik sigorta, sigorta sözleşmesi yapılırken, sigorta ettirenin düşük prim ödeme amacıyla ortaya çıkabileceği gibi, sigorta değerinin sonradan yükselmesi sebebiyle de ortaya çıkabilir¹⁰⁷. Eksik sigorta, sigorta sözleşmesinin geçersizliği sonucunu doğurmaz, eksik sigorta söz konusu olması halinde kısmi hasar gerçekleşmiş ise, sigortacı tarafından, sigorta bedelinin sigorta değerine oranlanması suretiyle sigorta tazminatı ödenir. Tam hasar gerçekleşmiş ise, azami sigorta bedeli ödenir¹⁰⁸. Sigorta bedelinin, sigorta değerinden düşük olup olmadığı, rizikonun gerçekleşme anındaki sigorta değerine göre tespit edilir¹⁰⁹. Kanaatimizce, kanunda eksik sigortaya ilişkin düzenleme yer almasaydı, düşük prim ödeyen sigorta ettiren, riziko gerçekleştiğinde tam prim ödemiş gibi sigorta teminatından faydalanacak, bu ise zenginleşme yasağına aykırı bir sonuç doğuracaktı¹¹⁰. TTK’nun 1462’nci maddesinde aksine sözleşme yapılabileceği kabul edilmiştir. Dolayısıyla,

¹⁰³ BOZKURT s.254, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.250.

¹⁰⁴ BOZKURT s.255, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.250, ÇEKER s.107-108, tazminat ilkesi için bkz. TTK m.1459.

¹⁰⁵ BOZKURT s.254, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.253, KESKİN C.I, s.448, ÇEKER s.109.

¹⁰⁶ BOZKURT s.261, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.254, KESKİN C.I, s.458, ÇEKER s.109, GÜNAY s.168, ÖLMEZ Grup Mal Sigortaları, s.2468.

¹⁰⁷ BOZKURT s.261, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.254.

¹⁰⁸ BOZKURT s.262, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.255.

¹⁰⁹ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.255.

¹¹⁰ GÜNAY s.169, BOZKURT s.263.

taraflar sigorta sözleşmesine koyacakları bir hükümle, kısmi hasarın gerçekleşmesi halinde sigorta bedelini aşmamak şartıyla, zararın tamamının tazmin edileceğini kararlaştırabilirler¹¹¹.

ii. Aşkın Sigorta

Aşkın sigorta; TTK'nun 1463/1'inci maddesindeki düzenlemeden de anlaşılacağı üzere, sigorta bedelinin, sigorta değerinden yüksek olduğu sigortaları ifade eder¹¹². Bu halde sigorta bedelini aşan kısmın geçersiz kabul edilmesi, zenginleşme yasağı ilkesinin sonucudur¹¹³. Kanunun açık düzenlemesi karşısında, sigorta bedeli ile sigorta değeri arasındaki farkın az ya da çok olmasının bir önemi bulunmamakta, aşan kısım geçersiz sayılmaktadır. Aşkın sigorta nedeniyle fazla prim ödemesi yapılması halinde, bunların da indirilerek iade edilmesi gerekir¹¹⁴.

Kanun koyucu, sigorta ettirenin, maddi çıkar sağlamak için kötüniyetle yaptığı aşkın sigorta sözleşmesinin geçersiz olduğunu hükme bağlamıştır. Bu durumda, sözleşme yapıldığı sırada geçersizliği bilmeyen sigorta şirketi, sigorta süresinin sonuna kadar prime hak kazanır (TTK m. 1463/2).

iii. Takseli Sigorta

Sigortalı mal üzerindeki menfaat değerini, sigorta sözleşmesinin taraflarının sözleşme yapılırken veya sözleşmenin devamı sırasında birlikte anlaşarak belirlemelerine takseli sigorta denir¹¹⁵. Tarafların sözleşme ile sigorta değerini bir miktar para olarak belirlemeleri halinde, bu para, sigorta değeri olarak taraflar arasında geçerli olur (TTK m. 1464/1). Takseli sigortanın varlığı halinde, eksik veya aşkın sigortaya ilişkin hükümler uygulanmaz, taraflar arasındaki ispat sorunlarını önceden gidermek ve zararın hızlı bir şekilde tazmini için, taraflar sigorta değerini sigorta sözleşmesi süresi boyunca sabitlerler¹¹⁶.

TTK'nun 1464'üncü maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca takse esaslı şekilde aşırı ise, sigortacı taksenin indirilmesini isteyebilir. Zira takseli sigorta, zarar sigortalarına hakim zenginleşme yasağı ilkesini bertaraf etme amacıyla kullanılamaz¹¹⁷.

¹¹¹ BOZKURT s.264.

¹¹² BOZKURT s.258, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.256, KESKİN C.I, s.453, ÇEKER s.111, GÜNAY s.172, ÖLMEZ Grup Mal Sigortaları, s.2468.

¹¹³ GÜNAY s.172.

¹¹⁴ Bu konuda bkz. Yargıtay 17. HD. 23/01/2012 tarih, 2011/13007 E., 2012/402 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.25.02.2024).

¹¹⁵ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.258-259, KESKİN C.I, s.468, ÇEKER s.108.

¹¹⁶ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.258, BOZKURT s.260.

¹¹⁷ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.261, BOZKURT s.261.

iv. Birden Çok Sigorta

Birden çok sigorta TTK'nun 1465 ile 1468 maddeleri arasında düzenlenmiştir. TTK'nun 1465'inci maddesi ile, birden çok sigorta yaptırılması halinde sigorta ettirene sigorta bedelini aşar şekilde ödeme yapılmayacağı düzenlenmiş, böylece mal sigortalarında sigortanın zenginleşme aracı olması önlenmek istenmiştir¹¹⁸.

Birden çok sigortadan bahsedilebilmesi için, birden çok sigortacı bulunmalı, aynı menfaat, aynı rizikolara karşı, aynı süre boyunca hüküm ifade etmek üzere sigortalanmalıdır¹¹⁹.

TTK'nda birden çok sigorta başlığı altında, müşterek sigorta, çifte sigorta ile kısmi sigorta türleri düzenlenmiştir.

TTK'nun 1466'ncı maddesine göre müşterek sigorta, bir menfaatin birden çok sigortacı tarafından aynı zamanda ve aynı dönemler için, aynı rizikolara karşı sigorta edilmesidir. Burada sigorta sözleşmelerinden her biri, sigorta olunan menfaatin değeri kadar geçerlidir. Bu durumda sigorta şirketleri, sigorta bedellerinin toplamına göre, kendi sigorta ettiği bedel nispetinde sorumlu olur (TTK m. 1466/1).

TTK'nun 1468'inci maddesine göre önceki sözleşmeyle sigorta olunan menfaatin tamamı koruma altına alınamamışsa (eksik sigorta söz konusu ise) bu menfaat, eksik kalan değeri için bir ya da birkaç kez daha sigorta ettirilebilir. Bu sigortaya kısmi sigorta denilmektedir. Bu halde, o menfaati sonradan sigortalayan sigorta şirketleri, sözleşmenin yapılış tarihlerine göre bakiyeden dolayı sorumlu olurlar. Aynı günde yapılan sözleşmeler, aynı anda yapılmış kabul edilir (TTK m. 1468/1).

TTK'nun 1467'nci maddesine göre tamamı sigorta olunan menfaatin, daha sonra aynı ya da farklı kişiler tarafından, aynı risklere karşı, aynı dönem için sigorta ettirilmesine çifte sigorta denir. Madde hükmüyle kural olarak çifte sigortanın yasak olduğu düzenlenmiş olup, böylece sigorta ettirenin zenginleşmesinin önüne geçilmek istenmiştir. TTK'nun 1467'nci maddesi emredici nitelikte olup, buna aykırı sözleşmeler geçersizdir¹²⁰. Kanun koyucu bazı hallerde çifte sigortanın geçerli olacağını düzenlemiştir. Buna göre, ilk ve sonraki sigortacıların izin vermesi durumunda sigorta sözleşmelerinin zamanı aynı kabul edilerek riziko gerçekleştiğinde kanunun 1466'ncı maddesinde gösterilen oranda sigorta bedeli sigortacılar tarafından karşılanır. Yine sigorta ettiren ilk sigortadan kaynaklanan haklarını ikinci sigortacıya devretmişse veya feragat etmişse bu durumda bunun ikinci sigorta poliçesine kaydedilmesi gerekir. Aksi durumda

¹¹⁸ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.262, BOZKURT s.265, KESKİN C.I, s.469.

¹¹⁹ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.263, BOZKURT s.266, ÇEKER s.112, GÜNAY s.177.

¹²⁰ Bkz. TTK m. 1486/2.

sonraki sigorta sözleşmesi geçersiz kabul edilir. İkinci sigortacının, ilk sigortacının ifa etmediği tazminattan sorumluluğu kararlaştırılmışsa bu durumda ilk sigortanın ikinci sigorta poliçesine yazılmış olması gerekir. Aksi halde ikinci sigorta sözleşmesi geçersiz kabul edilir (TTK m. 1467/1).

d. Halefiyet İlkesi

Tazminat ilkesi ile doğrudan bağlantılı olan halefiyet ilkesi ile, sigorta ettirenin hem sigortacı hem de asıl zarar sorumlusuna başvurarak tazminat talep etmesini ve böylece zenginleşmesini önlemek, bunun yanı sıra asıl zarar sorumlusu üçüncü kişinin de tarafı olmadığı sigorta sözleşmesi sayesinde sorumluluktan kurtulmasını önlemek amaçlanır¹²¹. Konuyu ileride sigortacının kanuni halefiyeti başlığında daha detaylı inceleyeceğiz¹²².

2.1.1.4. Mal Sigortası Süresi

TTK'nun 1410'uncu maddesine göre, sözleşmeyle aksi kararlaştırılmayan hallerde, sigorta süresi, taraf iradeleri, yerel adet ve durum ve şartlar dikkate alınarak, mahkemece belirlenir.

TTK'nun 1428'inci maddesinde, aksi kararlaştırılmadıkça sorumluluk sigortası haricindeki sigortalarda, sigorta süresi içinde ödenen kısmi tazminatların sigorta bedelinden mahsup edileceği hükmünden, sigorta süresinin, sigortacının rizikoyu taşıma yükümlülüğü süresi olduğu sonucu çıkarılabilir¹²³.

Sigorta dönemi ise teknik bir kavram olarak, primlerin hesaplandığı dönemi ifade etmek üzere kullanılır¹²⁴. TTK'nun 1411'inci maddesi gereğince daha kısa zaman dilimlerine göre hesaplanmadıkça, sigorta dönemi bir yıldır.

2.1.1.5. Mal Sigortası Sözleşmesinin Sona Ermesi

Mal sigortası sözleşmesi kendiliğinden sona erebileceği gibi tarafların bu konuda anlaşmaları ile de sona erebilir. Mal sigortası sözleşmesinde bir süre öngörülmüş ve bu süre dolmuşsa, sözleşme kendiliğinden sona erer¹²⁵. Uygulamada mal sigortaları genellikle bir yıl

¹²¹ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.272, BOZKURT s.282.

¹²² Bkz. s.40 vd.

¹²³ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.163.

¹²⁴ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.164, BOZKURT s.135.

¹²⁵ BOZKURT s.144, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.223, KESKİN C.I, s.338, ÇEKER s.91, GÜNAY s.146.

sürelî yapılmakta ve bu süre poliçeye yazılmaktadır. Süre bitiminden sonra yeni bir poliçe düzenlenmişse, bu öncekinin devamı niteliğinde olmayıp, yeni bir sigorta sözleşmesidir¹²⁶.

Mal sigortalarında, rizikonun gerçekleşmesi sonucunda tam hasar doğmuşsa, sigorta teminatı sona erer¹²⁷. Rizikonun gerçekleşmesi üzerine, sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiğini bildirme ve zararın artmasını önleyici tedbirleri alma yükümlülüğü, sigortacının da tazminat ödeme yükümlülüğü doğar. Esasen sigortacının, sigorta tazminatı ödemesi ile sigorta sözleşmesi sona erer¹²⁸. Buna karşılık, rizikonun gerçekleşmesi sonucunda kısmi hasar doğmuşsa, sigorta sözleşmesi sona ermez. Sigorta süresi henüz dolmadığından, sigortacının sorumluluğu, geriye kalan süre ve kısmi hasar için ödenen tazminat tutarının mahsubu sonucu bakiye sigorta bedeli üzerinden devam eder¹²⁹. Kısmi zarar oluşması durumunda taraflarca sigorta sözleşmesi feshedilebilir. Fakat, sigortacı, kısmi tazminatı ödemediği önce fesih hakkını kullanamaz (TTK m. 1428/2).

Sigorta süresi içinde, sigortalanan menfaat, teminat altına alınan riziko haricinde bir nedenle ortadan kalkar ise, sigorta sözleşmesi sona erer¹³⁰ (TTK m. 1408/1). Yargıtay, ihraç edilen emtianın taşınması sırasında oluşabilecek riskleri teminat altına almak amacıyla yapılan sigorta sözleşmesi kapsamında sigorta ettirenin sigortacıdan tazminat talep hakkının, mal üzerindeki menfaati ortadan kalkmadığı müddetçe devam edeceği, menfaatin ortadan kalkmasının satış bedelinin tahsil edilmesine bağlı olduğu, aksi durumda satış bedeli tahsil edilmeyen mal ile satıcının menfaat ilişkisinin kesilmesinin söz konusu olmayacağını kabul etmiştir¹³¹.

Mal sigortaları, sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşme niteliğinde olduğundan fesih yoluyla da geleceğe etkili olarak sona erdirilebilir¹³². TTK'nun 1413 ve devamı maddelerinde sigorta sözleşmesinin feshi ve cayma düzenlenmiştir. Kanun koyucu sözleşmenin tarafları açısından fesih hakkını ayrı ayrı düzenlemiştir.¹³³

¹²⁶ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.223, KESKİN C.I, s.338., *davalı sigorta şirketinin önceki poliçelerde yer alan "mutabık kalınan şartlarla yenilenme" hükmüne aykırı davrandığı ileri sürülerek prim iadesi alacağı talebine ilişkin bir uyuşmazlıkta, her sigorta dönemi için tarafların birbirine uygun ve karşılıklı irade beyanları bulunması gerektiği, davacı sigorta ettirenin önceki poliçede yer alan ifade nedeniyle sigorta sözleşmesinin aynı koşullarda devamını talep edemeyeceğine ilişkin bkz. Yargıtay 11. HD. 30/06/2014 tarih, 2014/5667 E., 2014/12549 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.27.02.2024).*

¹²⁷ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.223, KESKİN C.I, s.340, ÇEKER s.92, GÜNAY s.147.

¹²⁸ KESKİN C.I, s.340, ÇEKER s.92.

¹²⁹ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.223, KESKİN C.I, s.340, ÇEKER s.92-93.

¹³⁰ KESKİN C.I, s.341, GÜNAY s.147.

¹³¹ Yargıtay 11. HD. 09/06/2009 tarih, 2009/2889 E., 2009/7061 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.27.02.2024).

¹³² AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.224, GÜNAY s.146, KILIÇOĞLU, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s.134.

¹³³ Sigorta ettirenin fesih hakkının düzenlendiği hükümler için bkz. TTK m. 1413/1, TTK m. 1414/1, TTK m. 1415/2, TTK m. 1417/1; Sigortacının fesih hakkının düzenlendiği hükümler için bkz. TTK m. 1413/2, TTK m. 1415/1, TTK m. 1417/2, TTK m. 1445/1, TTK m. 1434/2, TTK m. 1434/3, TTK m. 1449/1, TTK m. 1449/2, TTK m. 1449/3.

Mal sigortaları, irade özerkliği çerçevesinde tarafların karşılıklı olarak anlaşmalarıyla da sona erdirilebilir. Kanunda aksi kararlaştırılmadıkça, sigorta sözleşmesi sona erdiğinde, işlemeyen günlere ait önceden ödenen primler sigorta ettirene iade edilir (TTK m. 1419).

Sigortacının iflası hâlinde mal sigortası sözleşmesi sona erer. İflastan önce ifa edilmeyen tazminatlar, SK gereğince, ilk olarak sigortacı tarafından ayrılan teminatlardan, daha sonra iflas masasından karşılanır (TTK m. 1418/1).

2.1.2. Sorumluluk Sigortaları

2.1.2.1. Tanımı

Sorumluluk sigortaları, TTK'nun 1473 ile 1485'inci maddeleri arasında düzenlenmiştir. Sorumluluk sigortaları, sigorta ettirenin üçüncü kişilere verdiği zararlardan dolayı karşılaşılabileceği tazminat talepleri nedeniyle malvarlığında meydana gelebilecek eksilmeleri teminat altına alan, aynı zamanda zarar gören üçüncü kişilerin zararlarını daha hızlı ve kolay tazmin etmelerini sağlayan bir zarar sigortası türüdür¹³⁴. Mal sigortaları ile, sigorta ettirenin aktif malvarlığında meydana gelebilecek eksilmeler teminat altına alınırken, sorumluluk sigortalarında, sigorta ettirenin malvarlığının pasifinde meydana gelebilecek artmalar teminat altına alınmaktadır¹³⁵. Sorumluluk sigortalarında, zarar gören üçüncü kişinin doğrudan doğruya sigortacıya başvurma imkanı bulunmakta (TTK m. 1478) ise de, bu hak kanundan doğduğundan sorumluluk sigortaları, üçüncü kişi lehine sözleşme olarak nitelendirilemez¹³⁶.

Sorumluluk sigortası ile, zarar gören üçüncü kişilerin, sigorta ettirene yöneltebilecekleri tazminat taleplerinden haklı olanların karşılanması (tazminat fonksiyonu) ya da haksız taleplerin sigortacı tarafından ortadan kaldırılması (hukuki koruma fonksiyonu) sağlanır¹³⁷

TTK'nun 1473'üncü madde hükmünden de anlaşılacağı üzere, sorumluluk sigortasında, sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğünü doğuran olayın, sözleşme süresi içerisinde gerçekleşmesi gerekmekte, zararın sözleşme süresinden daha sonra doğması veya tazminin

¹³⁴ DAMAR s.70, BOZER, Sigorta Hukuku, s.130, BOZKURT s.292, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.289, KESKİN, Fikri Tunç, Uygulamada Sigorta Hukuku, C. II, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s.1430, ÇEKER s.183, GÜNAY s.209, HIZIR, Serdar; TTK'nda Yer Alan Mal Sigortalarına İlişkin Muhtelif Hüküm ve İlkelerin Sorumluluk Sigortasına Uygulanabilirliği, TBB Dergisi, Sayı 86, Y. 2009, s.270-271.

¹³⁵ DAMAR s.70, BOZER, Sigorta Hukuku, s.131, BOZKURT s.293, ŞENOCAK, Kemal; TTK'nun Mal Sigortalarına İlişkin Hükümlerinin Sorumluluk Sigortalarına Uygulanabilirliği, AÜHFD, Cilt 58, Sayı 1, Y. 2009, s.191.

¹³⁶ BOZER, Sigorta Hukuku, s.131, BOZKURT s.294.

¹³⁷ HIZIR s.272, ŞENOCAK, s.197.

talep edilmesinin önemi bulunmamaktadır¹³⁸. Ancak TTK'nun 1473'üncü maddesi emredici nitelikte olmadığından, taraflarca aksi kararlaştırılabilir.

TTK'nun 1485'inci maddesi gereğince sorumluluk sigortalarına genel hükümlerle beraber, aynı kanunun 1454, 1458, 1466/1 ve 1471'inci maddeleri uygulanır.

2.1.2.2. Sorumluluk Sigortaları ile Mal Sigortalarının Benzerlik ve Farklılıkları

Hem sorumluluk sigortaları hem mal sigortaları, zarar sigortası türü olmaları sebebiyle, rizikonun gerçekleşmesi halinde meydana gelen gerçek zararı tazmin etmeyi amaçlamaktadır¹³⁹. Bu sebeple, bu tür sigortalara "tazminat sigortaları" da denilmektedir¹⁴⁰. Ayrıca her iki sigorta türünde de zenginleşme yasağı-tazminat ilkesi kabul edilmektedir¹⁴¹.

Mal sigortalarında, belirli bir mal üzerindeki menfaat, sigorta ile teminat altına alınmaktadır. Sorumluluk sigortalarında ise, menfaatin konusunu bir mal teşkil etmez. Sigortacı, sigorta ettirenin sorumluluğundan doğabilecek tazminat ödeme riskini güvence altına almaktadır. Sorumluluk sigortasında, sigorta ettirenin, üçüncü kişiye karşı sorumluluğu söz konusu olması halinde, malvarlığında meydana gelebilecek pasif artışının önlenmesi amaçlanır¹⁴².

Mal sigortalarının aksine sorumluluk sigortalarında menfaatin konusu belirli bir mal olmayıp, sigorta ettirenin tüm malvarlığıdır¹⁴³. Sorumluluk sigortalarında, sigorta değeri, sigorta ettirenin malvarlığının tamamına göre belirlenir¹⁴⁴. Mal sigortalarına hakim ilkelerden tazminat ilkesini açıklarken belirttiğimiz sigorta bedelinin sigorta değerine eşitliğinin; sorumluluk sigortalarına uygulanıp uygulanamayacağı hususu sigorta bedelinin belirlenip belirlenmemesine göre değişkenlik gösterir. Şöyle ki, aşkın veya eksik sigortadan bahsedebilmek için sigorta bedeli ve sigorta değerinin karşılaştırılması zorunluluğu bulunduğundan, sorumluluk sigortasında sigorta bedeli belirlenmemiş ise, sigorta değeri tespit edilebilir dahi olsa, aşkın veya eksik sigorta hükümleri uygulanamayacaktır. Sigorta bedelinin belirlendiği sorumluluk sigortalarında, sigorta ettirenin sorumluluğunun tek bir malvarlığı değeri ile sınırlandırıldığı hallerde, aşkın veya eksik sigorta hükümlerinin uygulanması gündeme gelebilecektir. Ancak sigorta ettirenin sorumluluğu tüm malvarlığını ilgilendiriyorsa, sigorta

¹³⁸ BOZKURT s.296-297, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.299.

¹³⁹ HIZIR s.277.

¹⁴⁰ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.239.

¹⁴¹ DAMAR s.71, HIZIR s.291-292.

¹⁴² HIZIR s.279-280, ŞENOCAK, s.195.

¹⁴³ ŞENOCAK, s.198.

¹⁴⁴ HIZIR s.289, ŞENOCAK, s.200.

değerini bir rakam ile ifade etmek mümkün olmadığından aşkın veya eksik sigorta hükümleri uygulanamayacaktır¹⁴⁵.

Mal sigortalarında zenginleşme yasağı ilkesinin kabul edilmesi nedeniyle kural olarak çifte sigortanın yasak olduğunu yukarıda açıklamıştık. Mal sigortalarında sigortacının tazmin yükümlülüğünün üst sınırı sigorta değeri iken, sorumluluk sigortalarında zarar gören üçüncü kişinin uğradığı zarar miktarıdır¹⁴⁶. Sigorta ettiren, çifte sigorta yolu ile uğradığı zarardan daha fazla tazminat elde edebiliyorsa, çifte sigorta hükümleri, sorumluluk sigortalarına da uygulanmalıdır¹⁴⁷.

Mal sigortalarında sigorta primi, sigorta bedeli ile doğru orantılı olarak artmakta iken, sorumluluk sigortalarında, sigorta bedeli azaldıkça, sigorta primi artmaktadır¹⁴⁸. Bu nedenle sonraki ve önceki sigortacıların onay vermeleri halinde çifte sigorta yasağının uygulanmayacağına ilişkin TTK'nun 1467'nci maddesinin 1'inci fıkrasının a bendi sorumluluk sigortalarında uygulanmaz¹⁴⁹.

Mal sigortalarında daha sık uygulama alanı bulan halefiyet ilkesi, sorumluluk sigortalarında, özellikle müteselsil sorumluluk halinde uygulanmaktadır¹⁵⁰. TTK'nda mal sigortalarında halefiyete ilişkin 1472'nci maddeden farklı olarak sorumluluk sigortalarında özel halefiyet hükmü getirilmiştir. Mal sigortalarında “ödediğinde” ibaresi geçmesine karşın, sorumluluk sigortalarında halefiyetin düzenlendiği TTK'nun 1481'inci maddesinde “ödedikten sonra” ibaresi geçmektedir. Sorumluluk sigortalarında sigortacı, sigorta ettirenin kusuruna isabet edenden daha fazla tutarda tazminat ödemesi yapmış ise, diğer müteselsil sorumlulara başvurabilir¹⁵¹. Mal sigortalarının aksine, sorumluluk sigortalarında sigortacının kanuni halefiyeti, zarar gören ile asıl zarar sorumlusu arasındaki talep hakkından değil, sigorta ettiren ile diğer zarar sorumlusu arasındaki hukuki ilişkiden doğmaktadır¹⁵².

2.1.2.3. Sorumluluk Sigortalarında Zarar Gören Üçüncü Kişi ile Destekten Yoksun Kalanların Doğrudan Sigorta Şirketine Başvurmasından Doğan Uyuşmazlıklar

TTK'nun 1473 ile 1485'inci maddeleri arasında düzenlenen, sigorta ettirenin sorumluluğunu bertaraf eden bir kurum olmamakla birlikte, sigorta ettirenin bir davranışı

¹⁴⁵ HIZIR s.294, ŞENOCAK, s.200-201.

¹⁴⁶ ŞENOCAK, s.203.

¹⁴⁷ HIZIR s.296-297, ŞENOCAK, s.203-204.

¹⁴⁸ HIZIR s.297, ŞENOCAK, s.204-205.

¹⁴⁹ HIZIR s.297, ŞENOCAK, s.204.

¹⁵⁰ HIZIR s.300, ŞENOCAK, s.220, BOZKURT s.306, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.309.

¹⁵¹ BOZKURT s.306, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.309.

¹⁵² HIZIR s.300.

nedeniyle üçüncü bir kişinin zarara uğraması ve sigorta ettirenin üçüncü kişinin tazminat talebiyle karşı karşıya kalması durumunda, malvarlığındaki muhtemel azalmaya karşı sigorta ettireni koruma altına alan sorumluluk sigortalarında, sigorta tazminatı, sözleşmeye yabancı olan zarar görene (mağdura) ödenir¹⁵³.

Zarar gören üçüncü kişinin doğrudan doğruya sigorta şirketinden talepte bulunma ve dava açma hakkı TTK'nun 1478'inci maddesinde düzenlenmiştir. Sigorta sözleşmesinden doğan talep hakkı, sözleşmenin tarafları arasında ileri sürülebilen nisbi bir hak olmasına karşın, kanunda yapılan açık bir düzenleme ile, sigorta ettirenin ödeme yetersizliği olması halinde bu duruma karşı zarar görenin korunması, zarar görenin zararının bir an evvel giderilmesi ve sigorta ettirenin malvarlığındaki pasif artışının önüne geçilmesi amaçlarıyla, zarar görene, sigortacıya doğrudan dava açma hakkı verilmiştir¹⁵⁴. Fakat kanunla getirilen bu düzenleme, sorumluluk sigortasını kesinlikle üçüncü kişi lehine sözleşme haline getirmez, zira menfaati sigorta edilen bizâtihi sigorta ettirenin kendisidir¹⁵⁵.

Sigorta ettiren tarafından zarar görene yapılan ödeme olduğu takdirde sigortacıya, sigortacı tarafından zarar görene yapılan ödeme olduğu takdirde ise sigorta ettirene karşı olan talep ve dava hakkı, yapılan ödeme miktarı ile sınırlı olmak şartıyla sona erer¹⁵⁶. Sigortacının sorumluluğu, sigorta ettiren ile aralarındaki sigorta sözleşmesi teminat limitleri ile sınırlıdır.

Doğrudan dava hakkının kullanılabilmesinin şartları; sigorta ettiren ile sigortacı arasında meydana gelen zararı güvence altına alan bir sigorta sözleşmesinin bulunması, sigorta ettirenin zarar görene karşı herhangi bir sebep ile (sözleşme veya haksız fiil) sorumluluğunun doğması, TTK'nun 1482'nci maddesi gereğince rizikonun gerçekleştiği tarihten itibaren 10 yıllık zamanaşımı süresi içerisinde ileri sürülmesi olarak sayılabilir¹⁵⁷.

Zorunlu karayolu trafik mali mesuliyet sigortasında, zarar görenin doğrudan dava hakkı 2918 sy. KTK'nun 97'nci maddesinde de ayrıca düzenlenmiş bulunmaktadır. 2918 sy. KTK'nun 97'nci maddesi ile, zarar gören üçüncü kişi ile destekten yoksun kalanların doğrudan sigorta şirketine başvurmasından doğan uyuşmazlıklarda salt zorunlu mali mesuliyet trafik sigortaları için geçerli olmak üzere, bu davalar bakımından özel dava şartı getirilmiştir¹⁵⁸. Yargıtay'ın yerleşik uygulamalarına göre, sigorta şirketine başvuru yapılmadan dava açılması

¹⁵³ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.306, GÜNAY s.219-220.

¹⁵⁴ BOZKURT s.304, GÜNAY s.219-220, CEBE s.694.

¹⁵⁵ TTK 1478. maddesinin gerekçesi,

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c032/tbmm23032022ss0096.pdf> , s.447, (E.T.03.07.2023)

¹⁵⁶ CEBE s.693, ÜNAN, Şerh, C. II, s.348.

¹⁵⁷ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.306, CEBE s.694, ÜNAN, Şerh, C. II, s.348-357.

¹⁵⁸ CİCİM/KORKMAZ s.72.

halinin dahi HMK'nun 115'inci maddesinin 2'nci fıkrası gereği tamamlanabilir dava şartı olduğu kabul edilmektedir. Bu başvurunun yapıldığı; fakat, eksik veya usule uygun olmayan belge ile başvurulduğu savunması ileri sürülecek olur ise, usule uygun olmadığı savunulan belgedeki eksiklik de sonradan tamamlanabilecektir¹⁵⁹. Dolayısıyla zarar görenin, yazılı olarak sigorta şirketine başvurmadan evvel doğrudan dava açması halinde, dava şartı eksikliğinin giderilmesi için HMK'nun 115'inci maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca mahkemece kesin süre tanınmalı, kesin sürede dava şartı eksikliği giderilmediği takdirde dava usulden reddedilmelidir¹⁶⁰. Nitekim yerleşik Yargıtay içtihatları da bu doğrultudadır¹⁶¹.

Sorumluluk sigortaları, zarar sigortası niteliğinde olmaları nedeniyle, zarar görenin uğradığı gerçek zararın tazmini amacını taşır. Sigortacı, zarar görenin maddi zararları ile ölüm ya da yaralanma gibi bedensel zararları, bu kapsamda sürekli ve geçici iş göremezlik tazminatı, sağlık giderleri, kazanç kaybı gibi tazminat taleplerinden, sigorta ettiren ile aralarındaki sözleşmede gösterilen azami teminat limiti ile sınırlı olmak üzere zararı gidermekle yükümlüdür¹⁶².

Zarar görenin sigortacıya karşı ikame ettiği tazminat davasında, sigortacı, sigorta ettiren ile aralarındaki sözleşme hükümlerine göre değerlendirme yapar. İsteğe bağlı sorumluluk sigortalarında (örneğin; işveren mali mesuliyet sigortası, mesleki sorumluluk sigortası gibi) sigortacı, sigorta ettirene karşı ileri sürebileceği itiraz ve def'ileri zarar görene karşı da ileri sürebilir. Örneğin sorumluluğa yol açan zarar sigorta ettiren tarafından kasıtlı olarak meydana getirilmişse, sigortacı bu durumu ileri sürerek tazminat ödemekten kurtulabilir¹⁶³ (TTK m. 1477 gerekçesi¹⁶⁴).

Oysa zorunlu sorumluluk sigortalarında TTK'nun 1484'üncü maddesinin 1'inci fıkrasına göre; sigortacının, sigortalıya karşı tazmin borcu kısmen ya da tamamen sona ermiş olsa bile, zarar gören yönünden tazmin borcu, poliçe teminat miktarınca devam eder. TTK'nun 1484'üncü madde gerekçesi ise; *"Günümüzde zorunlu sorumluluk sigortalarında, giderek sigortalıdan çok zarar görenin menfaatinin korunması ön plana çıkmaya başlamıştır. Zira, zorunlu sigortalarda amaç, ihtiyari sigortalardan farklı olarak kamu menfaatinin korunmasıdır. Bu yaklaşım içinde de Tasarının birinci fıkrasında, Karayolları Trafik*

¹⁵⁹ Yargıtay 4. HD. 08/02/2023 tarih, 2021/23796 E., 2023/1461 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.03.07.2023)

¹⁶⁰ CİCİM/KORKMAZ s.72.

¹⁶¹ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin 08/02/2023 tarih, 2021/23796 E., 2023/1461 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.20.08.2023).

¹⁶² AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.301.

¹⁶³ GÜNAY s.221, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.292.

¹⁶⁴ Bkz. TTK 1477. maddesinin gerekçesi, <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c032/tbmm23032022ss0096.pdf>, s.447, (E.T.03.07.2023)

Kanununda Zorunlu Trafik Sigortası için öngörülen hüküm¹⁶⁵ tüm zorunlu sorumluluk sigortalarını kapsayacak şekilde genelleştirilmek suretiyle Tasarıya aktarılmıştır.”¹⁶⁶ Bu yasal düzenlemeler ışığında zorunlu sorumluluk sigortalarında, sigortacının zarar görene karşı sorumluluğunun, her hal ve şartta zorunlu sigorta miktarına kadar devam ettiği sonucuna varılmaktadır¹⁶⁷.

Son olarak belirtmek gerekir ki, doğrudan sigortacıya dava açma hakkı tanınan zarar görenin, zarar sorumlusu sigorta ettirene karşı dava açma zorunluluğu bulunmamakla birlikte, dilerse sigorta şirketi ile zarar sorumlusunu birlikte dava edebilir. Örneğin, bir trafik kazasına dayalı tazminat davasında, zarar gören üçüncü kişi, zarar sorumlusu sigorta ettiren araç sürücüsü veya araç maliki ile bunların ZMMS ile sigortalandığı sigorta şirketine karşı, hepsini davalı göstererek dava açabilir. Zira, 2918 sy. KTK’nun 91/1 maddesine göre “*işletenlerin, bu kanunun 85/1 maddesine göre olan sorumluluklarının karşılanmasını sağlamak üzere mali sorumluluk sigortası yaptırmaları zorunludur*”. Karayolları Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarının A-1.maddesinde de “*sigortacı bu poliçede tanımlanan motorlu aracın işletilmesi sırasında bir kimsenin ölümüne veya yaralanmasına veya bir şeyin zarara uğramasına sebebiyet vermesinden dolayı 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu’na göre işletene düşen hukuki sorumluluğu, zorunlu sigorta limitlerine kadar temin eder*” şeklinde sigorta şirketinin sorumluluğunun kapsamı ifade edilmiştir. Bu düzenlemelerden anlaşılağı üzere Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasının motorlu bir aracın kara yolunda işletilmesi sırasında, bir kişinin ölümüne veya yaralanmasına ya da bir şeyin zarara uğramasına yol açması halinde, o aracı işletenin, zarar gören üçüncü kişilere karşı olan sorumluluğunu belirli bir limite kadar karşılamayı amaçlayan ve kanun gereğı yapılması zorunlu olan bir zarar sigortası türü olduğu anlaşılmaktadır. Zarar gören üçüncü kişinin, asıl zarar sorumlusu sigorta ettiren araç sürücüsü veya araç maliki ile bunların ZMMS ile sigortalandığı sigorta şirketine karşı dava açması halinde; KTK’nun 88’inci maddesinin 1’inci fıkrası¹⁶⁸ ve TBK’nun müteselsil sorumluluğu düzenleyen 61’inci maddesi¹⁶⁹ gereğince de davalıların müteselsilen sorumluluğu söz konusu olur¹⁷⁰.

¹⁶⁵ Madde gerekçesinde belirtilen tazminatın azaltılması veya kaldırılması sonucunu doğuran haller için bkz. KTK’nun m. 95.

¹⁶⁶ TTK 1484. maddesinin gerekçesi,

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c032/tbmm23032022ss0096.pdf> , s.449, (E.T.03.07.2023)

¹⁶⁷ GÜNAY s.234, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.293.

¹⁶⁸ Bkz. KTK m. 88/1.

¹⁶⁹ Bkz. TBK m. 61.

¹⁷⁰ *trafik kazasından kaynaklı bedensel zarar nedeniyle açılan maddi tazminat davasında; davacının müteselsil sorumluluk kurallarına göre, zararının tamamını tek bir zarar sorumlusundan talep edebileceği gibi, bu hakkından*

Uygulamada malpraktis davaları olarak adlandırılmakta olan hatalı tıbbi uygulamadan kaynaklı tazminat davalarında da, hekimin mesleki sorumluluk sigortası bulunması halinde, yanlış tedavi uygulanan hasta, doğrudan sigorta şirketine karşı tazminat davası açabileceği gibi, sigorta şirketi ile birlikte hekime karşı da dava açabilecektir.

3. MAL SİGORTASI SÖZLEŞMELERİNDEN KAYNAKLANAN UYUŞMAZLIKLAR

3.1. Genel Olarak

Gerçek veya tüzel kişiler yaşamları ve varlıkları boyunca karşılaşılabilecekleri çeşitli rizikolara karşı mağdur olmaları veya üçüncü kişilerin zarara uğramaları ihtimalinde sorumluluklarının söz konusu olması halinde malvarlıklarındaki muhtemel eksilmeyi önlemek ve güvence altına almak amacıyla sigorta sözleşmesi yapmak isteyebilirler. Örneğin; belli bir yerden başka bir yere taşınacak eşyanın taşınması sırasında meydana gelebilecek hasarlara karşı emtia nakliyat sigortası, kişilere ait menkul malların çalınması sonucunda malvarlığında meydana gelebilecek eksilmeye karşı hırsızlık sigortası, bir hekim mesleğini icra ederken neden olduğu zarardan doğabilecek tazminat ödeme riskine karşı mesleki sorumluluk sigortası yaptırılabilir.

İhtilaf, bir hakkın doğumu, kapsamı ve neticeleri üzerinde ortaya çıkan anlaşamama durumu olarak tanımlanır¹⁷¹. Bu tanımdan hareketle, sigorta ettiren ya da sigortalının, sigortacı ile sigorta sözleşmesinden kaynaklanan sebeplerle ortaya çıkan anlaşmazlıkları sigorta uyuşmazlıkları olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla sigorta sözleşmesi yapıldıktan sonra, sözleşmede yer alan düzenlemeler nedeniyle sigorta tazminatı, teminatlar, tarafların yükümlülükleri hususlarında yaşanan uyuşmazlıklar bu kapsamda değerlendirilebilir¹⁷².

Sigorta hukuku kaynaklı davalar, uyuşmazlığın doğduğu sigorta hukuku ilişkisinin ya da işleminin nitelik ve sonuçları yönünden farklı ayrımlara tabi tutulabilir. Bu kapsamda aşağıda uygulamada en sık karşılaşılan mal sigortası sözleşmesinden doğan uyuşmazlıklar ele alınacaktır.

vazgeçerek kusur oranına göre de talepte bulunabileceğine ilişkin bkz. Yargıtay 4. HD. 22/11/2022 tarih, 2022/3901 E., 2022/15176 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.05.07.2023)

¹⁷¹ Türk Hukuk Kurumu, Türk Hukuk Lügatı, 3. Baskı, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1991, s.151, (<https://bozbel.files.wordpress.com/2013/01/tc3bcrk-hukuklc3bcgatc4b1.pdf>), (E.T.01.07.2023).

¹⁷² ÇAKAN, Oya; Sigorta Tahkim Yargılaması ve Sigorta Uyuşmazlıklarında Tahkime Elverişliliğin Değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Sigortacılık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020, s.102.

3.2. Mal Sigortası Sözleşmesinden Kaynaklanan Uyuşmazlıkların Çeşitleri

3.2.1. Sigorta Ettiren ile Sigortacı Arasındaki Sözleşmeden Kaynaklanan Uyuşmazlıklar

Sigorta ettiren prim ödeme yükümlülüğünü yerine getirmediği takdirde, sigortacı, sigorta ettirene karşı ifa veya tazminat davası açarak sigorta ettireni prim ödemeye zorlayabilir¹⁷³. Bu nedenle prim ödeme yükümlülüğü borç niteliğindedir.

Sigorta ettirenin TTK'nun 1435-1446'ncı maddeleri arasında detaylı olarak düzenlenen beyan yükümlülüğü, TTK'nun 1447'nci maddesinde düzenlenen riziko gerçekleşikten sonra bilgi ve belge temini ile araştırma yapılmasına izin verme yükümlülüğü, TTK'nun 1448'inci maddesinde düzenlenen zararı önleme, azaltma, sigortacının haklarını koruma yükümlülüğü ile TTK'nun 1471'inci maddesinde düzenlenen hasar konusu mal ve yerde değişiklik yapmama yükümlülüğünün ihlali halinde ise sigortacı tarafından dava edilemeyen, fakat sigorta ettirenin elde edebileceği bir hakkı kazanamayacağı veya böyle bir hakkı kaybedeceği, sigorta ettirene TTK ile yüklenen ihbar ve davranış külfetleridir¹⁷⁴. Külfet, hukuk sisteminin bir kişiye, başka bir kişi karşısında yüklediği, yükümlülük içermeyen davranış olup, bunun yerine getirilmemesi halinde zorla ifası talep edilemez¹⁷⁵. Esasında sigorta ettiren açısından külfet olan bu yükümlülüklerin yerine getirilmesi sigortacı tarafından dava konusu edilemezse de, sigorta ettiren tarafından örneğin beyan yükümlülüğünün ihlali halinde, TTK'nun 1439/1'inci maddesi uyarınca sigortacının sözleşmeden cayma ve prim farkı isteme hakkı doğar. Yine diğer yükümlülüklerin ihlali halinde sigorta ettirenin kusurunun ağırlığı nispetinde sigorta tazminatından indirim yapılır (TTK m. 1447/2, 1448/2, 1471/2). Dolayısıyla sigorta ettiren açısından külfet olan yükümlülüklerin ihlali halinde bazı hakların kaybedilmesi, hatta sigortacının sigorta tazminatını ödemekten kurtulması gündeme gelebilir.

¹⁷³ Yargıtay 11. HD. 06/12/2007 tarih, 2006/12881 E., 2007/15402 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.01.07.2023), Yargıtay 11. HD. 30/05/2018 tarih, 2016/15111 E., 2018/4107 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.01.07.2023)

¹⁷⁴ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.171.

¹⁷⁵ EREN s.45, KILIÇOĞLU, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s.46.

Sigorta ettirene yukarıda sayılan kanundan doğan yükümlülükler yanında, sözleşme ile de bazı yükümlülükler getirilebilir. Sözleşmeden doğan bir yükümlülüğün sigorta ettirenin kusuru ile ihlal edilmesi durumunda ise, sigortacı sözleşmeyi kısmen ya da tamamen feshederek ifadan kurtulabilecektir (TTK m. 1449/1).

Bu açıklamalardan sonra, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğüne aykırı davrandığı iddia edilerek prim farkı alacağı talebi ile ilgili olarak hakimlik mesleğini icra ederken önüne gelen bir uyuşmazlıkta;

“..Dava, davalının ZMMS poliçesi yaptırırken aracın kullanım tarzını yanlış bildirdiği iddiasıyla prim farkı alacağı için başlatılan icra takibine yapılan itirazın iptali istemine ilişkindir. ..Kural olarak sigorta sözleşmesinin kuruluşu aşamasında sigortalının beyanı esastır. Ancak bu beyan yükümlülüğü sigorta şirketinin elinde olan bilgi ve belgelerin şifahi beyan edilmesi yükümlülüğü değil, aksine araç ruhsatı ve basit veri girişi dışında elde edilemeyecek ve sigortalı tarafından beyan edilmediği takdirde içinde bulunulan halin olağan neticelerinden biri olarak bilinebilmesi mümkün olmayan (örneğin aracın rent a car olarak kullanılması) vasıfların beyan edilmesi esasına dayanmaktadır. Uygulamada poliçe düzenlenirken aracın ruhsatı acenta tarafından talep edilmekte, varsa hasar kaydı gerek sigorta şirketinin kendi kayıtları gerekse Tramerden hasar kaydı sorgulanarak hasarsızlık indirimin oranı belirlenerek kontrol sağlanmaktadır. Hatta kasko poliçelerinde araç bedeli bakımından sigortalının beyanı, ya da yeni araç bakımından fatura bedeli bile esas alınmamakta, ruhsat bilgilerindeki araç marka, model, motor gücü ve modeline uygun, kod seçildiğinde Türkiye Sigorta Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliğince belirlenen raîç bedel üzerinden sigorta bedeli ve primi belirlenmektedir (Benzer mahiyette Yargıtay 17. H.D. 2016/3290 KARAR) . Davaya konu yanlış beyan iddiası ile ilgili davacı şirket tarafından aracın kullanım tarzı bakımından yanlış bilgilendirildiği iddiasında bulunulmuş ise de; aracı acenta tarafından ... plakalı aracın ruhsat kayıtları incelendiğinde "özel amaçlı taşıt" olduğunun kolaylıkla fark edildiği, hatta poliçe işlemlerinin mevzuat gereği tramer kaydı üzerinden devam etmesi gerekliliğinden poliçe teminatı başlayabilmesi için yine kamyon olarak düzenleneceği bilgisinin aracı acenta tarafından verildiği, açıkça ruhsat kaydında görülen bir bilgiye ilişkin sigortalının kasten beyan yükümlülüğüne aykırı davrandığından bahsedilmeyeceği, ruhsat kaydına aykırı olarak poliçe düzenlenmesinin sonuçlarına davacının kendisinin katlanması gerektiği, bu eksikliğin sigortalıya yükletilmesinin mümkün olmadığı anlaşıldığından dosyada mevcut bulunan poliçe, ZMMS Poliçesi Genel Şartları ve yerleşik Yargıtay içtihatları dikkate alındığında davacının davalıdan talep ettiği, prim farkı alacağını talepte haklı bulunmadığı anlaşıldığından aksi yöndeki davacı vekili beyanlarına ve bilirkişi raporuna itibar edilmeyerek açılan davanın reddine..”

şeklindeki kararımın, davacı sigorta şirketi tarafından istinaf edilmesi üzerine, Sakarya Bölge Adliye Mahkemesi 7. Hukuk Dairesi’nin 09/12/2021 tarih, 2021/485 Esas, 2021/2151 Karar sayılı ilamı ile istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir.

Sigortacının TTK'nun 1421'inci maddesinde hüküm altına alınan rizikoyu taşıma yükümlülüğünden doğan; zarar sigortalarında sigorta tazminatı (TTK m. 1427), can sigortalarında sigorta bedeli (TTK m. 1427, 1487) ile sigorta ettiren tarafından tazminatın veya bedel ödeme borcunun miktar ve sınırlarının tespiti için yapılan makul giderleri (TTK m. 1426) ödeme borcunu yerine getirmediği takdirde, sigorta ettiren, sigortacıya karşı ifa veya tazminat davası açarak sigortacıyı söz konusu asli edim yükümlülüklerini ödemeye zorlayabilir¹⁷⁶. Başka bir deyişle, sigorta ettiren mal sigortası sözleşmesi ile koruma altına aldığı menfaatine karşı herhangi bir rizikonun neden olduğu gerçek zararın tazminini talep edebilir (TTK m. 1459).

Sigortacının asli edim yükümlülüklerinin yanı sıra, TTK'nun 1423'üncü maddesinde düzenlenen aydınlatma yükümlülüğü¹⁷⁷, TTK'nun 1424'üncü maddesinde düzenlenen poliçe verme yükümlülüğü¹⁷⁸ gibi yan yükümlülükleri de bulunmaktadır. Yan yükümlülükler dürüstlük kuralından ve güven ilişkisinden doğmaktadır. Yan yükümlülükler, alacaklıya edim (ifa) davası açma hakkı vermezken, tazminat davası açma imkanı verir¹⁷⁹. Dolayısıyla sigortacı yan yükümlülüklerini ihlal ettiği takdirde, sigorta ettiren bu yükümlülüklerin yerine getirilmemesinden doğan zararın tazmini için dava açabilir¹⁸⁰.

3.2.2. Sigortacının Kanuni Halefiyeti ve Rücu Hakkından Doğan Uyuşmazlıklar

Sigortacının rücu hakkı ve rücu davasını açıklayabilmemiz için, rücu ve halefiyet kavramları üzerinde genel hatlarıyla açıklamalarda bulunulması, konunun bütünlüğü ve anlaşılabilmesi için faydalı görülmüştür. Bu kapsamda aşağıda öncelikle kavram olarak rücu ve halefiyet üzerinde durulacak, ardından rücu hakkı, kapsamı, hukuki niteliği, halefiyet ile olan ilişkisi açıklanarak rücu davası bu değerlendirmeler ışığında ele alınacaktır.

3.2.2.1. Genel Olarak Rücu Hakkı

¹⁷⁶ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.204.

¹⁷⁷ aydınlatma yükümlülüğüne aykırılık halinde sigorta ettiren on dört gün içinde itiraz etmediği takdirde, sözleşmenin poliçede yazılan şartlarla yapıldığının kabul edilmesi gerektiğine ilişkin bkz. Yargıtay 11. HD. 16/06/2021 tarih, 2020/6094 E., 2021/5119 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.02.07.2023), sigortacının sigorta sözleşmesi boyunca aydınlatma yükümlülüğünü yerine getirdiğinin sigortacı tarafından ispatlanması gerektiği, aksi halde araçta meydana gelen hasarın teminat kapsamında olduğunun kabulü gerektiğine ilişkin bkz. Yargıtay 11. HD. 30/11/2021 tarih, 2021/5515 E., 2021/6713 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.02.07.2023)

¹⁷⁸ sigorta şirketinin poliçenin bir örneğini sigortalıya vermek, suretini sigortalıya imzalatırarak almak ve primi ya da ilk taksidi de poliçenin teslimi karşılığı tahsil etmekle yükümlü olduğuna ilişkin bkz Yargıtay HGK 28/09/1983 tarih, 1982/11-929 E. ve 1983/853 K. Sayılı ilamı, karar metni için bkz. CEBE, Mehmet Sinan; Uygulamalı Sigorta Hukuku, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s.271-272.

¹⁷⁹ EREN s.37-39, KILIÇOĞLU, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s.45.

¹⁸⁰ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.215.

a. Kavram Olarak Rücu

Rücu kavramının iki farklı anlamı bulunmaktadır. İlk olarak borçlunun temerrüdü halinde sözleşmeden dönmenin düzenlendiği TBK'nun 125'inci maddesinin 3'üncü fıkrası ve satış sözleşmesinde satılanın ayıplı olması halinde alıcının seçimlik haklarından sözleşmeden dönmenin düzenlendiği TBK'nun 227'nci maddesinin 3'üncü fıkrasında olduğu gibi dönme, vazgeçme, cayma anlamlarını taşımaktadır¹⁸¹. Rücu kelimesinin bir diğer anlamı ise, “bir ödemede bulunan kimsenin, bu bedeli, asıl ödeme yapması gereken kişiden istemesi”dir¹⁸² (örneğin; TBK m.62, m.167, m.587, m.596, TTK m. 1472).

b. Rücu Hakkının Tanımı

Rücu hakkı TDK'da “bir kimsenin alacaklısına ödediği şeyi diğer birinden istemeye hakkı olması durumu” şeklinde tanımlanmaktadır¹⁸³. Hukuk dilinde ve inceleme konumuz açısından rücu hakkı, alacaklı karşısında müştereken ve müteselsilen sorumluluk taşıyan borçlulardan birinin ödeme yükümlülüğü gereğince alacaklıyı tatmin etmesi durumunda, bu fedakarlığının karşılığında yapmış olduğu ödeme için diğer borçlulara başvuru hakkı veren, kanundan doğan talep hakkıdır¹⁸⁴.

c. Rücu Hakkının Hukuki Niteliği

Rücu hakkı, asıl borçlu ile aslı borçlu yerine borcu ifa ederek ya da borçlu adına üstlendiği şahsi yükümlülüğünü yerine getirerek bu şekilde alacaklıyı tatmin eden kişi arasındaki ilişkiden kaynaklanır¹⁸⁵.

¹⁸¹ YILMAZ, Ejder, Hukuk Sözlüğü, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003, s.581, YENİCE, A. Özge, Teminat Sözleşmelerinde Rücu İlişkileri, 1. Baskı, Oniki Levha Yayınları, İstanbul, 2009, s.23.

¹⁸² YILMAZ, Hukuk Sözlüğü, s.581, KARSLI, Abdürrahim, Usul Hukuku Açısından Rücu Davaları, 1. Baskı, Ofset Matbaası, İstanbul, 1994, s.8, YENİCE s.24.

¹⁸³ www.tdk.gov.tr (E.T.09.07.2023)

¹⁸⁴ KARSLI, s.9, MİSİLİ, Sinan; “Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları Uyarınca Sigortacının Sigorta Ettirene Rücu Davası”, TBB Dergisi, Cilt 30, Sayı 133, Kasım 2017, s.581-582, DAMAR, Cahit; “Sigortacının Rücu Hakkından İstisna Meselesi”, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt 14, Sayı 160, Aralık 2019, s.2304, DAMAR s.81, FRANKO, Nisim, Borçlar Kanununun 109'uncu Maddesine Göre Halefiyet Halleri, Ankara Barosu Dergisi, Sayı 2, Y. 1981, s.204, KORKMAZ, Ekin; “Bir Kanuni Rücu Aracı Olarak Halefiyetin Türk Borçlar Hukuku ve İsviçre Borçlar Hukukunda Geçerli Olan Rücu Sistemlerindeki Yeri”, HÜHFD, Cilt 11, Sayı 1, Y. 2021, s.444, YOLÇİYEY, Mübariz; Türk Hukukuyla Mukayeseli Olarak Azerbaycan Hukukunda Sigortacının Rücu Hakkı, SÜSBE Özel Hukuk Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Konya, 2008, s.19, KARA, Ertuna; “Yükün Ziya ve Hasarından Kaynaklı Sigortacının Taşınana Karşı Tazminat Talebinin Şartları”, 2 Mart 2020, <https://www.hukukihaber.net/yukun-ziya-ve-hasarindan-kaynakli-sigortacinin-tasiyana-karsi-tazminat-talebinin-sartlari> (E.T.09.07.2023), IŞIK, Serpil; Davada İhbar ve Rücu Davalarına Etkisi, İÜSBE YL Tezi İstanbul, 2014, s.107.

¹⁸⁵ DAMAR s.81, MİSİLİ, s.582, KARSLI, s.48-49.

Alacaklıyı tatmin ederek rücu hakkı kazanan kişi, aslında alacaklı ile borçlu arasındaki borç ilişkisinden bağımsız, kendi şahsında oluşan, yeni bir hak elde etmektedir¹⁸⁶. Bu nedenle, asıl alacağa bağlı teminatlar rücu hakkı sahibine geçmez¹⁸⁷ ve hak sahibinin şahsında doğduğu an muaccel olur¹⁸⁸. Rücu hakkı asıl alacaktan bağımsız olup alacaklıya yapılan ödeme ile rücu hakkını elde etme eş zamanlı olduklarından, rücu hakkında zamanaşımı süresi, asıl alacak için işleyen zamanaşımından ayrı olarak, alacaklıya yapılan ödeme tarihinden itibaren işlemeye başlar¹⁸⁹.

Rücu hakkı sahibi bu hakkını kullanırken, borçlu ile arasında bu ilişkiyi kuran sözleşme hükümlerine, sebepsiz zenginleşme yahut vekaletsiz iş görme hükümlerine dayanabilir¹⁹⁰. Bu halde rücu hakkının hukuki temeli hangi ilişki ise, o ilişkiye ait zamanaşımı süreleri uygulanacaktır¹⁹¹.

Rücu hakkı, hak sahibi açısından kanundan doğan, yalnız ilgisine karşı ileri sürülebilen şahsi alacak ve talep hakkı, rücu borçlusu açısından ise borç doğurmaktadır¹⁹².

3.2.2.2. Genel Olarak Halefiyet

a. Kavram Olarak Halefiyet

Halefiyet kelimesi etimolojik açıdan Arapça menşeli olup, halef kelimesinden türetilmiştir. Türkçe’de halef kelimesi, kişilerin birbirinin yerine geçmesi, ardıl, selefin karşıtı anlamlarına gelecek şekilde kullanılmaktadır¹⁹³. Hukuki anlamda halefiyet, bir kişinin hakkına yahut bütün halinde malvarlığına sahip olmak suretiyle o kişinin yerini almaktır¹⁹⁴.

b. Halefiyetin Tanımı

¹⁸⁶ DAMAR s.81, MİSİLİ, s.582, ERDEM, Ali; Sigorta Hukuku’nda Rücu Davası, AÜSBE Özel Hukuk Anabilim Dalı, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1990, s.23, NOMER, Haluk; Halefiyet ile Rücu Hakkı Arasındaki İlişki, Özellikle Sosyal Sigortalar ile Özel Sigortaların Rücu Hakları Bakımından Halefiyetin Rolü, İÜHFM, Cilt 55, Sayı 3, Y. 1997, s.248, KILIÇOĞLU, Ahmet; Özel ve Sosyal Sigortalarda Halefiyet ve Rücu, AÜHFD, Cilt 31, Sayı 1, Y. 1974, s.398, TURAN, Emel; Sosyal Güvenlik Hukuku’nda Rücu Davaları, İÜSBE YL Tezi İstanbul, 2010, s.14, IŞIK, s.108.

¹⁸⁷ NOMER s.249, DAMAR s.81, FRANKO s.204.

¹⁸⁸ ERDEM s.23, IŞIK, s.111.

¹⁸⁹ NOMER s.250, ERDEM s.23.

¹⁹⁰ KORKMAZ Halefiyet, s.445-446, *başkasının borcu için ödeme yapan davacının ödediğini vekaletsiz iş görme veya sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre geri isteme hakkı bulunduğuna ilişkin bkz.* İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 18. Hukuk Dairesi’nin 14/10/2020 tarih, 2018/811 Esas, 2020/1431 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.10.07.2023)

¹⁹¹ NOMER s.250.

¹⁹² YOLÇİYEYEV s. 20, DAMAR s.81,

¹⁹³ SEZEN, Muhammet Yakup; Sigorta Hukukunda Halefiyet İlkesi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Sigortacılık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s.3.

¹⁹⁴ NOMER s.243.

TDK, halefîyetin tanımını yapmamıştır, ancak halef kelimesi TDK’da “birinin ardından gelip onun makamına geçen kimse; arda, ardıl, selef karşıtı” şeklinde tanımlanmaktadır¹⁹⁵. Bir başka tanıma göre halef, babadan sonra kalan oğul, memurlukta birinden sonra gelip onun yerine geçen kimse anlamındadır¹⁹⁶. Halefîyet kavramı ise, haleflik, birinin yerine geçmiş olma, bir başkasının yerine geçmek, ardıllık olarak tanımlanmaktadır¹⁹⁷. Alacaklıya ifada bulunan üçüncü kişinin, asıl alacak-borç ilişkisinden doğan tüm asli ve fer’i haklara sahip olarak, asıl borçluya başvurusu, alacaklıyı tatmin ettiği nispette alacaklının yerine geçmesine halefîyet denir¹⁹⁸.

c. Halefîyetin Hukuki Niteliği

Halefîyetin hukuki niteliği hususunda; ilk olarak Roma Hukukunda “alacağın satışı görüşü” olarak adlandırılan görüşe göre; halefîyet hallerinde alacaklı kendisini ifa suretiyle tatmin eden üçüncü kişiye alacağını satmak zorundadır¹⁹⁹. Bu görüşün kabulü halinde sözleşme serbestisine aykırı bir sonuçla karşılaşılmaktadır²⁰⁰.

Halefîyetin hukuki niteliğini açıklayan ikinci görüş ise, “kanuni yenileme (tecdit)” görüşüdür²⁰¹. Bu görüşe göre, alacağın üçüncü kişi tarafından ifası ile alacaklının hakkı TBK’nun 131’inci maddesi uyarınca sona erdiğinden başkasına devredilemez. Alacaklıya ifada bulunan üçüncü kişi, kapsamı öncekinin aynı olan yeni bir alacak hakkı elde eder. Burada yeni bir alacak hakkı doğduğu savunulmasına rağmen, halefîyette asıl alacağın tüm fer’ileri ile halefe devri söz konusu olduğundan, bu görüşe katılmak mümkün değildir²⁰².

Her iki görüşün aksine, halefîyet içeriğinde iki ayrı hukuki durumu barındırmaktadır. Şöyle ki; ilk olarak halef, alacaklıya ödeme yaparak ifada bulunur. Ardından halef ile borçlu arasındaki ilişkiden doğan ve asıl alacaklının haklarının halefe geçişini sağlayan kanun hükmünün varlığı gerekir²⁰³.

¹⁹⁵ www.tdk.gov.tr (E.T.11.07.2023)

¹⁹⁶ DEVELLİOĞLU, s.378.

¹⁹⁷ DEVELLİOĞLU, s.378, YILMAZ, Hukuk Sözlüğü, s.255.

¹⁹⁸ KILIÇOĞLU Halefîyet ve Rücu s.397, EREN s.931, KILIÇOĞLU, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s.714, İŞİK, s.149.

¹⁹⁹ ERDEM s.21, KILIÇOĞLU, Ahmet; Türk Borçlar Hukukunda Kanuni Halefîyet, Sevinç Matbaası, 1979, s.8.

²⁰⁰ ERDEM s.21.

²⁰¹ KILIÇOĞLU Kanuni Halefîyet s.8.

²⁰² ERDEM s.21.

²⁰³ ERDEM s.22.

Kanunun açıkça düzenlediği hallerde, alacaklıyı ifa suretiyle tatmin eden üçüncü kişi, tarafların anlaşmasına, alacaklının irade beyanına gerek olmaksızın alacaklının halefi olur, alacaklının hakları kendiliğinden üçüncü kişiye geçer. Söz konusu geçiş, taraf iradelerine bağlı olmaksızın, kanun gereğince gerçekleştiğinden, halefiyet durumunda alacaklının haklarının üçüncü kişiye geçişi “kanuni devir(temlik)” niteliğindedir²⁰⁴.

Halefiyet hakkı özü itibariyle, asıl borçlu yerine alacaklıyı tatmin eden üçüncü kişi ile alacaklı arasındaki dış ilişkiden doğmakla beraber, asıl borçlu ve asıl alacaklı arasındaki hukuki ilişkiden bağımsız değildir²⁰⁵.

Halefiyette yeni bir hak kazanımı söz konusu olmayıp, asıl borçlu ile alacaklı arasındaki hukuki ilişkiden doğan mevcut alacak hakkının kanun gereğince olduğu gibi devri söz konusudur²⁰⁶. Bu nedenle halefiyet durumunda alacaklıyı ifa suretiyle tatmin eden üçüncü kişi, borçlunun alacaklısı haline gelmektedir²⁰⁷. Halefiyette mevcut alacak hakkının devri gerçekleştiğinden, alacak-borç bütün unsurlarıyla varlığını devam ettirir. Şöyle ki, muacceliyet tarihi, ifa tarihi ve yeri, temerrüt hali, zamanaşımının işlemeye başladığı tarih ve süresi aynı şekilde kalmaktadır²⁰⁸.

Halefiyet, mevcut alacağın fer’ileriyle beraber alacaklıya ifada bulunan üçüncü kişiye geçişini sağlamaktadır. Dolayısıyla, asıl alacak ile birlikte faiz, rehin, kefalet, cezai şart gibi yan haklar ile yenilik doğurucu haklar ve şahsa bağlı olmayan rüçhan hakları asıl alacaklıyı tatmin eden üçüncü kişiye geçer²⁰⁹.

Halefiyet, maddi hukuk dışında usul hukuku bakımından da hüküm ifade eder. Örneğin, asıl alacaklı ile borçlu arasında doğabilecek bir uyuşmazlıkta hangi mahkeme görevli ise, halef bakımından da o mahkeme görevli hale gelir²¹⁰.

d. Kanuni Halefiyet

Türk Borçlar Hukukunda yalnız kanuni halefiyet düzenlenmiş olup (TBK m. 127²¹¹), kanunun açıkça düzenleme getirdiği hallerde alacaklıya ifada bulunan üçüncü kişiye, taraflar bunu ayrıca kararlaştırmaları dahi, alacak kanun gereğince geçmektedir. Bu nedenle kural ifa

²⁰⁴ EREN s.930, KILIÇOĞLU, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s.715-717, ÖLMEZ, Fatih; Sigortalının, Sigortacının Halefiyet Hakkını İhlal Etmeme Yükümlülüğü, İÜSBE YL Tezi İstanbul, 2013, s.9.

²⁰⁵ DAMAR s.77, KARSLI, s.49.

²⁰⁶ DAMAR s.77, NOMER s.244, MİSİLİ s.582.

²⁰⁷ EREN s.934.

²⁰⁸ EREN s.934, DAMAR s.78.

²⁰⁹ EREN s.934, KILIÇOĞLU, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s.714, DAMAR s.78, FRANKO s.204, NOMER s.247, KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.397, TURAN s.13.

²¹⁰ ÖLMEZ, s.10, CAN, Mertol; Türk Özel Sigorta Hukuku, 1. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2018, s.46.

²¹¹ Bkz. TBK’nun “Alacaklıya halef olma” başlığını taşıyan 127. maddesi.

ile borcun sona ermesi olduğu halde, kanundan dolayı asıl alacak ifada bulunan üçüncü kişiye geçtiğinden, dış ilişkide borç alacaklıya karşı sona ermekle birlikte, iç ilişkide borçtan sorumlu asıl kişiye karşı devam ettiğinden halefiyet ifaya rağmen borcun devam ettiği istisnai bir müessesedir²¹².

TBK'nun 127'nci madde hükmünde, halefiyet halleri sınırlı sayıda sayılmamıştır. Bu kapsamda kanunda açıkça öngörülen diğer hallerde, örneğin TBK'nun 168'inci maddesi gereğince müteselsil borçlulardan birinin borcunu ifa etmesi, TBK'nun 85'inci maddesi gereğince bölünemeyen borçlarda birden çok borçlu olması halinde bunlardan birinin ifada bulunması, TBK'nun 596'ncı maddesi gereğince asıl borcun kısmen veya tamamen kefil tarafından ifası, TTK'nun 1472'nci maddesi gereğince sigorta tazminatının sigortacı tarafından ödenmesi hallerinde halefiyet durumu söz konusu olur²¹³.

e. Halefiyetin İradi Temlikten Ayrılması

Sözleşme özgürlüğü ilkesi gereğince iradi devir de mümkündür. İradi temlikte alacağı devreden ve devralanın iradelerinin birleşmesiyle kurulan bir hukuki işlem söz konusudur²¹⁴. Bir başka deyişle, alacaklının alacağını borçlunun rızasına gerek olmaksızın bir sözleşme ile üçüncü kişiye devretmesine alacağın devri denir²¹⁵. Halefiyet halinde ise alacağın devri ayrıca bir hukuki işlem yapmaya gerek olmadan kendiliğinden gerçekleşir, dolayısıyla halefiyetin gerçekleşmesi alacaklının muvafakatine bağlı değildir²¹⁶. TBK'nun 184'üncü maddesine göre, iradi temlikin geçerliliği yazılı şekil şartına tabi iken, halefiyette alacak kanundan ötürü üçüncü kişiye geçer²¹⁷. Halefiyet, iradi temlikin aksine, iki malvarlığı arasında yük dağılımındaki dengeyi sağlamaya hizmet eder, taraflardan birinin zenginleşmesini önleme amacı taşır²¹⁸.

3.2.2.3. Halefiyet ve Rücu Hakkının Karşılaştırılması

Halefiyet ve rücu birbirine yakın kavramlar olmakla birlikte, esasen ayırt edici noktaları bulunmaktadır. Hem halefiyet hem rücu hakkı, üçüncü bir kişinin borçlunun borcunu ifa etmesi

²¹² EREN s.931, BOZKURT s.279, KAYIHAN, Şaban; "Zarar Sigortalarında Sigortacının Halefiyeti", MÜHFHAD C.22, S.3, Yıl Aralık 2016, s.1599, TURAN s.13.

²¹³ ÖLMEZ, s.4, KAYIHAN s.1599, BOZKURT s.280.

²¹⁴ ÖZTÜRK, Berna; Sözleşmenin Devri, TBB Dergisi, Sayı 125, Y. 2016, s.265, KORKMAZ, Ekin; Türk Borçlar Hukukunda Halefiyet, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Bölümü, Doktora Tezi, Ankara, 2021, s.56.

²¹⁵ EREN s.1224, KILIÇOĞLU, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s.1024.

²¹⁶ KORKMAZ, Türk Borçlar Hukukunda Halefiyet, s.56.

²¹⁷ EREN s.1226-1233, KILIÇOĞLU, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s.1023.

²¹⁸ KORKMAZ, Türk Borçlar Hukukunda Halefiyet, s.57.

ile doğmaktadır. Her iki halde de, borcu ifa eden üçüncü kişi, asıl borçluya karşı talep hakkı kazanır²¹⁹. Bununla birlikte her iki kavram, hukuki nitelikleri itibariyle birbirlerinden ayrılmaktadır. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir çok kararında²²⁰ halefiyet ile rücu kavramları arasındaki farklılıkları izah etmiştir.

Yargıtay kararlarında da belirtildiği üzere, halefiyet ve rücu kavramları arasındaki başlıca fark, hakkın niteliğinde kendisini göstermektedir. Rücu hakkında, üçüncü kişi tarafından ifa edilen borçtan (alacaktan) bağımsız hak kazanma söz konusu iken, halefiyette, halef olan kişi alacaklıya ifada bulunduğu anda, alacaklıya ait olan hakkı kanun gereğince aynen devralmakta, yeni bir hak elde etmemektedir²²¹. Halefiyet, alacaklı ile alacaklıya ifada bulunan üçüncü kişi arasında bir ilişki olduğu halde, rücu hakkı, borçlu ile alacaklıya ifada bulunan üçüncü kişi arasındaki bir ilişkidir²²².

Halefiyet ile rücu hakkı arasındaki önemli farklardan biri de zamanaşımı hususudur. Halefiyette alacaklıya ifada bulunan üçüncü kişi, alacak hakkını aynen devraldığından, alacak ifa anında zamanaşımı yönünden hangi durumda ise o hali ile devredilir, yani zamanaşımı kesilmeksizin kaldığı yerden işlemeye devam eder²²³. Kural ifa ile zamanaşımı süresinin kesilmesi olduğundan, halefiyet ile devredilen alacak yönünden niçin ifa ile yeni bir zamanaşımı süresinin işlemeye başlamadığı sorusu akla gelebilir. Halefiyet ile devredilen alacak yönünden yeni bir zamanaşımı süresinin işlemeye başlaması, o alacak için teminat verenlerin durumunun ağırlaşmasına yol açar²²⁴. Oysa ki teminat kendisine ifada bulunan alacaklı yararına gösterildiğinden, halef de aynı şartlarla bu teminatlardan yararlanabilir²²⁵. Rücu hakkı ise asıl alacaktan bağımsız olduğundan, rücu hakkı için alacaklıya yapılan ödeme (ifa anı) tarihinden itibaren ayrı bir zamanaşımı süresi işlemeye başlar²²⁶. Burada rücu hakkı hangi ilişkiden kaynaklanıyorsa (sözleşme, haksız fiil, vekaletsiz iş görme, sebepsiz zenginleşme) o ilişkiye ait zamanaşımı süreleri uygulanır²²⁷.

Rücu hakkında hak sahibi, bu hakkını kullanabilmek için, hem alacaklıya ifada bulunduğunu ispat etmeli, hem de rücuya esas hukuki sebeplerden birini (sebepsiz zenginleşme,

²¹⁹ DAMAR s.82.

²²⁰ Yargıtay HGK'nun 24/06/2015 tarih, 2014/13-19 E., 2015/1743 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.13.07.2023), Yargıtay HGK'nun 28/02/2018 tarih, 2017/4-2035 E., 2018/418 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.14.07.2023)

²²¹ DAMAR s.82, YOLÇİYEV s. 21, ERDEM s.22-23, TURAN s.14, IŞIK, s.151-153.

²²² DAMAR s.89, KARSLI, s.48-49, TURAN s.15.

²²³ NOMER s.251, TURAN s.14.

²²⁴ KILIÇOĞLU Kanuni Halefiyet s.137.

²²⁵ NOMER s.251.

²²⁶ NOMER s.250, TURAN s.14, IŞIK, s.155.

²²⁷ NOMER s.250.

vekalet sözleşmesi vb.) ispat etmelidir²²⁸. Buna karşılık halefiyet durumunda, alacaklıya ifade bulunan üçüncü kişinin yalnızca ödemeyi ispat etmesi yeterli olup, borçlu ile arasında herhangi bir hukuki ilişki bulunduğunu ispat yükümlülüğü yoktur²²⁹.

Halefiyetin varlığı için kanunda açıkça düzenleme bulunması gerekmektedir. Her halef olan kimse rücu hakkına da sahip iken, her rücu hakkı sahibi halefiyet hakkına sahip değildir²³⁰. Dolayısıyla rücu hakkının halefiyet yolu ile güçlendirilmesi ancak kanunda açıkça belirtilen durumlarda söz konusu olabilir²³¹.

Halefiyet ile rücu hakkının bir diğer önemli farkı, kazandırdığı hak ve yetkinin kapsamı bakımındandır. Halef, rücu hakkı sahibine göre daha geniş imkanlara sahiptir. Halefiyette asıl alacağa bağlı fer'i haklar da halefe geçmekte iken, rücu hakkı ifa edilen asıl alacaktan bağımsız nitelikte olduğundan rücu hakkı sahibi fer'i haklardan yararlanamaz²³².

Başkasının bir borcunu ifa eden bir kişinin rücu hakkı mevcut iken, kanun koyucunun buna ek olarak halefiyet esasını kabul etmesinin nedeni; rücu hakkını kuvvetlendirmektir²³³. Böylece ifade bulunan üçüncü kişi, ifa ettiği borç için, gösterilen teminatlardan faydalanabilecektir²³⁴. Zira halefiyet yolu ile devirde, asıl alacak, teminatları ile birlikte, ifade bulunan üçüncü kişiye geçmektedir.

3.2.2.4. Sigortacının Kanuni Halefiyeti

Halefiyetin kanunda açıkça düzenleme getirilen hallerde söz konusu olabileceğinden yukarıda bahsetmiştik. Çalışmamızın konusu yönünden halefiyetin düzenlendiği özel hallerden biri olan TTK'nun altıncı kitabında (Sigorta Hukuku Kitabı) düzenlenen halefiyet halinin incelenmesi gerekmiştir.

a. Tanımı

Sigorta sözleşmesi ile koruma altına alınan riziko, beklenmeyen bir hal sebebiyle, sigortalıdan kaynaklanan kusur sebebiyle yahut sigorta sözleşmesinin tarafları dışında üçüncü

²²⁸ KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.397, ERDEM s.23, TURAN s.15.

²²⁹ FRANKO s.204, KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.397, ERDEM s.23, TURAN s.15.

²³⁰ KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.398, ERDEM s.24, DAMAR s.84, TURAN s.15, IŞIK, s.152.

²³¹ NOMER s.249, IŞIK, s.152.

²³² KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.398, ERDEM s.24.

²³³ NOMER s.249, DAMAR İstisnalık Meselesi s.2304, EREN s.1212, KILIÇOĞLU, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s.714.

²³⁴ NOMER s.249.

kişilerin fiilleri sebebiyle meydana gelebilir²³⁵. Rizikonun gerçekleşmesi ile birlikte sigorta sözleşmesi sona erer. Rizikonun gerçekleşmesi üçüncü kişilerin fiillerinden kaynaklanmışsa, sigortalı meydana gelen zarar nedeniyle iki ayrı kişiye karşı talep ve dava hakkını kullanabilir. Sigortalı zararının tazminini ilk olarak, aralarındaki sigorta sözleşmesi dolayısıyla sigortacıdan talep edebilir ki bu alacak hakkının konusunu sigorta tazminatı oluşturur²³⁶. Sigortalı zararının tazminini zarardan sorumlu üçüncü kişiden de talep edebilir, burada alacak hakkının konusunu ise sorumluluk tazminatı oluşturur²³⁷. Uygulamada sigortalılar çoğunlukla tahsilinin kolay ve hızlı olması nedeniyle, tazminat taleplerini sigortacıya yöneltmektedir. Sigortacı tarafından sigorta tazminatının ödenmesi yahut zarar sorumlusunun tazminat ödeme borcu nedeniyle, üçüncü kişinin veya sigortacının tazmin yükümlülüğü ne azalır, ne de ortadan kalkar²³⁸. Aksi halde hakkaniyete aykırı bir durum ortaya çıkabilir. Öte yandan sigortalının da uğradığı tek bir zarar nedeniyle hem sigortacıdan hem de asıl zarar sorumlusu üçüncü kişiden tazminat almasının önüne geçilmelidir²³⁹. İşte sigortalı, sigortacı ve tazminat borçlusu arasındaki üçlü ilişkide menfaatler dengesinin korunması, “tazmin ve zenginleşme yasağı” ilkesinin ihlalinin engellenmesi için mal ve sorumluluk sigortalarında “halefiyet” ilkesi²⁴⁰ düzenlenmiştir²⁴¹. Halefiyet ilkesinin sigortacı yönünden iki fonksiyonu bulunduğu söylenebilir. Bunlar tek tazmin fonksiyonu ve ceza fonksiyonudur. Zenginleşme yasağı ve halefiyet ilkesi sayesinde, sigortalı zararını bir kez tazmin ettirebilir (tek tazmin fonksiyonu), sigortacı da sigortalıya sigorta tazminatını ödedikten sonra asıl zarar sorumlusuna başvurarak sebep olduğu zararın sonuçlarına katlanmasını sağlayabilir (ceza fonksiyonu)²⁴².

Sigorta sözleşmesinin konusunu teşkil eden rizikonun gerçekleşmesi halinde, doğan zararı tazmin eden sigortacının, mal sigortalarında TTK’nun 1472’nci maddesi, sorumluluk sigortalarında ise TTK’nun 1481’inci maddesi uyarınca, ödenen sigorta tazminatı miktarı

²³⁵ TAŞDEMİR, Oğuzhan; Sigorta Hukukunda Halefiyet ve Rücu, İMÜSBE Özel Hukuk Anabilim Dalı, YL Tezi, İstanbul, 2021, s.15.

²³⁶ OMAĞ, Merih Kemal; Türk Hukukunda Sigortacının Kanuni Halefiyeti, 1. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, Ocak 2011, s.2.

²³⁷ OMAĞ s.3.

²³⁸ OMAĞ s.3-4.

²³⁹ OMAĞ s.4, YOLÇİYEYEV s.47.

²⁴⁰ Bkz. TTK 1472. maddesinin gerekçesi,

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c032/tbmm23032022ss0096.pdf> , s.446, (E.T.31.07.2023)

²⁴¹ OMAĞ s.16-17.

²⁴² KARA, “Yükün Ziya ve Hasarından Kaynaklı Sigortacının Taşıyana Karşı Tazminat Talebinin Şartları”, <https://www.hukukihaber.net/yukun-ziya-ve-hasarindan-kaynakli-sigortacinin-tasiyana-karsi-tazminat-talebinin-sartlari> (E.T.31.07.2023).

kadar, herhangi bir hukuki sebepten dolayı zarardan asıl olarak sorumlu üçüncü kişiye karşı talep hakkını kanun gereğince kendiliğinden elde etmesine, sigortacının halefiyeti denir²⁴³.

6762 sayılı eski TTK'nun 1301/1'inci maddesindeki “..sigorta ettiren kimse yerine geçer.” şeklindeki ifadesi, doktrinde²⁴⁴ eleştiriye tabi tutulmuştur. Zira, sigorta ettiren ile sigortalı sıfatı her zaman aynı şahısta birleşmeyebilir. Örneğin; başkası hesabına sigortada riziko gerçekleştiğinde, doğrudan zarar gören ve zararının tazminini talep eden kişi sigorta sözleşmesini akdeden sigorta ettiren değil, menfaati sigorta sözleşmesi ile koruma altına alınan sigortalıdır. Bu halde sigorta tazminatı sigortalıya ödendiğinden, esasen sigortacı, sigortalıya halef olmaktadır. Mal sigortalarında halefiyeti düzenleyen, 6102 sayılı TTK'nun 1472/1'inci maddesi, doktrindeki eleştirilere paralel bir düzenleme getirerek, “...sigortalının yerine geçer...” ifadesi tercih edilmiştir.

TTK'nun 1472'nci maddesinin gerekçesinde²⁴⁵ de belirtildiği üzere halefiyet ilkesi, yalnız zarar sigortaları olan mal sigortaları ile sorumluluk sigortaları bakımından düzenlenmiştir. Can sigortaları yönünden halefiyet ilkesi geçerli değildir²⁴⁶.

b. Amacı

Sigortacının halefiyeti esasen iki önemli amaca hizmet etmektedir. İlk olarak, zarar sigortalarına hakim olan “tazmin-zenginleşme yasağı” ilkesi sebebiyle sigorta sözleşmesi kapsamında yapılacak sigorta tazminatı ödemesi, sigortalının maruz kaldığı somut ve gerçek zarardan fazla olmamalı, dolayısıyla sigorta, sigortalı açısından bir kazanç aracı olmamalıdır²⁴⁷. Halefiyet kurumu sayesinde de, sigorta tazminatını ödeyen sigortacı, asıl sorumlu kişiye rücu ettiğinde, sigortalının aynı zarar nedeniyle hem sigortacıdan hem de asıl sorumlu üçüncü kişiden ayrı ayrı, yani mükerrer tazminat alarak zenginleşmesinin önüne geçilmektedir²⁴⁸. Böylece zenginleşme olanağı bulunmayan sigortalı, rizikoyu kasten meydana getirmeyeceği gibi, rizikonun meydana gelmesini önleyici tüm tedbirleri de alacaktır²⁴⁹.

²⁴³ OMAĞ s.37, DAMAR s.85, KORKMAZ, Ekin; “Zarar Sigortalarında Sigortalının Zararı Azaltma Külfeti ve Bu Külfetin Sigortacının Halefiyetine Etkisi”, HÜHFD, Cilt 12, Sayı: Özel Sayı, Y. 2022, s.496, ÜNAN, Şerh, C. II, s.226, ÇEKER s.162, KENDER s.371, DAMAR İstisnalık Meselesi s.2303, ÖĞÜZ / YAZICIOĞLU s.195, BOZER, Sigorta Hukuku, s.83.

²⁴⁴ OMAĞ s.38-39-40, KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.409.

²⁴⁵ Bkz.TTK 1472. maddesinin gerekçesi,

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c032/tbmm23032022ss0096.pdf>, s.446, (E.T.31.07.2023).

²⁴⁶ Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 18/03/2021 tarih, 2020/1954 E., 2021/2951 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.02.08.2023).

²⁴⁷ BOZER, Sigorta Hukuku, s.70, OMAĞ s.5, DAMAR İstisnalık Meselesi s.2304.

²⁴⁸ OMAĞ s.43.

²⁴⁹ OMAĞ s.44, ERDEM s.36.

İkinci olarak, kanuni halefiyetin sigortacıya sağladığı rücu hakkı, asıl zarar sorumlusunun tarafı olmadığı ve prim ödeme borcuna katlanmadığı sigorta sözleşmesi sayesinde sorumluluktan kurtulmasını engellemektedir²⁵⁰. Sigortalı, herhangi bir riziko nedeniyle maruz kaldığı zararın tazminini sigortacıdan talep ettiğinde, bu seçim, zararın doğmasına sebebiyet veren üçüncü kişinin sorumluluğunun ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Zira, sigortacı halefiyet yolu ile zarardan asıl sorumlu üçüncü kişiye rücu ederek, bu kişinin neden olduğu zararın sonuçlarına kendisinin katlanmasını sağlamaktadır²⁵¹. Sigortacının sigorta tazminatını ödeme borcu, sigortalının ifa ettiği prim borcunun karşılığı olduğundan, sigortacı, sigorta tazminatını öderken esasen kendi borcunu ifa etmekte, zararın doğmasına sebebiyet veren üçüncü kişinin sorumluluktan kurtulmasını hedeflememektedir²⁵². Dolayısıyla halefiyet müessesesi sayesinde, asıl zarar sorumlusunun sigortalıya karşı sorumluluğu sona ermez ve sigortalının halefi sıfatıyla sigortacıya karşı devam eder²⁵³.

Sigortacının halefiyeti, sigortayı daha ucuz hale getirmekte ve toplumda tercih edilebilir kılmaktadır. Zira, sigorta primleri belirlenirken halefiyet sonucunda rücu gelirleri dikkate alınır²⁵⁴. Sigorta primlerinin düşük olması, sigortayı daha az külfetli hale getireceğinden, sigortanın yaygınlaşması ve toplumsal ekonomik değerin korunması sağlanacaktır²⁵⁵.

Sigortacı, TTK'nun 1472'nci maddesi gereğince sigortalıya kanunen halef olduğundan, halefiyete dayanmayan rücu davası, sebepsiz zenginleşme, vekaletsiz iş görme yahut haksız fiile göre daha avantajlı konumdadır. Şöyle ki, sigortacı halefiyet durumunda asıl zarar sorumlusuna rücu ederken yalnızca sigorta tazminatını sigortalısına ödediğini ispat etmesi gerekli ve yeterlidir²⁵⁶. Bunun yanı sıra, sigortacının kanuni halefiyetinde rücu hakkı güçlendirilmiş olduğundan, asıl alacak ile birlikte, asıl alacağa bağlı fer'i haklar (rehin, kefalet..) da sigortacıya devredilmektedir²⁵⁷.

Buna karşılık, sigortacının rücu hakkının yapılan ödeme miktarı ile sınırlı olması, rücu davasında zamanaşımı süresinin ödeme tarihinden itibaren başlamaması ve sigortalıya karşı ileri sürülebilecek itiraz ve def'ilere sigortacının da muhatap olması halefiyetin sakıncalarını oluşturmaktadır²⁵⁸.

²⁵⁰ OMAĞ s.45, ERDEM s.37.

²⁵¹ YOLÇİYEV s.56.

²⁵² YOLÇİYEV s.57.

²⁵³ DAMAR s.143.

²⁵⁴ DAMAR s.144, OMAĞ s.46-47, KENDER s.371.

²⁵⁵ DAMAR s.144.

²⁵⁶ OMAĞ s.46.

²⁵⁷ OMAĞ s.46.

²⁵⁸ OMAĞ s.46, dn.37, ERDEM s.37-38.

c. Hukuki Niteliği – Sigortacının Halefîyetinin Teknik Anlamda Bir Halefîyet Olup Olmadığı Sorunu

Halefîyet her zaman üçlü ilişkilerin olduğu hallerde söz konusu olan, esas itibari ile bir borçlar hukuku müessesesidir²⁵⁹. Fransız hukuk doktrinde *Tharwat*, Fransız/İsviçre hukuk sistemlerinin kabul ettikleri teknik anlamda halefîyetin kanuni şartlarının, sigortacının halefîyetinde oluşmadığını savunmaktadır. Bu görüşe göre, teknik anlamdaki halefîyetin kanuni şartlarından en önemlisi, halef sıfatını elde edecek kişinin, borçlunun borcunu ödemesidir. Sigortacının kanuni halefîyeti söz konusu olduğunda ise, sigortacı zarardan asıl sorumlu üçüncü kişinin borcunu değil, sigorta sözleşmesi gereğince kendi akdi ve asli borcunu ödediğinden halef sıfatını kazanamaz²⁶⁰.

TBK'nun 127'nci maddesi hükmüne göre de, borç, alacak-borç ilişkisine yabancı üçüncü kişi tarafından ifa edilmeli ve bu borç başkasına ait olmalıdır²⁶¹. Sigortacı yaptığı ödeme ile, sigortalı tarafından ödenen primler karşılığında kendi borcunu ifa ettiğinden, TBK'nun 127'nci maddesine uygun bir halefîyet durumundan bahsedilemez²⁶². Ancak TBK'nun 127'nci maddesi genel nitelikte bir hüküm olmakla birlikte, teknik anlamda halefîyetin gerçekleşme şartlarını tespit eden bir hüküm değildir. TBK'nun 127'nci maddesi sadece iki özel halefîyet halini düzenlemiş olup, kanun koyucu kendine özgü geçerlilik koşullarına sahip farklı halefîyet halleri düzenleyebilir²⁶³. Bunlardan bir tanesi de TTK'nun 1472'nci maddesinde düzenlenen sigortacının kanuni halefîyetidir.

Sigortacının zarardan asıl sorumlu üçüncü kişiye yöneltebileceği başvuru hakkının hukuki niteliği itibariyle bir “halefîyet” olduğu konusunda Türk hukuk doktrini²⁶⁴ ve yargı kararları²⁶⁵ tam bir görüş birliği içerisinde.

²⁵⁹ DAMAR s.130.

²⁶⁰ OMAĞ s.49-50, KILIÇOĞLU Kanuni Halefîyet s.85, ERDEM s.25.

²⁶¹ ERDEM s.26.

²⁶² FRANKO s.207.

²⁶³ OMAĞ s.50.

²⁶⁴ BOZER, Sigorta Hukuku, s.83, KENDER s.373-374, KILIÇOĞLU Kanuni Halefîyet s.20, OMAĞ s.51, ERDEM s.27, DAMAR İstisnalık Meselesi s.2304.

²⁶⁵ YİBK 22.03.1944 tarih, 37 E. / 9. K. sayılı kararı. (www.resmigazete.gov.tr RG. 03.07.1944 tarih, 5746 sayılı, E.T.03.08.2023).

TTK'nun 1472'nci maddesinin ifade şekli de doktrin ve uygulamadaki görüşü desteklemektedir. Yargıtay'ın bir İçtihadı Birleştirme Kararı²⁶⁶nda da belirtildiği üzere, TTK'nun 1472'nci maddesi halefiyet kenar başlığı altında düzenlenmiş olup, aynı kanunun 1534'üncü maddesinde "kenar başlıklarının yasa metni kapsamı içinde olduğu" ifade edilmiştir. Bu düzenleme şeklinin göz önünde tutulması, kanun gereği zorunlu olduğu gibi, TTK'nun 1472'nci madde içeriğinde de sigortacının "hukuken sigortalı kimse yerine geçeceği" belirtilerek, bu hükümde halefiyet düzenlenmiştir.

Sigortacının kanuni halefiyeti, sözleşme dışı bir temele dayanmakta olup, kanuni, şahsi ve cüz'i niteliğe sahiptir²⁶⁷. Kanuni halefiyet özelliğinden dolayı, sigorta sözleşmesinin tarafları sigorta tazminatının ödenmesi durumunda halefiyet sonucunun gerçekleşeceğini öngörmeseler ve hatta istemeseler dahi, kanun gereği, sigortalının asıl zarar sorumlusundan talep edebileceği tazminat alacağı kendiliğinden sigortacıya geçer²⁶⁸. Burada sigortacı, sigorta ettiren kimse yerine geçtiğinden "şahsi", ödeme yaptığı tutarla sınırlı olduğu için de "cüz'i" bir haleftir; bir başka deyişle "ayni" veya "küllî" halefiyet söz konusu değildir.

3.2.2.5. Sigortacının Kanuni Halefiyetinden Doğan Rücu Hakkı

a. Gerçekleşme Şartları

Sigortacının, sigorta tazminatını ödemesiyle birlikte, sigortalının asıl zarar sorumlusuna karşı ileri sürebileceği talep hakkı, kanun gereği kendiliğinden sigortacıya geçer. Halefiyetten kaynaklanan rücu davası açılabilmesi için; sigortacı ve sigortalı arasında geçerli sigorta sözleşmesinin mevcut olması, sigortacının geçerli olan sigorta sözleşmesi gereğince sigortalıya ödeme yapması, sigortalının zarar sorumlusu aleyhine dava açma hakkının bulunması gerekmektedir. Sigortalı ile sigortacının bu hususta bir anlaşmaları olmasa dahi, aşağıda açıklayacağımız şartların bir araya gelmesiyle birlikte halefiyet durumu adeta "otomatik" olarak gerçekleşmektedir.

i. Hukuken Geçerli Bir Sigorta Sözleşmesi Var Olmalıdır

²⁶⁶ YİBK 17.01.1972 tarih, 1970/2 E. / 1972/1 K. sayılı kararı. (<http://www.kararara.com/yargitay/ibk/k4870.htm> E.T.03.08.2023).

²⁶⁷ OMAĞ s.67.

²⁶⁸ OMAĞ s.67, DAMAR s.137, YİBK 17.01.1972 tarih, 1970/2 E. / 1972/1 K. sayılı kararı. (<http://www.kararara.com/yargitay/ibk/k4870.htm> E.T.03.08.2023).

Sigortacının TTK'nun 1472'nci maddesine istinaden asıl zarar sorumlusuna karşı rücu hakkını kullanabilmesi için, sigortacının tazminat ödeme borcunun hukuki sebebinin teşkil eden sigortacı ile sigortalı arasında akdedilen hukuken geçerli bir sigorta sözleşmesinin bulunması gerekir²⁶⁹.

Sigortacının kanuni halefiyeti, geçerli bir sigorta sözleşmesinin kurulması ile birlikte poliçenin başlangıç ve bitiş tarihleri arasında gerçekleşen rizikolar nedeniyle sigorta tazminatı ödenmesi halinde gerçekleşir²⁷⁰. Ortada geçerli bir sigorta sözleşmesi bulunmaması veya poliçede belirtilen bitiş tarihinden sonra riziko gerçekleşmesi halinde sigortacı, sigorta tazminatı ödediği takdirde sigortacının kanuni halefiyeti gerçekleşmez²⁷¹. Zira bu durumda sigortacının sigorta tazminatı ödemesinin geçerli bir hukuki sebebi bulunmamaktadır. Bu halde sigortacı ödediği bedeli sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre talep edebilir²⁷².

Uygulamada, sigortalı ile ilişkilerin iyileşmesi ve güven esasının pekişmesi, süregelen ekonomik ilişkilerin devam ettirilebilmesi, diğer sigorta şirketleri ile rekabet etmek gibi amaçlarla sigortacı, teminat harici zararları ödeyebilmektedir. Sigortacı ile sigortalı arasındaki sözleşmeye göre teminat dışı kalan tazminat talepleri, eksper incelemesine yapılan itirazlar sonucu fazla yapılan ödemeler ile sigortacı tarafından sigortalısına, sözleşme hükümlerine aykırı bir ödeme yapılması "ex gratia (lütuf/ hatır ödemesi)" ödemeler olarak adlandırılmaktadır.²⁷³. Ex gratia ödemelerde sigortacı kural olarak kanuni halefiyet hükümlerinden istifade edemez²⁷⁴.

6102 sayılı TTK'nun 1472'nci maddesi gereğince sigortacı ancak sigorta poliçesi çerçevesinde ödemek zorunda olduğu tazminatı ödedikten sonra asıl zarar sorumlularına rücu edebilir. Bunun haricinde yapılan ödemeler nedeniyle sigortacı poliçe ilişkisine dayanarak rücu davası açamaz. Bu husus Yargıtay HGK'nun 01/12/2022 tarih, 2021/(17)4-235 Esas,

²⁶⁹ OMAĞ s.70-71, KAYIHAN s.1600, DAMAR İstisnalık Meselesi s.2304, YAZICIOĞLU, Emine; Sorumluluk Sigortalarında Sigortacının Kanuni Halefiyeti, Sigorta Hukuku Sempozyumları, Sorumluluk Sigortaları Sempozyumu 1-2 Aralık 2017 İstanbul/ Sigorta Hukukunda Güncel Sorunlar Sempozyumu 2-3 Şubat 2018 Bursa (editörler ÜNAN, Samim/ YAZICIOĞLU, Emine) 1. Baskı, On İki Levha Yayınları, 2018, s.472, ARAL ELDELEKLİOĞLU, İrem; "Yangın Sigortalarında Yapı Malikine Rücu", MÜHFHAD, Cilt 22, Sayı: 3, Y. 2016, s.988, KENDER s. 374-375, ERDEM s.50, Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin 21/11/2022 tarih, 2022/11242 E., 2022/15072 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.04.08.2023).

²⁷⁰ DAMAR s.145.

²⁷¹ OMAĞ s.73, KAYIHAN s.1601, BİLGE, Mehmet Emin; Sigorta Tazminatını Alan Sigortalının Zarar Veren Üçüncü Şahısla Yaptığı İşlemlerin Sigortacının Halefiyeti Üzerindeki Etkisi ve Yargıtay Uygulaması, Prof. Dr. Hayri Domanıç'e 80. Yaş Günü Armağanı, Cilt 1, 1. Baskı, Beta Basın Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2001, s.70.

²⁷² OMAĞ s.73, KENDER s. 374-375, ERDEM s.50, DAMAR s.146.

²⁷³ OMAĞ s.85, ERDEM s.50-51, DAMAR s.148, BALDUĞ, Emine Yağmur; "Zarar Sigortalarında Sigortacının Lütuf (Ex Gratia) Ödemesi Kavramı ve Sonuçları", Terazi Hukuk Dergisi, Cilt 16, Sayı: 173, Ocak 2021, s.109 (E.T.04.08.2023, <https://www.jurix.com.tr/article/21786>).

²⁷⁴ OMAĞ s.86.

2022/1634 Karar sayılı ilamında²⁷⁵ da açıklanmıştır. Dolayısıyla ortada hüküm ifade etmeyen ya da sigorta sözleşmesinin süresinin bitiminden sonra gerçekleşen bir riziko nedeniyle, sigortacı ödemede bulunduğu takdirde, bu ödemeyi sigortalısından sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre iadesini isteyebileceği gibi, sigortalının asıl zarar sorumlusuna karşı ileri sürebileceği tazminat talep hakkının kendisine temlik edilmesini (TBK m. 183 vd.) talep ederek TBK’nun 127’nci maddesindeki şartların yerine getirilmesi koşuluyla halefiyetten yararlanabilir. Hatta sigortacı asıl zarar sorumlusunun borcunu ödemekle başkası hesabına hareket ettiğinden vekaletsiz iş görme hükümlerine dahi başvurulabilir²⁷⁶.

Geçerli bir sigorta sözleşmesinin varlığından söz edebilmek için aynı zamanda sigortalanabilir bir menfaatin de söz konusu olması gerekir²⁷⁷. Gerçekten de TTK’nun 1408’inci maddesinin 1’inci fıkrasına göre; sigorta sözleşmesi yapıldığı sırada, sigortalanan menfaat bulunmuyor ise, sigorta sözleşmesi geçersiz olup, mevcut menfaatin sonradan ortadan kalkması halinde sözleşme o anda geçersiz hale gelir. Bu konuda Yargıtay’ın verdiği bir kararda; sigortacının sigorta tazminatını ödemiş olduğu tarafla arasında geçerli bir sigorta sözleşmesi bulunmadığı ve sigortalının sigortalanabilir bir menfaatinin bulunmaması nedeniyle halefiyet hükümlerinin uygulanamayacağına işaret edilmiştir²⁷⁸.

ii. Sigorta Sözleşmesi Kapsamında Bir Zarar Meydana Gelmiş Olmalıdır

Sigortacının kanuni halefiyetinin gerçekleşmesi için gerekli bir diğer şart, tazminat talebini doğuran rizikonun sigorta sözleşmesi kapsamında olması ve dolayısıyla sigorta tazminatının sigorta sözleşmesi kapsamında ödenmesidir²⁷⁹. Geçerli bir sigorta sözleşmesinin tek başına varlığı karşısında sigortacının ödeme yapmaması gerekirken yapması yahut yapması gerekenden daha fazla ödeme yapması hallerinde fazla yapılan ödeme için sigortacı kanuni halefiyet hükümlerinden faydalanamaz²⁸⁰. Sigortacı poliçede teminat kapsamında olan rizikonun gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan zararı, sözleşmede belirlenen teminat limitleri dahilinde tazmin etmelidir²⁸¹.

²⁷⁵ <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.04.08.2023).

²⁷⁶ OMAĞ s.73-75, ERDEM s.52, BALDUĞ, “Zarar Sigortalarında Sigortacının Lütuf (Ex Gratia) Ödemesi Kavramı ve Sonuçları”, s.108-116.

²⁷⁷ SEZEN, Sigorta Hukukunda Halefiyet İlkesi, s.18.

²⁷⁸ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin 27/02/2019 tarih, 2017/4592 E., 2019/1648 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.06.08.2023), Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin 21/01/2016 tarih, 2015/1671 E., 2016/652 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.06.08.2023).

²⁷⁹ BİLGE s.70-71, BOZKURT s.284, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.273, DAMAR s.147, YAZICIOĞLU, Sorumluluk Sigortalarında Sigortacının Kanuni Halefiyeti, s.473.

²⁸⁰ DAMAR s.147.

²⁸¹ DAMAR s.147.

Sigortacının kanuni halefiyetinin gerçekleşmesinin ilk ve temel şartı olan geçerli bir sigorta sözleşmesinin varlığı şartında da açıkladığımız gibi, sigortacının hataen ödemede bulunması, teminat kapsamında olmayan bir riziko nedeniyle tazminat ödemesi yahut zararın tazmininde teminat sınırının sigortacı aleyhine olacak şekilde aşılarak ödeme yapılması durumunda sigortacı halefiyet hükümlerinden faydalanamaz²⁸².

iii. Sigorta Tazminatı Ödenmiş Olmalıdır

TTK'nun halefiyet başlıklı 1472'nci maddesinde sigortacının, sigorta tazminatını ödediği anda, hukuken sigortalının yerine geçeceği düzenlenmiştir. Kanunun lafzından da anlaşıldığı üzere, sigorta tazminatının ödenmesi, sigortacının kanuni halefiyetinin gerçekleşebilmesi için elzem niteliktedir.

Sigortacının tazminat ödeme borcu, aksine sözleşme yoksa ilk primin veya ilk taksidin ödenmesi ile başlar (TTK m. 1421). Dolayısıyla sigorta sözleşmesinin kurulması ile ilk primin ödendiği zaman aralığında riziko gerçekleşirse, sigortacı tazminat ödeme borcu altında olmadığından sigortalının haklarına halef olması da söz konusu değildir²⁸³. TTK'nun 1427'nci maddesinin 2'nci fıkrası, sigortacının sigorta tazminatını ödeme borcunun muaccel olmasını, sigortalının ihbar borcunu yerine getirmesine bağlamaktadır²⁸⁴. TTK'nun 1446'ncı maddesi uyarınca da sigorta ettiren, rizikonun gerçekleştiğini öğrenmesi üzerine durumu derhal sigortacıya bildirir. Öğretide sigorta tazminatının muacceliyetinde, rizikonun gerçekleştiğinin ne zaman öğrenildiğini tespit etmenin zorluğu, henüz gerçek zarar miktarı belli olmadan zamanaşımının işlemeye başlaması ve temerrüt faizinin de miktarı belli olmayan zarar tutarı üzerinden yürütülmesi nedeniyle, sigortalının rizikonun gerçekleştiğini öğrendiği tarihin esas alınması eleştirilmektedir²⁸⁵.

TTK'nun halefiyete ilişkin hükümlerinde, sigortacının zararı karşıladığı miktar nispetinde halefiyet hakkı ile dava takip yetkisini elde edeceği düzenlenmiştir²⁸⁶. Sigortacı ancak ödemiş olduğu sigorta tazminatı miktarı kadar sigortalının haklarına halef olabilir. Dolayısıyla halefiyetin sınırlarında, tazmini gereken zarar miktarı değil, sigortacının sigortalısına ödediği tazminat miktarı dikkate alınır²⁸⁷. Sigortalı, zararını tazmin edemediği kısım yönünden asıl

²⁸² DAMAR s.147, ARAL ELDELEKLİOĞLU, s.989, OMAĞs.73, KAYIHAN s.1601.

²⁸³ OMAĞ s.79-80, ERDEM s.44.

²⁸⁴ ERDEM s.45.

²⁸⁵ ERDEM s.46.

²⁸⁶ SEZEN, Sigorta Hukukunda Halefiyet İlkesi, s.19, DAMAR s.152.

²⁸⁷ BİLGE s.70, BOZKURT s.283, BOZER, Sigorta Hukuku, s.83

zarar sorumlusu üçüncü kişiye karşı tazminat talep hakkını sürdürür²⁸⁸. Sigortacının kanuni halefîyetinin sınırlarından biri ise, sigortalının, sözleşme ile teminat altına alınan menfaatinin uğradığı gerçek zararının miktarıdır²⁸⁹. Bu kapsamda sigortacı, daha fazla miktarda ödeme yapmış olsa bile, gerçek zarar miktarından fazlasına ve fiilen tazmin ettiği zarar miktarından fazlasına halef olamaz²⁹⁰.

Sigortacı, zararı tazmin ettiğini ispatla yükümlü olup²⁹¹, ispat yükümlülüğünü yerine getiren sigortacı, karşı tarafın rızasına gerek olmaksızın kanun gereğince sigortalının haklarına halef olur. Dolayısıyla ödemeyi ispat yükümlülüğü, sigortacının kanuni halefîyetine dayalı olarak açılacak rücu davasında dava şartı niteliğindedir²⁹². Sigortacı, sigortalıdan, masrafı kendisine ait olmak üzere zarardan asıl sorumlu üçüncü kişiye karşı sahip olduğu haklarına halef olduğuna ilişkin bir senet vermesini isteyebilir²⁹³. Uygulamada çoğunlukla ödeme olgusu, sigortalıya gönderilen banka havalesine ilişkin dekont ile ispat edilmektedir²⁹⁴.

Taraflarca aynen tazmin hususunda anlaşma yapılmadığı takdirde, sigorta tazminatı nakden ödenir (TTK m. 1427/1). Dolayısıyla, kural olarak sigorta tazminatının ödenmesinde para borçlarının ödenmesine ilişkin Türk Borçlar Kanunu hükümleri (TBK m. 89. vd.) uygulanır²⁹⁵. Nakden tazminden kasıt kural olarak bir miktar paranın ödenmesidir. Buna karşılık alacaklının kabul etmesi şartıyla poliçe, bono, çek ile de ödeme mümkündür²⁹⁶. Sigorta tazminatının çek teslimi şeklinde ödenmesi halinde, doktrinde bir görüşe göre karşılığının bulunması ve bankanın ödemelerini tatil etmemesi koşulu ile, çekin verilmesi anında halefîyet hakkı doğmaktadır²⁹⁷. Bu görüşe göre çekin bankadan tahsil tarihi önem arz etmemektedir. Ancak aksi kararlaştırılmadığı müddetçe kambiyo senetleri ifa uğruna verildiklerinden ve sigortalı, senet hamili olarak ancak senedin karşılığını tahsil ettiğinde tatmin olacağından bu görüşe

²⁸⁸ BİLGE s.70, BOZKURT s.283-284.

²⁸⁹ DAMAR s.152, aynı yönde bkz. Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 23/03/2021 tarih, 2020/2303 E., 2021/3171 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.06.08.2023).

²⁹⁰ DAMAR s.152, aynı yönde bkz. Yargıtay HGK'nun 24/06/2015 tarih, 2014/17-28 E., 2015/1745 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.06.08.2023).

²⁹¹ *davacı sigortacının hasar tespiti sonucunda ödemelerin yapıp yapılmadığını kanıtlanması gerektiğine ilişkin* bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 08/04/2014 tarih, 2012/16548 E., 2014/6896 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.06.08.2023).

²⁹² SEZEN, Sigorta Hukukunda Halefîyet İlkesi, s.19.

²⁹³ BİLGE s.70.

²⁹⁴ “..Bu itibarla, rücu davasında sigortacının öncelikle halefîyet hakkını kazandığını belgeleriyle kanıtlaması gerekli ve yeterli olup ayrıca ibraname belgesinin sunulması sigortacının, üçüncü şahsa rücu edebilmesinin bir şartı değildir. Nitekim, davacı sigorta şirketi vekili tarafından da, dava konusu ödemelere ilişkin olarak banka hesap bilgilerini de içeren tazminat tediye makbuzları dosyaya sunulmuş olup bu ödemelerin başka bir riziko nedeniyle yapıldığı da iddia edilmemiştir.” Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 07/10/2013 tarih, 2013/629 E., 2013/17665 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.06.08.2023).

²⁹⁵ OMAĞ s.81, ERDEM s.75.

²⁹⁶ KILIÇOĞLU Halefîyet ve Rücu s.413, OMAĞ s.82.

²⁹⁷ KILIÇOĞLU Halefîyet ve Rücu s.413.

katılamıyoruz. Bizim de katıldığımız diğer görüşe göre, sigorta tazminatı olarak çek teslim edilmiş ise, sigortacının kanuni halefîyetinin gerçekleşme anı, çekin karşılığının bankadan tahsil edildiği andır²⁹⁸.

Sigortacının, sigortalının zararını tazmin etmesi, sigortalısındaki bir alacağı ile tazminat borcunun takası (TBK m. 139) şeklinde de gerçekleşebilir²⁹⁹. Bu şekilde ödeme de nakden tazmin niteliğindedir. *Kılıçoğlu'na* göre³⁰⁰; takas işleminin ifası ile aynı anda borç da ifa edileceğinden halefîyet bu anda gerçekleşir. Ancak takas işleminin ifası, takas beyanı ile mümkün olduğundan bu görüşe katılamıyoruz³⁰¹. Katıldığımız görüşe göre, bu durumda takas olanağının doğduğu anda sigortacının kanuni halefîyeti gerçekleşir³⁰².

Doktrinde *Kılıçoğlu*; sigortacı ile sigortalı arasında bir cari hesap ilişkisi varsa, sigortacının borcunu hesaba kaydedip durumu sigortalıya haber vermesini ödeme için yeterli görmektedir³⁰³. *Omağ* ise; bir tür “hesaben ödeme” denebilecek bu tarz ödemenin, “münferit alacakların” bakiye alacağının itfası ile “sükut etmesi ilkesi” karşısında “hesaba kayıt ve ihbarın” sigortacının kanuni halefîyetini gerçekleştirmeye yetip yetmeyeceği hususuna tereddütlü yaklaşmaktadır³⁰⁴. *Omağ'ın* görüşüne kısmen katılmakla birlikte, bankacılık ve sigortacılık sektörlerinin iç içe geçmiş olması karşısında, cari hesap ilişkisinden yararlanmak suretiyle sigorta tazminatının hızlı ve pratik bir şekilde ödenmesi uygulamada faydalı olabilir kanaatindeyiz³⁰⁵.

Sigorta tazminatının nakden ödenmesi mutlak bir zorunluluk değildir. Sigortacı zararı aynen tazmin ederek de tazminat ödeme borcunu ifa edebilir. Örneğin hırsızlık, yangın, cam kırılması sigortalarında, aynen tazmin yolunun seçilmesi, zararın daha hızlı giderilmesini sağlayabilir. Şöyle ki cam kırılması sigortası yaptırmış iş yerinin, vitrin camının kırılması halinde, sigortalı için önemli olan camın değerinin ödenmesi değil, faaliyetlerinin aksamadan devam edebilmesi için kırılan camın en kısa sürede yenisinin takılmasıdır³⁰⁶. Bu halde yeni camın takıldığı anda sigortacının kanuni halefîyeti gerçekleşir. Aynen tazmin biçimi zararın saptanması ile ilgili ortaya çıkabilecek bütün uyumsuzlukları da engellemiş olur³⁰⁷.

²⁹⁸ OMAĞ s.82, DAMAR s.154, ERDEM s.75.

²⁹⁹ KILIÇOĞLU Halefîyet ve Rücu s.413, OMAĞ s.83, DAMAR s.151.

³⁰⁰ KILIÇOĞLU Halefîyet ve Rücu s.413.

³⁰¹ OMAĞ s.83.

³⁰² OMAĞ s.83.

³⁰³ KILIÇOĞLU Halefîyet ve Rücu s.413.

³⁰⁴ OMAĞ s.82, dn.132.

³⁰⁵ ERDEM s.76.

³⁰⁶ OMAĞ s.84.

³⁰⁷ OMAĞ s.84, ERDEM s.77.

Sigortacı, tazminat ödeme borcunu bizzat sigortalıya yahut onun yetkili temsilcisine karşı ifa etmelidir. Sigortalı, usulüne uygun şekilde yapılan ödemeyi kabul etmez ise “alacaklı temerrüdüne” düşer. Bu halde sigortacı, TBK’nun 107’nci maddesindeki tevdi imkanından yararlanabilir ve hakimın belirleyeceği yere, borcunu teslim ederek borcundan kurtulabilir. Böyle bir durumda sigortacının kanuni halefiyeti, teslim anında gerçekleşir³⁰⁸.

Ayrıca sigortacı tarafından tazminat ödeme borcu, gerçek hak sahiplerine karşı yerine getirilmelidir. Aksi halde sigortacı tazmin yükümlülüğünden kurtulamadığı gibi, yapmış olduğu ödeme sebebiyle kanuni halefiyeti gerçekleşmez³⁰⁹.

iv. Sigorta Tazminatı Sigortacıya Rücu Hakkı Veren Türden Bir Sigorta Sözleşmesine Dayalı Olarak Ödenmiş Olmalıdır

Sigortacı, sigorta tazminatını ödedikten sonra asıl zarar sorumlusuna karşı rücu hakkını kazanabilmesi ve kanuni halefiyetinin gerçekleşebilmesi için, sigortacı ile sigortalı arasındaki sözleşmenin, sigortacıya rücu hakkı veren türden bir sigorta sözleşmesi olması gerekir³¹⁰. Hangi sigorta türlerinde sigortacının kanuni halefiyetinin gerçekleşeceği hususunda, “tazmin-zenginleşme yasağı ilkesi” kesin ve aydınlatıcı nitelikte bir ölçüttür³¹¹. Bu kapsamda “tazmin-zenginleşme yasağı ilkesi”nin geçerli olduğu sigorta türlerinde sigortacının kanuni halefiyeti söz konusu olabilirken, bu ilkenin geçerli olmadığı sigorta türlerinde sigortacı halef sıfatıyla zarardan asıl sorumlu üçüncü kişiye rücu edemez³¹².

Tazmin-zenginleşme yasağı ilkesi ile sigortacının kanuni halefiyeti zarar sigortalarına özgü olup, tüm zarar sigortalarında sigortacının kanuni halefiyeti uygulama alanı bulur³¹³. Zarar

³⁰⁸ OMAĞ s.81.

³⁰⁹ TAŞDEMİR, Sigorta Hukukunda Halefiet ve Rücu, s.33, “...somut uyumsuzluk yönünden davacının sigorta ettirenine yaptığı ödeme ve aldığı ibranameler ile dava hakkını kazanabilmesi için sigorta ettiren Naklog Ltd. Şti. ’nin de gerçekten hak sahibi olması, diğer bir deyişle Naklog Ltd.Şti. ’nin mal bedelini dava dışı mal sahibi Marsa Gıda A.Ş. ’ne ödeyerek taşıma sözleşmesinden kaynaklanan yükümlülüğünü yerine getirmiş ve zarara uğramış bulunması gereklidir. Taşıyan Naklog Ltd.Şti. ’nin mal bedelini sigortacısı davacıdan talep edebilmesi, davacının da yaptığı ödeme ile hak sahibi olabilmesi ancak bu şekilde mümkündür. Davacı vekilince bu konuda Marsa Gıda A.Ş. tarafından Naklog Ltd.Şti. için düzenlediği 09.02.2005 tarihli iade faturası ile Naklog Ltd. Şti. tarafından davacı sigorta şirketi için düzenlediği 28.05.2005 tarihli yansıtma bedeli faturası dosyaya sunulmuş ise de mahkemece bu hususta hiçbir inceleme ve değerlendirme yapılmamıştır. Bu durum karşısında mahkemece, dava dışı sigorta ettiren Naklog Ltd.Şti. ’nin yine dava dışı Marsa Gıda A.Ş. ’ne ödemedede bulunup bulunmadığının, dolayısıyla davacının aktif dava ehliyetinin olup olmadığının incelenmesi gerekirken...” Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin 18/01/2010 tarih, 2008/8926 E., 2010/391 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.06.08.2023).

³¹⁰ ERDEM s.52, BİLGE s.71.

³¹¹ OMAĞ s.93, DAMAR s.157, ERDEM s.53.

³¹² OMAĞ s.93, DAMAR s.157, ERDEM s.53.

³¹³ BİLGE s.67-68, BOZKURT s.281, OMAĞ s.96, KENDER s.380, BOZER, Sigorta Hukuku, s.25-26, CEBE s.502, DAMAR s.157.

sigortalarında zenginleşme yasağının sonucu olarak sigortalı uğradığı zararı bir defa tazmin ettirebilir, aksi halde sigortalı bir yandan sigortacıdan sigorta tazminatını alırken, aynı zarar için mükerrer olarak asıl zarar sorumlusuna başvuracak olursa, sigorta sözleşmesinin varlığı sebebiyle, zararından fazla hem sigorta tazminatı hem de sorumluluk tazminatını alarak zenginleşmesi sonucu doğar³¹⁴.

Tazmin-zenginleşme yasağı ilkesine bağlı olarak ortaya çıkan sigortacının halefiyetinin en önemli sonucu, zarar sigortalarında “taleplerin yarışması” durumunun ortaya çıkmasıdır³¹⁵. Örneğin, sigortalı bir malın hasara uğraması durumunda, sigortalının tarafı olduğu sigorta sözleşmesi nedeniyle sigortacıya, sorumluluk hukuku gereğince de asıl zarar sorumlusuna karşı sahip olduğu talep ve başvuru haklarında bir yığılma oluşmayacaktır. Taleplerin yarıştığı böyle bir durumda oluşan zararın ya sigortacı ya da asıl zarar sorumlusu tarafından tazmin edilmesi gerekir³¹⁶. O halde cam kırılması sigortası, işyeri sigortası, emtia nakliyat sigortası, hırsızlık sigortası, yangın sigortası, makine kırılması sigortası, kasko sigortası gibi mal sigortalarında sigorta tazminatını ödeyen sigortacı, sigortalısının halefi olarak onun yerine geçer ve TTK’nun 1472’nci maddesi gereğince ödediği tazminat miktarınca sigortalının asıl zarar sorumlusuna karşı ileri sürebileceği talep ve dava hakkı sigortacıya devredilir. Sigortacının halef olmasıyla birlikte sigortalının asıl zarar sorumlusuna karşı sahip olduğu dava hakkı düşer, başka bir deyişle, talep ve dava hakkı sigortacıya geçeceğinden, sigortalının asıl zarar sorumlusuna yöneltebileceği talep ve dava hakkı kalmaz. Dava hakkının yokluğunu hakim TTK’nun 1472’nci maddesi uyarınca re’sen dikkate alması gerekir³¹⁷.

Yargıtay HGK, sigortalının zararını hem sigorta şirketinden hem de asıl zarar sorumlusundan tahsil etmiş olması halinde sigortalısına ödeme yapan sigortacının asıl zarar sorumlusuna karşı rücu davası açamayacağı, davacı sigortacının yaptığı ödemeyi sebepsiz zenginleşme hükümleri gereğince sigortalısından talep etmesi gerektiğine karar vermiştir³¹⁸.

Burada şu hususu belirtmekte fayda görüyoruz; sigortacı zarar için kısmi tazminat ödemiş ise, sigortalı zararının karşılanmayan kısmı yönünden, asıl zarar sorumlularına karşı başvuru hakkını korumaya devam eder, sorumluluk hukuku çerçevesinde zararının karşılanmayan kısmının tazmini için asıl zarar sorumlusuna her zaman başvurabilir³¹⁹ (TTK m. 1472/2-c.2).

³¹⁴ BİLGE s.67.

³¹⁵ OMAĞ s.96, ERDEM s.55.

³¹⁶ OMAĞ s.96, ERDEM s.56.

³¹⁷ OMAĞ s.97, ERDEM s.57.

³¹⁸ Yargıtay HGK’nun 15/05/2015 tarih, 2013/17-2267 E., 2015/1352 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.06.08.2023).

³¹⁹ CEBE s.502.

Bir zarar sigortası türü olan ve sigortalının malvarlığının hukuki sorumluluk nedeniyle kötüleşmesi rizikosunu teminat altına alan sorumluluk sigortasında³²⁰ da somut ve gerçek zararın tazmini esastır. Ancak sigortacının kanuni halefiyetinin sorumluluk sigortalarında uygulanıp uygulanmayacağı eskiden beri doktrinde tartışma konusu olmuştur³²¹. Nitekim sorumluluk sigortasında sigortacının kanuni halefiyeti eski TTK’nda düzenlenmemiştir. Sorumluluk sigortalarında sigortalı ile zarar sorumlusu aynı kişi olduklarından sigortacının zarar sorumlusuna başvurması nedeniyle halefiyetinden söz edilemeyeceği, aksi takdirde sigortacının üçüncü kişinin zararını tazmin ettikten sonra geri sigortalısına rücu edeceği gibi bir sonuca varılacağı, böyle bir durumda ise sigortalı için prim ödenmesinin ve sorumluluk sigortası yaptırmasının bir anlamı kalmayacağı ileri sürülmüştür³²². Ancak 6102 sayılı TTK’nda bu görüşe haklılık payı verilmekle birlikte, sorumluluk sigortalarında hiçbir koşulda halefiyetin gerçekleşmeyeceğini söylemenin de doğru olmadığını, şöyle ki, bilhassa müteselsil sorumluluk durumunda, müteselsil sorumlulardan birinin ya da bunun sigortacısının zarar görenin zararının tamamını tazmin etmesi halinde sigortacının sigortalısına halef sıfatıyla fazla yaptığı ödeme için diğer sorumlulara rücu edebileceği kabul edilmiştir³²³. Nihayet TTK’nun 1481’inci maddesinde sorumluluk sigortasında sigortacının kanuni halefiyeti açıkça düzenleme altına alınmıştır. Kanun gerekçesinden de anlaşılacağı üzere; sorumluluk sigortasında kanuni halefiyetin pratikte işlerlik kazanabilmesi, ancak sigortalı ile birlikte zarardan müştereken ve müteselsilen sorumlu üçüncü kişilerin de bulunması halinde mümkündür³²⁴. Sorumluluk sigortalarında, sigortacının kanuni halefiyetinin gerçekleşebilmesinin bir diğer şartı ise, sigortacının, sigortalısının kusur oranına isabet eden miktardan daha fazla ödeme yapmasıdır. Zira, bu sigorta türünde zarar gören sigortalı değil, bizzat sigortalının zarar verdiği üçüncü kişi olduğundan, sigortalının kusur oranına isabet eden zarar miktarına sigortacı katlanmalıdır³²⁵.

Can sigortalarında ise kural olarak, tazmin-zenginleşme yasağı ilkesi geçerli değildir ve sigortacının kanuni halefiyeti gerçekleşmez³²⁶. Bu tür sigortalarda sigortalı veya o ölmüşse

³²⁰ CİCİM, İlknur Uluğ; “Sorumluluk Sigortasında Sigortacının, Sigortacıya Yöneltilen Tazminat Talebine İlişkin Yükümlülük, Hak ve Yetkileri (TTK m. 1476, 1479, 1480, 1481)”, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, Aralık 2013, s.12.

³²¹ Sorumluluk sigortalarında kanuni halefiyetin gerçekleşebileceği yönünde; OMAĞ s.100, aksi yönde; KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.424.

³²² KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.424.

³²³ TTK 1481. maddesinin gerekçesi,

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c032/tbmm23032022ss0096.pdf> , s.448, (E.T.06.08.2023), CEBE s.701-702, BOZKURT s.306.

³²⁴ CİCİM, s.20.

³²⁵ DAMAR s.159.

³²⁶ BİLGE s.68, BOZKURT s.281, OMAĞ s.94, KENDER s.380, BOZER, Sigorta Hukuku, s.25, ÇEKER s.166, DAMAR s.160, KAYIHAN s.1600, KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.424, ERDEM s.67.

mirasçılarını hem sigortacıdan sigorta bedelini, hem de üçüncü kişiden sorumluluk tazminatını alabilir³²⁷. Can sigortalarında rizikonun gerçekleşmesi halinde, objektif esaslara göre tespit edilebilecek bir zarar bulunmadığından tazminat ödemesi değil, önceden kararlaştırılan belirli bir meblağın ödenmesi söz konusudur³²⁸. Zira herkesin kendi hayatına verdiği değer farklı olduğundan, ekonomik bir değer biçilmesi imkansızdır. Bu nedenle sigortacının sigorta bedelini ödemesi, asıl zarar sorumlusuna da başvurulmasına engel değildir³²⁹.

Can sigortası türlerinden olan hayat sigortasında sigortacının kanuni halefiyetinin gerçekleşmeyeceği mutlak iken, diğer can sigortası türleri olan kaza sigortası ile hastalık ve sağlık sigortalarında istisnaen sigortacının kanuni halefiyeti gerçekleşebilir³³⁰. Defin, tedavi, ilaç vb. masrafların sigortacı tarafından karşılanması halinde gerçek zararın karşılanması söz konusu olduğundan ve bu halde bu tür can sigortaları zarar sigortası niteliği taşıdıklarından³³¹, sigortalının sağlık sorununa sebep olan üçüncü kişiye karşı halefiyet hakkını kazanan sigortacı, ödediği tedavi masrafları için üçüncü kişiye halefiyet kapsamında rücu edebilir (TTK m. 1510/3 ve 1519/2)³³².

v. Sigortalı, Asıl Zarar Sorumlusuna Karşı Bir Dava Hakkına Sahip Olmalıdır

TTK'nun 1472'nci maddesinin 1'inci fıkrasında sigortalının, meydana gelen zarar nedeniyle sorumlular aleyhine dava hakkı varsa, sigortacının, sigortalıya halef olabileceği belirtilmektedir. Dolayısıyla, sigortacının kanuni halefiyetinin gerçekleşebilmesi için, sigortalının gerçekleşen rizikonun doğurduğu zarar için asıl zarar sorumlusuna karşı bir dava hakkına sahip olması şarttır³³³. Sigortacının kanuni halefiyetinin konusu, sigortalıya ait olan dava hakkı, başka bir deyişle tazminat alacağı hakkıdır³³⁴. Bu hakkın temelinde yatan hukuki sebep, haksız fiil, sözleşme ya da kanun gereği olabilir³³⁵. Burada önemli olan sigortacının sigorta tazminatını ödediği ve rücu hakkının doğduğu anda, sigortalının asıl zarar sorumlusuna dava açma hakkının devam etmesi gerekliliğidir³³⁶. Sigortacının tazminatı ödeme anına kadar,

³²⁷ KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.425.

³²⁸ ERDEM s.66, DAMAR s.160.

³²⁹ DAMAR s.160.

³³⁰ BOZKURT s.281-282, OMAĞ s.95, DAMAR s.161.

³³¹ OMAĞ s.95.

³³² DAMAR s.163, aynı yönde bkz. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin 10/10/2022 tarih, 2021/11972 E., 2022/11770 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.06.08.2023).

³³³ BİLGE s.71, BOZKURT s.284, OMAĞ s.88, KENDER s.371-372, ÖĞÜZ / YAZICIOĞLU s.198, ÇEKER s.168, DAMAR s.155, KAYIHAN s.1603, KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.414, ERDEM s.78.

³³⁴ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.274, OMAĞ s.91.

³³⁵ BİLGE s.71, KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.414.

³³⁶ ERDEM s.78, DAMAR s.155.

sigortalıya ait dava hakkı bir şekilde sona ermişse, örneğin, asıl zarar sorumlusu, sigortalının zararını tazmin etmişse yahut sigortalı ile anlaşarak ibraname alınmışsa, sigortacının kanuni halefiyeti gerçekleşmez³³⁷. Sigortacının zararı tazmin etmesinden sonra ise, sigortalı üçüncü kişiyi ibra edemez veya ona karşı borcu olsa dahi takas veya mahsup edemez³³⁸.

Uygulamada sigortacının kanuni halefiyetine dayalı olarak açılan rücu davalarında, asıl zarar sorumluları çoğunlukla sigortalının dava hakkı bulunmadığına yönelik savunma ileri sürmektedir. Sigortacının kanuni halefiyetine dayalı rücu davasında asıl zarar sorumlusu üçüncü kişiler, sigortacının ödediği miktardan değil, gerçekleşen riziko nedeniyle oluşan gerçek zarardan kusur oranlarına göre sorumludurlar. Bu halde yapılacak yargılamada, dava açılmadan evvel sigorta şirketinin bünyesindeki eksperler aracılığıyla yapılan tespitler ile yetinilmemeli, kusur oranı ve gerçek zarar miktarı Mahkeme tarafından re'sen seçilen alanında uzman bilirkişilerce tespit edilmelidir³³⁹.

Bu açıklamalardan sonra, sigorta şirketinin dava dışı sigortalısına poliçe kapsamında yapıldığı iddia edilen ödemenin davalı taşıyanlardan rücu tahsili için başlatılan icra takibine ilişkin itirazın iptali istemi ile hakimlik mesleğini icra ederken önüne gelen bir uyuşmazlıkta; davalıların asıl zarar sorumlusu olmadıkları ve davacı sigorta şirketinin rücu hakkının bulunmadığına ilişkin olarak,

".....TTK'nun 875/1 maddesi uyarınca "Taşıyıcı eşyanın taşınmak üzere teslim alınmasından teslim edilmesine kadar geçecek süre içinde eşyanın zıyaandan, hasarından veya teslimindeki gecikmeden doğan zararlardan sorumludur." hükmü ile yine TTK'nun "Taşıyıcının Özeni" başlıklı 876. maddesi uyarınca" Ziya, hasar ve gecikme, taşıyıcının en yüksek özeni göstermesine rağmen kaçınamayacağı ve sonuçlarını önleyemeyeceği sebeplerden meydana gelmişse, taşıyıcı sorumluluktan kurtulur" hükmü mevcuttur.

Gebze Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 2015/5057 Esas sayılı soruşturma dosyası, mahkememiz dosyasına celp edilmiş olup, tetkikinde; davalı Gür Un San. Tic. Ltd. Şti. yetkilisi Salim Gür tarafından 05 AL 640 plakalı aracının plakasının bilgisi ve rızası dışında kullanıldığı iddiasıyla plakayı kullanan kişiler hakkında Amasya İlçe Jandarma Komutanlığına şikayette bulunulduğu, Amasya Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yapılan soruşturma kapsamında, şüphelisi Erkan Çetin olan 2015/1402 sayılı soruşturma dosyasında 2015/194 sayılı Karar ile yetkisizlik kararı verilerek, dosyanın Gebze Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderildiği ve 2015/9035 sayılı soruşturma sırasına kaydının yapıldığı, daha sonra konu ve tarafları aynı olduğundan Gebze Cumhuriyet

³³⁷ ERDEM s.79, DAMAR s.155.

³³⁸ KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.414.

³³⁹ İşyeri sigorta poliçesinden kayanklanan rücu tazminat davasında, davacı sigortacının hasar dosyasındaki veriler ve hesaplamalar ile yetinilmemesi, konusunda uzman bilirkişi raporu alınması gerektiği yönünde bkz. Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 17/06/2020 tarih, 2018/6398 E., 2020/3595 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.10.08.2023).

Başsavcılığı'nın 2015/5057 soruşturma sayılı dosyası ile birleştirilmesine karar verildiği, Gebze Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 2015/5057 soruşturma sayılı dosyasında ise dava dışı sigortalı Dinçer Lojistik Limited Şirketi yetkilisi Mustafa Gökhan Uçar tarafından nakliye dolandırıcılığı suçundan 18/03/2015 tarihinde Dilovası İlçe Emniyet Müdürlüğü'ne yapılan müracaat nedeniyle soruşturma yürütüldüğü, soruşturma kapsamında sigortalı Dinçer Lojistik adlı firmanın DYO Boya Fabrikasının içerisinde birim sevkiyat sorumlusu olarak çalışan Kaan Demir ile polis memurları tarafından tutulan 21.03.2015 tarihli araç tespit tutanağına göre, 05 AL 640 plaka takılı bulunan beyaz renkli ford kamyonun gerçekte 34 BFV 56 plaka sayılı araç olduğu, Kaan Demir'in 09.03.2015 günü DYO fabrikasına gelerek yükleme aracının kendisine gösterilen 34 BFV 56 plaka sayılı araç olduğunu beyan ettiği, 34 BFV 56 plakalı aracın Hüseyin Efiloğlu adına kayıtlı olduğu, Hüseyin Efiloğlu'nun şüpheli sıfatıyla ifadesinin alındığı, DYO Fabrikasından 0535 069 1584 numaralı GSM telefon hattı ile kendini Erkan Çetin olarak tanıtan şahsın söz konusu boyayı sahte olduğu değerlendirilen 05 AL 640 plaka sayılı araç ile aldıktan sonra GSM hattını Kocaeli ilinde bıraktığı, söz konusu malı ve ve aracı Yaşar Atik adına kayıtlı hattı kullanan başka bir şahıs ile bilinmeyen bir yere naklettikleri, bu iki şahsın ayrıca boyalar haricinde aynı yöntem ile yine Gaziantep ilinden sahte olan 05 AL 640 plaka sayılı kamyon ile OBA Makarna isimli firmadan çektiği ve teslimatını yapmadığı, 0535 069 1584 numaralı GSM telefon hattının Hüseyin Efiloğlu oğlu Mustafa Efiloğlu tarafından kullanılmış olabileceği, Mustafa Efiloğlu'nun alınan ifadesinde suçlamaları kabul etmediği, soruşturmanın derdest olduğu anlaşılmıştır.

OBA Makarna isimli firmadan çekilen ve teslimatı yapılmayan olay ile ilgili olarak da Gaziantep Cumhuriyet Başsavcılığının 2015/19954 soruşturma sayılı dosyasında düzenlenen iddianame ile Gaziantep 3. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 2015/437 E. sayılı dosyasında kamu davası açıldığı, müştekinin sigortalı şirketinin müdürü Fuat Atasever, şüphelisi Mustafa Efiloğlu olduğu, şüphelinin kendisini Erkan Çetin olarak tanıtarak bu kişi adına düzenlenmiş ve üzerinde kendi resminin olduğu sürücü belgesini sunarak aslında 34 BFV 56 plakalı ve babası Hüseyin adına kayıtlı kamyonu 05 AL 640 plakayı taktığı ve bu şekilde müşteki ile taşıma anlaşması yaptığı ve teslim aldığı emtiayı alıcısına götürmediği iddiasıyla şüpheli hakkında dolandırıcılık ve resmi belgede sahtecilik suçundan açılan kamu davasında sanık hakkında atılı suçları işlemediği anlaşıldığından beraat kararı verildiği, CD izleme tutanağına göre görüntüsü tespit edilen fail hakkında suç duyurusunda bulunulduğu, kararın temyiz edilmeksizin kesinleştiği anlaşılmıştır.

Gaziantep 3. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 2015/437 E., 2015/621 K. Sayılı kararı ile yapılan suç duyurusu ile Gaziantep Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 2016/861 soruşturma sayılı dosyasında; "..Yapılan soruşturmaya rağmen suç faili veya faillerinin tespit edilemediğinden daimi arama kararı verildiği görülmüştür.

Dava dışı sigortalı şirket ile davacı sigorta şirketi arasında 01.11.2014 başlangıç 01.11.2015 bitiş tarihli taşıyıcı sorumluluk sigorta sözleşmesinde; "sigortalı Dinçer Lojistik tüm araç plakalarını polişe başlangıcında verecek olduğu kendi adına kayıtlı araçlar ve aralarında taşıma

sözleşmesi yaptığı sadece Dinçer Lojistik sevkiyatlarını yapan 3. Şahıs araçlarıyla yaptıracığı nakliyatlar için önceden bildirilmesi şartıyla bu sözleşme kapsamında olacaktır.” denilmiş olup, teminat dışındaki haller başlıklı bölümün (1) maddesinde; “Hasarın meydana geldiği kamyonun ruhsatının, şoförünün ehliyetinin vb. kimliklerinin sahte olması durumu”, (3) maddesinde ise; “ sahte plaka, motor, şasi numaralı araçlar ile yapılan taşımalarda meydana gelen her türlü hasar ve zıyalar” şeklinde düzenlemeler yer almaktadır. Aynı poliçenin “Rizikonun Gerçekleşmesi” başlıklı bölümünün (2) maddesinde; “Rizikonun gerçekleşmesi durumunda 5 iş günü içinde, gerekli bilgi ve belgelerle birlikte sigorta şirketine durumun bildirilmesi gerekmektedir.” denilmiştir.

Poliçenin konusunun sigortalı şirketin kendisine ait ve/veya kiralık kullandığı araçlar ile T.C sınırları içerisindeki taşımaları kapsadığı, bir başka anlatımla kiralık araçla yapılan taşımanın poliçenin teminat kapsamında olduğu, ancak poliçede kiralık araçlarla yapılacak sevkiyatların önceden bildirilmesinin aksi halde kiralık araçlarla yapılan taşımaların teminat harici olacağının hükme bağlandığı görülmüş ise de, bildirimin önceden yapılacağı öngörüldüğünden taşıyıcının önceden hangi aracı kiralayarak taşıma yaptıracığını bilmesi durumunda söz konusu olacağı gözetildiğinde günlük taşıma sirkülasyonu içinde araç temini halinde aylık olarak önceden bildirim imkanı bulunmamaktadır. Ne var ki, bildirim yapılmaması ile vuku bulan hasar arasında uygun illiyet bağının bulunması gerektiğinden bu bağlamda kiralık araçlarla yapılan taşımalarda sigortalının yüksek dikkat ve özen borcu kapsamında kiralanan araç ve sürücü hakkında yeterli nitelikte araştırma yapması yükümlülüğü bulunmaktadır.

Dava dışı sigortalı şirket ile davalı Pehlivanoğulları Nakliyat- Hasan Oruç arasındaki hizmet sözleşmesinin 4. Maddesine göre "Pehlivanoğulları tarafından temin edilen araçların güvenlik sorgulamaları Dinçer'in belirlediği kriterlerde yapılacak" denilmiş olup, kiralık araç ile sevkiyat sağlaması halinde, sigortalı üzerine düşen özen ve yükümlülüğü yerine getirmelidir. Sigortalı şirketin, piyasadan temin ettiği araçla ilgili sürücünün ve aracın ruhsatının fotokopisini almaktan başka bir işlem yapmadığı ortadadır. Oysa ki ceza dosyaları incelendiğinde, kimliği belli olmayan kendisini Erkan Çetin olarak tanıtan kişinin, gerçekte 34 BFV 56 plakalı olan kamyonun plakasını değiştirerek(sahte olarak 05 AL 640 plakasını araca takarak) geldiği ve yükün bu şekilde araca yüklendiği sabittir. Sigortalı şirketin gelen aracın şase numarası ile plaka ve ruhsat bilgilerinin uyumlu olup olmadığına bakması gerekirdi ki, bu basit sorgulama yapılmış olsaydı plakanın şase numarası ile örtüşmediği ve aracın çalıntı olabileceği ortaya çıkardı. Keza, kamyonun ruhsata göre şirket aracı olduğu ve daha önceden de bu şirketle nakliye ve taşıma işleri yapıldığı anlaşıldığına göre, şirkete ulaşılarak teyit istenebilirken bu sorgulamalara girilmeden mal araca yüklenmiştir. Soruşturma dosyası kapsamında bulunan kendini Erkan Çetin olarak tanıtan kişiye ait sahte ehliyet ve davalı Erkan Çetin'e ait gerçek ehliyet fotokopileri incelendiğinde, ehliyetler üzerindeki fotoğrafların farklı kişilere ait olduğu çıplak gözle dahi görülebilmektedir. Tüm belirlemeler ışığında Gebze Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 2015/5057 Esas sayılı soruşturma dosyasının

sonucunun iş bu dosyaya başkaca bir katkı sağlamayacağı anlaşıldığından, soruşturma dosyasının sonucunun beklenilmesine yönelik ara karardan rücu edilmiştir.

Dava dışı sigortalı şirketin, taşımanın yapılacağı kiralık araçları önceden davacı sigorta şirketine bildirmediği, kiralık araç olarak temin edilen araçta plakanın ve aracın şase numarasının sorgulanmadığı, ruhsat ve ehliyetin fotokopisinin alınması ile yetinildiği, malın yüklenmesinden sonra dahi aracın bir gün sonra malın alıcısına varıp varmadığını takip etmediği, yüklemenin ve hırsızlık olayının 09/03/2015 tarihinde olduğu, tutanağın 18/03/2015 tarihinde tutulduğu, sigorta şirketine ihbarın (poliçeye göre en geç beş gün içinde yapılması gerekirken) 21/05/2015 tarihinde yapıldığı, sigortalı şirketin sadece araç temin edilirken değil, temin edildikten sonra da araç varış yerine ulaşana kadar işin takipçisi olması gerekirken gerekli özeni göstermediği ve zararın sigortalının ihmali ve kusuru ile oluştuğu, bu nedenle aksi yöndeki bilirkişi raporuna itibar edilemeyerek hasarın poliçe teminatının sınırları dışında kaldığı kabul edilmiştir. (Benzer mahiyette ve tarafları farklı olmakla beraber 05 AL 640 plakalı araç ile yapılan başka bir taşıma işinde verilen ilk derece mahkemesi kararının istinaf incelemesi sonucunda verilen İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 14. Hukuk Dairesi'nin 10/05/2018 tarih, 2017/1043 Esas, 2018/496 Karar sayılı ilamı)

Mahkememizce yapılan yargılama ve tüm dosya kapsamına göre; ispat kuralına ilişkin TMK. 6. Maddesi uyarınca, davacı tarafından, dava konusu emtiainin davalılar tarafından taşınmak üzere teslim alınmış olduğu hususu geçerli deliller ile ispat edilememiştir. Aksine, gerek olay ile ilgili savcılık tarafından yürütülen soruşturma ve ceza dosyaları, gerekse de davalıların sunmuş oldukları deliller dikkate alındığında, sahte belgeler düzenlenmek suretiyle taşıma işinin dava dışı başka kişilerce üstlenilmiş olduğu kaanatine ulaşılmaktadır. Davacı sigortacının sigortalısı haklarına halef olduğu ve taşıma sırasında meydana gelen hasarı ödeyen sigortacının yurt içi taşımalarında TTK 850. ve devamı maddelere göre taşıyıcının sorumluluğuna gidebildiği, TTK 1472. Maddesindeki halefiyet hakkına dayanarak dava açabileceği, ancak davalıların gerçek zarar sorumlusu olmadığı, taşımayı fiilen gerçekleştiren kimliği tespit edilemeyen kişinin kendisine ait olmayan (davalı Erkan Çetin'e ait) ehliyet üzerine fotoğrafını yapıştırmak ve taşımayı yapan kamyonun plakalarını başka kamyonu ait plaka ile değiştirmek ve ayrıca bu plakalı kamyonu ait ruhsat fotokopisini sigortalıya sunmak suretiyle emtiayı teslim aldığı, ancak daha sonra alıcısına teslim etmeyerek rizikonun meydana geldiği, bu duruma göre taşımayı yapan kamyonu ve sürücüye ait gerçek belgelerin sigortalıya sunulmadığının sabit olması ve yapılan ekspertiz raporunda da sigortalı şirket yetkilisinin belgelerin sahte olduğunu düşündüğü şeklindeki beyanı karşısında davalıların davaya konu zararın faili/sorumlusu hatta malları teslim alan/taşıyıcı olmadıkları hususlarının tespit olunduğu, bu durumda ortaya çıkan zarar ile davalıların illiyet bağı/kusurunun mevcut olmadığı, davacının davalılara rücu hakkı bulunmadığı anlaşılmakla davacı tarafça davalılar aleyhine ikame olunan davanın ayrı ayrı reddine, davacının takip yapmakta kötüniyetli olduğu ispat edilemediğinden, davalı Gür Un San. Tic. Ltd. Şti.'nin kötüniyet tazminatı talebinin reddine karar vermek gerekmiştir...”

şeklindeki kararımın, davacı sigorta şirketi tarafından istinaf edilmesi üzerine Sakarya Bölge Adliye Mahkemesi 7. Hukuk Dairesi'nin 16/05/2022 tarih, 2021/1348 Esas, 2022/1020 Karar sayılı ilamında, istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir.

TTK'nun 1429'uncu maddesinde; sigortacının, aksine sözleşme olmadıkça, sigorta ettiren, sigortalı, lehtar ile bunların eylemlerinden sorumlu oldukları kişilerin ihmallerinden doğan zararları tazmin etmek ile yükümlü olduğu hükme bağlanmıştır. Yargıtay 2012 yılı ve öncesindeki kararlarında³⁴⁰ istikrarlı bir şekilde, sigortacının kanuni halefiyetine dayalı rücu davalarında, TTK'nun 1429'uncu maddesi uyarınca asıl zarar sorumlusunun sigortalının fiilinden sorumlu kişi olması ve sigortalının rızasının bulunması halinde, sigortacının bu kişiye rücu edemeyeceği kabul edilmekteydi³⁴¹. Yargıtay 2012 yılı sonrasında verdiği kararlarında³⁴² ise, asıl zarar sorumlusu ile sigortalı arasındaki sözleşme irdelenerek, asıl zarar sorumlusunun sigortalının çalışanı olması halinde, TTK'nun 1429'uncu madde hükmünün uygulanabileceği, aksi halde sigortacının rücu hakkını kullanabileceği kabul edilmiştir³⁴³.

Yargıtay uygulamasına bakıldığında, TTK'nun 1429'uncu maddesi kapsamında fiilinden sorumlu kişiler adeta sigortalıymış gibi kabul görmekte, sigortacının kendi sigortalısına rücu edemeyeceği ilkesinden hareket edilmektedir³⁴⁴.

vi. Sigortacının Rücu Davası Açmasını Önleyebilecek Bir Anlaşma Bulunmamalıdır

Sigortacının kanuni halefiyetinin düzenlendiği TTK'nun 1472'nci maddesinin, ilgililer tarafından anlaşma konusu yapılarak iradeleri doğrultusunda değiştirilip değiştirilemeyeceği, dolayısıyla belirtilen kanun hükmünün emredici nitelikte olup olmadığı, emredici nitelikte ise ilgililer arasındaki ilişkileri ne şekilde etkileyeceğini açıklamakta fayda görülmüştür.

TTK'nun “Koruyucu Hükümler” başlıklı 1486'ncı madde metninden de anlaşılacağı üzere; mal sigortalarında sigortacının kanuni halefiyetinin düzenlendiği TTK'nun 1472'nci maddesi aynı zamanda amacı gereği emredici hukuk kuralı olup, TTK'nun 1472'nci maddesine aykırı sigorta sözleşmeleri hükümsüzdür³⁴⁵. TTK'nun 1472'nci maddesinde düzenlenen sigortacının

³⁴⁰ Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 06/11/2012 tarih, 2012/5588 E., 2012/12148 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.12.08.2023).

³⁴¹ KÜÇÜK, Damla; “Kara Taşıtları Kasko Sigortası Bağlamında, TTK'nun 1429/1. Maddesinde Geçen “Sigorta Ettiren Veya Sigortalının Fiilinden Sorumlu Olduğu Kişiler” Kavramına İlişkin Kısa Bir Değerlendirme”, İÜHFD, 11/1, 2020, s.43 vd.

³⁴² Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 29/01/2013 tarih, 2012/9462 E., 2013/772 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.12.08.2023).

³⁴³ KÜÇÜK, s.46-47.

³⁴⁴ KÜÇÜK, s.51.

³⁴⁵ ERDEM s.80, DAMAR s.131, AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.273, OMAĞ s.53-54, KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.410.

kanuni halefiyet hakkının ihlal edilmesi halinde öngörülen müeyyide, sözleşmenin bütünüyle geçersiz olması iken, eski TTK’nda yalnız ilgili sözleşme hükmü geçersiz sayılmakta idi. Buna karşılık sorumluluk sigortalarında sigortacının kanuni halefiyetinin düzenlendiği TTK’nun 1481’inci maddesi ise, korunan hükümler arasında sayılmamıştır. Bu sebeple, sorumluluk sigortalarında tarafların sigortacının kanuni halefiyetini kaldıran bir hükme sözleşmede yer vermeleri mümkündür³⁴⁶.

TTK’nun 1472’nci maddesinde düzenlenen sigortacının kanuni halefiyetinin amaçlarından biri de, zarar sigortalarına hakim tazmin-zenginleşme yasağı ilkesinin geçerliliğini ve işlerliğini sağlamaktır³⁴⁷. Bu ilkenin özümsemesi ile, rizikonun gerçekleşmesi arzu edilmeyecek, kasıtlı olarak meydana getirilebilecek zararların önüne geçilecek ve böylece milli servet ve kamu düzeni korunmuş olacaktır³⁴⁸.

TTK’nun 1472’nci maddesine aykırı sözleşme akdedilemeyeceği hüküm altına alınırken, sigortalının zararını hem sigorta şirketinden hem de asıl zarar sorumlusundan tazmin etmesi engellenmek istenmiştir. Ayrıca sigortalının, sigortacıya devrolan hakları ihlal edici davranışlardan kaçınması sağlanmak istenmiştir³⁴⁹. Dolayısıyla TTK’nun 1486’ncı maddesi ile TTK’nun 1472’nci maddesine getirilen sınırlama, yalnızca sigorta sözleşmesinin tarafları için bağlayıcıdır³⁵⁰. Buna karşılık, sigortalı ile asıl zarar sorumlusu yahut sigortacı ile asıl zarar sorumlusu, sözleşme özgürlüğü sınırları içinde kalmak koşuluyla aralarındaki hukuki ilişkiyi serbestçe tayin edebilirler³⁵¹.

TTK’nun 1472’nci maddesinde hüküm altına alınan sigortacının kanuni halefiyetinde taraflar sözleşme ile, sigortacının halefiyet hakkını sınırlandıran yahut ortadan kaldıran bir anlaşma yapamazlar. Bunun haricinde sigorta tazminatının ödenmesinden önce sigortacının sigortalının haklarına halef olacağı yahut zararın kısmen tazmin edilmesine rağmen tamamı yönünden halefiyetin gerçekleşeceği yönünde anlaşma yapılamaz³⁵². Yine, rizikonun gerçekleşmesi sonucu sigortalının, asıl zarar sorumlusundan talep edebileceği talep hakkının sigortacıya temlik ve temlik gerçekleşene kadar sigorta tazminatının ödenmeyeceği hususunda

³⁴⁶ DAMARs.131, aksi yönde; zenginleşme yasağına aykırı olduğundan TTK’nun 1481. maddesindeki halefiyet hakkını ortadan kaldıran sigorta sözleşmesi yapılamayacağına ilişkin bkz: AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.310.

³⁴⁷ ERDEM s.80, DAMAR s.132, OMAĞ s.54.

³⁴⁸ ERDEM s.80, DAMAR s.132, OMAĞ s.54.

³⁴⁹ ERDEM s.81.

³⁵⁰ OMAĞ s.116.

³⁵¹ ERDEM s.91, DAMAR s.197, OMAĞ s.116.

³⁵² KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.408, ERDEM s.83.

da anlaşma yapılamaz³⁵³. Bu yönden TTK'nun 1472'nci maddesinin emredici niteliği, ekonomik yönden zayıf durumda olan sigortalıyı da korumaktadır.

Doktrinde bir kısım yazarlar³⁵⁴, TTK'nun 1472'nci maddesinde düzenlenen sigortacının kanuni halefiyetinde sigortacı ile sigortalının yapacakları bir sözleşme ile, sigortacının rücu hakkına kişi bakımından muafiyet tanınmasının mümkün olduğu görüşünde iken, *Kılıçoğlu'na*³⁵⁵ göre; bazı kişileri sözleşme ile sigortacının rücu hakkından istisna tutmak mümkün değildir. Böyle bir muafiyet için öncelikle kanunda açık hüküm bulunması gerekmektedir.

Sigortalı, sigorta tazminatı ödenmeden önce, asıl zarar sorumlusundan tazminat talep etmeyeceğini taahhüt edebilir ve bu durumda henüz alacak hakkı sigortacıya intikal etmediğinden, sigortalının bu taahhüdü sigortalıya halef olan sigortacıya karşı da hüküm ifade eder³⁵⁶. Sigortalı ile asıl zarar sorumlusu arasındaki taahhütnamenin geçerli olup olmadığını tartışan *Bozer*³⁵⁷; TTK'nun sigortalı ile sigortacı arasındaki kayıtları hükümsüz hale getirdiğini ifade ederek, sigortalının nakliyeciyeye verdiği taahhütnamenin sigortacının rücu hakkını ortadan kaldırdığını belirtmektedir.

Sigortalı, sigorta tazminatını tahsil ettiği andan itibaren, sigortacının halefiyeti gerçekleştiğinden, bu andan itibaren sigortalının borç ilişkisinden doğan bütün hakları halefe geçecek olup, sigortalının artık bu haklar üzerinde tasarruf edebilmesi söz konusu olmayacaktır. Aksi yönde tasarruflar ise sigortacıya karşı hüküm ifade etmez³⁵⁸.

Sigortacının halefiyetten doğan rücu hakkını kullanmayacağına ilişkin asıl zarar sorumlusuna veya onun sorumluluk sigortacısına taahhüt vermesi ise evleviyetle kabul edilmelidir³⁵⁹. Sigortacının bu şekildeki taahhüdü, onun halefiyet statüsünde değişiklik yapmamakla birlikte, halefiyetten doğan rücu hakkını ortadan kaldırır³⁶⁰. Bu aynı zamanda “kimse kendi iradesine rağmen dava açmaya zorlanamaz” ilkesinin de bir sonucudur.

³⁵³ ERDEM s.83.

³⁵⁴ YAZICIOĞLU, Emine; Mal Sigortalarında Sigortacının Kanuni Halefiyetine İlişkin Bazı Hususlar, Sigorta Hukuku Sempozyumları, Sorumluluk Sigortaları Sempozyumu 1-2 Aralık 2017 İstanbul/ Sigorta Hukukunda Güncel Sorunlar Sempozyumu 2-3 Şubat 2018 Bursa (editörler ÜNAN, Samim/ YAZICIOĞLU, Emine) 1. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2018, s.492-493, OMAĞ s.121.

³⁵⁵ KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.410.

³⁵⁶ ERDEM s.91, DAMAR s.197-198, OMAĞ s.117, KENDER s.382, BİLGE s.73, aynı yönde bkz. Yargıtay Ticaret Dairesi'nin 16.05.1963 tarih, E.62/5519, K. 63/2180 sayılı kararı (karar metni ve incelemesi için bkz: BOZER, Ali; Sigortacının Rücu Hakkı, BATİDER, Cilt 2, Sayı: 3, Y. 1964, s.477-480).

³⁵⁷ BOZER, Sigortacının Rücu Hakkı, s.477-480.

³⁵⁸ BİLGE s.73.

³⁵⁹ OMAĞ s.118.

³⁶⁰ OMAĞ s.118.

Sigortacının kanuni halefiyete dayalı rücu hakkının kendiliğinden etkisiz hale gelmesi de imkan dahilindedir³⁶¹. Örneğin sigortacıya intikal eden hakkın zamanaşımının dolması, davalı sıfatına haiz kişinin aynı zamanda sigortalı ve asıl zarar sorumlusu üçüncü kişi konumunda olması, sigortalının onayı dahilinde sigortalı malı kullanan kimsenin kastı dışında hata ya da kusuru ile dahi riziko gerçekleştiği takdirde, sigortacının kanuni halefiyeti gerçekleşmez³⁶².

3.2.2.6. Sigortacının Kanuni Halefiyete Dayanmayan Rücu Hakkı

TTK'nun halefiyet başlıklı 1472 ve 1481'inci maddelerinde sigortacının açıkça rücu hakkına sahip olacağı belirtilmemiş ise de maddede sayılan şartların gerçekleşmesi halinde halefiyet durumunun gerçekleşmesine bağlı olarak rücu davası açabilme imkânı en tabii sonuçtur³⁶³. Halefiyet ve rücu kavramları arasında iç içe geçmiş, kuvvetli bir ilişki bulunur³⁶⁴. Halefiyet, rücu hakkının kuvvetlendirilmesi, kanun koyucu tarafından güvence altına alınması amacıyla getirilen daha kapsamlı bir kavramdır³⁶⁵. Bu nedenle, her halef olan kişi rücu hakkına sahiptir. Fakat her rücu hakkı olan kimse halefiyet hakkına sahip değildir³⁶⁶. Kural olarak tüm mal ve sorumluluk sigortalarında sigortacının sigortalısına kanuni halefiyeti ve doğal olarak rücu davası açabilme imkânı söz konusu olabilmektedir. Ancak sorumluluk sigortalarında sigortacının sigorta tazminatını ödediği kişiye yahut zarar sorumlusu sigortalısına rücu hakkı kural olarak yoktur. Zira sorumluluk sigortalarında riziko gerçekleştiği takdirde bundan doğrudan zarar gören üçüncü kişi olup, sigortalının karşılaşılabileceği bir tazminat talebinden korunarak, sigortalının pasifindeki artış önlenmek istenmektedir³⁶⁷. Dolayısıyla, sorumluluk sigortalarında sigortacının sigortalısına rücu hakkına sahip olması, bu sigortanın varlık sebebine aykırılık teşkil eder³⁶⁸. Ancak sorumluluk sigortalarında bazı hallerde, sigortacının sigortalısına rücu edebilmesi mümkün olmaktadır. Buradaki rücu hakkı, sigortacının sigorta tazminatı ödenen zarar gören üçüncü kişiye halef olması nedeniyle değil, poliçe genel şartları ile düzenleme altına durum ve şartların gerçekleşmesi nedeniyle olduğundan, sigortacı ile sigorta ettiren arasındaki sözleşmeden kaynaklanmaktadır³⁶⁹. *Damar'a* göre, uygulamada sıklıkla karşılaşılan karayolları zorunlu mali sorumluluk sigortası (bundan sonra KZMSS olarak ifade

³⁶¹ OMAĞ s.125-126.

³⁶² TAŞDEMİR, Sigorta Hukukunda Halefiyet ve Rücu, s.65-66.

³⁶³ OMAĞ s.82, DAMAR s.218, DAMAR İstisnalık Meselesi s.2304-2305.

³⁶⁴ DAMAR s.218.

³⁶⁵ FRANKO s.203.

³⁶⁶ ERDEM s.24, DAMAR s.218, DAMAR İstisnalık Meselesi s.2304.

³⁶⁷ BOZKURT s.292, BOZER, Sigorta Hukuku, s.130-131.

³⁶⁸ DAMAR s.220.

³⁶⁹ DAMAR s.220.

edilecektir.), tıbbi kötü uygulama nedeniyle zorunlu mali sorumluluk sigortası, karayolları taşımacılık zorunlu mali sorumluluk sigortası gibi sorumluluk sigortaları poliçe genel şartlarında rücu halleri sayılırken “başlıca şu sebeplerle” ifadesinin kullanılması, başka hallerin de rücu hakkı doğurduğunun ileri sürülmesine sebep olabilir. Oysa ki, sorumluluk sigortalarında sigortacının rücu hakkı istisnai olmalıdır³⁷⁰. Tüm sorumluluk sigortalarında poliçe genel şartlarında rücu hakkını doğuran ortak neden, zarara kasten sebep olunması halidir. Sigortacı sigorta tazminatını ödemediği evvel, zarara kasten sebep olduğunu öğrendiği takdirde TTK’nun 1477’nci maddesi gereğince sorumluluğu söz konusu olmadığından ödeme yapmamalıdır. Zarara kasten sebep olduğunu bildiği halde ödeme yapan sigortacının rücu hakkı söz konusu olmaz³⁷¹. Zarara kasten sebep olduğunu sigorta tazminatını ödedikten sonra öğrenen sigortacı, poliçe genel şartları ile düzenlenen rücu hakkını kullanabilecektir³⁷².

Uygulamada sorumluluk sigortalarının çoğu zorunlu olarak yapılmakta olup, bunun ilk örneği KZMSS’dir³⁷³. KZMSS’ye ilişkin olarak Karayolları Trafik Kanunu’nda sigortacının sigortalısına rücu hakkı 95’inci maddede düzenlenmiştir. Ayrıca Karayolları Trafik Kanunu’nun 99’uncu maddesinin 2’nci fıkrasına göre; birden fazla aracın trafik kazası yapması halinde, sigorta tazminatını ödeyen sigortacı, aynı zarar nedeniyle sorumlulukları doğan diğer araçların sigortacılarına kusurları oranında rücu edebilir³⁷⁴.

Ancak belirtmek gerekir ki, sigortacının sigortalısına rücu edebilmesi için KZMSS Genel Şartları’nın B.4 maddesinde sayılan rücu hallerinin gerçekleşmesinin yanında, sürücünün (aracı kullanan kişinin sigortalıdan başkası olması halinde³⁷⁵) kısmen de olsa kusurlu bulunması gerekir³⁷⁶.

³⁷⁰ DAMAR s.221.

³⁷¹ ARGILLI, İslim; Sigorta Hukukunda Halefiyet, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt 87, Sayı 4, Temmuz-Ağustos 2013, s.84, DAMAR s.221.

³⁷² DAMAR s.221.

³⁷³ BOZKURT s. 294.

³⁷⁴ DAMAR s.223, DÜZGÜN, Ülgen Aslan; Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasında (Trafik Sigortası) Zarar Kavramı ve Sigortacının Rücu Hakkı, BATİDER, Cilt 29, Sayı 3, Eylül 2013, s.205; sigortacının sigortalısına rücu edebilme imkânı veren haller için bkz. Karayolları Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları’nın B.4 maddesi.

³⁷⁵ DÜZGÜN, KZMSS, s.208-209.

³⁷⁶ DAMAR s.223-224, YALÇINKAYA, Aslıhan; Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk (Trafik) Sigortası Kapsamında Sigortacının, Sigorta Ettirene Rücu Hakkı, AYBÜSBE Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019, s.65.

İKİNCİ BÖLÜM

RÜCU DAVASINDA GÖREVLİ VE YETKİLİ MAHKEME, TARAFLAR, RÜCU DAVASININ KONUSU, HUKUKİ NİTELİĞİ, DAVA AŞAMALARI, İSPAT VE DELİLLER, DAVADA ÖZEL DURUMLAR, KANUN YOLLARI

1. RÜCU DAVASINDA GÖREVLİ MAHKEME

Görev, uyuşmazlık konusu somut olayın konusu itibariyle yargılamasının hangi mahkeme tarafından yapılacağına ilişkindir. Mahkemelerin görevi ancak kanunla düzenlenebilir (HMK m. 1). HMK'nun 2'nci maddesine göre; aksine bir düzenleme bulunmadıkça, dava konusunun değer ve miktarına bakılmaksızın malvarlığı haklarına ilişkin davalar ile şahıs varlığına ilişkin davalarda görevli mahkeme, asliye hukuk mahkemesidir. Görev ile ilgili getirilen düzenlemeler; kamu düzenini ilgilendirdiğinden taraflar ileri sürmese bile, yargılamanın her aşamasında mahkemece kendiliğinden gözetilir. Taraflar da yargılama sona erinceye kadar görev itirazında bulunabilirler. Taraflarca görev itirazında bulunulmasa dahi mahkeme re'sen, dava şartı olduğundan ilk olarak görevli olup olmadığını inceleyerek karara bağlamalıdır.

Sigorta sözleşmesinden kaynaklanan uyuşmazlıklarda tüketici, asliye ticaret gibi ihtisas mahkemelerinin görevli olması, ancak davanın açılacağı adli yargı çevresinde bu mahkemelerin kurulmamış olması durumunda, dava, ilgili mahkeme sıfatıyla asliye hukuk mahkemesinde ikame edilir ve o sıfatla yargılamaya devam olunur³⁷⁷.

Sigorta ettiren/ sigortalı ile sigortacı arasındaki uyuşmazlıklarda taraflar arasındaki ilişkinin niteliğine göre kural olarak asliye ticaret mahkemeleri yahut tüketici mahkemeleri görevlidir.

³⁷⁷ Aynı yönde bkz. Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 08/12/2016 tarih, 2016/12624 E., 2016/11308 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.15.08.2023).

Sigorta Hukuku, TTK'nun altıncı kitabında, 1401 ve devamı maddeleri ile düzenlenmiştir. TTK'nun 4'üncü maddesine göre; her iki tarafın da ticari işletmesiyle ilgili hususlardan kaynaklanan hukuk davaları ve çekişmesiz yargı işleri ile tarafların tacir olup olmadıklarına bakılmaksızın; TTK'nda ve TTK'nun 4'üncü maddesinin 1'inci fıkrası b - f bentlerinde öngörülen hususlardan doğan hukuk davaları ve çekişmesiz yargı işleri, ticari dava ve ticari nitelikte çekişmesiz yargı işi sayılır. Buna göre, konusunu sigorta sözleşmesi oluşturan bir dava mutlak ticari dava sayılır. Bir davanın ticari dava olarak nitelendirilmesi, o davada görevli mahkemenin her koşulda asliye ticaret mahkemesi olduğu anlamına gelmemektedir. Kural olarak sigorta ettiren yahut sigortalı ile sigortacı arasındaki bir davada görevli mahkemenin, asliye ticaret mahkemesi olabilmesi için, TKHK'nun 3'üncü ve 73'üncü maddeleri de dikkate alındığında tarafların tacir olması, iş ve işlemlerin ticari mahiyette olması gerekmektedir. TKHK'nun 3'üncü maddesinin 1'inci fıkrası k bendine³⁷⁸ göre sigorta ettiren/sigortalının tüketici sıfatına haiz olması ve sigortacı ile aralarındaki sigorta sözleşmesinin TKHK'nun 3'üncü maddesinin 1'inci fıkrası l bendinde³⁷⁹ ifade edildiği şekilde tüketici işlemi mahiyetinde olması halinde ise, TKHK'nun 73'üncü maddesinin 1'inci fıkrası³⁸⁰ gereğince tüketici mahkemeleri görevli olacaktır³⁸¹.

Zarar gören üçüncü kişi ile destekten yoksun kalanların doğrudan sigorta şirketine başvurmasından doğan uyuşmazlıklarda, zarar gören ve destekten yoksun kalanlar, sigorta sözleşmesinin tarafı olmayıp, sözleşmeye yabancı üçüncü kişi konumundadırlar. Zarar gören yahut zarar görenin vefatı halinde desteğinden yoksun kalanlar TTK'nun 1473 ve 1478'inci maddeleri gereğince doğrudan doğruya sigortacıya başvurarak sigorta tazminatını talep edebilirler³⁸². Zarar gören yahut zarar görenin vefatı halinde desteğinden yoksun kalanlar tarafından sigorta şirketi aleyhine açılan davalarda kural olarak, asliye ticaret mahkemeleri görevlidir³⁸³. Bununla birlikte sigortalı ile asıl zarar sorumlusu arasındaki hukuki ilişkinin

³⁷⁸ Tüketici tanımı için bkz. TKHK'nun m. 3/1-k.

³⁷⁹ Tüketici işlemi tanımı için bkz. TKHK'nun m. 3/1-l.

³⁸⁰ bkz. TKHK'nun m. 73/1.

³⁸¹ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 02/10/2017 tarih, 2016/2676 E., 2017/4943 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.15.08.2023), Yargıtay 20. Hukuk Dairesi'nin 05/04/2016 tarih, 2016/1649 E., 2016/3987 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.15.08.2023).

³⁸² CİCİM, İlknur Uluğ/ KORKMAZ, Nurdan; Sorumluluk Sigortalarında Zarar Görenin Sigortacı Aleyhine Açtığı Davanın Medeni Usul Hukukuna Ait Bazı Hükümler Bakımından İncelenmesi, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 1, Haziran 2020, s.64.

³⁸³ CİCİM/KORKMAZ s.61-62, TEKİN, Ufuk/ ÜNAL, Ezgi Başak Demirayak/ YENER, Merve İrem/ TORAMAN, Barış/ DEMİRCİ, Serdar/ YUMRUTAŞ, Dilek/ ÖZARSLAN, Alpaslan (editör: ŞENOCAK, Kemal); Sigorta Hukukunda Uzman Arabuluculuk, Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı, Motif Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, Eylül 2021, s.156, Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 29/02/2016 tarih, 2016/121 E., 2016/2466 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.16.08.2023).

niteliğine göre görevli mahkeme değişebilmektedir. Örneğin; Yargıtay bir kararında³⁸⁴, sigortalı ile asıl zarar sorumlusu arasındaki ilişkinin tüketici işlemi mahiyetinde olması nedeniyle tüketici mahkemesinin görevli olduğuna hükmetmiştir. Yine benzer mahiyette hakimlik mesleğini icra ederken önüne gelen, davacı zarar görenin yangın nedeniyle zarara uğradığını ileri sürerek, asıl zarar sorumlusu olduğu iddia edilen malik ile onun sigortacısından tazminat talebinde bulunduğu bir uyuşmazlıkta;

“... Somut olayda; 20/01/2020 tarihinde, Darıcapark isimli alışveriş merkezinde çıkan yangın sonucunda, davacı işyerinde oluşan yangın hasarı sebebiyle işyerini kiraya veren ve alışveriş merkezini işleten davalı SMA Metrostar İthalat İhracat İhtiyaç ve Gıda Maddeleri Pazarlama Sanayi ve Ticaret A.Ş. ile diğer davalıların zarardan sorumlu oldukları ileri sürülerek tazmini talep edilmiştir. Davalılardan AVM işleticisi SMA Metrostar İthalat İhracat İhtiyaç ve Gıda Maddeleri Pazarlama Sanayi ve Ticaret A.Ş. ile davacı arasında kira sözleşmesi mevcut olup, bu sözleşme uyarınca; davacı kiracı, davalı SMA Metrostar İthalat İhracat İhtiyaç ve Gıda Maddeleri Pazarlama Sanayi ve Ticaret A.Ş. ise kiralayan durumundadır. Davacı ile davalı SMA Metrostar İthalat İhracat İhtiyaç ve Gıda Maddeleri Pazarlama Sanayi ve Ticaret A.Ş. arasında uyuşmazlık, kira ilişkisinden doğduğuna göre; davaya bakma görevi sulh hukuk mahkemesindedir (Yargıtay 17. Hukuk Dairesi 2016/7875 Esas, 2019/6367 Karar, Yargıtay 17. Hukuk Dairesi 2016/6483 Esas, 2019/7301 Karar).

Aynı maddi olaydan kaynaklanan zarara yönelik talepler yönünden uyuşmazlığın aynı mahkemede çözülmesi ve davaların birlikte görülmesi Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkı kapsamında aynı olayla ilgili birbirinden farklı ve çelişkili yargı kararları verilmesinin önlenmesi bakımından önemlidir. Bu nedenle, davalılardan biri için özel mahkemenin görevli olması ve bu mahkemede yargılanmasının gerektiği hallerde diğer davalıların da aynı mahkemede yargılanması gerekli olup, diğer davalıların sigorta şirketi veya tacir olmasının sonuca etkili değildir (benzer nitelikte Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 07/11/2017 tarihli 2015/2751 - 2017/10218 sayılı ve aynı dairenin 24/03/2015 tarihli 2015/3116 - 4850 sayılı kararları).

Açıklanan nedenlerle, davacının tazminat talebinin, davalı SMA Metrostar İthalat İhracat İhtiyaç ve Gıda Maddeleri Pazarlama Sanayi ve Ticaret A.Ş. ile davacı arasındaki kira uyuşmazlığından kaynaklandığı; kira ilişkisinden kaynaklanan uyuşmazlıklarda sulh hukuk mahkemesinin görevli olduğu; zararın aynı maddi olaydan kaynaklanmış ve zararın tek olması, davaların birlikte görülmesi ve bütün talepler yönünden ihtilafın aynı mahkemede çözülmesi gerektiği; diğer davalıların sigorta şirketi olmasının veya tacir olmasının sonuca etkili olmadığı, müteselsil sorumluluk esasına dayalı olarak açılan davada, davaların birlikte görülüp delillerin birlikte değerlendirilmesinin usul ekonomisi gereğince tarafların yararına bulunduğu anlaşılmakla

³⁸⁴ Yargıtay 13. Hukuk Dairesi'nin 04/11/2019 tarih, 2016/18842 E., 2019/10784 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.16.08.2023).

somut uyuşmazlıkta görevli mahkeme Sulh Hukuk Mahkemesi olup göreve ilişkin usul kuralları HMK'nun 114/1-c maddesi uyarınca dava şartı olduğundan ve dava şartları kamu düzeninden olup HMK'nun 115/1. maddesine göre de mahkeme dava şartlarını yargılamanın her aşamasında re'sen araştıracağından HMK'nun 115/2.maddesi gereğince dava şartı yokluğundan davanın usulden reddine..”

şeklindeki kararımın, davacı vekili tarafından istinaf edilmesi üzerine Sakarya Bölge Adliye Mahkemesi 7. Hukuk Dairesi'nin 04/11/2021 tarih, 2021/1434 Esas, 2021/1888 Karar sayılı ilamında istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir.

Sigortacının kanuni halefiyeti halinde asıl zarar sorumlusu aleyhine açacağı rücu davasında görevli mahkemeyi tayin ederken ise, sigortalı ile asıl zarar sorumlusu arasındaki hukuki ilişki yönünden hangi mahkemenin görevli olduğu dikkate alınmalıdır³⁸⁵. Zira sigortalının dava hakkı halefiyet yolu ile sigortacıya geçmiş olup, bu durum yalnız maddi hukuk açısından değil, şekli (usul) hukuk yönünden de sonuç doğurur³⁸⁶.

TTK'nun 4'üncü maddesinin 1'inci fıkrasındaki düzenleme dikkate alındığında, sigortacının kanuni halefiyeti TTK'nda düzenlendiğinden, niteliği itibariyle mutlak ticari dava olduğu, bundan dolayı rücu davasının asliye ticaret mahkemelerinde görüleceği görüşü ileri sürülebilirse de, gerek doktrin³⁸⁷, gerekse yerleşik Yargıtay içtihatlarına³⁸⁸ göre, sigortacının kanuni halefiyetinin sırf TTK'nda düzenlenmiş olmasından ötürü asliye ticaret mahkemelerinin görevli olduğu söylenemeyecek olup, sigortalı ile asıl zarar sorumlusu arasında hukuki ilişkiye göre, hangi mahkeme görevli olacak ise, rücu davasında görevli mahkeme de o mahkemedir.

Bu husus; Yargıtay HGK'nun 05/02/2019 tarih, 2017/17-1088 E., 2019/65 K. sayılı ilamı³⁸⁹nda da vurgulanmıştır.

2. RÜCU DAVASINDA YETKİLİ MAHKEME

³⁸⁵ OMAĞ s.209, KARSLI, s.97-98, KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.417, ERDEMs.138, DAMARs.257, CEBEs.522, SEZEN, Sigorta Hukukunda Halefiyet İlkesi, s.102-103, YOLÇİYEYEV s.237, KAYIHANs.1604, BOZKURT s.286.

³⁸⁶ OMAĞ s.209, ERDEMs.138, DAMARs.258.

³⁸⁷ KENDER s.378, CAN, Türk Özel Sigorta Hukuku, s.46, BOZKURT s.286, YOLÇİYEYEV s.237, KAYIHAN s.1604, OMAĞ s.210, KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.416, CEBE s.522, ERDEM s.140.

³⁸⁸ Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 10/03/2021 tarih, 2021/2391 E., 2021/2537 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.03.09.2023), rücu davasında sulh hukuk mahkemesinin görevli olduğuna ilişkin bkz: Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 16/02/2021 tarih, 2020/13271 E., 2021/1406 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.03.09.2023).

³⁸⁹ <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.03.09.2023).

Mahkemelerin yetkisi hakkındaki kurallar, kural olarak kesin, bir diğer deyişle kamu düzenine ilişkin değildir. Sigorta hukukundan doğan davalarda yetki; HMK'nun 15'inci maddesinde;

“Zarar sigortalarından doğan davalar, sigorta, bir taşınmaza veya niteliği gereği bir yerde sabit bulunması gereken yahut şart kılınan taşınıra ilişkinse, malın bulunduğu yerde; bir yerde sabit bulunması gerekmeyen veya şart kılınmayan bir taşınıra ilişkinse, rizikonun gerçekleştiği yerde de açılabilir. Can sigortalarında, sigorta ettirenin, sigortalının veya lehtarın leh veya aleyhine açılacak davalarda onların yerleşim yeri mahkemesi kesin yetkilidir. Bu hüküm deniz sigortalarından doğan davalarda uygulanmaz.”

şeklinde düzenlenmiştir. Sigortacı aleyhine açılacak bir davada genel kural sigortacının merkez işletmesinin bulunduğu yer (HMK m. 6) mahkemesinde açılması olmakla birlikte HMK'nun 15'inci maddesinde belirtilen özel yetkili mahkemelerde de dava açılabilir. Burada can sigortaları bakımından kesin yetki hükmü getirilmiş olmakla birlikte, zarar sigortaları için kesin olmayan yetki söz konusu olduğundan davanın açılacağı yer konusunda davacıya seçimlik hak tanınmıştır³⁹⁰. Öte yandan sigortacının bir şubesi tarafından gerçekleştirilen işlemde doğan uyuşmazlıklarda, o şubenin bulunduğu yer mahkemesinde de dava açılabilir (HMK m. 14/1). Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'dan doğan ve sigortacı aleyhine açılacak davalarda, tüketicinin yerleşim yeri mahkemesi de yetkilidir (TKHK m. 73/5).

HMK'nun 17'nci maddesi *“Tacirler veya kamu tüzel kişileri, aralarında doğmuş veya doğabilecek bir uyuşmazlık hakkında, bir veya birden fazla mahkemeyi sözleşmeyle yetkili kılabilirler. Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça dava sadece sözleşmeyle belirlenen bu mahkemelerde açılır.”* şeklinde düzenlenmiştir. Kanunun lafzından yetki sözleşmesi yapabilecek kişiler bakımından sınırlama getirdiği görülmektedir. Buna göre, tacirler yahut kamu tüzel kişileri yetki sözleşmesi yapabilirken, gerçek kişiler ile yapılan yetki sözleşmeleri geçerli değildir³⁹¹.

Yetki sözleşmesinin geçerliliği, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri türden bir uyuşmazlığın bulunması ve kesin yetki hükmü bulunmamasına bağlıdır (HMK m. 18/1). Ayrıca yetki sözleşmesi yazılı şekilde yapılmalı, uyuşmazlığın kaynaklandığı hukuki ilişki

³⁹⁰ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOC AK) s.157, ARSLAN, Ramazan/ YILMAZ, Ejder/ TAŞPINAR AYVAZ, Sema/ HANAGASI, Emel; Medeni Usul Hukuku, Güncellenmiş 8. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2022, s.226, KURU, Baki/ AYDIN, Burak; Medeni Usul Hukuku, 2. Baskı, Cilt 1, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2021, s.181, TANRIVER, Süha, Medeni Usul Hukuku, Genişletilmiş 4. Bası, Cilt I, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2021, s.257.

³⁹¹ GÜLTÜTER, Makbule Ceren; Medeni Yargılama Hukukunda Yetki Sözleşmeleri, İMÜSBE Özel Hukuk Anabilim Dalı, YL Tezi, İstanbul, 2018, s.74.

belirli ya da belirlenebilir olmalı ve yetkili hale getirilen mahkeme veya mahkemeler gösterilmelidir (HMK m. 18/2).

Mal sigortası sözleşmesi taraflarından tacir sıfatına haiz sigorta şirketi ile tacir veya kamu tüzel kişisi olan sigorta ettiren arasında sigorta sözleşmesine konulacak yetki şartı ile yetkili mahkeme kararlaştırılabilir. Ancak sigorta ettirenin gerçek kişi olması halinde, sigortacı ile yapılan yetki sözleşmesi geçerli değildir. Zira yetki sözleşmesi, HMK'nun 17'nci maddesi uyarınca tacirler ya da kamu tüzel kişileri arasında yapıldığı takdirde geçerlidir.

HMK'nun 19'uncu maddesinin 2'nci bendi *“Yetkinin kesin olmadığı davalarda, yetki itirazının, cevap dilekçesinde ileri sürülmesi gerekir. Yetki itirazında bulunan taraf, yetkili mahkemeyi; birden fazla yetkili mahkeme varsa seçtiği mahkemeyi bildirir. Aksi takdirde yetki itirazı dikkate alınmaz.”* hükmünü içermektedir. Mahkemece re'sen yetkisizlik kararı verilebilecek haller, dava şartı olan, kesin yetki halleridir (HMK m. 114/1-ç). HMK'nun 18'inci maddesi kesin yetkinin olduğu hallerde tarafların yetki sözleşmesi yapamayacaklarını açıkça düzenlemiştir. Bu nedenle yetki sözleşmesi kesin yetkinin olduğu hallerde yapılamaz. Yetki sözleşmesinin yapılmış olması da re'sen yetkisizlik kararı verilebilecek hallerden değildir. Bu nedenle, davacı yetkisiz mahkemede dava açtığı takdirde, davalı cevap dilekçesinde bu hususu ilk itiraz olarak ileri sürmez ise (HMK m. 116/1-a, 117/1), o mahkemenin yetkisini kabul etmiş sayılır ve davanın ilk açıldığı mahkeme yetkili hale gelir³⁹².

Sigortacının kanuni halefiyetinin gerçekleşmesi halinde açacağı rücu davasında ise, sigortalı ile asıl zarar sorumlusu üçüncü kişi arasındaki hukuki ilişki yönünden hangi mahkeme yetkili ise, sigortacının asıl zarar sorumlusu aleyhine açacağı rücu davasında da o mahkeme yetkilidir³⁹³. Buna göre, sigortalı ile asıl zarar sorumlusu arasındaki zararı doğuran ilişkiye göre; HMK'nun 5 ile 16'ncı maddeleri arasındaki yetkiye ilişkin düzenlemeler dikkate alınmalıdır³⁹⁴. Halefiyete dayalı rücu davasında asıl zarar sorumlusunun sorumluluğunun genelde haksız fiile dayandığı görülmektedir. Bu halde, davalının yani asıl zarar sorumlusu üçüncü kişinin yerleşim yeri mahkemesi haricinde, HMK'nun 16'ncı maddesi uyarınca haksız fiilin işlendiği ya da zararın meydana geldiği veya gelme ihtimalinin bulunduğu yer yahut zarar gören kimsenin

³⁹² KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.199, TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.273-274, Yargıtay 20. Hukuk Dairesi'nin 26/11/2018 tarih, 2018/5573 E., 2018/7532 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.21.03.2023).

³⁹³ OMAĞ s.214, KARSLI, s.97-98, KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.416, KENDER s.378, CAN, Türk Özel Sigorta Hukuku, s.46, ERDEM s.142, DAMAR s.264, CEBE s.522, YOLÇİYEV s.244, DAMAR İstisnalar Meselesi s.2305, GÜNAY s.207, TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.159, Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 04/06/2018 tarih, 2015/5817 E., 2018/5775 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.03.09.2023).

³⁹⁴ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 12/12/2016 tarih, 2016/13939 E., 2016/9493 K. sayılı ilamı, , <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.03.09.2023)

ikametgahının bulunduğu yer mahkemesi de yetkilidir. Ancak sigortacının davacı konumunda olduğu davalarda HMK'nun 15'inci maddesinin 1'inci fıkrası uygulanmaz³⁹⁵.

Sigortalı ile asıl zarar sorumlusu aralarında HMK'nun 17 ve 18'inci maddelerine uygun geçerli bir yetki sözleşmesi yaptıkları takdirde, bu sözleşme tarafları ve sigortalının kanuni halefi sigortacıyı da bağlar³⁹⁶. Bu halde sigortacı rücu davasını, ancak yetki sözleşmesi ile belirlenen yerde açabilir³⁹⁷.

3. RÜCU DAVASINDA TARAFLAR

3.1. Genel Olarak Sigorta Sözleşmesinden Kaynaklanan Uyuşmazlıklarda Taraflar, Dava Arkadaşlığı, İhbar ve Müdahale

Taraf, bir uyuşmazlığın sona erdirilmesi için mahkemeye başvuran ve kendi adına hukuki koruma talep eden ile aleyhine mahkemeye başvurulmuş ve hukuki koruma talep edilen kimselerdir³⁹⁸.

Sigorta sözleşmesinin tarafları, sözleşmedeki hak ve yükümlülüklerin ihlal edildiğini ileri sürerek yahut kanunda düzenlenen özel bazı durumlarda, örneğin Karayolları Trafik Kanunu'nun 95'inci maddesi uyarınca (sigortacının sigortalısına rücu hakkı) birbirleri aleyhine dava açabilirler. Bunun yanı sıra zarar gören üçüncü kişinin doğrudan doğruya dava hakkı ve sigortacının kanuni halefiyeti halinde zarar sorumlusu üçüncü kişiye rücu davası açabilmesi, bu kişilere kanundan doğan taraf sıfatını kazandırmaktadır. Ayrıca sigorta acentesi TTK'nun 105'inci maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca müvekkili (sigortacı) adına dava açabileceği gibi, acente aleyhine de aynı sıfatla dava açılabilir.

Sigorta ettiren ve sigortacı arasındaki sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıklarda; sigorta ettiren başkasının menfaatini sigorta ettirmiş ise, sigortalı, menfaati sigorta ile himaye altına

³⁹⁵ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.159.

³⁹⁶ OMAĞ s.215, ERDEM s.143, DAMAR s.264, YOLÇİYEY s.244, TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.159.

³⁹⁷ OMAĞ s.215, ERDEM s.143, DAMAR s.264, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 29/11/2018 tarih, 2016/14885 E., 2018/7478 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.03.09.2023).

³⁹⁸ BELGESAY, Mustafa Reşit; Dava Teorisi, Nümune Matbaası, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1943, s.110, HANAĞASI, Emel; Davada Menfaat, Yetkin Basımevi, Ankara, 2009, s.162-163.

alınan bu kişi olduğundan, sigorta sözleşmesinden doğan talep ve dava hakkı da sigortalıya ait olur³⁹⁹. Sınırlı ayni hak sahibi de sigorta tazminatı üzerinde hak talep edebilir⁴⁰⁰. TTK'nun 1456'ncı maddesine göre; sınırlı ayni hak sahibi sigortacı aleyhine dava açabileceği gibi, dava sigorta ettiren tarafından açıldığı takdirde sınırlı ayni hak sahibinin onayının alınması gerekmektedir⁴⁰¹.

Zarar gören üçüncü kişi ile destekten yoksun kalanların doğrudan sigorta şirketine başvurmasından doğan uyuşmazlıklarda, TTK'nun "doğrudan dava hakkı" başlıklı 1478'inci maddesi, sigorta sözleşmesinin tarafı olmayan ve hatta sözleşmeye yabancı olan zarar gören üçüncü kişiye, uğradığı zararın tazmini istemiyle dava açabilme imkanı tanımaktadır⁴⁰². Zarar görenin bu davadaki davacı sıfatı ve sigortacının zarar görene karşı sorumluluğu kanundan doğmaktadır⁴⁰³. Burada doğrudan dava hakkını kullanacak kişi, bir malın zarara uğraması söz konusu ise, malın sahibi, bedensel zarar söz konusu ise, yaralanan ve bedensel zarar uğrayan kişi olup, zarar görenin vefatı halinde, dava hakkı zarar görenin desteğinden yoksun kalanlar tarafından kullanılabilir⁴⁰⁴. Destekten yoksun kalan kişi, ölenin düzenli ve fiili yardımından yararlanan kişi olup dava açabilmek için mirasçılık sıfatının bulunması şart değildir⁴⁰⁵.

Zarar gören ya da destekten yoksun kalanların, sigortalı, diğer zarar sorumluları ve sigortacıya karşı, hepsini davalı olarak göstererek dava açmaları durumunda davalı tarafta ihtiyari dava arkadaşlığı söz konusu olur (HMK m. 57)⁴⁰⁶. Zira bu kişiler, zarar gören ve destekten yoksun kalanlar karşısında müştereken ve müteselsilen sorumludurlar⁴⁰⁷.

Sigortacının kanuni halefiyeti ve rücu hakkından doğan uyuşmazlıklarda da, sigortacının dava açabilme veya sigortalı tarafından açılan bir davada, onun yerine geçerek sürdürme imkanı dayanağını mal sigortalarında TTK'nun 1472'nci maddesinden, sorumluluk sigortalarında TTK'nun 1481'inci maddesinden almaktadır. Sigortalı tarafından sorumlular aleyhine bir dava ya da takip başlatılmışsa, sigortacı, mahkemenin ya da karşı tarafın onayına gerek olmadan,

³⁹⁹ DAMAR s.47-48, CAN, Türk Özel Sigorta Hukuku, s.34-38, BOZER, Sigorta Hukuku, s.33.

⁴⁰⁰ ÖĞÜZ / YAZICIOĞLU s.91.

⁴⁰¹ Yargıtay HGK'nun 18/05/2022 tarih, 2020/(17)4-258 E., 2022/699 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.21.08.2023).

⁴⁰² CİCİM/KORKMAZ s.75-76, TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.166.

⁴⁰³ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.166, ÖZTÜRK, Elif Beyza Akkanat; "Sorumluluk Sigortalarında Zarar Görenin Doğrudan Dava Hakkı, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Cilt 1, Sayı 42, 2020, s.478.

⁴⁰⁴ CİCİM/KORKMAZ s.74, TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.166.

⁴⁰⁵ Aynı yönde bkz. Yargıtay HGK'nın 27.10.2022 tarih ve 2021/(17)4-954 Esas, 2022/1403 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.21.08.2023).

⁴⁰⁶ CİCİM/KORKMAZ s.78.

⁴⁰⁷ CİCİM/KORKMAZ s.78.

halefiyet kuralı uyarınca, sigortalısına yaptığı ödemeyi ispat etmek suretiyle, mahkemeye bu konuda sunacağı bir dilekçe ile, dava ya da takibi kaldığı yerden sürdürebilir. Bu halde, davacı tarafta kanuni taraf değişikliği söz konusu olmaktadır⁴⁰⁸. Sigortacı, sigortalısına kısmi olarak sigorta tazminatı ödemiş ise, sigortacı ödeme yaptığı miktar nispetinde sigortalının haklarına halef olacağından, bu halde sigortacı ile sigortalı arasında davacı tarafta ihtiyari dava arkadaşlığı gündeme gelecektir⁴⁰⁹. Sigortalı tarafından açılan davanın yargılaması esnasında davacı sıfatını kazanan sigortacı, davayı kaldığı yerden devam ettirebilir. Böyle bir durumda sigortacı kural olarak önceden yapılan usuli işlemler ve ileri sürülen vakıa ve deliller ile bağlıdır⁴¹⁰.

Sigorta uyuşmazlıklarında, davanın ihbarı ve fer'i müdahale ile ilgili HMK hükümlerine uygulamada sıklıkla başvurulmaktadır. Örneğin; zarar gören tarafından sigortacı aleyhine doğrudan dava açılması halinde sigortacının sigortalısına rücu imkanı var ise (KTK m. 95 kapsamında) sigortalısına davayı ihbar etmekte, sigortalının da davaya fer'i müdahil olarak katılmakta hukuki yararı mevcuttur⁴¹¹. Bunun gibi, halefiyete konu haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle, kendisini sigortalısına rücu etmekte haklı gören sigortacı da asıl zarar sorumlusuna karşı açtığı davayı sigortalısına ihbar edebilir⁴¹². Davanın ihbar edilmesi, ihbarın yapıldığı ilk davada incelenen ve karara bağlanan hususların, ilk davanın olumsuz neticelenmesi halinde açılacak rücu davasında yeniden ele alınmasını engel oluşturacak şekilde bir etki yaratır. Bunun haricinde ilk davada verilen hüküm, sonradan açılacak rücu davasında kesin hüküm oluşturmaz. Zira, ihbar olunan veya fer'i müdahilin ilk davada taraf sıfatı bulunmamakta ve hakkında hüküm kurulmamaktadır⁴¹³. HMK'nun 69'uncu maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca, dava kendisine ihbar edilen üçüncü kişi, davanın ihbar edildiği ilk davada verilen kararın yanlış olduğunu, ilk davanın neticesine göre açılacak rücu davasında ileri süremez⁴¹⁴.

Çalışmamızın bu bölümünde mal sigortalarından kaynaklanan kanuni halefiyete dayalı rücu davası açabilecek kişiler ile aleyhine rücu davası açılacak kişiler incelenecektir.

3.2. Davacı

⁴⁰⁸ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.167.

⁴⁰⁹ OMAĞ s.243.

⁴¹⁰ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.168.

⁴¹¹ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.171, CİCİM/KORKMAZ s.84-85, IŞIK, s.164.

⁴¹² OMAĞ s.243.

⁴¹³ IŞIK, s.168-169.

⁴¹⁴ IŞIK, s.176.

Mal sigortalarından kaynaklanan kanuni halefiyete dayalı rücu davalarında davacı tarafta, kanundan dolayı ve sözleşmeden dolayı sorumlu olanlar⁴¹⁵; yani sigortacı, güvence hesabı, reasürör, iflas masası ve sigortacının alacak hakkını temlik yoluyla iktisap eden kişi yer alabilir.

3.2.1. Sigortacı

Kural olarak, sigorta tazminatını ödeyen sigortacı, rücu davasını açabilir⁴¹⁶. Sigortacı bu dava hakkına, sigorta tazminatını ödediği anda, kanun gereği sahip olmaktadır⁴¹⁷. Sigortacının kanuni halefiyetinin gerçekleşmesi ile birlikte, sigortalının, asıl zarar sorumlusuna açabileceği dava hakkı düşer⁴¹⁸.

Sigortalı, zararının tazmini istemiyle, sigorta tazminatı ödenmeden önce, asıl zarar sorumlusuna karşı dava açmış ve bu davanın devamı sırasında sigortacı tarafından sigorta tazminatı ödenmiş olabilir. Böyle bir durumda, sigortalı tarafından açılan dava konusu hakkın sahibi sigortacı olacağından, sigortacının yeni bir rücu davası açmasına gerek kalmaksızın, selefi sigortalının açtığı davayı halef sıfatıyla devam ettirebilir⁴¹⁹. Bu halde sigortacı yargılama aşamasında yapılmış olan usuli işlemlerin tekrarlanmasını isteyemez, sigortalının yerine geçerek onun hak ve yetkilerini kullanır, sigortalının sahip olmadığı yetkileri ise kullanamaz⁴²⁰. Örneğin, sigortalı bir defa tanık listesi sunmuş ise, yargılamaya halefiyet nedeniyle dahil olan sigortacı ikinci tanık listesi veremez (HMK m. 240/2).

3.2.2. Güvence Hesabı

⁴¹⁵ KARSLI, s.136.

⁴¹⁶ KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.417, OMAĞ s.215, DAMAR s.265.

⁴¹⁷ ERDEM s.130.

⁴¹⁸ OMAĞ s.216, DAMAR s.265.

⁴¹⁹ OMAĞ s.216, DAMAR s.266, ERDEM s.131, SEZEN, Sigorta Hukukunda Halefiyet İlkesi, s.95-96, YOLÇİYEYEV s.223, "...davacı yerine kaim olan B. Şti. vekilinin temyizine gelince; bu davacı vekili tarafından dava dosyasına ibraz edilmiş bulunan 25.9.1980 ve 18.9.1980 tarihli (ibraname ve makbuz) başlıklı belgelerden davalılardan Kefeli Gemisi donatanı mali mes'uliyet sigortacısı olan bu şirketin davacılara toplam 2.204.000 lira maddi ve manevi tazminat ödediği ve bu ödemeler mukabili davacılardan birleştirilen her iki dava dosyasındaki dava hakkını devir ve temellük ettiği anlaşılmaktadır. Açılan tazminat davasında davacılardan bu haklarını devir ve temlik alan bu şirketin davacılar yerine kaim olarak davaya devam etmesi HUMK'nun 186. maddesine uygun bir istemdir. Sigorta şirketinin ayrıca TTK'nun 1301 veya 1361. maddelerine göre halefiyet yolu ile dava hakkının bulunması bu sonucu değiştirmez. Aksinin kabulü dava ekonomisine ters düşen bir sonuç doğurur. Bu nedenle mahkemenin 15.5.1983 tarihli ara kararı uyarınca HUMK'nun 186. maddesi hükmüne göre, davaya kabul edilen bu sigorta şirketi talebi açısından davanın esasına girilerek karar verilmesi gerekirken, nihai hükmünde ara kararından rücu edilerek bu şirketin TTK'nun 1301. maddesi gereğince ayrı bir dava açması gerektiğinden bahisle reddine karar verilmesi doğru görülmemiş..." Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 19/06/1984 tarih, 1984/2632 E., 1984/3563 K. sayılı ilamı.(naklen OMAĞ s.216, dn.76a).

⁴²⁰ DAMAR s.266, ERDEM s.131, SEZEN, Sigorta Hukukunda Halefiyet İlkesi, s.97.

Güvence Hesabı 13.10.1983 tarih, 18195 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu’nun 108’inci maddesine dayanılarak Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bağlı olarak "Garanti Fonu" adıyla kurulmuştur. 2007 yılında 5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu ile son halini almış ve unvanı "Güvence Hesabı" olarak değişmiştir. Kanun’un 14’üncü maddesine dayanılarak yürürlüğe giren Güvence Hesabı Yönetmeliği kapsamında faaliyetlerini sürdürmektedir⁴²¹.

Sigortacılık Kanunu’nun 14/2 maddesi uyarınca;

“Hesaba;

- a) Sigortalının tespit edilememesi durumunda kişiye gelen bedensel zararlar için,
- b) Rizikonun meydana geldiği tarihte geçerli olan teminat tutarları dâhilinde sigortasını yaptırmamış olanların neden olduğu bedensel zararlar için,
- c) Sigorta şirketinin malî bünye zaafiyeti nedeniyle sürekli olarak bütün branşlarda ruhsatlarının iptal edilmesi ya da iflası halinde ödemekle yükümlü olduğu maddî ve bedensel zararlar için,
- ç) Çalınmış veya gasp edilmiş bir aracın karıştığı kazada, Karayolları Trafik Kanunu uyarınca işletenin sorumlu tutulmadığı hallerde, kişiye gelen bedensel zararlar için,
- d) Yeşil Kart Sigortası uygulamaları için faaliyet gösteren Türkiye Motorlu Taşıt Bürosunca yapılacak ödemeler için başvurulabilir. “

Güvence hesabı kanunda sayılan hallerde limitler dahilinde zarar görenlerin gerçek zararını karşıladıktan sonra, halefiyete dayanarak asıl zarar sorumlusuna rücu edebilir⁴²². Hesap, ödediği tazminat nispetinde zarar gören kişi yerine geçer⁴²³. Güvence Hesabının rücu edebileceği haller Güvence Hesabı Yönetmeliği’nin 16’ncı maddesinde sayılmıştır. Buna göre; “Hesaptan yapılan ödemeler nedeniyle; a) Zorunlu sigorta yaptırmayan veya geçerli teminat tutarları üzerinden zorunlu sigortalı yaptırmayan kişilere, b) Sorumlunun sonradan belli olması halinde bu kişilere veya yükümlü sigorta şirketine, c) Zarardan sorumlu kişilere veya yükümlü sigorta şirketine, ç) 9 uncu maddenin birinci fıkrasının (ç) bendine göre yapılan ödemeler çerçevesinde yükümlü sigorta şirketine, d) 9 uncu maddenin ikinci fıkrasına göre yapılan ödemeler nedeniyle Büroya, ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde rücû edilir.”

3.2.3. Reasürör

⁴²¹ <https://www.guvencehesabi.org.tr/tarihce> (E.T.27.12.2023).

⁴²² KESKİN, Uygulamada Sigorta Hukuku, C. II, s.1961-1962.

⁴²³ Güvence Hesabı Yönetmeliği’nin 17/2. maddesi,

<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=11467&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeliği&mevzuatTertip=5> , (E.T.27.12.2023).

Reasüreans, sigorta şirketlerinin üstlerindeki riskleri yeniden sigortalatarak kendilerini güvence altına almasıdır. Reasürans işinde uzmanlaşan şirketlere ve bu şirketlerde çalışan reasürans konusunda uzman kişilere ise reasürör denir. Sigorta şirketinin sigortacısı pozisyonundaki reasürans şirketinin, sigorta şirketi ile aralarındaki sigorta sözleşmesi nedeniyle sigortacı sigorta şirketine ödemede bulunması, sigortacının da sigortalıya tazminat ödemesi halinde, sigorta şirketi sigortalıya, ödemede bulunan reasürör de sigortacıya halef olacaktır⁴²⁴. Dolayısıyla sigortalının hakları sigortacı sigorta şirketinden reasürörün malvarlığına dahil olacağından, reasürör de TTK'nun 1472'nci maddesinden faydalanarak rücu davası açabilir⁴²⁵.

3.2.4. İflas Masası

Sigortacının iflası halinde, müflisin haczedilebilen bütün mal, alacak ve haklarından teşekkül eden topluluğa iflas masası denir⁴²⁶. İflasın tasfiyesi adi tasfiye şeklinde yürütülüyorsa, iflas masasının kanuni mümessili iflas idaresi iken, basit tasfiye halinde, iflas idaresinin görevlerini iflas dairesi yapar⁴²⁷. Dolayısıyla iflas eden sigortacının rücu davası açma ve takip etme yetkisi, tasfiyenin şekline göre, iflas idaresi yahut iflas dairesine ait olur⁴²⁸.

3.2.5. Sigortacının Alacak Hakkını Temlik Yoluyla İktisap Eden Kişi

Sigortacının kanuni halefiyet yolu ile sahip olduğu tazminat alacağını temlik etmesi TBK'nun 183'üncü maddesi gereğince mümkündür. Sigortacının bu şekilde alacağı üçüncü kişiye temlik etmesi halinde, rücu davasını temellük eden kişi açabilir⁴²⁹.

3.3. Davalı

Mal sigortalarından kaynaklanan kanuni halefiyete dayalı rücu davalarında davalı tarafta, haksız fiilden, kanundan dolayı ve sözleşmeden dolayı sorumlu olanlar⁴³⁰; yani zarar

⁴²⁴ OMAĞ s.219, DAMAR s.267, ERDEM s.133, SEZEN, Sigorta Hukukunda Halefiyet İlkesi, s.98, YOLÇİYEV s.227.

⁴²⁵ OMAĞ s.219, DAMAR s.267, ERDEM s.133.

⁴²⁶ KURU, Baki/ ARSLAN, Ramazan/ YILMAZ, Ejder; İcra ve İflas Hukuku, Güncellenmiş 28. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2014, s.509.

⁴²⁷ KURU/ ARSLAN/ YILMAZ, İcra ve İflas Hukuku, s.564,606.

⁴²⁸ OMAĞ s.219, DAMAR s.267, ERDEM s.133, YOLÇİYEV s.227, KURU/ ARSLAN/ YILMAZ, İcra ve İflas Hukuku, s.564.

⁴²⁹ OMAĞ s.219, DAMAR s.267-268, ERDEM s.133, YOLÇİYEV s.227.

⁴³⁰ KARSLI, s.136.

sorumlusu, iflas masası, zarar sorumlusunun mirasçıları, borcu nakil yolu ile devralan, hukuki sorumluluk sigortacısı yer alabilir. Sorumluluk sigortalarında halefiyete dayanmayan rücu davalarında sigortalı da davalı konumunda olabilir.

3.3.1. Zarar Sorumlusu

TTK'nun 1472'nci maddesinde sigortalının doğan zarardan dolayı "sorumlulara" karşı sahip bulunduğu dava hakkının, sigortacıya geçeceği ifade edilmiştir. Kanun maddesinde de açıkça belirtildiği üzere, rücu davasının davalısı kural olarak, tazminat borçlusu üçüncü kişidir⁴³¹. Burada zarar sorumlusu, haksız fiil faili, sözleşme borçlusu yahut kusursuz sorumluluğu bulunan gerçek veya tüzel kişi olabilir⁴³².

Sigortalıya karşı birden fazla kişi müteselsilen sorumlu ise, sigortacı da bu kişiler aleyhine müteselsil sorumluluk kurallarına göre rücu davası açabilir⁴³³.

3.3.2. İflas Masası

Zarar sorumlusunun tacir olması ve iflas etmesi halinde, iflasın açılması ile birlikte iflas masasına dahil olan mal, alacak ve haklar üstündeki tasarruf yetkisi iflas masasına geçecek olup, iflas masasının kanuni mümessili ise, tasfiye şekline göre iflas idaresi veya iflas dairesidir. Dolayısıyla zarar sorumlusunun iflası halinde, sigortacı zarar sorumlusuna değil, iflas masasının kanuni temsilcisine başvurmalı, rücu davasını ona karşı açmalıdır.

3.3.3. Zarar Sorumlusunun Mirasçıları

Zarar sorumlusunun ölmesi halinde, tazminat alacağı sorumlunun ölümünden önce doğmuş ancak o tarihe kadar tahsil edilmemiş olabilir. Külli halef olmaları dolayısıyla, zarar

⁴³¹ OMAĞ s.220, DAMAR s.268, ERDEM s.133, SEZEN, Sigorta Hukukunda Halefiyet İlkesi, s.98, YOLÇİYEY s.228.

⁴³² OMAĞ s.220,224, DAMAR s.268-269, YOLÇİYEY s.228, "...Husumet yöneltilen davalı Özad Taşımacılık Ltd. Şti, davacının sigortalısına ait emtiayı antreposunda muhafaza eden ve bu muhafazada eksikliği bulunduğu kabul edilen konumunda olup, bu davalı ile davacının sigortalısı arasındaki uyumsuzluk sözleşmeden kaynaklanmaktadır. Diğer davalılar ise, bakımında eksiklik bulunduğu iddia edilen (sigortalıya ait emtianın muhafaza edildiği) binanın maliki olup, sorumlulukları 6098 sayılı TBK'nun 69. maddesine dayanmaktadır. Davalılara husumet yöneltilmesine yol açan hukuki sebepler birbirinden farklı olduğu gibi, davalılar sadece ihtiyari dava arkadaşı olup aralarında mecburi dava arkadaşlığı da yoktur. Bu nedenle; her birinin hukuki durumunun ve icra takibine itirazlarındaki haklılığın ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekir..." Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 15/04/2019 tarih, 2016/2679 E., 2019/4717 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.04.09.2023).

⁴³³ OMAĞ s.222, DAMAR s.270, ERDEM s.137, YOLÇİYEY s.228, Aynı yönde bkz. Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 29/02/2016 tarih, 2015/13721 E., 2016/2373 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.04.09.2023).

sorumlusunun mirası reddetmeyen mirasçıları, murislerinin borçlarından müteselsil ve müşterek olarak sorumludurlar⁴³⁴ (TMK m. 599). Böyle bir halde, sigortacı rücu davasını, mirası usulüne uygun olarak reddetmeyen mirasçılara karşı açar ve bu kişilerin davada pasif husumet ehliyeti bulunur⁴³⁵.

3.3.4. Borcu Nakil Yolu İle Devralan

Borcun nakli sözleşmesinin konusunu kural olarak tüm borçlar oluşturabilir. Bu nedenle zarar sorumlusu, alacaklı sigortacının rızasıyla, sigortacıya karşı olan borcunu üçüncü kişiye devredebilir (TBK m. 195/1). Borcun nakli halinde, eski borçlunun yerini borcu devralan kişi alacağından, sigortacı açacağı rücu davasında husumeti bu kişiye yöneltmelidir⁴³⁶.

3.3.5. Hukuki Sorumluluk Sigortacısı

Zarar sorumlusunun, sorumluluğunun bir başka sigortacı tarafından teminat altına alınması halinde, sorumluluk sigortacısı aleyhine de rücu davası açılabilir⁴³⁷. Burada sorumluluk sigortasının isteğe bağlı yapılması yahut zorunlu olarak yapılmasının bir önemi bulunmamaktadır⁴³⁸. Yeter ki, sigortalının doğrudan doğruya dava hakkı bulunmuş olsun.

3.3.6. Sigortalı

Sigortacının halefiyete dayanmadan açacağı rücu davasında, davalının sigortalı olması mümkündür⁴³⁹. Özellikle sorumluluk sigortalarında gündeme gelen bu konuda, hangi hallerde sigortalıya rücu edilebileceği poliçe genel şartlarında düzenleme altına alınmıştır. *Damar'a* göre; ilgili poliçe genel şartlarında sigortacının, sigorta ettirene değil, sigortalıya rücu hakkının bulunduğu kabul edilmelidir⁴⁴⁰. Zira sorumluluk sigortalarında menfaati koruma altına alınan

⁴³⁴ KILIÇOĞLU, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s.952.

⁴³⁵ OMAĞ s.225-266, DAMAR s.271-272, YOLÇİYEYEV s.232-233.

⁴³⁶ OMAĞ s.228, DAMAR s.272, YOLÇİYEYEV s.233.

⁴³⁷ OMAĞ s.226, DAMAR s.270, ERDEM s.137, YOLÇİYEYEV s.232.

⁴³⁸ YOLÇİYEYEV s.232, GÖRGÜLÜ, Fatma; Zarar Sigortalarında Sigortacının Kanuni Halefiyeti, MÜSBE Özel Hukuk Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2008, s.226.

⁴³⁹ Aynı yönde bkz. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin 23/06/2022 tarih, 2021/5161 E., 2022/9369 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.04.09.2023).

⁴⁴⁰ DAMAR s.272.

kişi sigortalıdır. Sigortacıya rücu hakkı veren sebepler de, zararın doğduğu andaki, zarar sorumlularının kusurundan kaynaklanmaktadır. Bu anda, yani zararın doğduğu anda ise, sigorta ettirenden değil, sigortalıdan bahsedilebilir⁴⁴¹.

4. RÜCU DAVASININ KONUSU

Dava, Devlet mahkemeleri aracılığıyla bir kimsenin, başka bir kimseye hakkını tanıtabilmesi, onu ihlal ettiği hukuk kurallarına uymaya zorlayabilmesidir⁴⁴². Bir hakka aslen değil de, bir başkasına halef olarak sahip olanların da dava hakları bulunmaktadır⁴⁴³. Öncelikle alacak hakkı ile talep hakkı birbirlerinden farklı kavramlardır. Talep hakkı, alacaklının alacağını istemesi iken, bu yetkiyi sağlayan hak ise alacak hakkıdır⁴⁴⁴. Alacak hakkı sona ermesine rağmen talep hakkı devam edebileceği gibi, alacak hakkı talep hakkından önce doğabilir. Talep hakkı yalnız alacağı talep yetkisi verirken, alacak hakkı, alacaklıya talep hakkı haricinde yenilik doğuran hak, def'i hakkı, icra takip yetkisi, tasarruf yetkisi gibi haklar da sağlar⁴⁴⁵. Maddi talep, bir kimseden bir şeyi yapma, yapmama ve verme edimini isteme hakkı olduğundan, bu talep hakkı usuli anlamda yalnız eda davaları yönünden geçerli olur. Oysa ki, mahkemeden istenen hukuki korumanın çeşidine göre eda, tespit ve inşai dava açılabilir. Tespit ve inşai davalarda maddi hukuka ilişkin talep hakkı bulunmadığından, tüm dava çeşitlerine uygulanabilen, maddi talepten farklı, bir talebin varlığı gerekir⁴⁴⁶. Usuli talep, bir hukuki korumanın sağlanmasını amaçlayan ve mahkemeye yöneltilmiş istektir⁴⁴⁷. Medeni usul hukukumuzda dava konusu (usuli talep), maddi hukuka ait talep hakkı ile aynı anlama gelmemekle birlikte, eda davaları yönünden maddi hukuka ait talep hakkına eklenen fakat ondan ayrı bir haktır⁴⁴⁸. Talep hakkının konusunu bir mal ya da alacak oluştururken, dava hakkının konusu ise, talep hakkını korumanın gerektirdiği ve kanunen alınmasına müsaade edilmiş herhangi bir tedbirdir⁴⁴⁹. Maddi hukuktaki talep hakkından farklı olan, aynı zamanda davanın konusunu oluşturan bu usuli talep ise, Türk hukukunda talep sonucu ile belirlenir⁴⁵⁰.

⁴⁴¹ DAMAR s.272-273.

⁴⁴² BELGESAY, Dava Teorisi, s.5, HANAĞASI, Davada Menfaat, s.56.

⁴⁴³ BELGESAY, Dava Teorisi, s.22.

⁴⁴⁴ ÖZLER, Meltem Ercan; Medeni Usul Hukuku'nda Dava Konusu, SÜSBE Özel Hukuk Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Konya, 2019, s.62.

⁴⁴⁵ ÖZLER, Medeni Usul Hukuku'nda Dava Konusu, s.62.

⁴⁴⁶ ÖZLER, Medeni Usul Hukuku'nda Dava Konusu, s.83.

⁴⁴⁷ ÖZLER, Medeni Usul Hukuku'nda Dava Konusu, s.87.

⁴⁴⁸ BUDAK, Ali Cem; Medeni Usul Hukukunda Kavram İçtihadı ve Menfaat İçtihadı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2021, s.107.

⁴⁴⁹ BELGESAY, Dava Teorisi, s.54.

⁴⁵⁰ BUDAK s.108, ÖZLER, Medeni Usul Hukuku'nda Dava Konusu, s.87.

Bir başka deyişle genel olarak hukuk mahkemelerinde ikame edilen bir davanın konusu, o dava ile elde edilmek istenen talep sonucudur⁴⁵¹.

Asıl zarar sorumlusunun haksız bir fiili ile rizikonun gerçekleşmesi sonucu sigortalı hem asıl zarar sorumlusuna hem de sigortacıya karşı tazminat davası açma hakkı kazanır. Sigortacının sigorta tazminatı ödemesi sonucu ise, sigortalı elde ettiği tazminat oranında dava hakkını kaybeder. Zira, sigorta tazminatını alan sigortalının, asıl zarar sorumlusuna karşı ileri sürebileceği tazminat talep hakkı, sigortacıdan elde ettiği tazminat nispetinde kanun gereğince kendiliğinden sigortacıya geçer⁴⁵². Başka bir deyişle, sigortacı kanuni halefiyeti nedeniyle, selefi sigortalının dava hakkını, yani ferileriyle birlikte asıl alacak hakkını devralmaktadır⁴⁵³. Dolayısıyla sigortacının kanuni halefiyetine dayalı rücu davasının konusunu, sigortacı tarafından ödenen sigorta tazminatının, selefi sigortalının yerine geçerek asıl zarar sorumlusundan rücu tahsili oluşturmaktadır⁴⁵⁴.

Sigortacının kanuni halefiyete dayalı rücu talebi kapsamına asıl alacağa bağlı feriler dahil olduğundan, sigortacı, sigortalısına tazminat ödemesi yaptığı tarihten itibaren faiz hesaplanmasını talep edebilir⁴⁵⁵. Bunun yanı sıra, yargılama giderleri ve vekalet ücreti, dava dilekçesinde talep edilmemiş olsa dahi, yargılama sonucunda bunlara tarafların haklılık durumuna göre mahkemece resen hükmedildiğinden (HMK m. 326 ve 332) sigortacının rücu talebi kapsamında değerlendirilir⁴⁵⁶. Buna karşılık, sigortacının kendi iç işleyişi ile alakalı ekspertiz ücreti, sigorta sözleşmesinin kurulmasına yönelik masraflar, istişare ücretleri rücu davasının konusunu oluşturmamaktadır⁴⁵⁷.

Sigortacının kanuni halefiyet ilkesine dayalı açacağı rücu davasında tazmin talebinin sınırını sigortalısının sahip olduğu haklar belirlemektedir⁴⁵⁸. TTK'nun 1472'nci maddesinde düzenlenen sigortacının kanuni halefiyetinde, sigortacının asıl zarar sorumlusuna karşı elde ettiği rücu hakkının sınırları hususunda kanun koyucunun esasen iki ölçüt getirdiği görülmektedir. Bunlardan ilki; kanuni temlik niteliğindeki sigortacının halefiyetinde, sigortalının asıl zarar sorumlusuna karşı ileri sürebileceği tazminat alacağından fazlasının

⁴⁵¹ ARSLAN / YILMAZ / TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.356, 531, KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, s.462, TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, s.526, ÖZLER, Medeni Usul Hukuku'nda Dava Konusu, s.87.

⁴⁵² YOLÇİYEY s.249, SEZEN, Sigorta Hukukunda Halefiyet İlkesi, s.88.

⁴⁵³ YOLÇİYEY s.249.

⁴⁵⁴ YOLÇİYEY s.249, SEZEN, Sigorta Hukukunda Halefiyet İlkesi, s.88, DAMARs.254, OMAĞs.195-196.

⁴⁵⁵ DAMAR s.254, OMAĞ s.196, KAYIHAN s.1605, KARSLI, s.115, aynı yönde bkz. Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 05/04/2018 tarih, 2016/8343 E., 2018/3844 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.04.09.2023).

⁴⁵⁶ DAMAR s.254, OMAĞ s.198.

⁴⁵⁷ DAMAR s.254, OMAĞ s.198, YAZICIOĞLU, Mal Sigortaları, s.488, KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.416.

⁴⁵⁸ KARSLI, s.110.

sigortacıya geçememesidir⁴⁵⁹. Bu sebeple, sigortacı, asıl zarar sorumlusunun, sorumlu olduğu miktardan daha fazla sigorta tazminatı ödemiş olsa dahi, yalnızca sigortalının asıl zarar sorumlusundan talep edebileceği miktar nispetinde rücu hakkını elde eder⁴⁶⁰. Sigortacı, sigortalıya ait olan bir hakkın halefi olmasından ötürü, rücu davasında sigortalıdan daha üstün bir hak iddia edememelidir⁴⁶¹.

Sigortacının rücu hakkının kapsamını ikinci olarak, sigortalıya fiilen ödediği tazminat miktarı sınırlar⁴⁶². Sigortacı fiilen ödediği sigorta tazminatından daha fazlasını asıl zarar sorumlusundan rücu talep edemez. Bu sınır, aynı zamanda sigortacının, yalnız somut ve gerçek zararı tazmin etmesini sağlamaktadır⁴⁶³.

4.1. Asıl Alacak

Sigortacının kanuni halefiyetine dayalı rücu davasında asıl alacak, asıl zarar sorumlusu ile sigortalı arasındaki borç ilişkisinden kaynaklanan tazminat alacağıdır⁴⁶⁴. Zarar sigortalarında, sigorta ile koruma altına alınan menfaatin para ile ölçülebilir nitelikte olması gerekli olup, yalnız manevi bir menfaat sigorta edilemez⁴⁶⁵. Dolayısıyla, manevi zarar/tazminat talepleri

⁴⁵⁹ DAMAR s.255, OMAĞ s.190, KENDER s.380, ÇEKER s.171, ERDEM s.97, YOLÇİYEV s.263, KARSLI, s.110.

⁴⁶⁰ "...Halefiyete dayalı olarak açılan davada davacının, halefi olacağı sigortalısının sahip olduğu talep hakkıyla sınırlı olarak ve o ölçüde hak sahibi olabilmesi; halefi olduğu sigortalısının tazminini talep edebileceği zararlar için tazmin talebinde bulunabilmesi ve onun talep edemeyeceği zararları sigortacının da talep edememesi, kanuni halefiyetin gereğidir. Davacı sigortacının talebi kanuni halefiyet ilkesine dayandığına ve tazmin talebinin sınırını da sigortalısının sahip olduğu haklar belirlediğine göre, herşeyden önce, davacı sigortalısının işyerinde oluşan hasar bedelinin tazminini davalılardan talep edip edemeyeceği üzerinde durulması gereklidir..." Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin 17/10/2022 tarih, 2022/7582 E., 2022/12304 K. sayılı ilamı, , <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.04.09.2023), "...Davacıya sigortalı işyerinde davalının bakım ve onarım işini yerine getirirken zarar meydana geldiği uyuşmazlık konusu değildir. Taraflar arasındaki uyuşmazlık gerçek zarar miktarı noktasında toplanmaktadır. Halefiyet uyarınca açılan davada davacı, sigortalıya ödediğini değil, ancak gerçek zararı davalıya rücu edebilir.... Talep eden iddiasını ispatla mükellef olduğundan davacı gerçek zarar miktarını ispatlamak durumundadır...Davalı, meydana gelen yangın nedeni ile gerçek zarar miktarından sorumlu olup fazlasına hükmedilemez. Buna göre mahkemece yapılacak iş; davacının rücu talebine esas hasarlandığı belirtilen her bir hasar kaleminin öncelikle yangında hasarlanıp hasarlanmadığının, hasarlandı ise ne ölçüde hasarlandığının, hasarın giderilmesi için tadilatın mı yoksa yenisi ile değişimin mi uygun olacağının, çıkan parçaların hurda olarak kullanılıp kullanılmayacağıının, hasarlanan bandın ekleme yapılmak sureti ile tekrar kullanılıp kullanılmayacağıının, kullanılmayacak ise bandın hurda değerinin, sunulan faturalar, tanık beyanları ve keşif sonucunda düzenlenen rapor ve tespitlere göre incelenerek davalının sorumlu olduğu gerçek zarar miktarının belirlenmesi için uzman bilirkişi heyetinden rapor alınarak sonuca göre karar verilmek üzere hükmün bozulmasına..." Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 11/04/2019 tarih, 2016/7831 E., 2019/4562 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.04.09.2023).

⁴⁶¹ OMAĞ s.193.

⁴⁶² BOZKURT s.283, OMAĞ s.191, KENDER s.379, ÖĞÜZ / YAZICIOĞLU s.196, ÇEKER s.171, DAMAR s.255, KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.414-415, ERDEM s.97, BİLGE s.70, YOLÇİYEV s.264.

⁴⁶³ DAMAR s.256, OMAĞ s.193, Aynı yönde bkz. Yargıtay HGK'nun 24/06/2015 tarih, 2014/17-28 E., 2015/1745 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.04.09.2023).

⁴⁶⁴ OMAĞ s.161, YOLÇİYEV s.249-250, DAMARs.185, KAYIHAN s.1605, ERDEM s.103, SEZEN, Sigorta Hukukunda Halefiyet İlkesi, s.89.

⁴⁶⁵ ERDEM s.103, OMAĞ s.158.

sigorta teminatı kapsamı dışında olup, sigortacının manevi zarardan doğan tazminat taleplerine halef olması da söz konusu olmayacağından, rücu davasında maddi zararın tazminine ilişkin alacak talep edilebilir⁴⁶⁶.

Uygulamada, sigortacı, sigorta ile teminat alınan ve hasar gören malın paraya çevrilebilen kısmını satarak elde ettiği bedeli, sigorta tazminatından düşerek, bakiye kısım yönünden, asıl zarar sorumlusu üçüncü kişiye karşı başvuru hakkını kullanmaktadır⁴⁶⁷.

Sigortacının kanuni halefiyeti ile elde ettiği alacak hakkı, şahsi (zarar gören sigortalı tarafından ileri sürülebilen, nispi) nitelikte olduğundan, ayni (mülkiyet) talep hakkı rücu davasının konusunu oluşturmamaktadır⁴⁶⁸.

Sigorta tazminatının ödenmesi ile birlikte, o ana kadar sigortalıya karşı sorumlu olan üçüncü kişi, ödenen sigorta tazminatı nispetinde sigortacıya karşı sorumlu hale gelir⁴⁶⁹. Başka bir deyişle, rizikonun gerçekleşmesi ile sigortalının malvarlığında doğan alacak hakkı, sigorta tazminatı ödenir ödenmez, sigortacının malvarlığına dahil olur⁴⁷⁰.

Sigortacı, sigortalının zararını tamamen karşıladığı takdirde, zararı tamamen karşılanan sigortalının asıl zarar sorumlusuna karşı dava açması da gerekmeyeceğinden, sigortacı, asıl zarar sorumlusundan tek başına alacaklı sıfatına haiz olur⁴⁷¹. Buna karşılık sigortacı, sigortalının zararını kısmen gidermişse, sigortalı, zararının karşılanmayan kısmı için, sigortacı da ödediği sigorta tazminatı nispetinde sigortalının halefi sıfatıyla asıl zarar sorumlusuna karşı dava açabilirler⁴⁷².

4.2. Yan Haklar

Sigortacının kanuni halefiyeti durumunda, tazminat alacağı ile birlikte ona bağlı yan (fer'i) haklar da (rehin, kefalet, faiz, imtiyaz hakları) kanun gereği sigortacıya geçer⁴⁷³.

Sigortacının kanuni halefiyeti ile sigortacıya geçen tazminat alacak hakkına bağlı yan haklardan ilki, teminat haklarıdır. Şayet asıl zarar sorumlusu, sigortalı lehine ayni veya şahsi teminat göstermişse, bu teminatlar, sigorta tazminatının ödenmesi üzerine başka bir işlem

⁴⁶⁶ ERDEM s.103, OMAĞ s.159, YOLÇİYEV s.250, SEZEN, Sigorta Hukukunda Halefiyet İlkesi, s.89.

⁴⁶⁷ SEZEN, Sigorta Hukukunda Halefiyet İlkesi, s.89, Aynı yönde bkz. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin 07/10/2021 tarih, 2021/2146 E., 2021/6420 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.04.09.2023).

⁴⁶⁸ OMAĞ s.157-159, YOLÇİYEV s.250, SEZEN, Sigorta Hukukunda Halefiyet İlkesi, s.89.

⁴⁶⁹ DAMAR s.186.

⁴⁷⁰ OMAĞ s.161, DAMAR s.186.

⁴⁷¹ DAMAR s.186, YOLÇİYEV s.252, ERDEM s.99.

⁴⁷² OMAĞ s.167, DAMARs.186, YOLÇİYEV s. 252, ERDEM s.99.

⁴⁷³ OMAĞ s.162, DAMAR s.186, YOLÇİYEV s.254, ERDEM s.104, KAYIHAN s.1605, SEZEN, Sigorta Hukukunda Halefiyet İlkesi, s.91.

yapmaya gerek kalmadan sigortacıya geçer⁴⁷⁴. Bu sebeple, şahsi ve aynı teminatların sigortacıya geçişi için herhangi bir kurucu hukuki işleme gerek bulunmamaktadır⁴⁷⁵. Yalnız, sigortalı, aynı teminatların sigortacıya geçişini sağlamak için, kurucu nitelikte olmayan, nakil masraflarına sigortacı katlanmak üzere, devir ve teslim işlemlerini yerine getirmekle yükümlüdür⁴⁷⁶.

Sigorta tazminatının kısmen ödenmesi durumunda, asıl zarar sorumlusu tarafından sigortalı lehine gösterilen teminatlar, hem alacağın kalan kısmı, hem de sigorta tazminatını ödeyen sigortacıya intikal eden kısmı için devam eder⁴⁷⁷. Bu halde, hem sigortalı hem de sigortacı teminat haklarına sahip olmaktadır. Böyle bir durumda, “halefiyet, sigortalının zararına ileri sürülemez” ilkesi uyarınca sigortalının hakkı sigortacının hakkından öncelikli kabul edilir ve bakiye talep hakkı için tüm teminat haklarından faydalanabilir⁴⁷⁸.

Sigortacının kanuni halefiyeti ile sigortacıya geçen tazminat alacak hakkına bağlı yan haklardan bir diğeri, faizdir. TBK’nun 189’uncu maddesinin 2’nci fıkrası kıyas ile yorumladığında, sigorta tazminatı ödeninceye kadar işleyen, ancak sigortalı tarafından tahsil edilmemiş veya kendisi için saklı tutulmamış faiz alacağının da sigortacıya geçmesi gerekir⁴⁷⁹.

Sigortacının kanuni halefiyetine dayalı rücu davasında talep edilebilecek faizin niteliği, asıl zarar sorumlusu ile sigortalı arasındaki hukuki ilişkinin mahiyeti esas alınarak belirlenir⁴⁸⁰. Bu bakımdan asıl zarar sorumlusu ve sigortalı arasındaki hukuki ilişki ticari iş niteliğinde ise ticari faiz, aksi durumda yasal faiz uygulanması gerekir. Nitekim Yargıtay, sigortalı aracın özel araç olması halinde, bu aracın haksız fiilinin TTK’nun 3’üncü maddesi gereğince ticari iş niteliği taşımaması nedeniyle, davalıdan ancak yasal faiz istenebileceğini kabul etmiştir⁴⁸¹. Yargıtay, davalının zarar veren aracının, ruhsatına göre ticari (kamyonet) araç olduğu başka bir davada; halef sıfatıyla hareket eden davacı sigortacının gecikme faizi olarak zarar görenin talep edebileceği ticari faiz talep edebileceğini kabul etmiştir⁴⁸².

Sigortacıya kanuni halefiyet yolu ile intikal eden faiz alacağının hangi tarihten itibaren işlemeye başlayacağı hususunda doktrinde farklı görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre⁴⁸³; faizin

⁴⁷⁴ OMAĞ s.162, DAMAR s.187, YOLÇİYEY s.255, ERDEM s.104.

⁴⁷⁵ OMAĞ s.162, DAMAR s.187.

⁴⁷⁶ OMAĞ s.162, DAMAR s.187, ERDEM s.104.

⁴⁷⁷ OMAĞ s.162, DAMAR s.187, YOLÇİYEY s.255.

⁴⁷⁸ OMAĞ s.162, DAMAR s.187, YOLÇİYEY s.255.

⁴⁷⁹ OMAĞ s.162-163, DAMAR s.188,

⁴⁸⁰ YOLÇİYEY s.256, SEZEN, Sigorta Hukukunda Halefiyet İlkesi, s.91.

⁴⁸¹ Yargıtay 17. Hukuk Dairesi’nin 18/03/2021 tarih, 2020/285 E., 2021/2967 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.04.09.2023).

⁴⁸² Yargıtay 17. Hukuk Dairesi’nin 26/02/2019 tarih, 2018/6099 E., 2019/2122 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.04.09.2023).

⁴⁸³ KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.416.

işlemeye başlayacağı tarih, borçlunun temerrüde düştüğü veya rücu davasının açıldığı tarihtir. Sigorta tazminatının ödenmesine neden olan riziko genelde haksız fiilden doğduğundan, bu görüşe göre asıl zarar sorumlusu haksız fiilin işlendiği tarihten itibaren faiz ödemekle yükümlü olur. Ancak, sigortacıya haksız fiil tarihinden itibaren faiz talep etme olanağı tanındığı takdirde, henüz sigortacı tarafından ödeme yapılmayan bir dönem için faiz alacağı elde etmesi söz konusu olacağından böyle bir durumu kabul etmeye olanak yoktur⁴⁸⁴. Yargıtay da içtihatları ile yukarıda yer alan görüşü benimsemediğini ortaya koymaktadır⁴⁸⁵. Dolayısıyla uygulamada, sigortacının kanuni halefiyete dayalı rücu davasında faiz başlangıç tarihi, sigortacı tarafından sigorta tazminatının ödendiği tarih olarak kabul edilmektedir.

Sigortacının kanuni halefiyeti ile sigortacıya geçen tazminat alacak hakkına bağlı yan haklardan sonuncusu, imtiyaz haklarıdır. Sigortalının şahsına özgü olanlar hariç, imtiyazlar tazminat alacağı ile beraber sigortacıya devredilir⁴⁸⁶. Örneğin, doğrudan dava hakkı, tahkim şartı gibi imtiyazlar, sigortalının şahsına özgü olmayan, tazminat alacağı ile birlikte kanunen sigortacıya geçen imtiyazlardır⁴⁸⁷.

4.3. Rücu Davasının Belirsiz Alacak Davası veya Kısmi Dava Olarak Açılıp Açılmayacağı Sorunu

Sigortacının kanuni halefiyetine dayalı rücu davası, mahkemeden talep edilen hukuki korumaya göre, eda (alacak) davası niteliğindedir. Ancak, uygulamada davadan evvel, alacağın icra takibi yolu ile tahsili talep edilmiş ise, takip borçlusu İİK'nun 72'nci maddesi kapsamında menfî tespit davası da açabilmektedir⁴⁸⁸. HMK'nun 109/1 maddesine göre bölünebilir talep konularında, yalnız bir kısmı dava edilebilir. Alacak (eda) davası kısmi dava olarak ikame edildiğinde, zamanaşımı yalnız dava edilen kısım yönünden kesilmiş olur. HMK'nun 107/1'inci maddesi gereğince alacaklı belirsiz alacak davası açabilir. Belirleyememe hâli, davacının gerekli dikkat ve özeni göstermesine rağmen, miktar veya değer belirlenmesinin kendisinden gerçekten beklenilmemesi durumuna ya da objektif imkânsızlığa dayanmalıdır. Kural olarak kişinin alacağını belirleyebilmesi için aynı zamanda belgeye bağlama yetkisinin

⁴⁸⁴ ERDEM s.106.

⁴⁸⁵ Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 05/04/2018 tarih, 2016/8343 E., 2018/3844 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.04.09.2023), Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 10/07/2008 tarih, 2007/6554 E., 2008/9316 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.04.09.2023), Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 26/02/2019 tarih, 2018/6099 E., 2019/2122 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.04.09.2023).

⁴⁸⁶ OMAĞ s.164-165, DAMAR s.188, YOLÇİYEY s.255, ERDEM s.105.

⁴⁸⁷ OMAĞ s.165, YOLÇİYEY s.255, ERDEM s.105.

⁴⁸⁸ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.162.

olması veya bu konuda belge düzenlenip kendisine verilmesi gerekir⁴⁸⁹. Talep edilecek alacak miktarının davanın açıldığı anda tam ve kesin bir biçimde belirlenmesinin mümkün olmasına rağmen belirsiz alacak davası şeklinde açılan dava, hukuki yarar, yani dava şartı yokluğu nedeni ile usulden hemen reddedilmemelidir. Zira bir miktar belirtilmek sureti ile açılan belirsiz alacak davası da alacak ister belirli ister belirsiz olsun bir eda davasıdır ve eda davalarında hukuki yarar var kabul edilir. Öte yandan davacının dava açmaktan başka bir yolla alacağına kavuşması mümkün olmayıp bir mahkeme kararına muhtaç ise dava açmakta hukuki yararının bulunduğu tartışmasızdır. Başka bir anlatımla alacağın belirli veya belirsiz olması başlangıçta var olan hukuki yararı ortadan kaldırmaz. Bu durumda dava dilekçesinde talep edilen asgari tutar somut olayın özelliklerine göre talep edilebilecek alacak tutarı konumunda olup kısmi davanın koşulları yoksa davacının tam eda davası açtığı kabul edilmelidir. Ancak dava dilekçesinde talep edilen asgari tutar somut olayın özelliklerine göre talep edilebilecek toplam alacak miktarı kadar değilse ve kısmî davanın koşulları da bulunmuyorsa, bu durumda mahkemece alacak miktarını netleştirmesi ve bildireceği dava değerine göre eksik harcı tamamlaması için davacıya HMK'nun 119'uncu maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca bir haftalık kesin süre verilmeli ve verilen kesin süre içinde belirtilen eksikliğin tamamlanması hâlinde davaya tam eda davası olarak devam edilmeli, aksi durumda ise davanın usulden reddine karar verilmelidir. Buna karşılık, dava dilekçesinde asgari bir tutar gösterilmiş olup bunun, alacağın belirli bir kesimi olduğu anlaşılmakla birlikte, açılan davanın belirsiz alacak davası mı; yoksa kısmi dava mı olduğu hususunda açıklık bulunmuyorsa hâkim, taleple bağlı olduğu için (HMK m. 26) öncelikle, HMK'nun 119'uncu maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca, davacı tarafa bir haftalık kesin bir süre vermeli ve onun beyanı doğrultusunda açılmış olan davanın belirsiz alacak davası mı, yoksa kısmi dava mı olduğunu belirlemelidir. Bu da esasen hâkimin davayı aydınlatma ödevi kapsamındadır. Davacı verilen bir haftalık kesin süre içinde davanın belirsiz alacak davası olduğunu beyan etmiş ve belirsiz alacak davası açılabilmesi için gerekli şartlar mevcut ise, dava belirsiz alacak davası olarak görülüp sonuçlandırılmalıdır. Belirsiz alacak davası açılabilmesi için gerekli şartlar bulunmakla birlikte davacı açmış olduğu davanın kısmi dava olduğunu belirtmiş ise, bu hâlde mahkeme davayı, kısmi dava olarak kabul edip yargılamayı sürdürmelidir. Üçüncü bir ihtimal olarak davacı davasının belirsiz alacak davası olduğunu mahkemeye bildirmiş olmakla birlikte belirsiz alacak davasının koşulları bulunmuyor ve fakat

⁴⁸⁹ *dava konusu alacak miktarının belirlenebilmesi için davacıda gerekli veri ve bilgilerin bulunması halinde davanın belirsiz alacak davası şeklinde açılmayacağı yönünde bkz. Yargıtay HGK'nın 17.11.2020 tarih ve 2019/17-853 Esas, 2020/907 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.17.08.2023).*

kısmi dava açılabilmesi mümkün ise, bu durumda, mahkemece, açılmış olan dava, doğrudan bir ara kararıyla bir kısmi dava olarak nitelendirilmek suretiyle görülüp karara bağlanmalıdır⁴⁹⁰.

Yargıtay bir kararında⁴⁹¹, davacı, belirsiz alacak davası şeklinde dava açmak istiyorsa, dava dilekçesinde açıkça bu hususu belirtmesi gerekliliğine işaret etmiştir.

Gerçek zarar miktarının bilirkişi raporu ile belirlenebildiği hallerde belirsiz alacak davası açılmasında hukuki yarar bulunmakla⁴⁹² birlikte, dava açılırken belirli hususlar sabit olup bu nedenle alacak belirlenebilir halde ise, belirsiz alacak davası açmakta hukuki yarar bulunmamaktadır⁴⁹³.

4.4. Rücu Davasının Terditli Dava Olarak Açılıp Açılamayacağı Sorunu

1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda olmayan, ancak Yargıtay içtihatlarıyla “kademeli dava” olarak adlandırılan ve 6100 sayılı HMK’nda terditli dava olarak yerini alıp Kanun’un 111’inci maddesinde düzenlenen terditli davada, davacı, tek bir davalıya olan birden fazla talebini, talepleri arasında aslilik-ferilik ilişkisi yaratmak suretiyle aynı dava içerisinde ileri sürebilir. Kademeli olarak ileri sürülen taleplerde (davada) hakim ilk olarak asli talebi incelemesi ve asli talep yönünden bir karar vermesi gerekir. Ferî talep asli talebe bağlı olarak ileri sürüldüğünden asli talebin reddine karar verilmedikçe ferî talep hakkında karar verilemez⁴⁹⁴. Terditli dava açılabilmesi için talepler arasında hukuki ya da ekonomik bir bağlantı bulunmalıdır (HMK m. 111/1). Örneğin bir malın teslimi veya bir taşınmazın davalı

⁴⁹⁰ Yargıtay HGK’nın 16.05.2019 tarih ve 2016/22-1166 Esas, 2019/576 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.17.08.2023), *davanın fazlaya ilişkin haklar saklı kalmak kaydıyla açılması durumunda, belirsiz alacak davası açılamayan hallerde davanın kısmi dava olarak açıldığının kabul edilmesi gerektiği yönünde bkz.* Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin 25/04/2022 tarih, 2021/6122 E., 2022/3370 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.17.08.2023).

⁴⁹¹ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi’nin 17/10/2022 tarih, 2021/17233 E., 2022/12293 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.17.08.2023).

⁴⁹² Aynı yönde bkz. Yargıtay 17. Hukuk Dairesi’nin 29/02/2016 tarih, 2015/14862 E., 2016/2417 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.18.08.2023).

⁴⁹³ “...Dava, davacının, kesinleşen Ankara 37. İş Mahkemesi kararına istinaden alacaklı Halil Kabay'a icra dosyalarında yaptığı ödemedi, işveren sorumluluk sigorta poliçesi kapsamında fazlaya ilişkin haklarının saklı tutulması kaydı ile 50.000,00 TL'nin davalıdan tahsili istemine ilişkin olup, dava kısmi dava olarak açılmış, davacı, dava dilekçesinde davalıdan talep edebileceği bakiye alacağının da belirsiz olması nedeniyle tespiti istemiştir. Davacının, icra dosyasına ödediği miktar ve davalı sigorta şirketinin poliçe limiti belli olup, kısmi davaya konu 50.000,00 TL dışındaki tespit istenen kısımda sigortanın sorumluluğuna göre belli ve açıktır. Kısmi dava dışında tespit istemine konu kısım yönünden alacağın belirsiz olduğundan söz edilemez. Davacının tespit istemine konu bu kısmı, asıl davada ıslah yolu ile veya açacağı ayrı bir ek davada eda talepli olarak istemesi mümkün iken, bu bölümün belirsiz olduğu gerekçesiyle tespitini istemekte hukuki yararı bulunmamaktadır...” Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin 13/04/2023 tarih, 2021/5135 E., 2023/2288 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.18.08.2023).

⁴⁹⁴ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.324, KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.416, TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.671, Yargıtay HGK’nın 16.04.2019 tarih ve 2017/19-832 Esas, 2019/459 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.18.03.2023)

adına olan tapusunun iptali ile davacı adına tescili, mümkün olmadığı takdirde bedelinin ödenmesi terditli olarak dava edilebilir.

Sigortacının kanuni halefiyetine dayalı rücu davasında, sigortacı, sigortalısına ödediği sigorta tazminatını, zarara yol açan üçüncü şahıstan rücu tahsilini istemektedir. Uygulamada, riziko gerçekleştiğinde, sigortacı, sigortalının zararını nakden tazmin yoluyla gidermektedir. Sigortacının kanuni halefiyetinden kaynaklanan rücu davası ile asıl zarar sorumlusunun, sorumluluktan kurtulmasının önlenmesi amaçlanmakta, dolayısıyla sigortalıya ödenen sigorta tazminatı için asıl zarar sorumlusuna rücu edilmektedir. Burada, bir miktar paranın ödenmesi (sigorta tazminatı) söz konusu olduğundan, kanaatimizce sigortacının, asıl zarar sorumlusundan rücu tahsil talebi (asıl talep) ile hukuki veya ekonomik bağlantısı bulunan ferî talebi, dolayısıyla terditli dava gündeme gelmez.

4.5. Rücu Davasının Seçimlik Dava Olarak Açılıp Açılmayacağı Sorunu

Seçimlik dava, seçimlik borçlarda gündeme gelebilir. TBK'nun 87'nci maddesi gereğince seçimlik borçlarda, hukuki ilişki ile durumun özelliğinden aksi anlaşılmadığı sürece, edimlerden birini seçim hakkı borçluya aittir. Seçimlik borçlarda, seçme hakkı kendisine bırakılan borçlu ya da üçüncü kişinin bu hakkı kullanmaması halinde, alacaklı seçimlik dava açabilir⁴⁹⁵ (HMK m. 112/1). Seçimlik dava açılması halinde mahkeme, talebin hukuka uygun bulursa, seçimlik mahkûmiyet hükmü verir (HMK m. 112/2). Alacaklı, seçimlik mahkûmiyet hükmünü icra takibine konu ederken, hükümde yer alan edimlerden birini, takibinin konusu olarak göstermelidir. Fakat, bu durumda dahi, borçlu, diğer edimi ifa ederek borcundan kurtulma hakkına sahiptir (HMK m. 112/3). Seçim hakkının alacaklıya ait olması durumunda ise, seçimlik dava açılmaz, alacaklının önce seçim hakkını kullanarak borç konusunu belirli hale getirmesi, buna rağmen borçlu tarafından borcun ifa edilmemesi durumunda alacaklı tarafından eda davası açılması gerekir⁴⁹⁶.

Sigortacının kanuni halefiyetine dayalı rücu davasında, sigortacı, sigortalısına ödediği sigorta tazminatını, zarara yol açan üçüncü şahıstan rücu tahsilini istemektedir. Burada asıl zarar sorumlusunun seçimlik borcu, dolayısıyla seçim hakkı bulunmamaktadır. Sigortacının, sigortalısına ödediği sigorta tazminatını asıl zarar sorumlusundan talep etmesi, bir miktar

⁴⁹⁵ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.326, KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.421, TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.673.

⁴⁹⁶ ÖZLER, Medeni Usul Hukuku'nda Dava Konusu, s.346-347, TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.673.

paranın ödenmesine ilişkin belirli bir edim olduğundan, kanaatimizce sigortacının, asıl zarar sorumlusundan rücuen tahsil talebi seçimlik dava olarak açılmaz.

4.6. Rücu Davasının Davaların Yığılması Olarak Açılıp Açılamayacağı Sorunu

Davacı, aynı davalı aleyhine, birbirinden farklı birden çok asli talebini, aynı davada ileri sürebilir. Buna davaların yığılması (objektif dava birleşmesi) denir⁴⁹⁷. Bunun için, davaya konu taleplerin aynı yargı kolu içinde yer alması ve taleplerin tamamı yönünden ortak yetkili mahkemenin bulunması gerekir (HMK m. 110). Davaların yığılmasında, talepler arasında aslilik-ferilik ilişkisi bulunmamaktadır⁴⁹⁸.

Sigortacının kanuni halefiyetine dayalı rücu davasında, sigortacı, sigortalısına ödediği sigorta tazminatını, zarara yol açan üçüncü şahıstan rücuen tahsilini istemektedir. Rücu davasının konusunu oluşturan asıl talebin, asıl zarar sorumlusu ile sigortalı arasındaki borç ilişkisinden kaynaklanan tazminat alacağı olduğunu yukarıda açıklamıştık. Asıl zarar sorumlusunun sebep olduğu bir riziko nedeniyle, sigortalının birden fazla zararı meydana gelmiş ve sigortacı tarafından, sigortalının zararı için ayrı ayrı ödeme yapılmış olabilir. Örneğin, trafik kazası nedeniyle, sigortalı araçta hem hasar hem de değer kaybı meydana gelebilir. Bu halde sigortacı, sigortalısına hem hasar bedelini, hem de değer kaybı tazminatını ödedikten sonra, ödediği miktarın asıl zarar sorumlusundan rücuen tahsilini talep ettiğinde, davaların yığılması söz konusu olacaktır.

4.7. Rücu Davasının Topluluk Davası Olarak Açılıp Açılamayacağı Sorunu

Topluluk davası, HMK'nun 113'üncü maddesinde düzenlenmiştir. Topluluk davası açma hakkına haiz olan davacı, tüm grup üyeleri hakkında dava açmakta, mahkemece verilecek karardan davada taraf olmayan üyeler de etkilenmektedir⁴⁹⁹. Kanunun lafzından da anlaşılacağı üzere, topluluk davasının konusunu tespit ve kaçınma halleri oluşturmaktadır. Dolayısıyla bir eda davası olan tazminat davaları, topluluk davası şeklinde açılmaz⁵⁰⁰. Ayrıca bir tüzel kişinin topluluk davası açabilmesi için, korunması gereken menfaatin, münferit nitelik taşımaması gerekir⁵⁰¹.

⁴⁹⁷ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.327, KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.423, TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.669.

⁴⁹⁸ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.327, KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.423, TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.669.

⁴⁹⁹ ÖZLER, Medeni Usul Hukuku'nda Dava Konusu, s.348.

⁵⁰⁰ ÖZLER, Medeni Usul Hukuku'nda Dava Konusu, s.350.

⁵⁰¹ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.675.

Sigortacının kanuni halefiyetine dayalı rücu davasının, topluluk davası şeklinde açılmayacağı kanaatindeyiz. Zira, burada tüzel kişiliğe haiz davacı sigorta şirketi, sigortalı ile arasındaki münferit sigorta sözleşmesi nedeniyle sigorta tazminatını sigortalısına ödemekte, daha sonra sigortalısına halef sıfatıyla asıl zarar sorumlusundan rücu tazminini talep etmektedir.

5. RÜCU DAVASININ HUKUKİ NİTELİĞİ VE HUKUKİ SEBEBİ

Sigortacının halef olduğu tazminat talep hakkını, mahkemeler kanalıyla kullanmak üzere ikame ettiği davaya uygulamada kanuni halefiyete dayalı rücu davası denmektedir⁵⁰². Bu başlık altında rücu davasının hukuki niteliği ve hukuki sebebinin ne olduğu üzerinde duracağız.

5.1. Hukuki Niteliği

Sigortacının rücu davası niteliği itibariyle bir eda davasıdır⁵⁰³. HMK'nun 105'inci maddesinin 1'inci fıkrasına göre eda davası ile, mahkemeden davalı tarafın bir şeyi verme, yapma veya yapmaması yönünde karar verilmesi talep edilmektedir. Rücu davasının eda davası niteliğinde olması, sigortacının, sigortalısının yerine geçerek ona ödediği sigorta tazminatının, asıl zarar sorumlusu üçüncü kişiden geri verilmesinin talep edilmesinden kaynaklanır⁵⁰⁴.

Sigortacının asıl zarar sorumlusu üçüncü kişiye karşı açacağı dava aynı zamanda bir şahsi (nisbi) davadır⁵⁰⁵. Rücu davası herhangi bir ayni hakka dayanamayacağından, yalnız belirli kişilere karşı ileri sürülebilen tazminat alacağı niteliği bulunduğu şahsi hak oluşturur⁵⁰⁶.

Rücu davasının şahsi nitelikte eda davası olduğu Yargıtay'ın yerleşik içtihatları ile de kabul edilmektedir⁵⁰⁷.

⁵⁰² OMAĞ s.185.

⁵⁰³ OMAĞ s.186, DAMAR s.251, DAMAR İstisnalık Meselesi s.2305, ERDEM s.128, SEZEN, Sigorta Hukukunda Halefiyet İlkesi, s.86, YOLÇİYEYEV s.215, Aynı yönde bkz. Yargıtay HGK'nun 05/02/2019 tarih, 2017/17-1088 E., 2019/65 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.04.09.2023).

⁵⁰⁴ OMAĞ s.186, ERDEM s.128, SEZEN, Sigorta Hukukunda Halefiyet İlkesi, s.85-86, YOLÇİYEYEV s.215.

⁵⁰⁵ OMAĞ s.187, ERDEM s.128, YOLÇİYEYEV s.216.

⁵⁰⁶ OMAĞ s.187, ERDEM s.128, YOLÇİYEYEV s.216.

⁵⁰⁷ Aynı yönde bkz. Yargıtay 20. Hukuk Dairesi'nin 20/09/2016 tarih, 2016/6741 E., 2016/8022 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.04.09.2023).

Sigortacının rücu davası diğer bir yönüyle de tazminat davası niteliğindedir⁵⁰⁸. Zira, bu dava ile aslında bir zararın tazmini amaçlanmakta olup, sigortalının asıl zarar sorumlusu aleyhine açacağı tazminat davası ile aynıdır⁵⁰⁹.

5.2. Hukuki Sebebi

Sigortacının kanuni halefiyeti durumunda açacağı rücu davasının dayandığı hukuki sebep ile, sigortalının asıl zarar sorumlusu üçüncü kişi aleyhine açacağı tazminat davasının dayandığı hukuki sebep birbirinin aynıdır⁵¹⁰.

Sigortalı ile zarar sorumlusu arasındaki hukuki ilişki, haksız fiil, sözleşme yahut Kanun'dan kaynaklanabilir. Örneğin, sigortalı asıl zarar sorumlusuna karşı adam çalıştırmanın sorumluluğu, ev başkanının sorumluluğu, akde aykırılık, TTK'nun 850 vd. maddelerine göre taşıma sözleşmesi, işleten ve onun sorumluluk sigortacısı aleyhine Karayolları Trafik Kanunu'nun 97 vd. maddelerine göre doğrudan doğruya dava açabiliyorsa, sigortacı da aynı sebep ile rücu davasını ikame edebilir⁵¹¹.

Üçüncü kişi, birden fazla hukuki sebep ile sigortalıya karşı sorumlu ise, hangi hukuki sebebe dayanacağı hususunda seçim hakkı sigortalıya ait olur⁵¹². Sigortacının kanuni halefiyetinin gerçekleşmesi halinde ise, sigortacı da sigortalı gibi rücu davasının dayanacağı hukuki sebebi seçebilir⁵¹³. Hukuki sebebin seçimi özellikle, zamanaşımı ve ispat noktasında önem taşır.

⁵⁰⁸ OMAĞ s.187, ERDEM s.128, DAMAR s.251, KAYIHAN s.1604, CEBE s.502.

⁵⁰⁹ OMAĞ s.187, ERDEM s.128, DAMAR s.251-252, CEBE s.502.

⁵¹⁰ OMAĞ s.188-189, ERDEM s.129, DAMAR s.252, CEBE s.502-503, SEZEN, Sigorta Hukukunda Halefiyet İlkesi, s.86, YOLÇİYEV s.219, aynı yönde bkz. Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 24/09/2019 tarih, 2016/20369 E., 2019/8459 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.04.09.2023).

⁵¹¹ OMAĞ s.189, ERDEM s.129, DAMAR s.252, CEBE s.502-503, SEZEN, Sigorta Hukukunda Halefiyet İlkesi, s.86, YOLÇİYEV s.219-220, yapı malikinin kusursuz sorumluluğundan kaynaklanan rücu tazminat davasında, davalı yapı malikinin sorumluluğunun üçüncü kişilere karşı olması, sigortalı ile yapı maliki arasında sözleşme bulunması ve sigortalının üçüncü kişi sayılamaması nedenleriyle, davacının yapı malikinin kusursuz sorumluluğundan kaynaklı olarak rücu tazminat isteminde bulunamayacağına yönelik bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 17/04/2019 tarih, 2018/1347 E., 2019/3131 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.05.09.2023).

⁵¹² OMAĞ s.189, ERDEM s.129, DAMAR s.252.

⁵¹³ OMAĞ s.189, ERDEM s.129, DAMAR s.252.

6. DAVA AŞAMALARI

Yukarıdaki bölümlerde sigortalı ile asıl zarar sorumlusu arasında hukuki ilişkiye göre, görevli mahkeme hangisi ise, sigortacının kanuni halefiyetine dayalı rücu davasında da o mahkemenin görevli olacağını belirtmiştik⁵¹⁴. Buna göre uygulamada rücu davaları çoğunlukla asliye ticaret, tüketici ve sulh hukuk mahkemelerinde görülmektedir. Asliye ticaret mahkemelerinde görülen rücu davaları açısından TTK'nun 4/2'nci maddesine göre; ticari davalarda davanın miktar ya da değeri bir milyon Türk lirasını aşmadığı takdirde basit yargılama usulü uygulanır. (Ek cümle: 28/3/2023-7445/30 md.) Bu fıkra da belirtilen parasal sınır, 6100 sayılı Kanunun ek 1 inci maddesinin birinci fıkrasına göre artırılır.⁵¹⁵ Tüketici mahkemelerinde görülen rücu davaları açısından ise, TKHK'nun 73/4'üncü maddesine göre; HMK'nun altıncı kısım hükümleri tüketici mahkemelerinde bakılacak davalarda uygulanır. Maddede HMK'nun altıncı kısmına yapılan atıf ile basit yargılama usulüne işaret edilmektedir. Sulh hukuk mahkemelerinde görülen rücu davalarında da; HMK'nun 316/1-a bendi uyarınca basit yargılama usulü uygulanmaktadır. Bu yasal düzenlemeler ışığında rücu davalarında çoğunlukla basit yargılama usulü uygulandığını söyleyebiliriz. Bu kapsamda aşağıda rücu davasının aşamaları, yani dilekçeler teatisi, ön inceleme, tahkikat, sözlü yargılama ile hüküm, basit yargılama usulü hükümleri çerçevesinde inceleme konusu yapılacaktır.

6.1. Dilekçeler Aşaması

HMK'nun 317'nci maddesinin 1'inci fıkrasına göre, basit yargılama usulünde davanın açılması ile davaya cevap verilmesi, yazılı yargılama usulüne benzer şekilde bir dilekçe ile olur. Bunun dışında basit yargılama usulüne göre, dava açılması ve açılan davaya cevap verilmesinin daha kolay ve hızlı olması amacıyla çıkarılan yönetmelikte⁵¹⁶ belirlenen bir formun doldurulması suretiyle de dava açılabilir veya cevap verilebilir (HMK m. 317/4).

Basit yargılama usulünün uygulandığı davalarda ayrı bir düzenleme olmadığından, dava dilekçesinde hangi unsurların bulunması gerektiğinin sayıldığı HMK'nun 119'uncu maddesi burada da geçerlidir.

Rücu davasında davacı sigortacının halef olduğu tazminat taleplerini, dava dilekçesinde çok açık bir şekilde yazması gerekir. Ayrıca faiz talep ediliyorsa, bu talebin de dava dilekçesinin

⁵¹⁴ Bkz. İkinci bölüm, Rücu Davasında Görevli Mahkeme, s.64 vd.

⁵¹⁵ Yeniden değerlendirme oranı (%58,46) esas alınarak 2024 yılı için parasal sınır 1.584.600,00.-TL, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/11/20231125-27.htm> (E.T. 28.01.2024).

⁵¹⁶ HMK Yönetmeliği m.37 (www.resmigazete.gov.tr, RG. 03.04.2012 tarih, 28253 sayılı, (E.T.06.09.2023)).

talep sonucu bölümünde açıkça belirtilmesi gerekir. Zira, davanın kabulü halinde, talep sonucu aynen hüküm fıkrasına yansıtılabilmelidir⁵¹⁷. Esasen mahkeme, talep sonucundan fazlasına yahut farklı bir şeye karar veremez (HMK m.26).

Rücu davasında davacı sigortacı, uyuşmazlığın kaynaklandığı sigortalı ile asıl zarar sorumlusu arasındaki hukuki ilişkiyi, kendisinin dayandığı hukuki sebebi, sigortalıya yaptığı ödeme miktarını açıklamalıdır.

Dava dilekçesi mahkemeye sunulduktan sonra, mahkemece davalı tarafa tebliğ edilir. Bu tebliğ üzerine, davalı davaya karşı iki hafta içerisinde cevap dilekçesi sunabilir (HMK m. 317/2). Davalı cevap dilekçesi ile, açılan davayı kabul edebilir yahut dava dilekçesindeki vakıaları inkar edebilir, bu vakıaların davayı haklı gösterecek yeterlilikte olmadığını bildirebilir⁵¹⁸. Davalı yasal süresi içerisinde cevap dilekçesi sunmadığı takdirde, dava dilekçesinde ileri sürülen tüm iddiaları inkar etmiş sayılır (HMK m. 128). Bu halde davalı yalnızca inkara yönelik olarak savunma ve delillerini sunabilir⁵¹⁹. Yine Yargıtay'ın kökleşmiş içtihatlarına göre, borcu sona erdiren vakıaların ileri sürülmesi, özellikle davalının sonradan ödeme savunmasında bulunması inkar niteliğinde olduğundan yargılamanın her aşamasında, bu arada temyiz de dahil olmak üzere kanun yolları aşamasında ileri sürülebilir⁵²⁰. Rücu davasında davalı, sigortalı ile aralarında herhangi bir hukuki ilişki bulunmadığını, kusuru yahut kusursuz sorumluluğu bulunmadığını, sigortalıya ödeme yaptığını, borcun hiç doğmadığını yahut sona erdiğini, borcun zaman aşımına uğradığını ileri sürebilir. Davalının varsa tüm itiraz ve defilerini cevap dilekçesinde ileri sürmesi gerekir.

Basit yargılama usulünde, cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçeleri bulunmamaktadır (HMK m. 317/3). Dolayısıyla, iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı, davacı yönünden davanın açılması, davalı yönünden cevap dilekçesinin mahkemeye sunulmasından itibaren başlamaktadır (HMK m. 319)⁵²¹.

Taraflar dilekçelerinde, tüm delillerini açık olarak ve hangi vakıanın delili olduğunu göstererek bildirmek; ellerinde bulunan delillerini dilekçelerinin ekinde sunmak ve başka yerlerden getirilecek belgelerin temin edilmesi için açıklayıcı bilgilere yer vermek zorundadır (HMK m. 318). Basit yargılama usulünde delillerin sunulması için ayrıca bir süre verilmesi söz

⁵¹⁷ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.357.

⁵¹⁸ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.369-370.

⁵¹⁹ YERKAYA, Kübra; Tüketici Mahkemelerinin Görev Alanı ve Yargılama Usulü, İÜSBE YL Tezi İstanbul, 2017, s.104.

⁵²⁰ BUDAK s.144.

⁵²¹ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.791.

konusu olmayıp, bu noktada yazılı yargılama usulünden farklılık arz etmektedir⁵²². Yazılı yargılama usulünde, (dava, cevap, cevaba cevap, ikinci cevap şeklinde) dilekçeler aşaması tamamlandıktan sonra, HMK'nun 139'uncu maddesi uyarınca çıkarılacak davetiyede, delillerin ikamesi için davetiyenin tebliğinden itibaren mahkemece iki haftalık kesin süre verilmektedir. Oysa basit yargılama usulünde, dilekçelerin sunulması aşamasında bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi halinde o delile dayanmaktan vazgeçmiş sayılır

6.2. Ön İnceleme Aşaması

Dilekçeler teatisinin tamamlanmasından sonra, ön inceleme aşamasına geçilmektedir. Ön inceleme aşaması, 1086 sayılı HUMK'nda bulunmamakta iken, 6100 sayılı HMK'nun yürürlüğe girmesiyle getirilen yeniliklerin en başında gelmektedir⁵²³. Ön inceleme ile kanun koyucu, delillerin ikamesi noktasında taraflara belli ödevler yükleyerek uyuşmazlık konularının belirlenmesi, bu şekilde hakimin dosyaya vakıf olabilmesi, mümkünse tarafların sulh ve arabuluculuğa teşvik edilmesi, görevsizlik/yetkisizlik gibi usuli kararların yargılamanın en başında verilebilmesi ve böylece yargılamanın gereksiz yere uzamasının önüne geçilmesini amaçlamıştır⁵²⁴.

HMK'nda ön incelemenin kapsamı ve ne şekilde yapılması gerektiği yazılı yargılama usulünde 137 ile 142'nci maddeler arasında detaylı olarak hüküm altına alınmış olup, basit yargılama usulünde ise HMK'nun 320'nci maddesi ile farklılıklara işaret edilmiştir.

Basit yargılama usulünde, mümkün ise mahkeme tarafları duruşmaya çağırmadan dosya üzerinden karar verir (HMK m. 320/1). Dava şartları ve ilk itirazların karara bağlanması için tarafların dilekçelerindeki açıklamalar yeterli ise, mahkemece dosya üzerinden karar verilebilir. Mahkemenin verdiği karar, davayı sona erdiren nitelikte ise, ön inceleme duruşmasına tarafların davet edilmesine, ön inceleme duruşması yapılmasına ve tahkikat aşamasına geçilmesine gerek kalmaz⁵²⁵. Mahkemece ön incelemede önceden karar verilememiş ise, ilk duruşmada dava şartları ile ilk itirazlar ve hak düşürücü süre ile zamanaşımı bakımından tarafları dinler; sonrasında tarafların iddia ve savunmaları kapsamında, anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları ayrı ayrı tespit eder. Hâkim uyuşmazlık konularını tespit ettikten sonra, davanın

⁵²² AKSAKAL, Ramazan; 6100 Sayılı HMK'na Göre Basit Yargılama Usulü, ÇÜSBE Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Eylül 2015, s.140.

⁵²³ ERMENEK, İbrahim; HMKna Göre Ön İnceleme, İÜHFD, Cilt 2, Sayı 1, 2011, s.144, ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.402

⁵²⁴ ERMENEK, HMKna Göre Ön İnceleme, s.145, ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.402, AKSAKAL, 6100 Sayılı HMK'na Göre Basit Yargılama Usulü, s.147-148.

⁵²⁵ KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, c.I, s.538.

taraflarını sulhe veya arabuluculuğa teşvik etmekle yükümlüdür. Davanın taraflarının sulh olup olmadıkları, sulh olmamaları halinde anlaşamadıkları konuların neler olduğu tutanağa yazılır; tutanak hazır bulunan taraflarca imzalanır. Bu tutanak esas alınmak suretiyle tahkikat yürütülür (HMK m. 320/2). Basit yargılama usulünde ön inceleme ve tahkikat duruşması kural olarak birlikte yapılır, yani yazılı yargılama usulünde olduğu gibi mutlaka ayrı bir ön inceleme duruşması öngörülmemiştir⁵²⁶.

Yazılı yargılama usulünde ön inceleme duruşması, zorunlu hallerde bir defalığına ertelenebiliyorken (HMK m. 140/4), basit yargılama usulünde kanunen buna imkân bulunmamaktadır. Zira mahkeme tarafından, tarafların dinlenmesi, delillerin incelenmesi ile diğer tahkikat işlemlerini ön inceleme duruşması hariç olmak üzere, iki duruşmada tamamlamak zorundadır. Duruşmalar arasındaki süre en fazla bir ay olabilir (HMK m. 320/4). Ayrıca, yazılı yargılama usulünde mazeret bildirmeksizin ön inceleme duruşmasına gelmeyen taraf, karşı tarafın yokluğunda yaptığı işlemlere itiraz edemeyecek ise de (HMK m. 139/1-c), 22/7/2020 tarihinde yürürlüğe giren 7251 sayılı Kanunun 15'inci maddesi ile değişik HMK'nun 141'inci maddesi hükmüne göre, ön inceleme aşamasına taraflardan biri katılmasa dahi iddia ve savunmanın genişletilmesi ile değiştirilmesi imkanı ortadan kalkmış olup⁵²⁷; basit yargılama usulünde de dava ve cevap dilekçesinin verilmesiyle iddia ve savunmanın değiştirilip genişletilmesi yasağı başladığından, taraflardan biri ön inceleme duruşmasına katılmasa dahi, ön inceleme duruşmasında, iddia ve savunma değiştirilip genişletilemez⁵²⁸.

6.3. Tahkikat Aşaması

Ön inceleme aşamasının tamamlanmasıyla birlikte, tahkikat aşamasına geçilir. Ön inceleme tamamlanıp gerekli kararlar alınmadan önce tahkikat için duruşma günü belirlenemez (HMK m. 137/2). Bununla birlikte basit yargılama usulünde ön inceleme ve tahkikat duruşması birlikte yapılabilir. Yazılı yargılama usulünde de, hâkim ön incelemeyi tamamlayarak gerekli kararları verdikten sonra, aynı duruşmada tahkikata geçip gerekli kararları verebilir. Ön inceleme ve tahkikat duruşmasının bir arada yapılması hâlinde, yargılama aşamaları tutanakta ayrı ayrı belirtilir (Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik m. 201/2). Hangi vakıaların

⁵²⁶ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.791.

⁵²⁷ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.757-758.

⁵²⁸ AKSAKAL, 6100 Sayılı HMK'na Göre Basit Yargılama Usulü, s.149.

uyuşmazlık konusu olduğu, delillerin neler olduğunun gösterildiği ön inceleme tutanağı, sağlıklı bir tahkikat aşaması için yol haritası niteliğindedir⁵²⁹.

Tarafların davada ileri sürdükleri tüm iddia ve savunmalar, kural olarak tahkikat aşamasında birlikte incelenir. Ancak re'sen ya da taraflardan birinin talebi üzerine hâkim, yargılamayı basitleştirmek veya kısaltmak için tahkikat sona erinceye kadar bazı iddia veya savunmaların diğlerinden öncelikli olarak incelenmesine karar verebilir (HMK m. 143).

Tahkikat aşamasında mahkeme, iki hafta öncesinden usulüne uygun olarak duruşmaya davet ettiği tarafları, davada ileri sürülen olaylar hakkında dinleyebilir (HMK m. 144). Usulüne uygun şekilde davet edilen tarafların, duruşmaya gelmemeleri ya da gelmelerine rağmen davayı takip etmeyeceklerini bildirmeleri halinde dosyanın işlemiden kaldırılmasına mahkemece karar verilir (HMK m. 150/1). Basit yargılama usulünün uygulandığı davalarda, işlemiden kaldırılmasına karar verilen dosya, yenilendikten sonra ikinci kez takipsiz bırakıldığı takdirde, dava açılmamış sayılır (HMK m. 320/4). Bir diğere deyişle, basit yargılama usulü uygulanan bir dava yalnızca bir kez takipsiz bırakılabilir.

HMK'nun 139/1-ç bendi uyarınca tarafların, ön inceleme duruşma davetiyesinin tebliğ edilmesinden itibaren iki haftalık kesin süre geçtikten sonra delil gösterme imkanı bulunmamaktadır. Ancak bir delilin iki haftalık kesin süreden sonra ileri sürülmesi yargılamayı uzatma amacı taşımadığı veya süresi içinde ileri sürülememesi tarafın kusurundan kaynaklanmadığı takdirde, mahkemece ilgili delilin sonradan gösterilmesine karar verilebilir (HMK m. 145).

Tarafların dilekçelerinin incelenmesi ile dava şartları ve ilk itirazlar yönünden dosyada usuli yönden nihai hüküm verilemeyen hallerde, esas bakımından hüküm verilebilmesi, bu kapsamda davacının iddiaları, davalının savunmalarını dayandırdığı vakıaların doğruluğu yahut yanlışlığı ancak tahkikat aşamasında delillerin incelenmesi ile aydınlığa kavuşabilir. Bu bakımından tahkikat aşamasının amacı, deliller ile birlikte vakıaların incelenmesi, dava hakkında en doğru şekilde karar verilebilmesidir⁵³⁰.

Tahkikat aşaması delillerin toplandığı değil, dilekçelerin verilmesi ve ön inceleme aşamasından önce sunulan delillerin incelendiği, tartışıldığı ve değerlendirildiği bir aşamadır⁵³¹. Bu çerçevede rücu davasında, özellikle uyuşmazlık konularını oluşturan kusur durumu ve gerçek zarar miktarı hususlarında, tanıklar dinlenir, keşif yapılır, bilirkişi raporu alınır.

⁵²⁹ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.407, KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.555.

⁵³⁰ AKSAKAL, 6100 Sayılı HMK'na Göre Basit Yargılama Usulü, s.152-153.

⁵³¹ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.408, TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.763.

Dolayısıyla tahkikat aşaması, ispat faaliyetinin gerçekleştiği yargılamanın en uzun süren safhasıdır⁵³².

Mahkeme, tahkikat aşamasını ve özellikle delillerin değerlendirilmesini, tarafların da davet edilip dinlendiği duruşmalar halinde gerçekleştirir (HMK m. 147 vd.).

Hâkim, tarafların iddia ve savunmaları ve toplanan delilleri bir bütün olarak değerlendirdikten sonra, duruşmaya katılan taraflara tahkikatın tamamı hakkında açıklama yapmak üzere söz hakkı verir. Mahkeme tarafların tahkikatın tamamı hakkındaki açıklamalarını dinledikten sonra, tahkikatı gerektiren başka bir husus kalmadığını anlarsa, tahkikatın bittiğini taraflara sözlü olarak bildirir (HMK m. 184) ve aynı duruşmada hakim sözlü yargılama aşamasına geçer. Bu aşamada taraflardan birinin talep etmesi halinde duruşma en az iki hafta sonra yapılmak üzere ertelenir. Ancak taraflar duruşmada hazır bulunsun ya da bulunmasın, sözlü yargılama duruşması için ayrıca davetiye gönderilmez (7251 sayılı Kanunun 20'nci maddesi ile değişik HMK m. 186).

6.4. Sözlü Yargılama ve Hüküm

Hükmün verilmesinden önce, uygulanması gereken yargılama kesitlerinden birisi de sözlü yargılama aşamasıdır. Bu yargılama kesitinde taraflara iddia ve savunmalarını bir kez de sözlü olarak dile getirmelerine olanak tanınmaktadır. Bu durum, hukuki dinlenilme hakkının da bir gereğidir⁵³³. Bu aşamada mahkeme tarafları dinledikten sonra tahkikatı gerektiren başka bir husus kalmadığını anlarsa, tahkikatın bittiğini taraflara sözlü olarak bildirir, şu kadar ki, tarafların dinlenmesi üzerine hakimin hemen hüküm verebilmesi için dava yeteri kadar aydınlanmamış ise, hakim, kendiliğinden yahut talep üzerine tahkikatın genişletilmesine karar verebilir⁵³⁴. Bu halde taraflar kural olarak yeni delil gösteremezler⁵³⁵.

Mahkeme tahkikatın bittiğini açıkladıktan sonra aynı celsede sözlü yargılama aşamasına geçer. HMK'nda 7251 sayılı kanun ile yapılan değişiklikten önce, sözlü yargılama aşaması için tahkikatın bitiminden sonra muhakkak ayrı bir duruşma günü tayin edilmekte ve bu konuda taraflara ayrıca ihtaratlı davetiye çıkarılmakta idi. Kanun değişikliği ile beraber, ön inceleme duruşma davetiyesi ile gerekli ihtaratların yapılması koşuluyla, taraflarca ayrı bir duruşma günü

⁵³² KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.555, TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.763.

⁵³³ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, c.I, s.1109, AKSAKAL, 6100 Sayılı HMK'na Göre Basit Yargılama Usulü, s.173.

⁵³⁴ KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, c.I, s.862.

⁵³⁵ KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, c.I, s.863, AKSAKAL, 6100 Sayılı HMK'na Göre Basit Yargılama Usulü, s.174.

tayin edilmesi talep edilmediği takdirde tahkikatın bittiğinin tefhim edildiği duruşmada sözlü yargılamaya geçilmekte ve hüküm verilmektedir⁵³⁶.

Sözlü yargılamada, 150'nci madde hükmü saklı kalmak kaydıyla, hakim taraflara son kez diyeceklerini sorar ve nihai kararı verir (HMK m. 186/2). Buna göre, taraflara sözlü yargılama için ayrıca davetiye gönderilmeyeceğinden, sözlü yargılama duruşmasında hazır bulunmadıkları takdirde veya gelen taraf davayı takip etmeyeceğini bildirdiği takdirde dosyanın işleminden kaldırılmasına mahkemece karar verilir, yoklukta hüküm verilmez⁵³⁷.

Basit yargılama usulüne tabi bir rücu davasında da, tahkikatın tamamlanması üzerine mahkeme tarafların son beyanlarını aldıktan sonra yargılamanın sona erdiğini bildirerek nihai kararını açıklar. Yani burada ayrı bir sözlü yargılama aşaması yoktur⁵³⁸. Taraflara beyanda bulunmak üzere ayrıca süre verilmez (HMK m. 321/1).

Hükmün tefhimi, her hâlde HMK'nun 297/2 maddesine göre hüküm sonucunun duruşma tutanağına yazılarak okunması suretiyle olur (HMK m. 294/3). Hakimin, davacının talep sonuçlarından her biri hakkında verdiği hükmü, taraflara yüklenen borç ve hakları açık bir şekilde duruşma tutanağına geçirmesi ve okuması gerekir⁵³⁹. Bu şekilde duruşma esnasında tefhim edilen hüküm sonucuna "kısa karar" denmektedir⁵⁴⁰. Sadece hüküm sonucunun bildirildiği hâllerde, gerekçeli kararın bildirme tarihinden başlayarak bir ay içinde yazılması gerekir (HMK m. 294/4). Sonradan yazılan gerekçeli kararın tefhim edilen kısa karara aykırı olmaması gerekir (HMK m. 298/2). Aksi halde bu durum kanun yolu aşamasında hükmün kaldırılması yahut bozma nedenidir⁵⁴¹.

7. İSPAT VE DELİLLER

⁵³⁶ Taraflara yargılama sırasında sözlü yargılama duruşmasına katılmaması halinde yokluğunda karar verilebileceği ihtarını içeren tebligat yapılmaması halinde, tarafların yokluğunda verilen hükmün, HMK'nun 27'inci maddesinde düzenlenen hukuki dinlenilme hakkına aykırı olduğuna ilişkin bkz. Yargıtay 7. Hukuk Dairesi'nin 07/03/2023 tarih, 2023/17 E., 2023/1351 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.06.09.2023).

⁵³⁷ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.524.

⁵³⁸ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.791.

⁵³⁹ işyeri sigortasından kaynaklanan rücu tazminatı istemiyle başlatılan icra takibine yapılan itirazın iptali istemi ile açılan davada infazda tereddüt uyandıracak biçimde, alacak davası şeklinde hüküm kurulması, hüküm fıkrasının açık, şeffaf, uygulanabilir ve gerekçe ile uyumlu olma, talepleri tek tek karşılama ilkesine aykırı olmasının bozma nedeni olduğuna ilişkin bkz. Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 18/09/2019 tarih, 2016/19557 E., 2019/8197 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.06.09.2023)..

⁵⁴⁰ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.525.

⁵⁴¹ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.525, KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.871, aynı yönde bkz. Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 15/01/2018 tarih, 2015/2974 E., 2018/33 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.06.09.2023).

Dava konusu yapılan, bir başka deyişle dava dilekçesinde talep sonucunda yer alan sübjektif bir hakkın gerçekten olup olmadığının anlaşılabilmesi, maddi hukukun söz konusu hakkın doğumunu ya da sona ermesini o hakka bağladığı vakıaların doğruluğunun tespit edilmesi suretiyle mümkün hale gelir. Dava konusu hakkın ve bu hakka istinaden yapılan savunmanın dayandığı vakıaların varlığı hakkında mahkemede kanaat uyandırılması işlemine ispat denir⁵⁴². İspatın konusunu tarafların üzerinde anlaşılamayacak varamadıkları ve uyuşmazlığın çözümüne etki edebilecek çekişmeli vakıalar oluşturur ve söz konusu çekişmeli vakıaların ispatına yönelik delil gösterilir (HMK m. 187/1). Aşağıda çalışmamız konusu açısından rücu davasında ispat yükünün kime ait olduğu, ispat yükü kendisine düşen tarafın ispat faaliyetinde başvurabileceği araçlar, bir diğer deyişle delillerin neler olduğu incelenecektir.

7.1. İspat Yükü

İspat yükü, belirli bir olayın meydana gelip gelmediğinin anlaşılabilmesi halinde mahkemece aleyhte bir karar verilmesi sonucu ile karşılaşmak tehlikesidir⁵⁴³. Bir başka deyişle ispat yükü, uyuşmazlık konusu olayların gerçekleşip gerçekleşmediği, varlığı veya yokluğu konusundaki şüphe ve duraksamaların kim tarafından giderilmesi gerektiği, giderilemediği takdirde ise bunun sonuçlarına kimin katlanacağını düzenleyen kurallar bütünüdür. Hakim ön inceleme aşamasında çekişmeli vakıaları tespit ettikten sonra, bu vakıaların kim tarafından ispat edilmesi gerektiği sorunu gündeme gelir. TMK'nun 6'ncı maddesinde yer alan genel ispat kuralı doğrultusunda; kanunda aksine bir düzenleme bulunmadıkça, taraflar, hakkını dayandırdığı vakıaların varlığını ispat etmekle yükümlüdür⁵⁴⁴ (HMK m. 190, TMK m. 6).

Konumuz açısından mal sigortası sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda ilk olarak, sigorta sözleşmesi ile korunan menfaatini zarara uğratan bir rizikonun gerçekleştiğini ispat yükü, sigorta ettirendedir. Bu kapsamda sigorta ettiren, sigorta sözleşmesi ile koruma altına alınan menfaatinin zarara uğradığını, sigortalı malın/şeyin riziko gerçekleştiği esnada sözleşmede gösterilen yerde olduğunu, zararın doğması ile sigorta sözleşmesinde tarif edilen riziko arasındaki nedensellik bağı, zararın teminat süresi içerisinde gerçekleştiğini ve sigorta primlerini ödemiş olduğunu ispat etmelidir⁵⁴⁵. Zira rizikonun meydana gelmesi halinde, sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğünün doğması sigorta ettirenin lehine sonuç

⁵⁴² YİBK 03.03.2017 tarih, 2015/2 E. / 2017/1 K. sayılı kararı. (www.resmigazete.gov.tr RG. 17.06.2017 tarih, 30099 sayılı, E.T.06.09.2023), HANAĞASI, Davada Menfaat, s.303.

⁵⁴³ HANAĞASI, Davada Menfaat, s.307-308.

⁵⁴⁴ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.428, KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.620, TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.862.

⁵⁴⁵ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.175.

doğurmaktadır (HMK m. 190/1). Zarar gören ve destekten yoksun kalan kişiler tarafından açılan davalarda, rizikonun gerçekleştiğini ispat yükü, bu kişiler üzerindedir.

Kural olarak sigorta ilişkisi geçerli olarak kurulduktan sonra meydana gelen rizikolardan sigortacı sorumlu olduğu gibi (TTK m. 1409/1) rizikonun teminat dışı olduğuna ilişkin iddiasını ispat yükü sigortacıya aittir (TTK m. 1409/2). Ancak, yukarıda izah edildiği üzere sigortalı da rizikonun meydana geldiğini ve riziko sonucu oluşan zarar miktarını ispatlamalıdır⁵⁴⁶.

Sigortacı, TTK'nun 1409'uncu maddesinin 2'nci fıkrası kapsamında rizikonun teminat dışı kaldığını iddiasını ispat ederken, gerçekleşen riziko ile sigorta teminatı haricinde kalan vakıa

⁵⁴⁶ "...Dava, işyeri sigorta poliçesi kapsamında bakiye tazminat istemine ilişkindir...Özellikle ticarethanelerde ticari defterler, fatura, irsaliye gibi belgeler ve diğer kanıtlarla ispat külfeti yerine getirilmelidir. Bununla birlikte, sigorta ettirenin olayın hemen sonrasında iş yerinde bulunan mallarının mevcudiyetini mahkemece veya zabıtaca veyahut sigorta şirketine tespit ettirmek gibi bir zorunluluğu bulunmamaktadır. Buna rağmen, iş yerinde meydana gelen riziko sonucu zararın ne olduğunun belirlenmesi için riziko öncesi iş yerindeki mal mevcudunun ve riziko sonrası iş yerinde kalan mal mevcudunun ne olduğunun da bilinmesi gerekmektedir. Somut olayda, dersane olarak ticari faaliyette bulunulan davacıya ait iş yerinde bulunan elektronik cihazların 06/10/2012 tarihinde elektrik voltajında meydana gelen dalgalanma nedeniyle zararlandığı ve zararın Elektronik Cihaz Sigortaları Genel Şartlarının 1/d maddesine göre teminat kapsamında olan yüksek voltaj olayı şeklinde gerçekleştiği hususunda taraflar arasında uyumsuzluk mevcut olmayıp, uyumsuzluk, rizikonun poliçenin 5. sayfasında yer alan "elektriksel nedenlerden kaynaklanan hasarlar kesintisiz güç kaynağı ve/veya gerekli voltaj düzenleyici sistemlerin bulunması kaydıyla ödenecektir" şeklinde yer alan özel şart kapsamında davacıya ait işyerinde kesintisiz güç kaynağı ve/veya gerekli voltaj düzenleyici sistemlerin bulunup bulunmadığı, hasarın poliçe teminatı kapsamında kalıp kalmadığı noktasında toplanmaktadır...Dairemizin 05/10/2020 tarih 2019/1872 E.-2020/5070 K. sayılı geri çevirme kararı sonrasında davacı vekili tarafından Bilgin Metal Elektrik Bobinaj şirketi tarafından kendi adına düzenlenmiş 29/08/2008 tarihli 3.700,00 TL bedelli Göksu Servo Otomatik Voltaj Regülatörü faturası ve Er Jeneratör tarafından kendi adına düzenlenmiş 03/08/2012 tarihli 9.850,00 TL bedelli 55 KW kabinli jeneratör faturasının sunulduğu anlaşılmakla, 03/08/2012 tarihli fatura olay tarihinden sonra düzenlenmiş olmakla, 29/08/2008 tarihli faturadaki mal alımının gerçek olup olmadığının, sigortalının ticari defter ve kayıtları incelenerek, olay tarihinden önce kayıtlara düşülüp düşülmediği araştırılarak poliçedeki özel şartın değerlendirilmesindeki etkisi üzerinde durularak bilirkişi raporları da dikkate alınarak karar verilmesi..." Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 15/03/2021 tarih, 2021/1875 E., 2021/2724 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.21.08.2023). "...Eldeki davada, davacı tarafından, işyerinde hırsızlık hadisesi sonucu oluşan zarar bedelinin tahsili istenilmiştir. TTK'nın 1283. maddesi uyarınca gerçek zararı ödemekle yükümlü bulunan davalı sigorta şirketi, rizikonun meydana gelmediğini, ayrıca hırsızlık öncesi işyerinde iddia edilen miktarda emtia ve teçhizat bulunmadığını, sunulan faturaların gerçeği yansıtmadığını savunmuştur. Anılan kurallar gereğince, hırsızlık rizikolarına karşı sigortada, gerçek zararının miktarını davacı sigorta ettiren ve rizikonun teminat dışı olduğunu da davalı sigorta şirketinin kanıtlaması gerekmektedir. İddia, savunma ve bunlara yönelik delillerin sağlıklı bir biçimde değerlendirilebilmesi için öncelikle; olay günü öncesinde işletmede kalan mal mevcudunun belirlenmesi; sigorta ettirenin rizikodan önceki yıllara ait iş hacminin, cirosunun, özellikle çay emtiası alım ve satım ortalamalarının, rizikoya konu olan çayların alımına ilişkin faturaların ve sevk irsaliyelerinin gerçekliğinin ve geçerliliğinin satıcı kayıtları ile menşesinde araştırılarak ilişkilendirilmesi; böylece iddia edilen sigortalı mal mevcudunun davacı işyerinin yerleşmiş seyir ve faaliyeti ile orantılı olup olmadığının, sigortalı işyerinin konumu ile sahip olduğu alana nazaran çalındığı iddia edilen emtianın bu yere sığıp sığmayacağı, ayrıca bu miktar çayın ne kadar zamanda ve nasıl bir araç ve yöntemle bulunduğu yerden uzaklaştırılabileceğinin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu tespit için keşif yapılması ve ticari defter ile belgeler incelenerek teknik bilirkişi incelemesi yapılması gerekmektedir. Talebin sigorta teminatı kapsamı dışında olduğu ispat edilemez ise, riziko nedeniyle poliçe teminatı kapsamına göre oluşan gerçek zarar miktarı hesaplanmalıdır. Bilirkişi aracılığıyla yapılacak malların bedelinin belirlenmesinde ise, poliçede farklı bir hüküm bulunmadığı takdirde, riziko tarihinden bir gün önceki değerleri nazara alınarak hesaplama yapılmalıdır. Tüm bu araştırmalar ve incelemeler neticesinde gerçek zarar miktarı kesin olarak saptanamazsa, ancak o takdirde mülga BK'nın 42. (TBK) 50.) maddesinde verilen yetkiye dayanılarak hâkimin kendisinin değerlendirme yaparak hakkaniyete uygun bir sonuca varması gerekmektedir..." Yargıtay HGK'nın 30.03.2021 tarih ve 2021/17-66 Esas, 2021/379 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.31.08.2023)., Yargıtay HGK'nın 12.10.2021 tarih ve 2017/174-2776 Esas, 2021/1220 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.31.08.2023).

arasındaki illiyet bağı, var ise sigorta ettirenin kusurunu, sigorta ettirenin sözleşme öncesi veya sonrası yükümlülüklerini ihlal ettiği iddiası var ise bu ihlal durumunu ispat etmelidir⁵⁴⁷.

TTK'nun 1446'ncı maddesi (eTTK m. 1292/3) uyarınca sigorta ettiren rizikonun gerçekleştiğine ilişkin doğru ihbar yükümlülüğünü kasıtlı olarak yerine getirmez ya da iyi niyet kurallarına aykırı olacak şekilde sigorta teminatı haricinde olan bir hususu sanki teminat kapsamındaymış gibi ihbar eder ve bu durum kanıtlanırsa, ispat külfeti yer değiştirerek, oluşan rizikonun teminat kapsamında olduğunu ispat külfeti sigortalıya geçer.

Nitekim Yargıtay HGK, trafik kazası nedeniyle maddi tazminat istemine ilişkin davada, davalı sigorta şirketi tarafından kazanın belirtilen yer ve şekilde meydana gelmediği, doğru ihbar yükümlülüğünün yerine getirilmediği ve talebin iyiniyet kurallarına aykırı olarak sırf sigorta şirketinin rücu hakkını engellemek amacıyla yapıldığının iddia edilmesi üzerine, sigortacının kazanın ihbar edilenden farklı bir biçimde gerçekleştiği yönündeki iddiasını somut ve bilimsel verilerle kanıtlaması gerektiği, araçlar üzerinde çarpma noktaları, oluşan hasarlar, görgüye dayalı olan tanık beyanları ve sunulan diğer deliller değerlendirilmeksizin varsayım dayalı olarak kazanın belirtilen şekilde meydana gelmediği yönünde görüş beyan eden bilirkişi raporuna itibar edilemeyeceği, davalı sigorta şirketi tarafından kazanın belirtilen yer ve zamanda olmadığı, sigortalı aracın kazaya karışmadığı hususları somut verilerle ispat edilemediğinden davacının aracında meydana gelen hasar bedelinin tespiti için konusunda uzman bilirkişiden denetlemeye ve hüküm kurmaya elverişli olacak şekilde rapor alınıp sonucuna göre davalı sigorta şirketinin sorumlu tutulması gerektiğini kabul etmiştir⁵⁴⁸.

Yargıtay HGK'nun bu kararından anlaşılabacağı üzere; rizikonun gerçekleştiğini ve gerçekleşen bu rizikonun teminat kapsamı içinde kaldığını davacı sigorta ettiren ispatlamak zorunda iken; kural olarak rizikonun teminat harici olduğuna ilişkin iddia ise sigortacı tarafından kanıtlanmalıdır. Bu konuda, teminat kapsamında olduğu iddiasıyla lazer kesim cihazındaki arızanın tamiri ve makinedeki modüllerin değiştirilmesi talebi ile ilgili olarak hakimlik mesleğini icra ederken önüne gelen bir uyuşmazlıkta;

"...Taraflar arasındaki yangın sınai işletme sigorta poliçesi kapsamında "makine kırılması" teminatı bulunmakta olup, poliçenin "Makine Kırılması Teminat Kapsamı, Özel Şartları ve Muafiyetleri" başlıklı bölümüne göre, "Hem elektronik hem de mekanik aksam ihtiva eden makinelerin elektronik kısımlarına "Elektronik Cihaz Sigortası Türk Genel Şartları", mekanik kısımlarına ise "Makine Kırılması Türk Genel Şartları" çerçevesinde teminat verilebilir." Bu nedenle Genel Şartların 1. Maddesinde belirtilen zararlar teminat kapsamına dahil edilebilecektir. Ancak yangın sınai işletme

⁵⁴⁷ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOC AK) s.176.

⁵⁴⁸ Yargıtay HGK'nın 25.02.2020 tarih ve 2017/2190 Esas, 2020/205 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.31.08.2023).

sigorta poliçesi genel şartların 1. maddesinde belirtilen tüm zararları değil taraflar arasındaki poliçede yazılı olan zararları kapsamaktadır.

Taraflar arasındaki poliçede; "Sigortalı kıymetlerin normal işlemlerinden, mutad kullanılmasından kaynaklı aşınma ve yıpranmalarından veya çürüme, paslanma, korozyon, erozyon gibi tedrici bozulmalar teminata dahil değildir.", "Belli bir süre kullanım sonrası aşınma sonucu değişmesi gereken ömürlü parçalar (sigorta, conta, kayış, rulman, kırıcı, delici, kesici uçlar vs.) ile sarf malzemeleri ve elektronik bilgi sistemlerinde, kayıtlı bilgiler dahil olmak üzere düz metin formları gibi benzer bilgi ortamında oluşan hasarlar teminata dahil değildir." hükümleri yer almakta olup, davalının savunmasına esas teşkil eden Genel Şartların 3-h. maddesi ile teminat harici bırakılan mutad kullanım sonucu oluşan hasarların taraflar arasındaki poliçe ile de teminat altına alınmadığı sabittir.

Davacının zararının tespiti, hasarın oluş nedeninin belirlenmesi ve zararın teminat içerisinde kalıp kalmadığının belirlenmesi için bilirkişilerden rapor alınmıştır. Alınan 12.01.2021 tarihli raporda hasarın oluş nedeni hakkında ani ve beklenmedik herhangi bir dış etkenin dosyada belirtilmediği, zaman içinde kullanıma bağlı olarak davaya konu modüllerdeki arızanın meydana geldiği belirtilmiş, davacı tarafça rapora itiraz edilmesi üzerine İTÜ'de görevli öğretim üyesi makine mühendisinin de bulunduğu heyetten alınan 26.09.2021 tarihli raporda da; cihazın aşırı kullanım sonucu oluşan ısınması sebebiyle kristal yapısının bozulduğu, arızanın akım dalgalanması gibi ani bir dış etki sonucu oluştuğunun kabul edilemeyeceği, rutin kullanım sırasında oluştuğu tespitlerine yer verilmiştir. Her iki rapor birbirini teyit eder nitelikte olup, Mahkememizce hüküm kurmak yeterli ve elverişli görülerek davacı tarafın yeniden rapor alınması talebinin reddine karar verilmiştir.

Tüm bu nedenler ile; davacı şirkete ait makinenin davalı sigorta şirketine 04.04.2019-2020 tarihlerinde sigortalandığı, davacıya ait sigortalı makinedeki hasarın, bilirkişi raporlarında da belirtildiği üzere zaman içinde mutad kullanım sonucu oluştuğu, hasara ani ve beklenmedik bir dış etkenin sebep olduğunun davacı tarafça iddia ve ispat edilemediği, taraflar arasındaki poliçenin klostur kısmında hangi risklerin teminat altına alındığının tek tek sayıldığı, ancak bu klostur arasında makinenin mutad kullanımına bağlı eskime, yıpranma ve bozulmalarının teminat kapsamına dahil edilmediği, hasarın oluş şekli ile Genel Şartların 3-h maddesi ve taraflar arasındaki poliçe hükümlerine göre değerlendirme yapılarak hazırlanan 26.09.2021 tarihli bilirkişi raporu ayrıntılı olduğundan hükme esas alınmış olup, meydana gelen hasarın poliçe teminat kapsamını belirleyen 1. maddesine göre beklenmedik ani bir sebepten dolayı gerçekleşen hallere girmediği, 3/h. maddesine göre mutad kullanımdan doğan aşınma ve yıpranmalar sonucu teminat dışı bir durumda gerçekleştiğinden davalı sigorta şirketinin sorumluluğu bulunmadığı, hasarın oluş nedenine göre rizikonun poliçe özel ve genel şartları gereğince teminat dışında kaldığı anlaşılmakla davanın reddine..."

şeklindeki kararımın, davacı şirket tarafından istinaf edilmesi üzerine Sakarya Bölge Adliye Mahkemesi 7. Hukuk Dairesi'nin 31/05/2023 tarih, 2022/941 Esas, 2023/900 Karar sayılı ilamında istinaf başvurusunun mahkemece esastan reddine karar verilmiştir.

TTK'nun 1409'uncu maddesinin 2'nci fıkrası sözleşmede öngörülen rizikonun teminat haricinde olduğunu ispat yükünü sigortacıya yüklemiş olsa da, sigortacının ispat faaliyetini yerine getirebilmesi için, 1447'nci madde kapsamında sigortalı tarafından, sigortacıya gerekli bilgi ve belgelerin temin edilmesi gerektiği gibi, 1471'inci madde uyarınca da hasar konusu yer veya malda sigortacının inceleme yapmasına imkan sağlaması gerekmektedir. Sigortalı 1447'nci ve 1471'inci madde kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmese bile 1409'uncu maddenin açık hükmü karşısında ispat yükü yer değiştirmeyecektir. Ancak somut olaya uygun olarak 1447'nci ve 1471'inci maddelerin 2'nci fıkralarındaki yaptırımların işletilmesi gerekecektir⁵⁴⁹.

Bunların yanı sıra, sigortacı tarafından sigorta tazminatı ödeme yükümlülüğü doğmadığı iddiası, sigorta ettiren tarafından prim ödeme borcunun zamanında yahut hiç ifa edilmediğine dayandırıldığı takdirde, bunu ispat yükü sigorta ettirene aittir. Bu halde sigortacının sigorta tazminatı ödeme yükümlülüğünden kurtulabilmesi, sigorta ettirene ihtar çekilmesi veya prim ödeme borcunun ifa edilmemesi hakkında aydınlatılmasına bağlı ise, ihtarın çekildiği yahut gerekli aydınlatmanın yapıldığını ispat yükü sigortacıdadır⁵⁵⁰.

Sigorta teminatı kapsamı dışında olan bir riziko taraflar arasındaki sözleşme ile ayrıca ve açıkça teminat kapsamına dahil edilmiş ise, bunu ispat yükü bu durumdan lehine hak çıkaran sigorta ettirene aittir⁵⁵¹.

⁵⁴⁹ "...Uyuşmazlığa konu somut olayda; davalı tarafça elektronik cihaz sigorta poliçesinde koruma altına alınan davacıya ait bilgisayarlı tomografi cihazındaki x-ray tüpünün arızası davacı tarafından yetkili servise 30.01.2018 tarihinde bildirilmiş, cihaza yeni x-ray tüpü takılmış, hasarlı tüp ise yetkili servis tarafından cihazın üreticisi Almanya'da mukim Siemens firmasına gönderilmiş, davalı sigortacıya hasar ihbarı ise 09.03.2018 tarihinde yapılmış, böylece hasarlı tüpün üzerinde inceleme yapma imkanının davalı sigorta şirketine sunulmadığı anlaşılmıştır. Davacı dava dilekçesinde de, sigorta poliçesine konu x-ray tüpündeki arızanın meydana geldiği sebepler konusunda herhangi bir iddia ileri sürmediği gibi 1409. madde kapsamında bütün ispat faaliyetinin davalı sigortacıda olduğunu ileri sürmüştür. Ancak, sigorta poliçesine konu hasarlı tüp davacının çağırdığı yetkili servis tarafından yurt dışına gönderilerek Yasa'nın 1471. maddesi hükmünü ihlal edecek şekilde sigortacının ispat faaliyeti araçlarına ulaşması imkansız kılınmıştır. Bu durumda, 1471. maddenin 2. fıkrası kapsamında yapılan değerlendirmede, sigorta şirketinin ispata yarar en önemli aracı kullanması sigortalı tarafından ağır kusurlu şekilde imkansız kılındığı ve ayrıca sigortalı tarafından da zararın meydana gelmesinde poliçe teminatı kapsamında kalan başkaca bir neden ileri sürülmediğinden sigortalının sadece Yasa'nın 1409. maddesindeki ispat yükü kuralına dayanması hakkın kötüye kullanılması niteliğinde olduğu anlaşıldığı gibi, dosyaya kazandırılan eksper ve bilirkişi raporlarındaki hasarın nedenine ilişkin görüşler tahmine dayalı olup hüküm kurmaya elverişli olmadığından, davaya konu sigorta tazminatı isteminden davalı sigortacının sorumlu olmadığı anlaşıldığı gerekçesiyle davanın esastan reddi gerekirken..." Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 19/01/2022 tarih, 2021/1797 E., 2022/424 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.02.09.2023).

⁵⁵⁰ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.176.

⁵⁵¹ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.176.

Destekten yoksun kalanlar tarafından sigortacı aleyhine açılan davalarda, rizikonun gerçekleştiği ve gerçekleşen rizikonun teminat kapsamında olduğunun ispatı yanında ayrıca, ölen kişinin düzenli ve eylemli yardımının bulunduğunu ispatlamaları gerekir⁵⁵². Açılan davada sigortacı ölenin kusurlu olduğu iddiasında ise, kusuru ispat yükü sigortacıya ait olur. Zira ölenin kusurlu olması halinde destekten yoksun kalanlar tazminat talep edemeyeceklerinden⁵⁵³, bu durumdan kendi lehine hak çıkaran taraf sigortacı olmaktadır.

Sigortacının kanuni halefiyetinin gerçekleşmesi halinde açacağı rücu davasında, sigortalıya ödeme yaptığını ispat yükü altında olup, yukarıda halefiyetin gerçekleşme şartlarını açıklarken esasen bu durumun, dava şartı niteliğinde olduğundan bahsetmiştik.

Rücu davasında ispat yükü bakımından tarafların hukuki durumu, sigorta ettirenin asıl zarar sorumlusuna karşı açabileceği davadaki ile aynıdır. Sigortacı rücu davasını, sigortalısının halefi

⁵⁵² Aynı yönde bkz. Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 02/04/2019 tarih, 2016/9377 E., 2019/4000 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.02.09.2023).

⁵⁵³ DÜZGÜN, Ülgen Aslan; "Zorunlu Mali Sorumluluk (Trafik) Sigortası Genel Şartları İle Getirilen Yenilikler ve Değişiklikler", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Sayı 14, 2019, s.167 (ZMSS), TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOC AK) s.178, YALÇINKAYA s.41-42, Bu konuda, destekten yoksun kalma tazminatı istemine ilişkin olarak hakimlik mesleğini icra ederken önüne gelen bir uyuşmazlıkta; "... Toplanan deliller, kaza tespit tutanağı, savcılık Adli Tıp Raporu, bilirkişi raporu ile tüm dosya kapsamı birlikte değerlendirildiğinde, davacıların destekleri Hasan Salman'ın yolcu olarak bulunduğu, Turan Özbey'in sevk ve idaresindeki 41 UT 273 plakalı motosiklet ile davalı Dursun Kaya'nın sevk ve idaresindeki, davalı Hanefi Saatçi'ye ait, davalı Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin işletilmesi, güzergah izni, ücretlendirme ve denetlenmesi konusunda yetkili olduğu, davalı kooperatif işletmesi altında çalışan, davalı Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi'ne sigortalı 41 J 4013 plakalı özel halk otobüsünün karıştığı çift taraflı trafik kazasının oluşumunda davacıların desteği Turan Özbey'in asli ve %100 oranında kusurlu olduğu, Turan Özbey'in kontrolsüz kavşakta sağından gelen araca yol vermesi gerekirken yüksek hızla kavşağa giriş yaptığı, davalı sürücü Dursun Kaya'nın hızının 41 km/ saat olduğu, kaza mahallindeki 50 km/sa hız sınırını aşmadığı, Mahkememizce olayın oluş şekline ve hüküm kurmaya yeterli görülen İTÜ Trafik Kürsüsünden alınan 02/03/2021 tarihli rapor ile savcılık aşamasında alınan 29/11/2018 tarihli Adli Tıp Kurumu kusur raporunun tam uyumlu olduğu, yine savcılık aşamasında tanık olarak beyanlarına başvurulmuş 41 J 4013 plakalı otobüste yolcu olarak bulunan Duran Altınöz'ün anlatımında Turan Özbey'in sevk ve idaresindeki motosikletin sol taraftan üzerlerine doğru seyrettiğini belirttiğinden kusur raporlarının tanık anlatımları ile dosya kapsamına uyduğu, Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin 17/02/2020 tarih, 2019/13140 Esas 2020/1558 Karar sayılı ilamı ile de soruşturma aşamasında şüphelinin üzerine atılı suçu işleyip işlemediğine dair tüm araştırmaların yerine getirilmesi ve mevcut delillerin değerlendirilmesi neticesinde şüphelinin kusurunun bulunmadığı kanaatine varıldığı, davacıların kazanın oluşumunda kusursuz olan davalı Dursun Kaya ve sürücünün eylemlerinden kendi kusuru gibi sorumlu olan araç maliki, işleten ve teşebbüssü diğer davalılardan tazminat talep edemeyecekleri, zira müştereken ve müteselsilen sorumlu olan davalıların, davalı sürücünün kusuru oranında sorumlu tutulabilecekleri, somut olayda ise davalı Dursun Kaya'nın kusurunun bulunmadığı anlaşılmakla davacıların davalılar Dursun Kaya, Hanefi Saatçi, Anadolu Sigorta A.Ş., Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı, Öz Darıca Minibüsçüler ve Özel Halk Otobüsçüleri Toplu Taşımacılar Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifi aleyhine açmış oldukları davaların ayrı ayrı reddine, davalı Ulaşım Park Ulaştırma Hizmetleri A.Ş.'nin KTK'nın 85/I. Maddesi anlamında işleten sıfatına haiz olmadığı anlaşıldığından adı geçen davalı aleyhine açılan davanın pasif husumet yokluğu nedeniyle usulden reddine karar vermek gerekmıştır...." şeklinde kararının, davacılar tarafından istinaf edilmesine üzerine Sakarya Bölge Adliye Mahkemesi 3. Hukuk Dairesi'nin 20/04/2022 tarih, 2021/1052 Esas, 2022/664 Karar sayılı ilamı ile istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir.

sıfatıyla açtığına göre, sigortacı ispat yükü bakımından sigortalısının hukuki durumuna sahip olmakla birlikte, sigortalının lehine olan bütün karinelere faydalanacaktır⁵⁵⁴.

Sigortacı rücu davası ikame ettiğinde öncelikle halefiyetin gerçekleştiğini ispat etmelidir⁵⁵⁵. Aleyhine kanuni halefiyete dayalı rücu davası açılan davalı, öncelikle davacının halef sıfatını ispat etmesini talep edebilir⁵⁵⁶. Sigortacı tarafından halefiyetin ispatı, öncelikle sigorta ettiren ile aralarında hukuken geçerli sigorta sözleşmesi bulunduğu, teminat kapsamında gerçekleşen bir riziko nedeniyle zarar doğduğu, doğan zarar için sigortalısına tazminat ödemesi yaptığı, doğan zarardan üçüncü bir kişinin sorumlu olduğu ve sigortalının asıl zarar sorumlusu aleyhine dava hakkına sahip olduğunu kanıtlamakla mümkün olur⁵⁵⁷. Örneğin, sigortalının asıl zarar sorumlusuna karşı dava hakkı temelde bir haksız fiile dayanıyorsa, sigortacı, asıl zarar sorumlusunun sigortalıya yönelik bir haksız fiilinin bulunduğunu, bu nedenle sigortalının bir zarara uğradığını ve zarar miktarını, asıl zarar sorumlusunun haksız fiilin gerçekleşmesinde kusurlu olduğunu, zarar ile haksız fiil arasındaki illiyet bağı; sigortalının asıl zarar sorumlusuna karşı dava hakkı temelde bir sözleşmeye aykırılığa dayanıyorsa, sigortacı, zarar sorumlusu ile sigortalı arasındaki sözleşmenin mevcudiyetini, sözleşmenin karşı tarafça ihlal edildiğini ve bu nedenle sigortalısının zarara uğradığını ispatlamalıdır⁵⁵⁸.

Sigortacıya halefiyet yolu ile devredilen hakların gerektiği gibi kullanılabilmesi için, sigortalı gereken bilgi ve belgeler ile birlikte ispat vasıtalarını sigortacıya ibraz etmek zorundadır⁵⁵⁹.

7.2. Rücu Davasında İspat Vasıtaları (Deliller)

7.2.1. Genel Olarak

Usul Hukukumuzda deliller, kesin deliller ile takdiri deliller şeklinde ikiye ayrılır. Hakimin, üzerinde herhangi bir takdir hakkının bulunmadığı, hakimi bağlayıcı nitelikte olan, unsurları, hüküm ve sonuçları kanunda ayrıntılı olarak düzenleme altına alınan delillere “kesin delil” denir⁵⁶⁰. Belirli parasal tutarı aşan değer veya miktara ilişkin hukuki işlemler (HMK m. 200)

⁵⁵⁴ OMAĞ s.228-229, KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.418, ERDEM s.143, DAMAR s.276, ARĞILLI, Sigorta Hukukunda Halefiyet, s.89-90, CAN, Türk Özel Sigorta Hukuku, s.47, ARSLAN, Aziz Serkan; “Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasından Doğan Rücu Davaları”, TBB Dergisi, Sayı 88, 2010, s.217-218.

⁵⁵⁵ OMAĞ s.229, KILIÇOĞLU Kanuni Halefiyet s.118, DAMAR s.276, ARĞILLI, Sigorta Hukukunda Halefiyet, s.89-90, YOLÇİYEV s.269.

⁵⁵⁶ BELGESAY, Dava Teorisi, s.22.

⁵⁵⁷ OMAĞ s.229, ERDEM s.143-144, DAMAR s.276, YOLÇİYEV s.270.

⁵⁵⁸ YOLÇİYEV s.270.

⁵⁵⁹ BİLGE s.75.

⁵⁶⁰ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.438, TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.911.

ile senede karşı iddialar (HMK m. 201) kural olarak sadece kesin deliller ile ispat edilebilirken, hukuki fiiller bu kuralın uygulama alanı kapsamına girmemektedir⁵⁶¹. Kesin deliller HMK’da⁵⁶²; ikrar, senet, yemin ile kesin hüküm şeklinde düzenlenmiştir⁵⁶³.

Buna karşılık kanun tarafından hüküm ve sonuçları düzenleme altına alınmamış ve hakim tarafından serbestçe takdir edilebilen deliller ise, takdiri delillerdir⁵⁶⁴. Takdiri deliller HMK’da sayılan⁵⁶⁵, tanık, bilirkişi, keşif, uzman görüşü ile kanunda düzenlenmeyen diğer delillerdir⁵⁶⁶.

Rücu davaları bakımından da ispat araçları noktasında ilk olarak HMK’nun 200’üncü vd. maddelerinde düzenlenen kurallar uygulama alanı bulur. Bunun yanı sıra sigorta mevzuatındaki çeşitli hükümler deliller konusunda yol gösterici olabilmektedir. Taraflar arasındaki uyuşmazlık konusu bir hukuki işleme dayanıyorsa, senet ve diğer kesin deliller ile ispat faaliyeti gerçekleştirilir. Ancak şartlar oluştuğu takdirde, rücu davasında, delil başlangıcı (HMK m. 202) ve senetle ispat zorunluluğunun diğer istisnaları (HMK m. 203) uygulama alanı bulabilir. Ancak uyuşmazlık konusu ve ispatı gereken maddi vakıa hukuki fiil ise, kural olarak her türlü delil ile ispat olunabilir.

7.2.2. Senetle (Kesin Delille) İspat

Senetle ispat zorunluluğu ile bu zorunluluğun istisnaları, sigorta priminin veya sigorta tazminatının ödenip ödenmediğinde ve sözleşmenin ispatında kendisini gösterir⁵⁶⁷. Sigortacının açtığı rücu davasında, sigorta tazminatının ödenmiş olması ve ödemeyi ispatın dava şartı niteliğinde olduğunu belirtmiştik. Sigortacının yaptığı ödemeyi ispatı hususunda doktrinde farklı görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre⁵⁶⁸, sigortacı, rizikonun gerçekleşmesi üzerine zarara uğrayan sigortalısına yaptığı tazminat ödemesini her türlü delil ile, yani kesin veya takdiri delillerle ispatlayabilir. Bizim de katıldığımız doktrindeki diğer görüşe göre ise⁵⁶⁹, rücu davasında sigortacının yaptığı ödemeyi ispatı noktasında HMK’nun 200’üncü maddesi ile getirilen senetle ispat zorunluluğu ana kuralından ayrılmayı gerektiren bir zorunluluk yahut

⁵⁶¹ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.439, TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.912.

⁵⁶² Bkz. HMK m. 188, HMK m. 199 vd., HMK m. 225 vd., HMK m. 303.

⁵⁶³ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.439.

⁵⁶⁴ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.439, TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.912.

⁵⁶⁵ Bkz. HMK m. 240, HMK m. 266, HMK m. 288, HMK m. 293.

⁵⁶⁶ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.439.

⁵⁶⁷ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.181.

⁵⁶⁸ KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.418.

⁵⁶⁹ OMAĞ s.230, ERDEM s.144, DAMAR s.276, KARSLI, s.140.

özellik arz eden durum bulunmamaktadır. Zira ödeme öncelikle bir hukuki işlemdir⁵⁷⁰ ve sigortacının tazminat ödemesinde bulunduğu ilişkin delil elde edebilmesinde herhangi bir imkansızlık bulunmamaktadır. Dolayısıyla sigortacı ikibinbeşyüz Türk Lirasını⁵⁷¹ aşan rücu taleplerinde ödeme olgusunu kural olarak senetle (kesin delille) ispatlamalıdır⁵⁷².

Uygulamada ödeme olgusu, sigortalıdan kaynaklanan, zararın karşılandığı ve ödemeyi aldığı beyanını içeren makbuz veya ibraname olarak adlandırılan yazılı delil ile ispatlanmaktadır⁵⁷³. Bu sebeple sigortacının talep etmesi halinde, masrafı kendisine ait olmak üzere, sigortalının, asıl zarar sorumlusuna karşı sahip olduğu haklara sigortacının halef olduğunu belirten noterlikçe imzası tasdik olunan bir makbuz (senet) vermesi gerekmektedir⁵⁷⁴. Yargıtay da çoğu kararında⁵⁷⁵ sigortalıdan alınan makbuz ve ibranameyi, rücu davasında ödemeyi ispat için yeterli görmektedir. Doktrinde banka havalesi yahut posta ile gönderilen ödemelere ilişkin makbuzların da ispat için yeterli olduğu görüşü ileri sürülmektedir⁵⁷⁶. Bu belgelerin yanı sıra, sigortalının yapılan ödemeyi mahkeme huzurunda ikrar etmesi de, rücu davasının ikamesi için yeterlidir⁵⁷⁷.

Ödemenin ispatına yönelik bir diğer ispat aracı ise ticari defterlerdir⁵⁷⁸. Ticari defterler içerikleri itibarıyla her koşulda sahibi aleyhine delil olabilir (HMK m. 224/3,4). Lehe delil olabilmesi için ise, öncelikle eldeki dava ticari dava olmalıdır. İkinci olarak, davanın tarafları defter tutmakla yükümlü kişilerden, yani tacir olmalıdır. Üçüncü olarak da, diğer tarafın aynı şartlarda tutulan ticari defterlerindeki kayıtlar bunlara aykırı olmamalı veya diğer taraf ticari defterlerini ibraz etmemeli yahut defter kayıtlarının aksi senet ya da diğer kesin delillerle ispatlanamamalıdır (HMK m. 224/3). Ancak, karşı tarafın usulüne uygun şekilde tuttuğu ticari defterleri, ilgili hususta hiçbir kayıt içermiyor ise, ticari defterler sahibi lehine delil olarak kullanılamaz (HMK m. 222/4).

⁵⁷⁰ EREN s.910-911, REİSOĞLU, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s.290-291.

⁵⁷¹ Yeniden değerlendirme oranı (%58,46) esas alınarak 2024 yılı için senetle ispat sınırı 23.450,00.-TL, Bkz: <https://legalbank.net/belge/hmk-ve-ikda-yer-alan-parasal-sinirlar-2023-yili/3009245/> (E.T.08.09.2023). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/11/20231125-27.htm> (E.T. 28.01.2024).

⁵⁷² TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.181-182, DAMAR s.277, ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.464, KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.694-696, TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.I, s.939-940.

⁵⁷³ GÖRGÜLÜ s.228, BİLGE s.70.

⁵⁷⁴ BİLGE s.70.

⁵⁷⁵ aynı yönde bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 19/01/2016 tarih, 2015/9874 E., 2016/469 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.08.09.2023).

⁵⁷⁶ DOĞANAY, İsmail; Sigorta Tazminatında Kanuni Halefiyetin Şumultü, BATİDER, Cilt 9, Sayı: 2, Aralık, 1977, s.337.

⁵⁷⁷ DOĞANAY, s.337-338, GÖRGÜLÜ s.228, YOLÇİYEYEV s.272.

⁵⁷⁸ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.182.

Rücu davasında karşı taraf tacir değil yahut tüketici konumunda ise, sigortacı ticari defterleri kendisinden kaynaklandığından, kendi ticari defterlerine delil olarak dayanamaz⁵⁷⁹. Şu kadar ki, HMK'nun 224'üncü maddesinin 5'inci fıkrası uyarınca, tacir olmayan taraf sigortacının ticari defterlerinde bulunan kayıtları kabul edeceğini bildirir; ancak, sigortacı defterlerini ibraz etmekten kaçınırsa, ibrazı isteyen taraf iddiasını ispatlamış sayılır.

Sigortacı sigortalının zararını karşıladığını diğer kesin deliller, örneğin kesin hüküm yahut yemin vasıtasıyla da ispat edebileceği gibi, elinde yazılı delil mevcut olmayan sigortacı, delil başlangıcı yahut senetle ispat zorunluluğunun istisnalarından birinin mevcut olması halinde ödeme olgusunu tanık yahut diğer takdiri deliller ile de ispat edebilir⁵⁸⁰.

Yolçiyev'e göre, sigortacının sigorta ettirene sigorta tazminatı ödemesi, kendi aralarında gerçekleşen bir hukuki ilişki olduğundan, sigorta ettiren ile sigortacı arasında ödemelerin tanıkla ispatlanabileceğine ilişkin bir delil sözleşmesi yapılması halinde, bunun açılacak rücu davasında halefiyetin ispatında hüküm ifade etmesi gerekir⁵⁸¹.

Sigortacı cam kırılması yahut kasko sigortalarında gündeme gelebilecek aynen tazmin yolunu seçmiş ise, camı değiştirdiğini veya aracı tamir ettirdiğini, tamirhanelerden alacağı fatura yahut diğer belgelerle, zararı aynen tazmin ettiğini ispat edebilir⁵⁸². Şu kadar ki, sigortalı bu belgelere, zararın sigorta sözleşmesine uygun şekilde giderildiğini şerh düşmelidir⁵⁸³.

Öte yandan, rücu davasında, sigortacının, sigortalı ile aralarında geçerli bir sigorta sözleşmesi bulunduğunu da ispatlaması gerekir⁵⁸⁴. Sigorta sözleşmesinin yazılı olarak yapılması geçerlilik şartı değil ise de, ispat şartıdır. Sigorta sözleşmesinin varlığına ilişkin başlıca ispat aracı sigorta poliçesidir⁵⁸⁵. Uygulamada sigorta sözleşmesi tarafların birbirine uygun irade beyanları ile kurulmakta, sigortacının kabul beyanı anlamına gelen poliçe ile belgelenmektedir⁵⁸⁶. Yazılı bir sigorta sözleşmesinin bulunmadığı hallerde sigorta poliçesi ispat aracı olarak olarak ibraz edilebilir. Sigorta poliçesi, TTK'nun 1424'üncü maddesi uyarınca sigortacının her iki tarafın hak ve borçlarını göstermek üzere düzenleyip vermekle yükümlü olduğu yazılı bir belgedir⁵⁸⁷. *Bozer'e* göre sigorta poliçesini kıymetli evrak olarak

⁵⁷⁹ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOC AK) s.182.

⁵⁸⁰ YOLÇİYE V s.272, GÖRGÜLÜ s.228, TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOC AK) s.183.

⁵⁸¹ YOLÇİYE V s.273.

⁵⁸² DOĞANAY, s.338.

⁵⁸³ OMAĞ s.230.

⁵⁸⁴ YOLÇİYE V s.273.

⁵⁸⁵ YOLÇİYE V s.273, TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOC AK) s.183, KAYIHAN, Şaban/ SELANİK, Atakan Adem; Sigorta Hukukunda Alternatif Çözüm Yolları ve Tahkim Usulü, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s.29.

⁵⁸⁶ KORKMAZ, Sibel; Sigorta Sözleşmelerinde İspat Sorunları, Güncel Hukuk Yayınları, İzmir, 2004, s.94.

⁵⁸⁷ KORKMAZ İspat s.94, BOZER, Sigorta Hukuku, s.42.

nitelendirmek mümkün değildir⁵⁸⁸. Sigorta poliçesi, sigortacı tarafından hazırlanarak imzalanmaktadır. Fakat kural olarak poliçenin sigorta ettiren tarafından imzalanması zorunlu olmadığından, sigortacı TTK'nun 1424'üncü maddesi gereği poliçe verme yükümlülüğünü yerine getirdiği takdirde, sigorta ettiren tarafından imzalanmış poliçeye dayanarak sözleşmenin varlığını senetle ispat imkanına kavuşur⁵⁸⁹. Sigorta poliçesi, sigortacı tarafından hazırlandığından ve sigorta ettiren tarafından imza zorunluluğu bulunmadığından HMK'nun 202'nci maddesi uyarınca, sigorta ettiren aleyhine delil başlangıcı niteliği taşımayacağı kanaatindeyiz. Zira, delil başlangıcı, iddia konusu hukuki işlemi tam anlamıyla ispat edememekle birlikte, olası gösteren ve kendisine karşı öne sürülen kimse tarafından verilen ya da gönderilen belgedir (HMK m. 202). Sigorta bedelinin, senetle ispat sınırının üzerinde kaldığı durumlarda sigorta sözleşmesinin kesin delillerle ispatı gerektiğinden, sigorta ettirene poliçe örneğinin imzalatılması sigortacının lehine olacaktır. Ancak sigorta poliçesinin verilmesi yahut sigorta ettirenin poliçeyi imza ve kabulden kaçınması birer hukuki fiil olduğundan, bu durum her türlü delil ile, bu arada tanık ile de ispat edilebilir ve sözleşmenin varlığı takdiri delillerle ispatlanabilir hale gelir⁵⁹⁰.

7.2.3. Takdiri Delillerle İspat

Rücu davasında takdiri deliller ile ispat da mümkündür. Yukarıdaki bölümde de izah edildiği üzere, sigortacı sigorta tazminatını ödediğine ilişkin elinde yazılı delil mevcut olmadığı takdirde, delil başlangıcı yahut senetle ispat zorunluluğunun istisnalarından biri mevcut ise, ödeme olgusu tanık yahut diğer takdiri deliller ile ispat edebilecektir. Bunun yanı sıra rücu davasında kusur ve zarar miktarı hususunda, tanık ifadesi, keşif icrası ve bilirkişi incelemesi en sık kullanılan takdiri delillerdir.

Rücu davasında halefiyeti ispatlayan sigortacı, aynı zamanda asıl zarar sorumlusunun sorumluluğunu tüm şartları ile beraber ispat etmek zorundadır⁵⁹¹. Bu nedenle sigortacı, tüm tazminat davalarında olduğu gibi, zararın varlığını ve miktarını, zararı doğuran hukuka aykırı fiili, asıl zarar sorumlusunun kusurunu, hukuka aykırı fiil ile zarar arasındaki nedensellik bağı

⁵⁸⁸ BOZER, Sigorta Hukuku, s.43.

⁵⁸⁹ KORKMAZ İspat s.96.

⁵⁹⁰ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.183, KORKMAZ İspat s.96.

⁵⁹¹ OMAĞ s.230, DAMAR s.277, GÖRGÜLÜ s.229.

ispat etmelidir⁵⁹². Bu şekilde sigortacı haksız fiilden doğan tazminat taleplerini tanık dahil her türlü delil ile ispat edebilir⁵⁹³. Sözleşmeye aykırılıktan doğan rücu tazminat taleplerinde ise, öncelikle asıl zarar sorumlusunun aykırı davrandığı iddia edilen sözleşmenin varlığı yazılı delil ile ispat edilmelidir⁵⁹⁴. Sözleşmenin varlığı kesin delil ile ispatlandıktan sonra, davalı zarar sorumlusunun sözleşmeye aykırı davranışı bir hukuki fiil ise, sigortacı bu durumu tanık ile ispat edebilir⁵⁹⁵.

Sigortacı rücu davasına ve tazminat ödemesine esas olan olaya ilişkin delillerini mahkemeye sunmalıdır⁵⁹⁶. Bu sebeple sigortacı rücu davasında, iddiasını ispat için, sigorta poliçesini, tazminat ödemesi yaptığını gösteren makbuz-ibranameyi, ekspertiz raporunu, kaza tespit tutanağını, hasar dosyasını mahkemeye ibraz edebilir⁵⁹⁷. Ancak asıl zarar sorumlusu, kaza tespit tutanağında belirtilen kusur oranını ve sigortacı tarafından yaptırılan ekspertiz incelemesi sonucu tespit edilen hasar miktarını ve yapılan ödeme miktarını kabul etmeyerek itirazda bulunabilir⁵⁹⁸. Asıl zarar sorumlusunun bu tür itirazları üzerine yahut mahkeme re'sen rücu davasında, tazminat miktarı ve kusur oranlarının yeniden tespit edilmesi için keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırılmasına karar verebilir⁵⁹⁹. Bu halde sigortacı, zarar miktarını ve kusur oranını mahkeme huzurunda bir kez daha ispat etmek zorundadır⁶⁰⁰. Yargılama aşamasında alınan bilirkişi raporları, taraflara tebliğ edilerek varsa itirazlarını sunmaları için imkan tanınmalıdır. Aksi durumda ispat hakkının ihlali gündeme gelir ve bu durum kanun yolu incelemesi sırasında bozma nedenidir⁶⁰¹. Alınan bilirkişi raporunun mahkeme tarafından hükme esas alınabilmesi için akla uygun ve ikna edici olması gereklidir.

Sigorta ettiren, sigortacının teminat limitlerini aşan tazminat talepleri için asıl zarar sorumlusuna karşı dava ikame edebilir. Asıl zarar sorumlusu ile sigorta ettiren arasında görülen davada alınan bilirkişi raporu ile tespit olunan kusur oranı ve gerçek zarar miktarı benimsenerek

⁵⁹² OMAĞ s.230.

⁵⁹³ OMAĞ s.237, KORKMAZ İspat s.268.

⁵⁹⁴ OMAĞ s.237, YOLÇİYEV s.274.

⁵⁹⁵ OMAĞ s.237, KORKMAZ İspat s.268.

⁵⁹⁶ OMAĞ s.238, DAMAR s.277, GÖRGÜLÜ s.229.

⁵⁹⁷ OMAĞ s.238, YOLÇİYEV s.274, DAMAR s.277, GÖRGÜLÜ s.229.

⁵⁹⁸ OMAĞ s.239, YOLÇİYEV s.274, DAMAR s.277-278, GÖRGÜLÜ s.229.

⁵⁹⁹ OMAĞ s.240, DAMAR s.278, *gerçek zararın araştırılması gerektiği yönünde* bkz. Yargıtay HGK'nın 29.04.2015 tarih ve 2013/11-1990 Esas, 2015/1294 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.08.09.2023), *zarar tespiti yönünden sigorta şirketinin yaptırdığı ekspertiz incelemesi sonucu alınan raporun yeterli görülmediği, gerçek zararın tespiti için uzman bilirkişiden rapor alınması gerektiği yönünde* bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 15/12/2014 tarih, 2014/13589 E., 2014/19749 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.08.09.2023), Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 09/11/2015 tarih, 2015/2721 E., 2015/11766 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.08.09.2023).

⁶⁰⁰ OMAĞ s.242, YOLÇİYEV s.274, GÖRGÜLÜ s.229.

⁶⁰¹ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOC AK) s.174, Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 09/11/2015 tarih, 2015/2721 E., 2015/11766 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.10.09.2023).

hüküm kurulmuş ve kesinleşmiş ise, bu davada dosyaya kazandırılan bilirkişi raporu, rücu davasında kesin delil teşkil eder⁶⁰².

Rücu davasında deliller ile ilgili bir diğer konu, sigortalının tanık olarak dinlenip dinlemeyeceği hususudur. HMK'nun 240'ıncı maddesinde davada taraf olmayan kişilerin tanık olarak gösterilebileceği belirtilmiştir. Rücu davası, halefiyet esaslarına dayandığından sigortalı bu davada menfaati olmamasına rağmen taraf sayılmaktadır. Zira onun dava hakkı kullanılmaktadır. Dolayısıyla rücu davasında sigortalının tanık olarak dinlenmesi mümkün değildir⁶⁰³. Bununla birlikte, yargılama sırasında asıl zarar sorumlusu ile sigortalı arasındaki hukuki ilişkinin aydınlatılması yönünden sigortalının bilgisine ihtiyaç duyulduğu takdirde, sigortalının isticvabına karar verilebilir⁶⁰⁴.

8. DAVADA ÖZEL DURUMLAR

8.1. Savunma Vasıtaları (İtiraz ve Def'i)

Sigortacının kanuni halefiyetine dayalı rücu davasının temeli, sigortalının asıl zarar sorumlusuna karşı yöneltebileceği dava hakkıdır. Dolayısıyla rücu davası, sigortalının dava hakkının tabi olduğu esaslar doğrultusunda çözüme kavuşturulur⁶⁰⁵. Bu husus, savunma vasıtaları bakımından da geçerlidir. Bu bağlamda, sigortacı, kanunen sigortalının yerine geçtiğinden sigortalının asıl zarar sorumlusuna karşı ileri sürebileceği savunmaların tamamını kendisi de ileri sürebileceği gibi⁶⁰⁶, zarar sorumlusu üçüncü kişi de sigortalıya karşı yöneltebileceği savunma vasıtalarının tamamını sigortacıya karşı ileri sürebilir⁶⁰⁷. Zira, halefiyet, asıl zarar sorumlusunun durumunu ağırlaştırmamalıdır⁶⁰⁸.

Savunma vasıtaları def'iler ve itirazlar olarak ayrıma tabi tutulabilir.

⁶⁰² OMAĞ s.242, GÖRGÜLÜ s.229-230, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 01/02/1974 tarih, 1974/37 E., 1974/308 K. sayılı ilamı (karar metni için bkz: OMAĞ s.242, dn.101).

⁶⁰³ OMAĞ s.243, ERDEM s.144, DAMAR s.279, GÖRGÜLÜ s.230.

⁶⁰⁴ OMAĞ s.243, ERDEM s.144, DAMAR s.279, GÖRGÜLÜ s.230.

⁶⁰⁵ DAMAR s.280, ARĞILLI, Sigorta Hukukunda Halefiyet, s.90, DOĞANAY, s.339.

⁶⁰⁶ aynı yönde bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 12/10/2015 tarih, 2015/10016 E., 2015/10298 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.10.09.2023).

⁶⁰⁷ GÖRGÜLÜ s.231, DAMAR s.280-281, KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.418, KENDER s.379-380.

⁶⁰⁸ KAYIHAN s.1604, zarar sorumlusu üçüncü kişinin, sigortacıya karşı savunma vasıtaları ile sigortalıya karşı savunma vasıtaları aynı olacağından, zarar sorumlusu üçüncü kişinin takas-mahsup def'inde bulunma hakkının olduğu, bu nedenle zarar sorumlusu üçüncü kişinin sigortalısının haklarına halef olan sigortacıya aynı olay sebebiyle 'karşı dava' yöneltebileceği yönünde bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 29/04/2002 tarih, 2002/453 E., 2002/3910 K. sayılı ilamı (karar metni için bkz: GÖRGÜLÜ s.231, dn.910).

Defiler, davalının bir edimini yani borcunu özel bir nedenle ifadan kaçınmasına imkan veren bir haktır⁶⁰⁹. Yani aslında bir borç vardır, ancak davalının özel bir nedenle söz konusu borcu ifa etmekten kaçınma hakkı bulunmaktadır.

İtirazlar ise; hakkın doğumuna engel teşkil eden ya da o hakkı sona erdiren vakıalardır⁶¹⁰. Bunlar da, hakkın hiç doğmadığı ya da borcu sona erdiren nedenlerin bulunduğu itirazlar gibi açıklanabilir.

İtirazlar davalı tarafça ileri sürülmesi dahi hakim, dosya kapsamına göre itirazın varlığını öğrenirse bunu kendiliğinden gözetir. Defiler ise savunma vasıtalarından olup ileri sürülmedikçe re'sen nazara alınmazlar.⁶¹¹ Örneğin, halefiyetin gerçekleşmediğini öne sürmek bir itiraz iken, halefiyetin gerçekleşmesine rağmen sigortacıya devredilen alacağın zamanaşımına uğradığını öne sürmek bir def'dir⁶¹². Bunun yanı sıra, sigortalı ile asıl zarar sorumlusu arasında riziko gerçekleşmeden evvel yapılan sorumsuzluk anlaşması yahut sigortacının halefiyeti doğmadan önce sigortalıdan alınan ibraname, takas savunması rücu davasında sigortacıya karşı ileri sürülebilir⁶¹³.

8.2. Zamanaşımı

8.2.1. Zamanaşımı Süresi

⁶⁰⁹ EREN s.71-72, KILIÇOĞLU, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s.36.

⁶¹⁰ EREN s.75, KILIÇOĞLU, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s.35.

⁶¹¹ EREN s.76, KILIÇOĞLU, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, s.35-36.

⁶¹² YOLÇİYEV s.284.

⁶¹³ YOLÇİYEV s.284-285, GÖRGÜLÜ s.232.

Sigortacının, sigortalısının halefi sıfatıyla açtığı rücu davasında, sigortalının asıl zarar sorumlusuna karşı sahip olduğu dava hakkı için uygulanacak zamanaşımı başlangıcı ve süresi esas alınır⁶¹⁴. Zira, halefiyet yeni bir talep hakkı doğurmamaktadır⁶¹⁵.

Yargıtay, yangın sigorta poliçesinden kaynaklanan rücu tazminat istemine ilişkin bir uyuşmazlıkta, sigortacının açtığı rücu davalarında zamanaşımının, sigorta ettirenin zarar sorumlusuna karşı açabileceği davanın zamanaşımı süresine tabi olduğu, zamanaşımının da aynı tarihte başlayacağı, dava konusu serinletici cihaz, 04.07.2012 tarihli fatura ile satılarak davacı sigorta şirketine sigortalı dava dışı şirkete teslim edilmiş olup bu tarihten sonra serinletici cihazda gizli ayıp nedeniyle arızalar olduğunun bilirkişilerce tespit edildiği, dava konusu olayda alt ilişkinin tacirler arası ticari satışta ayıplı mal olduğu, satış tarihi itibarıyla yürürlükte olan 6102 sayılı TTK uyarınca ticari alım satımlarda alıcının, açık ayıplar için iki, gizli ayıplar için ise sekiz günlük olan yasal süreler içerisinde inceleme yükümlülüğünü yerine getirip ayıp ihbarında bulunması gerektiği, hak düşürücü sürelerle tabi inceleme yükümlülüğünü yerine getirmeyen alıcının ayıba bağlı haklarının ortadan kalkacağı, somut olayda, davalı tarafça süresinde zamanaşımı def'inde bulunmasına karşın bu hususta olumlu veya olumsuz bir değerlendirme yapılmaksızın karar verilmesinin doğru olmadığına hükmetmiştir⁶¹⁶.

Yukarıdaki Yargıtay kararında belirtildiği üzere, sigortacının kanuni halefiyetine dayalı rücu davası, sigorta sözleşmesinden doğan dava niteliğinde olmadığından burada TTK'nun 1420'nci maddesinde hüküm altına alınan iki ve altı yıllık zamanaşımı sürelerinin uygulanması söz konusu olmaz⁶¹⁷. Bu nedenle, halefiyetin doğduğu ana kadar, sigortalı yönünden söz konusu talep hakkı için başlayan zamanaşımı süresi sigortacı yönünden hüküm ifade edecek olup, zamanaşımının dolması için kalan süre dikkate alınarak asıl zarar sorumlusuna rücu davası açılmalıdır⁶¹⁸.

Sigortacının kanuni halefiyetine dayalı rücu davasında, uzamış ceza zamanaşımından faydalanıp faydalanamayacağı doktrinde tartışma konusu olmuştur. Bir görüşe göre⁶¹⁹, sigortacı

⁶¹⁴ OMAĞ s.198,204, BOZER, Sigorta Hukuku, s.51, ERDEM s.146, DAMAR s.281, GÖRGÜLÜ s.234, YOLÇIYEV s.292-293, KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.420, ARGILLI, Sigorta Hukukunda Halefiyet, s.90, DOĞANAY, s.340, CEBE s.516, DAMAR İstisnalık Meselesi s.2305, *nakliyat sigortacısının taşıyıcı aleyhine açtığı rücu tazminat davasında, taşıyıcı ile sigortalı arasındaki taşıma sözleşmesi ilişkisinin ve TTK 855/2. maddesi uyarınca eşyanın teslim tarihinden, tam ziya söz konusu ise eşyanın teslim edilmesi gereken tarihten itibaren 1 yıllık zamanaşımı süresinin dikkate alınması gerektiği yönünde bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 23/10/2017 tarih, 2016/7575 E., 2017/5615 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.14.09.2023).*

⁶¹⁵ OMAĞ s.198, DAMAR s.281.

⁶¹⁶ Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 18/03/2021 tarih, 2019/2952 E., 2021/2938 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.14.09.2023).

⁶¹⁷ ERDEM s.146.

⁶¹⁸ OMAĞ s.204, DAMAR s.283.

⁶¹⁹ KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.421.

suçtan zarar gören konumunda olmadığından uzamış ceza zamanışımına yönelik hükümlerin sigortacı hakkında uygulanması söz konusu olmaz. Doktrinde katıldığımız diğer görüşe göre ise⁶²⁰, sigortacı tazminat ödemesiyle birlikte, kanun gereğince sigortalısının yerini aldığından, sigortalının yararlanabileceği uzamış ceza zamanışımından kendisi de yararlanabilir. Nitekim Yargıtay kararları da bu yöndedir⁶²¹.

Sigortacının KZMSS'na dayanarak sigorta ettirene karşı açacağı rücu davası ise, halefiyetten kaynaklanan rücu davası niteliğinde olmadığından, burada asıl alacağa uygulanacak zamanışımı süreleri değil TTK'nun 1420'nci maddesi uygulanacaktır⁶²².

8.2.2. Başlangıç Tarihi

Sigortacının kanuni halefiyetten kaynaklanan rücu davasında zamanışımının başlangıç tarihi hususunda doktrinde iki ayrı görüş ileri sürülmüştür. Doktrindeki bir görüşe göre⁶²³, rücu davasında zamanışımı sigortacı tarafından ödeme yapıldığı andan başlamalıdır. Zamanışımı süresinin ödeme tarihinden başlatılması gerektiğini savunan bu görüşe göre, sigortacı henüz tazminat ödemesi yapmadığı bir evrede zamanışımı tehlikesiyle karşı karşıya kalmamalıdır. Uygulamada sigorta tazminatının varlığı ve miktarının tespitinde ortaya çıkan uyuşmazlıklar, ekspertiz incelemelerinin uzun sürmesi yahut sigortalının geç ihbarı nedeniyle tazminatın da geç ödenmesi gibi durumlar yaşanabilir⁶²⁴. İşte bu süreçte sigortacının tazminat alacağı için zamanışımı süresi işlemeye başladığında rizikonun gerçekleştiği tarihten ödemenin yapıldığı tarihe kadar sigortalıya ait alacak zamanışımına uğrayabilir ve sigortacı rücu alacağını elde edemeyebilir. Yine bu görüşe göre, zamanışımı süresinin başlayabilmesi için rücu hakkının muaccel olması, dolayısıyla sigorta tazminatının ödenmesi ve sigortalının asıl zarar sorumlusu aleyhine dava hakkının mevcut olması gerekir. Bu koşullar gerçekleşmeden sigortacının rücu davası açma imkanı olmadığından zamanışımının işlemesi söz konusu olmaz⁶²⁵. Ayrıca hem rücu davası hem de sorumluluk tazminatı davasında zamanışımı aynı tarihlerde başlasa bile,

⁶²⁰ OMAĞ s.208.

⁶²¹ Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 14/05/2012 tarih, 2012/5099 E., 2012/6124 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.14.09.2023), Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 26/02/2013 tarih, 2012/4499 E., 2013/2331 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.14.09.2023).

⁶²² DAMAR s.285, GÖRGÜLÜ s.239, *sigortacının, kendi sigortalısı aleyhine ZMMS poliçesine dayalı olarak açtığı rücu davasında TTK'nın 1420.maddesi uyarınca ödeme tarihinden itibaren 2 yıllık zamanışımı süresinin uygulanması gerektiği yönünde bkz.* Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 14/01/2019 tarih, 2018/4473 E., 2019/53 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.14.09.2023).

⁶²³ BOZER, Ali; Sigortacının Rücuunda Zamanışımı, BATİDER, Cilt 2, Sayı: 3, Y. 1964, s.476.

⁶²⁴ GÖRGÜLÜ s.235.

⁶²⁵ AKYAZAN, Sıtkı; Karayolları Trafik Kanununa Göre Hukuki Sorumluluk, BATİDER, Cilt 5, Sayı: 2, Y. 1969, s.178.

sigortacının dava açması ile zamanaşımı kesilecek ve fiilen başka bir tarihte işlemeye başlayacaktır⁶²⁶.

Bizim de katıldığımız ve halefiyet prensiplerine daha uygun düşen görüşe göre⁶²⁷, rücu davasında zamanaşımı, sigortalının asıl zarar sorumlusuna karşı ikame edebileceği davanın zamanaşımına tabidir. Zira sigorta tazminatı ödeyen sigortacının, asıl zarar sorumlusundan talep hakkı, sigortalının sahip olduğu haktan bağımsız ve sigortacının şahsına özgü bir rücu hakkı değildir⁶²⁸. Sigortalının dava hakkı, başlamış olan zamanaşımı ile birlikte sigortacıya devredildiğinden, rücu davasında zamanaşımı, asıl zarar sorumlusu ile sigortalı arasındaki hukuki ilişki dikkate alınarak belirlenmelidir⁶²⁹. Mevcut ve vadesi gelmiş bir alacağın yeniden muaccel hale gelmesi söz konusu olamayacağından, asıl zarar sorumlusuna karşı aynı olay sebebiyle, hem sigortalının hem de halefi sigortacının farklı zamanaşımı sürelerine tabi olarak talepte bulunabilmesi kabul edilemez⁶³⁰. Aksi düşünce, sigortalının zamanaşımına uğrayan tazminat alacağının, halefi sigortacı tarafından tahsil edilebilmesini mümkün hale getirir ki, bu ise, halefin sigortalının hakkından daha fazlasına sahip olması sonucunu doğurur. Oysa ki halefiyet sebebiyle, asıl zarar sorumlusunun durumu sigortalıya nazaran ağırlaştırılamaz⁶³¹.

Doktrindeki bu görüş ayrılıkları, uygulamaya da yansiyarak uzun bir süre istikrar sağlanamamış ise de, YİBK'nun 17.01.1972 tarih, 1970/2 E. / 1972/1 K. sayılı kararı⁶³² ile, sorun uygulama açısından çözüme kavuşturulmuştur. YİBK'nun kararında da belirtildiği üzere, aynı rizikodan kaynaklı olarak, sigortalı ve sigortacı tarafından asıl zarar sorumlusuna karşı açılacak davalarda, zamanaşımının sürelerinin farklı olamayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Sigortalı, halefiyet gereğince sigortacısına geçecek hakları korumakla yükümlü olup, bu kapsamda zamanaşımı süreleri ile ilgili de sigortacının durumunu ağırlaştıracak davranışlardan kaçınmalıdır⁶³³. Sigortalı bu yükümlülüğü yerine getirmediği takdirde, sigortacının açacağı sözleşmeye aykırılık nedeniyle (TBK m. 112) tazminat davası ile karşı karşıya kalabilir.

8.3. Rücu Davasında Muafiyet İndirimi Meselesi

⁶²⁶ BOZER, Sigortacının Rücuunda Zamanaşımı, s.476.

⁶²⁷ OMAĞ s.203.

⁶²⁸ OMAĞ s.203, DAMAR s.287.

⁶²⁹ OMAĞ s.198,204, ERDEM s.149, DAMAR s.286, GÖRGÜLÜ s.239, YOLÇİYEV s.296, KILIÇOĞLU Halefiyet ve Rücu s.420, ARĞILLI, Sigorta Hukukunda Halefiyet, s.90, DOĞANAY, s.340, CEBE s.522, DAMAR İstisnalık Meselesi s.2305, KAYIHAN s.1604.

⁶³⁰ OMAĞ s.203, DAMAR s.287.

⁶³¹ OMAĞ s.204, DAMAR s.287, GÖRGÜLÜ s.239.

⁶³² (<http://www.kararara.com/yargitay/ibk/k4870.htm> E.T.14.09.2023)

⁶³³ OMAĞ s.204, DAMAR s.288.

Uygulamada sigortacı, sigorta sözleşmesinde belirlenen muafiyet hadleri nispetinde indirim yaparak sigortalısına tazminat ödemesinde bulunur. Sigortacının asıl zarar sorumlusu aleyhine açacağı halefiyete dayalı rücu davasının konusu fiili ödeme miktarına göre belirlendiğinden, kural olarak bu muafiyet indiriminin asıl zarar sorumlusu tarafından ödenmesi gereken sorumluluk tazminatından düşülmesi gerekir⁶³⁴.

Yargıtay 1979 yılına kadar, zarar miktarından ilk olarak muafiyet indiriminin yapılması, akabinde kusur oranının indirilmesi gerektiği şeklinde uygulamayı benimsemiştir⁶³⁵.

Yargıtay 11. HD'nin 30/01/1979 tarih, 1979/457 Esas, 1979/530 Karar sayılı ilamında⁶³⁶ ise; rücu davası açılırken önceki uygulamanın aksine ödenen tazminattan kusur oranı indirildikten sonra, kalan miktar üzerinden muafiyet indirimi yapılması, geriye artan miktar kalırsa bu tutara hükmedilmesi, artan kalmadığı takdirde davanın reddedilmesi gerektiği görüşü benimsenmiştir. Bu görüş Yargıtay HGK tarafından da benimsenmiştir⁶³⁷.

Yargıtay HGK kararına katılmadığını karşı oy yazısı ile belirten *Yavuz Okçuğlu*⁶³⁸; asıl zarar sorumlusunun, muafiyet indiriminden yararlanarak, tazminat borcunun azalması gibi bir sonucun önlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Örneğin; sigortacının yaptırdığı ekspertiz incelemelerinde zarar miktarı 100.000,00.-TL olarak tespit edilmiş ve 10.000,00.-TL muafiyeti indirimi yapılarak sigortalısına 90.000,00.-TL tazminat ödemiş olsun. Açılacak rücu davasında ise; mahkemece yapılan yargılamada gerçek zarar miktarı 80.000,00.TL ve asıl zarar sorumlusunun %100 oranında kusurlu olduğu tespit edildiği takdirde, mahkemece tespit edilen gerçek zarar miktarından tekrar 10.000,00.-TL muafiyet indirimi yapılacak mıdır? Sigortacı daha fazla miktarda tazminat ödemesinde bulunduğu mahkemece tespit edilen gerçek zarar miktarının tamamına hükmedilmelidir. Aksinin kabulü, muafiyet indiriminden asıl zarar sorumlusunun yararlandırılması anlamına gelecektir. Zira, sigortalı uğradığı zararı fazlası ile tazmin etmesi nedeniyle, sigortacı ise muafiyet indirimi nedeniyle, asıl zarar sorumlusundan 10.000,00.-TL'yi tahsil edemeyecektir. Dolayısıyla, sigortacının, muafiyet indirimi yaparak sigortalısına ödediği sigorta tazminatı, sigortalının doğrudan asıl zarar sorumlusuna karşı açacağı davada elde edebileceği tazminattan fazla olduğu takdirde, mahkemece, sigorta şiketi

⁶³⁴ YOLÇİYEV s.266.

⁶³⁵ ERDEM s.107.

⁶³⁶ Detaylı karar metni için bkz. ONBAŞIOĞLU, Ahmet; Tazminat Ödeyen Sigortacının Rücu Davasında Muafiyetin Mahsubu Tarzına İlişkin Bir Yargıtay Kararı Üzerine Düşünceler, Ankara Barosu Dergisi, Sayı 1, 1980, s.38-39.

⁶³⁷ Yargıtay HGK'nın 23.12.1983 tarih ve 1981/11-627 Esas, 1983/1383 Karar sayılı ilamı. (YKD. C.10, S.4, Y.1984, Yargıtay Yayın İşleri Müdürlüğü, s.538 vd.)

⁶³⁸ Karşı oy yazısı için bkz: YKD. C.10, S.4, Y.1984, Yargıtay Yayın İşleri Müdürlüğü, s.540-541.

lehine muafiyet indirilmeden sigortalının uğradığı tam zarara isabet eden tazminat miktarına hükmedilmesi gerekir⁶³⁹.

Zararın doğmasında sigortalının müterafik kusurunun bulunması halinde de muafiyet indirimi hususu tartışmalıdır. Yargıtay HGK'nın 23.12.1983 tarih ve 1981/11-627 Esas, 1983/1383 Karar sayılı ilamında⁶⁴⁰, rücu davasında asıl zarar sorumlusunun oransal kusuruna göre sorumlu olduğu miktar saptandıktan sonra sigortacının sigortalısına uyguladığı muafiyet indirimi yapılmalı, geriye kalan miktara hükmedilmeli şeklindeki çözüm tarzı benimsenmiştir. HGK kararına katılmadığını belirten *Yavuz Okçuğlu*⁶⁴¹ ise, zararın doğmasında sigortalının müterafik kusurunun bulunması halinde, mahkemece tespit edilen gerçek zarardan öncelikle muafiyet indiriminin yapılması, daha sonra kalan tutarın kusur oranına bölünerek davalı asıl zarar sorumlusunun, sorumlu olduğu miktarın belirlenerek bu miktara hükmedilmesi gerektiği görüşündedir. Aksi görüş asıl zarar sorumlusunun faydasına olacaktır⁶⁴².

Okçuoğlu'nun savunduğu görüşün, sigortacıya rücu hakkı tanınmakla ulaşılmak istenen amaca daha uygun düştüğünü ifade eden bir başka görüşe⁶⁴³ göre de, tazminat öderken ilk olarak muafiyeti indirimi yaparak uygulamaya başlamak zorunda olan sigortacının, rücu davası açarken, muafiyet indirimi uygulamasını en sona bırakması görüşünü haklı gösterecek herhangi bir neden bulunmamaktadır. Sigortacıya rücu hakkı tanınmasındaki gayelerden biri, asıl zarar sorumlusunun sigorta sözleşmesi nedeniyle sorumluluğunun ortadan kalkması yahut azalmasını önlemek olduğuna göre, biz de *Okçuoğlu'nun* savunduğu görüşün bu amaca hizmet eder nitelikte olduğu kanaatindeyiz.

Yargıtay, sigortacının sigortalısına muafiyet indirimi uygulayarak ikame ettiği rücu tazminat talepli davada, sigortalının müterafik kusurunun dikkate alınması gerektiğini kabul etmiştir⁶⁴⁴.

⁶³⁹ YKD. C.10, S.4, Y.1984, Yargıtay Yayın İşleri Müdürlüğü, s.544, YOLÇİYEV s.267.

⁶⁴⁰ YKD. C.10, S.4, Y.1984, Yargıtay Yayın İşleri Müdürlüğü, s.538 vd.

⁶⁴¹ YKD. C.10, S.4, Y.1984, Yargıtay Yayın İşleri Müdürlüğü, s.545.

⁶⁴² OKÇUOĞLU muafiyet indirimi konusundaki örneği için bkz. YKD. C.10, S.4, Y.1984, Yargıtay Yayın İşleri Müdürlüğü, s.545.

⁶⁴³ ONBAŞIOĞLU, Tazminat Ödeyen Sigortacının Rücu Davasında Muafiyetin Mahsubu Tarzına İlişkin Bir Yargıtay Kararı Üzerine Düşünceler, s.47-48, ERDEM s.112.

⁶⁴⁴ “..Her ne kadar 08.11.2018 tarihli bilirkişi raporunda, dava dışı sigortalının depoda bulunan mallarının yerden 12 cm yüksek palet üzerinde tutması gerektiğine dair poliçede yer alan hükme uyulmamasının yine bu poliçeye göre % 2 oranında muafiyet tenzili uygulanmasını gerektirdiği ve davacı sigorta şirketi tarafından bu hüküm uygulanmak suretiyle sigortalıya ödeme yapıldığı, bu özel şarta uyulmamasının tarafların kusur durumuna etkisinin bulunmadığı tespiti yerinde ise de; olayın meydana gelmesinde dava dışı sigortalının müterafik kusuru gözardı edilerek sigortalıya atfedilecek herhangi bir kusur bulunmadığı yönünde yapmış olduğu tespit hatalıdır. Bozma ilamından önce alınan 03.12.2012 tarihli bilirkişi raporunda su akıntısının meydana geldiği yerde sigortalıya ait işyerindeki deponun su giderinin faal halde bulunmamasının kusur oranına etki edeceğinin belirtildiği, Dairemiz bozma ilamında da bu nedenle sigortalının müterafik kusurunun değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiş olup bu durumda mahkemece, eksik inceleme ve hatalı değerlendirmeye dayalı 08.11.2018 tarihli bilirkişi raporu esas alınarak sigortalının kusurunun bulunmadığı belirtilerek davanın tümüyle kabulüne karar

9. KANUN YOLLARI

9.1. Genel Olarak

Kanun yolu kavramı, insani bir faaliyet olan yargılama faaliyetinin hataya açık olduğu düşüncesinden doğmuştur⁶⁴⁵. Bu düşünceden hareketle yargı kararlarının denetimi için çeşitli mekanizmalar geliştirilmiştir. İşte kanun yolu kavramı ile, bir yargı merciinin vermiş olduğu ve yanlış olduğu iddia edilen nihai kararların düzeltilmesi için başvuru yolları kastedilmektedir⁶⁴⁶.

Mahkemelerin henüz şekli anlamda kesinleşmeyen nihai kararlarının, üst derece mahkemesi tarafından, gözden geçirilerek denetlenmesi, düzeltilmesi, gerektiği takdirde yeniden yargılama yapılarak karar verilmesi için davanın taraflarına tanınan usuli olanaklara kanun yolu denir⁶⁴⁷.

Medeni usul hukukumuzda kanun yolları, nihai kararlar için kabul edilmiştir. Buna karşılık mahkemenin yargılama boyunca tesis ettiği ara kararlara karşı kanun yolu kapalıdır. Ancak bunun istisnası ihtiyati tedbir ile ihtiyati haciz taleplerinin reddi kararları ve bu taleplerin kabul edilmesi üzerine yapılan itiraza ilişkin verilen kararlardır.

Kanun yollarına başvurma olanağı sınırsız değildir. Zira davada verilen kararın belli bir aşamada kesinleşmesi ve uyuşmazlığın sona ermesi sağlanmalıdır. Aksi halde toplumda huzursuzluk doğabilir, adalete olan güven sarsılabilir⁶⁴⁸. Bir nihai kararın kesinleşmesi için kural olarak en fazla iki kanun yolu kabul edilmiştir. Kararın bu kanun yollarından geçmesinden sonra yahut bu kanun yollarına başvuru sürelerinin geçirilmesinden sonra, karar kesinleşir ve bu karara karşı olağan kanun yoluna başvurulamaz⁶⁴⁹.

Kanun yolları, nihai kararların kesinleşmesini engelleyici nitelikte olağan kanun yolları ve kesinleşmiş hükümlere karşı başvurulabilen olağanüstü kanun yolları şeklinde ikiye ayrılır. Olağan ve olağanüstü kanun yolları ayrımındaki en önemli ölçüt, olağan kanun yollarına başvuru sebepleri kanunda ayrıca düzenleme altına alınmazken, olağanüstü kanun yollarına başvurulabilmesi için kanunda sınırlı sayıda belirlenen sebeplerden birinin gerçekleşmiş olması

*verilmesi doğru görülmemiş, sigortalının zararın artmasına neden olan müterafik kusuru değerlendirilerek dava konusu talep hakkında karar verilmesi için kararın bozulması gerekmektedir."*Yargıtay 17. Hukuk Dairesi 18/01/2021 tarih, 2019/5185 Esas, 2021/87 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.14.09.2023).

⁶⁴⁵ ALBAYRAK, Adem, Hukukta İstinaf Uygulaması, 3. Baskı, Adalet Yayınları, Ankara, 2017, s.1.

⁶⁴⁶ CANDEMİR, Mehmet Ünsal; Medeni Usul Hukukunda Kanun Yollarına Kötü Niyetle Başvuru, İÜSBİE YL Tezi, İstanbul, 2020, s.5.

⁶⁴⁷ TANRIVER, Süha, Medeni Usul Hukuku, Genişletilmiş 2. Bası, Cilt II, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2022, s.42, ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.649.

⁶⁴⁸ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.649.

⁶⁴⁹ KURU, Baki/ AYDIN, Burak; Medeni Usul Hukuku, 2. Baskı, Cilt II, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2021, s.1324, ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.649.

gerekir⁶⁵⁰. HMK’nda olağan kanun yolları; istinaf (341 ila 360. maddeler) ve temyiz (361 ila 373. maddeler), olağanüstü kanun yolları; yargılamanın yenilenmesi (374 ila 381. maddeler) ve kanun yararına temyiz (m.363) olarak düzenleme altına alınmıştır.

Mal sigortası sözleşmelerinde kanuni halefiyete dayalı rücu davalarında ayrıca bir düzenleme bulunmadığından, kanun yolları açısından HMK’ndaki düzenlemeler uygulanacaktır.

9.2. Olağan Kanun Yolları

9.2.1. İstinaf

5235 sayılı Kanun’un Geçici 2’nci maddesinin 1’inci fıkrası uyarınca, bölge adliye mahkemeleri, 07.11.2015 tarih, 29525 sayılı Resmî Gazete’de ilan edildikten sonra 20.07.2016 tarihinde fiilen göreve başlamış ve bu tarihten itibaren 6100 sayılı Kanun’un istinaf ve temyiz hükümleri uygulanmaya başlanmıştır.

6100 sayılı HMK’nun geçici 3’üncü maddesinin 2’nci fıkrası gereğince, istinaf kanun yolunun yürürlüğe girdiği tarihten önce temyiz kanun yoluna başvurulmuş bir kararın kesinleşmesine kadar geçecek süreçte HUMK’nun istinafa ilişkin hükümleri eklenmeden önceki hâli uygulanacaktır. 20.07.2016 tarihinden önce yerel mahkemece verilen karara karşı temyiz olağan kanun yoluna başvurulmuşsa, o karar Yargıtay tarafından bozulmuş olsa dahi bu aşamadan sonra yerel mahkemece verilecek karara karşı başvurulması gereken kanun yolu HUMK’nun istinafa ilişkin hükümleri eklenmeden önceki hâli, yani temyiz ve imkânı varsa karar düzeltme yoludur.

Yukarıda açıklanan yasa maddelerinin düzenleniş amacı, Bölge Adliye Mahkemelerinin göreve başladığı 20.07.2016 tarihinden önce verilen kararlara karşı Yargıtay yoluna başvurulmasını ve karar kesinleşinceye kadar kanun yolu denetiminin Yargıtay tarafından yapılmasını sağlamaktır⁶⁵¹.

İstinaf kelime anlamı itibarıyla “bir işe yeniden başlama” demektir⁶⁵². Hukukta istinaf ise, bir davanın, belirtilen sebeplerle sınırlı olarak, bir üst derece mahkeme tarafından yeniden görülmesini, gerektiği takdirde yeniden hükme bağlanmasını amaçlayan kanun yolunu ifade

⁶⁵⁰ KATAYIFÇI, Derya Ece; Medeni Usul Hukukunda İstinaf, UÜSBE YL Tezi, Ankara, 2020, s.5.

⁶⁵¹ Yargıtay 6. Hukuk Dairesi’nin 06/07/2023 tarih, 2022/2399 E., 2023/2626 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.27.09.2023).

⁶⁵² <https://sozluk.adalet.gov.tr/> (E.T.27.09.2023)

eder⁶⁵³. İstinaf incelemesi sırasında hukuka uygunluk denetimi ile birlikte vakıalara uygunluk denetimi de yapılmaktadır⁶⁵⁴.

İstinaf kanun yolunda, dar ve geniş olarak iki sistem öngörülmüştür. Geniş anlamda istinaf sisteminde yerel mahkeme yargılamasına benzer şekilde yeniden inceleme yapılmakta, maddi olay, ortaya çıkan değişiklikler sınırlama olmaksızın ileri sürülen yeni ispat vasıtaları ve vakıalar yeniden inceleme konusu yapılmaktadır. Dar anlamda istinaf sisteminde ise yerel mahkemece yapılan yargılama en başından tekrarlanmayarak maddi vakıa incelemesi yapılmakta ve ilke olarak özellikle yerel mahkemece yapılan yargılama sırasında ileri sürülmeyen hususlar inceleme kapsamı dışında tutulmaktadır. Bir diğer deyişle dar anlamda istinaf sisteminde yerel mahkemece verilen karara karşı ileri sürülen istinaf sebepleri çerçevesinde maddi ve hukuki denetim yapılmaktadır.

İlk derece mahkemesi tarafından verilen bir kararın istinaf edilip edilememesi kanun tarafından belirlenir. Yani bir karar yasa dolayısıyla istinaf edilebilir yahut edilemez. Kanun gereği istinaf edilemeyecek bir karara karşı ilk derece mahkemesinin istinaf kanun yolunu açık bırakması sonuç doğurmaz⁶⁵⁵.

HMK'nun 341'inci maddesinin 1'inci fıkrasına göre; Bölge Adliye Mahkemelerinin faaliyete geçtiği 20.07.2016 tarihinden sonra ilk derece mahkemelerince verilen kesin olmayan nihai kararlar (5235 sayılı kanun m.33/1) ile ihtiyati tedbir ile ihtiyati haciz taleplerinin reddi kararları ve bu taleplerin kabul edilmesi üzerine yapılan itiraza ilişkin verilen kararlara karşı taraflarca istinaf kanun yoluna başvurulabilir.

Kanun koyucu, istinaf kanun yoluna başvuru açısından, malvarlığı haklarına ilişkin davalar ile şahısvarlığı haklarına ilişkin davalar arasında bir ayrım yapmıştır. Şöyle ki, her yıl yeniden değerlendirme oranına göre belirlenmek kaydıyla⁶⁵⁶ miktar ve değeri üç bin Türk Lirasının altında kalan malvarlığı haklarına ilişkin kararlar kesindir, bu kararlara karşı istinaf kanun yoluna başvurulamaz (HMK m. 341/2). Buna karşın istinaf sınırını düzenleyen HMK'nun 341'inci maddesinin 2'nci fıkrasında şahısvarlığı davaları için bir sınırlama yapılmadığından, manevi tazminat davaları sonucunda verilen kararlara karşı miktar ya da değere bakılmadan istinaf kanun yoluna başvurulabilir (HMK m. 341/2). Yine alacağın kısmi olarak dava edilmesi durumunda bugün için 28.250,00 Türk Liralık istinaf sınırı alacağın tamamı esas alınarak

⁶⁵³ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.54, ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.658.

⁶⁵⁴ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.55.

⁶⁵⁵ KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.1337.

⁶⁵⁶ Yeniden değerlendirme oranı (%58,46) esas alınarak 2024 yılı için istinaf kesinlik sınırı 28.250,00.-TL, Bkz: <https://legalbank.net/belge/hmk-ve-iikda-yer-alan-parasal-sinirlar-2023-yili/3009245/> (E.T.08.09.2023). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/11/20231125-27.htm> (E.T. 29.01.2024).

belirlenir (HMK m. 341/3). Alacağın tamamının davaya konu edilmesi durumunda, ilk derece mahkemesi kararında asıl talebin kabul edilmeyen bölümü 28.250,00 Türk Lirasını geçmeyen tarafın, istinaf kanun yoluna başvuru hakkı yoktur⁶⁵⁷ (HMK m. 341/4); o taraf ancak, katılma yoluyla istinaf başvurusunda bulunabilir (HMK m.348)⁶⁵⁸.

Mal sigortası sözleşmelerinde kanuni halefiyete dayalı rücu davalarında, istinaf kanun yolu açısından özel bir düzenleme bulunmadığından, HMK'nun 341 ile 360'ıncı maddeleri arasında düzenlenen genel hükümler uygulanır. Rücu davasında da, diğer özel hukuk davalarında olduğu gibi istinaf kanun yoluna başvuru süresi iki hafta olup, bu süre nihai kararın taraflardan her birine tebliği ile işlemeye başlar⁶⁵⁹. Davada fer'i müdahil yer alıyorsa, kural olarak tek başına istinaf kanun yoluna başvuru hakkı olmadığından davaya katıldığı taraf ile birlikte karara karşı istinaf yoluna başvurabilir. Zira, dava sonucunda fer'i müdahil hakkında hüküm verilmemektedir. Ancak hükümde fer'i müdahil aleyhine kayıtlara yer verilmiş ise, fer'i müdahil yalnız o bölüm bakımından tek başına istinaf kanun yoluna başvurabilir⁶⁶⁰.

İstinaf kanun yolu incelemesi sırasında, Bölge Adliye Mahkemesi tarafından, ilk derece mahkemesince yapılan tahikkat işlemleri denetlenmekle birlikte, gerektiği takdirde yeniden inceleme yapılarak karar verilir⁶⁶¹.

İstinaf başvurusu üzerine, dosya gönderildiği bölge adliye mahkemesi ilgili hukuk dairesi, istinaf incelemesinin yapılmasının mümkün olup olmadığını saptayabilmek için dosya üzerinden şekli bir ön inceleme yapar⁶⁶². Bu kapsamda araştırılması gereken hususların neler olduğu, HMK'nun 352'nci maddesinde belirtilmiştir. Buna göre, istinaf incelemesinin başka daire ya da bölge adliye mahkemesi tarafından yapılmasının gerekip gerekmediği, istinaf başvurusunda bulunulan karara karşı, esasen istinaf kanun yolunun açık ya da kapalı olup olmadığı, istinaf kanun yoluna süresi içerisinde başvurulup başvurulmadığı, başvuru şartlarının yerine getirilip getirilmediği, örneğin istinaf başvurusunda bulunanın hukuki yararı olup olmadığı, dayanılan istinaf başvuru sebepleri ile gerekçelerinin gösterilip gösterilmediği araştırılır⁶⁶³. Bölge adliye mahkemesi ilgili hukuk dairesi tarafından yapılan ön inceleme sonucunda, yerel mahkeme kararının kesin nitelikte olduğu veya istinaf başvurusunun yasal süresi içerisinde yapılmadığı tespit edilirse, esas hakkında istinaf incelemesi yapılmadan, istinaf

⁶⁵⁷ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.662.

⁶⁵⁸ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.58.

⁶⁵⁹ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.663.

⁶⁶⁰ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.60-61.

⁶⁶¹ TUĞSAVUL, Melis Taşpolat; "İstinaf İncelemesi Sonucunda Verilebilecek Kararlar", TBB Dergisi, Sayı 134, Y. 2018, s.318.

⁶⁶² COŞKUN, Ayşegül Atay; "İstinaf Yargılaması", TBB Dergisi, Sayı 135, Y. 2018, s.265.

⁶⁶³ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.75-76, ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.668, TUĞSAVUL s.323, KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.1365-1366,

talebinin dinlenebilir olmadığı gerekçesiyle başvurunun usulden reddine karar verilir⁶⁶⁴. Ancak istinaf başvuru dilekçesinde başvuru nedenlerinin hiç gösterilmemesi halinde, doğrudan istinaf başvurusunun reddine karar verilmez, yalnız kamu düzenine ilişkin hususlarla sınırlı olarak istinaf incelemesi yapılır⁶⁶⁵ (HMK m. 355).

Ön inceleme aşamasında eksiklik görülmeyen dosya esastan incelemeye alınır. Dar anlamda istinaf sisteminin geçerli olduğu medeni usul hukukumuzda istinaf incelemesinin kapsamının ne olacağı HMK'nun 355'inci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, inceleme, istinaf başvuru dilekçesinde bildirilen sebeplerle sınırlı olarak yapılır. Fakat, istinaf merci kamu düzenine aykırılık hallerinde bunu kendiliğinden gözetir⁶⁶⁶. Belirtilen istinaf sebepleri çerçevesinde deliller toplanarak incelenir. Yerel mahkemece yapılan yargılamada yalnız yanlışlık veya eksiklik görülen hususlarda deliller toplanıp değerlendirildikten sonra yerel mahkeme kararının düzeltilmesi sağlanmakta, ilk derece yargılaması tümüyle tekrarlanmamaktadır. Nitekim HMK'nun 357'nci maddesindeki hükme göre bölge adliye mahkemesince kendiliğinden göz önünde bulundurulacak hususlar ile yerel mahkemede usulüne uygun şekilde gösterildiği hâlde incelenmeyen ya da mücbir bir sebeple gösterilemeyen deliller haricinde yerel mahkemede dayanılmayan iddia ve savunmalar dinlenemez.

İstinaf incelemesi neticesinde, bölge adliye mahkemesince, HMK'nun 353/1-a maddesinde sayılan hallerin tespit edilmesi durumunda; duruşma ve esas hakkında inceleme yapmadan ilk derece mahkemesi kararının kaldırılmasına ve dosyanın kararı veren ilk derece mahkemesine gönderilmesine kesin olarak karar verilir. Bölge adliye mahkemesi, duruşma yapmadan yani dosya üzerinden incelediği yerel mahkeme kararının usul ve esas bakımından hukuka uygun bulursa, istinaf başvurusunu esastan reddeder (HMK m. 353/1-b,1). Bölge adliye mahkemesi, yerel mahkeme tarafından yapılan yargılamada eksiklik görmemekle beraber, kanunun somut olaya uygulanmasında hata edildiği, ancak bu hatanın yeniden yargılama yapılmasını gerektirmediği ya da kararın gerekçesinde hata edildiği kanaatine varırsa, duruşma yapmadan bu hatayı düzelterek yeniden davanın esası hakkında karar verir (HMK m. 353/1-b,2). Bölge adliye mahkemesi, ilk derece yargılamasında bulunan eksiklikleri duruşma yapmadan tamamlanacak nitelikte bulur ise, bunları tamamladıktan sonra yapılan başvurunun esastan reddine veya yeniden esas hakkında bir karar verir (HMK m. 353/1-b,3)⁶⁶⁷.

⁶⁶⁴ KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C. II, s.1367.

⁶⁶⁵ KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.1366, TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.76.

⁶⁶⁶ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.669.

⁶⁶⁷ *Bölge adliye mahkemesince yapılan istinaf incelemesi sırasında bilirkişi raporu alındıktan sonra, yürürlükteki kanun maddesi gereği, istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilemeyeceği, yeniden esas hakkında hüküm kurulması gerektiği yönünde bkz. Yargıtay HGK'nın 06.12.2022 tarih ve 2021/11-991 Esas, 2022/1664 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.07.10.2023).*

9.2.2. Temyiz

Olağan kanun yolu olan temyiz, HMK'nun 361 ve devamı hükümlerinde düzenlenmiştir. HMK'nun 361'inci maddesine uyarınca, kural olarak temyiz kanun yoluna, bölge adliye mahkemeleri kararlarına karşı başvurulabilir. Temyiz, açıkça hatalı ve kanuna aykırı şekilde ortaya çıkan kararların düzeltilmesini sağlayan olağan kanun yolu olarak tanımlanabilir⁶⁶⁸. HMK'nun 362'nci maddesinde ise temyiz edilemeyen kararlar düzenlenmiştir.

Temyiz sebepleri HMK'nun 371'inci maddesinde belirtilmiştir⁶⁶⁹. Aynı Kanun'un 369'uncu maddesinin 1'inci fıkrası uyarınca Yargıtay taraflarca ileri sürülen temyiz nedenleriyle bağlı olmadan, kanunun açık hükmüne aykırılık içeren diğer hususları da inceleyebilir.

Yargıtay, esas itibarıyla bölge adliye mahkemesi gibi bir olay, tahkikat ve yargılama mahkemesi değildir⁶⁷⁰. Bu kapsamda Yargıtay ilgili hukuk dairesi tarafından yalnız hukuka uygunluk denetimi yapılır⁶⁷¹, temyiz incelemesi sırasında yeni vakıalar ileri sürülemez, yeni deliller ibraz edilemez⁶⁷².

Temyiz kanun yolunda, bölge adliye mahkemesinin yerine geçerek yeniden yargılama yapılması söz konusu değildir. Temyiz incelemesi sonucunda, alt derece mahkemesi tarafından verilen karar usul ve yasaya uygun bulunursa sadece onama kararı verilir, usul ve yasaya uygun bulunmaz ise, bozma kararı verilmekle yetinilir ve bozmadan sonra bozma ilamına uyma kararı verilir ise, alt derece mahkemesi tarafından bozma ilamı doğrultusunda işlem yapılarak yeniden karar verilmesi gerekir⁶⁷³.

Mal sigortası sözleşmelerinde kanuni halefiyete dayalı rücu davalarında, temyiz kanun yolu açısından özel bir düzenleme bulunmadığından, HMK'nun 361 ile 373'üncü maddeleri arasında düzenlenen genel hükümler uygulanır. Her yıl yeniden değerlendirme oranına göre belirlenmek kaydıyla⁶⁷⁴, miktar ya da değeri kırk bin TL'yi (bu tutar dâhil) aşmayan davalara ilişkin

⁶⁶⁸ ÖZBAY, İbrahim; "6100 Sayılı HMKna Göre İstinaftan Sonraki Temyiz Sistemimizde Temyiz Edilebilen ve Edilemeyen Kararlar", İÜHF, Cilt 69, Sayı: 1-2, Y. 2011, s.413.

⁶⁶⁹ Temyiz sebepleri için bkz. HMK m. 371.

⁶⁷⁰ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.678.

⁶⁷¹ HMK 371. maddesinin gerekçesi, <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf> , s.108. (E.T.10.10.2023) .

⁶⁷² ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.678, KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.1387.

⁶⁷³ TUĞSAVUL s.318; Yargıtay HGK'nın 06.12.2022 tarih ve 2021/11-991 Esas, 2022/1664 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.14.10.2023), Yargıtay HGK'nın 01.02.2023 tarih ve 2022/10-584 Esas, 2023/13 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.14.10.2023).

⁶⁷⁴ Yeniden değerlendirme oranı (%58,46) esas alınarak 2024 yılı için temyiz kesinlik sınırı 378.290,00.-TL, Bkz: <https://legalbank.net/belge/hmk-ve-iikda-yer-alan-parasal-sinirlar-2023-yili/3009245/> (E.T.08.09.2023)

kararlara karşı temyiz kanun yoluna başvurulamaz (HMK m. 362/1-a). Rücu davasında da, diğer hukuk davalarında olduğu gibi temyiz kanun yoluna başvuru süresi iki hafta olup, bu süre kararın taraflardan her birine tebliği ile işlemeye başlar (HMK m. 361/1).

9.3. Olağanüstü Kanun Yolları

9.3.1. Yargılamanın İadesi

Yargılamanın iadesi, bazı önemli yargılama hatalarından veya noksanlarından dolayı, maddi anlamda kesinleşen hükümlere karşı HMK'nun 375'inci maddesinde sınırlı olarak sayılan sebeplerin mevcut olması halinde başvurulabilen, maddi anlamda kesin hükmü ortadan kaldıran, önceden kesin hüküm ile nihayete erdirilen bir dava hakkında yeniden inceleme ve yargılama yapılarak yeni bir karar verilmesini sağlayan olağanüstü bir kanun yoludur⁶⁷⁵.

İcra mahkemelerinin hukuka ilişkin kararları (genel hükümler dairesinde yargılama yapılarak verilen şikayet yolu ile ihalenin feshine ilişkin kararlar ve hacizde ve iflasta istihkak davalarına ilişkin kararlar maddi anlamda kesin hüküm oluşturdıklarından bunlar hariç) ile çekişmesiz yargıya ilişkin kararlara karşı kural olarak, maddi anlamda kesin hüküm oluşturmamaları nedeniyle yargılamanın iadesi yoluna başvurulamaz⁶⁷⁶.

Yargılamanın iadesi talebi, yeni bir davadır⁶⁷⁷. Yargılamanın iadesi davasının, HMK'nun 377/2 maddesinde her bir yargılamanın iadesi sebebi için ayrı ayrı belirtilen ve hak düşürücü nitelikte olan süre içerisinde, hükmü vermiş olan mahkemeye açılması gerekir ve o mahkeme tarafından incelenip karara bağlanır⁶⁷⁸ (HMK m. 378).

Mal sigortası sözleşmelerinde kanuni halefiyete dayalı rücu davası sonucunda verilen ve maddi anlamda kesin hüküm oluşturan kararlara karşı da HMK'nun 375'inci maddesinde belirtilen sebeplerden biri veya bir kaçına dayanılarak yargılamanın iadesi davası açılabilir. İnceleme sonucunda, dayanan yargılamanın iadesi sebebi yerinde görülürse, yeniden

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/11/20231125-27.htm> (E.T. 29.01.2024).

⁶⁷⁵ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.697, KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.1534.

⁶⁷⁶ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.146-147.

⁶⁷⁷ KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.1551, "...yargılamanın iadesi talebi, ayrı bir dava olarak açılır ve incelenir. Başka bir deyişle, diğer davalarda olduğu gibi harçlandırılmış bir dava dilekçesi ile açılır. Hakkında yargılamanın yenilenmesi istenilen davanın devamı niteliğinde olmayıp bilâkis yeni bir davadır... HMK'nun 375. maddesinde; dava dilekçesinde yargılamanın iadesini haklı gösteren sebeplerin açıkça gösterilmesi ile davanın ayrı bir dava olduğu gözetilerek nispi karar ve ilam harcının da alınması gerektiği düzenlenmiştir..." Yargıtay 1. Hukuk Dairesi'nin 04.07.2023 tarih, 2022/7057 Esas, 2023/3908 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.15.10.2023).

⁶⁷⁸ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.708, KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.1552.

yapılacak yargılamada ortaya çıkacak yeni durum dikkate alınarak verilen karar onanır yahut kısmi olarak veya tümüyle değiştirilir (HMK m. 380). Yargılamanın iadesi davası, rücu davası sonucunda verilen hükmün icrasını durdurmaz. Ancak, yargılamanın iadesi talebinde bulunanın talebi ve teminat göstermesi koşuluyla talebi inceleyen mahkeme tarafından icranın durdurulması yönünde karar verilebilir. Yargılamanın iadesi nedeni bir mahkeme kararına dayanmakta ise, teminat şartı aranmaz (HMK m. 381).

Yargılamanın iadesi davası sonucunda verilen kararlara karşı, genel hükümler dairesinde kanun yollarına müracaat edilebilir⁶⁷⁹. Aleyhine yargılamanın iadesi yoluna başvurulmuş karar kesin nitelikte ise, yargılamanın iadesi davası sonucu verilen karar da asıl karar gibi kesindir (HMK m. 341/2).

9.3.2. Kanun Yararına Temyiz

Adalet Bakanlığı'nca veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından, yerel mahkemelerin kesin nitelikteki kararları ile istinaf denetiminden geçmeden kesinleşen kararlarına ve istinaf mercilerinin ilk derece mahkemesi sıfatıyla verdikleri kesin nitelikteki kararları ile yine bu sıfatla verdikleri ve temyiz denetiminden geçmeden kesinleşen kararlarına karşı, yürürlükteki mevzuata aykırı olduğu öne sürülerek kanun yararına temyiz olağanüstü kanun yoluna başvurulabilir (HMK m. 363/1).

Kanun yararına temyiz edilebilecek olan kesin nihai kararlar iki çeşittir: ilk derece mahkemeleri tarafından verildikleri anda kesin olan, başka bir deyişle istinaf kanun yoluna başvurulamayan kararları ile istinaf kanun yolu açık olmasına rağmen tarafların hiç birinin bu yola başvurmaması nedeniyle kesinleşen kararlarına karşı kanun yararına temyiz yoluna başvurulabilir. İstinaf mercilerinin, ilk derece mahkemesi sıfatıyla verdikleri kesin nitelikteki kararlar ile yine bu sıfatla verdikleri ve temyiz denetiminden geçmeden kesinleşen kararlarına karşı kanun yararına temyiz yoluna başvurulabilir. Her iki halde de, nihai karar, istinaf ve temyiz denetiminden geçmemiş ve hukuk kurallarının yanlış uygulandığı tespit edilmiş ise, mahkemelerin bundan sonraki evrede aynı veya benzer olaylarda hukuka aykırılık arz eden uygulamayı sürdürmelerini önlemek için, re'sen veya ilgililerin talebi üzerine, Adalet Bakanlığı

⁶⁷⁹ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.184, *Yargılamanın iadesi talebi üzerine mahkemece verilen kararın, yeni bir karar olduğu ve olağan kanun yollarının açık olduğu yönünde bkz. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin 03.05.2023 tarih, 2021/1601 Esas, 2023/5861 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.15.10.2023).*

ya da Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının kanun yararına temyizi üzerine, Yargıtay ilgili hukuk dairesince incelenir⁶⁸⁰.

Yargıtay, kanun yararına temyiz talebini yerinde görüp, hukukun yanlış uygulandığını tespit ederse, kararı kanun yararına bozar. Bu bozma kararında sadece hukuka aykırılığa işaret etmekle yetinilir ve bozma, kararın hukuki bakımdan sonuçlarını ortadan kaldırmaz⁶⁸¹. Kanun yararına bozma üzerine, mahkeme, hiçbir işlem icra edemez, yeniden yargılama yaparak bozmaya uygun biçimde yeni bir hüküm veremez, eski kararında direnemez⁶⁸².

Kanun yararına temyiz üzerine verilen bozma kararının bir sureti, Adalet Bakanlığı'na gönderilir ve karar Bakanlık tarafından Resmi Gazetede yayımlanır⁶⁸³. Böylelikle, kanunların ülkenin her yerinde aynı şekilde ve hukuka uygun olarak uygulanması sağlanır⁶⁸⁴. Yargıtay kanun yararına temyiz talebini yerinde görmeyerek reddederse, ret kararının Resmi Gazetede yayımlanmasına gerek yoktur⁶⁸⁵.

⁶⁸⁰ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.694-695, TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.112.

⁶⁸¹ Bkz. HMK m. 363/2.

⁶⁸² ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.695, TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.113.

⁶⁸³ Bkz. HMK m. 363/3.

⁶⁸⁴ KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.1461.

⁶⁸⁵ KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.1464.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MAL SİGORTALARINDA KANUNİ HALEFİYETTEN KAYNAKLANAN UYUŞMAZLIKLARDA MAHKEME DIŞI ÇÖZÜM YÖNTEMLERİ

1. MAHKEME DIŞI UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM YÖNTEMLERİ

1.1. Genel Olarak

Uyuşmazlık, tarafların bir konuda farklı görüşlerde olmasından ortaya çıkan anlaşmazlıktır⁶⁸⁶. Bir davadaki taraf sıfatı, mal ya da hak üzerindeki hukuki ilişkiye dayanmaktaysa, o mal ya da hak uyuşmazlık konusudur⁶⁸⁷. Gelişen ve değişen günümüz sosyal ve ekonomik hayatında bireyler arasındaki hukuki uyuşmazlıkların çeşitleri ve sayıları artmakta, bu uyuşmazlıkların tamamının çözümünün dava yolu ile mahkemeler huzurunda gerçekleşmesinin beklenmesi iş yükünü artırmakta ve uzayan yargılama süreçlerine sebebiyet vermektedir⁶⁸⁸. Uzayan yargılama faaliyetlerinin ardından, kişiler kanunların kendilerine tanıdığı hakları elde etmekte ısrar ederek uyuşmazlığı gerçek manada çözemeyeceklerinin bilincine varmışlardır⁶⁸⁹. Zira, yargılama faaliyeti sonucunda verilen bağlayıcı karar bazen kazanan tarafı dahi tatmin etmemektedir. Taraflar, aralarındaki uyuşmazlığı dava yolu ile çözmek yerine, dostane bir biçimde müzakere ederek anlaşmaya vardıkları takdirde daha lehlerine olan bir sonuç ile karşılaşır. Bu görüş kısaca “en kötü sulh en iyi dava sonucundan iyidir” sözü ile ifade edilmektedir⁶⁹⁰. Bu nedenle, tarafların aralarındaki uyuşmazlıkları kendi iradeleri ile ve makul sürede çözebilmek için geleneksel yargılama faaliyetleri dışında alternatif arayışına girilmiştir⁶⁹¹. Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının ortak özelliği, tarafların yasal haklarının belirlenmesi üzerine değil, uyuşmazlığın ve sorunların çözümü üzerine

⁶⁸⁶ <https://sozluk.adalet.gov.tr/uyu%cc5%9fmazl%cc4%b1k> , (E.T.13.12.2024).

⁶⁸⁷ ÖZLER, Medeni Usul Hukuku’nda Dava Konusu, s.116.

⁶⁸⁸ YILMAZ, Berna; Sigorta Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonomi Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2023, s.35, TARKAN, Safa; Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları Kapsamında Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Arabuluculuk, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2021, s.11.

⁶⁸⁹ ÖZBEK, Mustafa; Avrupa Konseyi Arabuluculuk Yönergesi Önerisi, AÜHFD, Cilt 56, Sayı: 1, Y. 2007, s.187.

⁶⁹⁰ ÖZBEK, Mustafa Serdar; Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, 3. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2013, s.210.

⁶⁹¹ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.826, ÖZBEK, Avrupa Konseyi Arabuluculuk Yönergesi Önerisi, s.187.

yoğunlaşmasıdır⁶⁹². Hukuk sistemlerinin çoğunda, ADR, dava yolunun sebep olduğu şekilcilik, karmaşıklık, yetersizlik ve masraflara tepki olarak doğmuştur⁶⁹³.

Bağımsız, tarafsız, uzmanlık eğitimi almış objektif bir üçüncü kişi aracılığıyla, aralarında uyuşmazlık bulunan tarafların bir araya gelerek ortak bir çözüm bulmaları amacıyla iletişim kurdukları, söz konusu üçüncü kişinin taraflar arasındaki uyuşmazlığı ya kendi fikirleri doğrultusunda çözmeleri amacıyla onlara yardımcı olduğu veya somut uyuşmazlığın özelliğine göre onlara üzerinde mutabakat sağlayabilecekleri çözüm önerileri sunduğu, istisnaen zorunlu olarak başvurulmakla birlikte gönüllülük esasına dayanan, Devlet mahkemelerinin yerine geçmemekle beraber, dava yoluna seçimlik olarak kullanılan uyuşmazlık çözüm yollarının tamamına alternatif uyuşmazlık çözüm yolları denir⁶⁹⁴.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarında tarafların haklarını dikkate alarak, bağlayıcı karar veren bir hakim bulunmaz. Başka bir ifadeyle, alternatif uyuşmazlık çözüm yolları yasal hakların belirlenmesine dayalı bir çözümü değil, tarafların kendi aralarındaki mutabakatına dayalı bir uyuşmazlık çözümünü ifade eder⁶⁹⁵. Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarında süreç boyunca bağlayıcı olmayan tavsiyelerde bulunulur ve süreç sonunda uzlaşma sağlanamadığı takdirde yargıya başvuru hakkının kaybedilmesi söz konusu değildir⁶⁹⁶.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları sınırlı olarak sayılmamıştır. Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına, örnek olarak müzakere, uzlaştırma, tarafsız ön değerlendirme, kısa duruşma, kısa jüri yargılaması, arabuluculuk, tahkim, arabuluculuk-tahkim olarak sayılabilir⁶⁹⁷. Çalışma konumuz itibarıyla sigorta hukukunda alternatif uyuşmazlık çözüm yolları olarak sıklıkla uygulama alanı bulan arabuluculuk ve tahkimi aşağıda daha detaylı olarak inceleyeceğiz.

⁶⁹² ÖZBEK, Avrupa Konseyi Arabuluculuk Yönergesi Önerisi, s.187, ILDIR, Gülgün; Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (Medeni Yargıya Alternatif Yöntemler), 1. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003, s.31 vd.

⁶⁹³ ÖZBEK, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.211.

⁶⁹⁴ ÖZBEK, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.167-168, ILDIR, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (Medeni Yargıya Alternatif Yöntemler), s.30, TANRIVER, Süha; Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları Ve Özellikle Arabuluculuk, TBB Dergisi, Sayı 64, Y. 2006, s.151, TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.243, KOÇYİĞİT, İlker/ BULUR, Alper; Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Arabuluculuk, 1. Baskı, Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 2019, s.9, TARKAN s.17-18, YILMAZ s.36, KAYIHAN/ SELANİK s.40.

⁶⁹⁵ ÖZBEK, Avrupa Konseyi Arabuluculuk Yönergesi Önerisi, s.188.

⁶⁹⁶ TANRIVER Arabuluculuks.152, KOÇYİĞİT/ BULUR s.9

⁶⁹⁷ YILMAZ s.42, TANRIVER Arabuluculuk s.160, ÖZBEK, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.172, 197.

1.2. Arabuluculuk

Günümüzde birçok kanuni düzenleme ile hukuki temele oturan, giderek yaygınlaşan, en etkin ve en elverişli sonuçlara ulaşıldığı kabul gören alternatif uyuşmazlık çözüm yolu arabuluculuktur⁶⁹⁸.

Arabuluculuk, aralarında uyuşmazlık doğan tarafları müzakerelerde bulunmak için bir araya getiren, ortak bir zeminde buluşarak kendi çözüm önerileriyle gereksinimlerine uygun alternatifler üreterek karşılıklı mutabakata dayalı anlaşmaya varılması adına sağlıklı bir iletişim ortamı oluşturan, bu konuda eğitim alan, bağımsız ve tarafsız aynı zamanda objektif olan üçüncü kişinin katkısı ve katılımıyla ilerleyen, dava şartı arabuluculuk ile ilgili düzenlemeler saklı kalmak kaydıyla, tarafların iradesine bağlı olarak yani ihtiyari şekilde uygulama alanı bulan bir uyuşmazlık çözme yöntemidir⁶⁹⁹. Arabuluculukta, tahkim veya dava yolundan farklı olarak, taraflar nihai anlaşma yapılarına dek, süreç üzerindeki hakimiyetlerini devam ettirirler ve arabulucu uyuşmazlığın taraflarını bağlayıcı karar veremez⁷⁰⁰. Başka bir deyişle, arabulucu, sürecin sonunda uyuşmazlık hakkında karar verici sıfatına haiz değildir, hatta taraflara üzerinde tartışabilecekleri çözüm önerilerinde dahi bulunmaz⁷⁰¹. Arabulucu, sistematik iletişim teknikleri uygulayarak etkili ve dengeli iletişim ile taraflar arasındaki diyalogu canlı tutmaya çaba sarf eder ve kendi çözümlerini kendilerinin bulması için yardımcı olur⁷⁰².

Türk yargı sisteminde iş yükünün fazlalığı, yargılama sürecinin uzun zaman alabilmesi nedenleriyle, uyuşmazlıklar yargı yoluna taşınmadan evvel alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olan arabuluculuk ile çözümlenebilmesini teminen, Resmi Gazetede⁷⁰³ yayımlanarak bir yıl sonra yürürlük kazanan 6325 sayılı HUAK ile arabuluculuk kurumu getirilmiştir. Bu kanunda bağımsız ve ihtiyari arabuluculuğa ilişkin düzenlemeler mevcuttur⁷⁰⁴. HUAK'nun 1'inci maddesi ile kanunun, yabancılık unsuru bulunanlar da dâhil olmak üzere, yalnız tarafların üstünde serbestçe tasarruf edebilecekleri özel hukuk uyuşmazlıklarının çözümlenmesi için uygulanacağı düzenleme altına alınmıştır. Taraflar bir uyuşmazlığı kendi özgür iradeleri ile görüşmek suretiyle ve mahkeme kararına gerek olmaksızın hukuken bir sonuç elde

⁶⁹⁸ KOÇYİĞİT/ BULUR s.13.

⁶⁹⁹ ILDIR, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (Medeni Yargıya Alternatif Yöntemler), s.88, ÖZBEK, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.555-556, ÖZBEK, Avrupa Konseyi Arabuluculuk Yönergesi Önerisi, s.189, TANRIVER Arabuluculuk s.165, KOÇYİĞİT/ BULUR s.13, KAYIHAN/ SELANİK s.41.

⁷⁰⁰ ÖZBEK, Avrupa Konseyi Arabuluculuk Yönergesi Önerisi, s.189, TARKAN s.29.

⁷⁰¹ ILDIR, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (Medeni Yargıya Alternatif Yöntemler), s.113, ÖZBEK, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.557, TANRIVER Arabuluculuk s.165, KOÇYİĞİT/ BULUR s.13.

⁷⁰² TARKAN s.29, KOÇYİĞİT/ BULUR s.14, TANRIVER Arabuluculuk s.165.

⁷⁰³ Bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120622.htm> RG. 22.06.2012 tarih, 28331 sayılı, E.T.15.12.2023)

⁷⁰⁴ YILMAZ s.69.

edebiliyorlarsa o uyuşmazlık konusu arabuluculuğa elverişlidir⁷⁰⁵. Buna göre, tarafların üstünde serbestçe tasarruf edebilecekleri, başka bir deyişle uyuşmazlığın sulh olmak suretiyle sona erebildiği özel hukuk uyuşmazlıklarında arabuluculuğa başvurulması mümkün iken, kamu düzenine ilişkin uyuşmazlıklar, örneğin; soybağının reddi, babalık davaları arabuluculuğa elverişli değildir⁷⁰⁶.

Arabuluculuğun tanımı, HUAK'nun 2'nci maddesi ve HUAK Yönetmeliği'nin 4'üncü maddesinde yapılmıştır. Kanun ve yönetmelikte yapılan tanımdan hareketle, kural olarak, arabulucu, taraflara üzerinde görüşmeler yapabilecekleri çözüm önerisi sunamaz, bunu onlara dayatamaz, geliştirilen çözüm önerisi üzerinde anlaşmaları için tarafları zorlayamaz⁷⁰⁷. Fakat 7036 sayılı Kanunun 17'nci maddesi ile, HUAK'nun 2/1'nci maddesinin (b) bendinde yapılan değişiklikle “gerçekleştiren,” ibaresinden sonra yapılan ekleme ile tarafların çözüm üretememeleri halinde, arabulucuya menfaat temelli çözüm önerisi sunma olanağı tanınmıştır⁷⁰⁸ (Ayrıca bkz. HUAK Yönetmeliği m.17/6).

Arabuluculuğun temel ilkeleri, kural olarak tarafların ihtiyari olarak başvurusu yani iradilik, eşitlik ve sürecin gizli işlemesi olarak sayılabilir⁷⁰⁹.

Taraflar, dava şartı arabuluculuğa ilişkin HUAK'nun 18/A maddesi saklı kalmak kaydıyla, arabulucuya başvuru yapmak, süreci devam edip ettirmemek, sonuçlandırmak ya da bu süreçten vazgeçmek hususunda serbesttirler (HUAK m. 3/1). Taraflar, arabulucuya başvururken ve arabuluculuk faaliyeti boyunca eşit hak ve yetkilere sahiptirler (HUAK m. 3/2). Sigorta hukukundan kaynaklı uyuşmazlıklarda, arabuluculuk başvuru ve devamı süresince taraflar arasındaki eşitlik, bir tarafın sigorta şirketi olduğu dikkate alındığında, ekonomik eşitsizliğin önüne geçebilmek için önem arz etmektedir⁷¹⁰.

Taraflarca aksi kararlaştırılmadığı müddetçe arabulucu, arabuluculuk faaliyeti boyunca kendisine sunulan ya da kendisinin elde ettiği tüm bilgi ve belgeleri gizli tutmak zorundadır (HUAK m. 4/1). Arabuluculuk, tarafların yasal hakları korunmak suretiyle, gizlilik içinde yürütülür. Böylece, arabuluculuğun başarısız olması halinde diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına yahut dava yoluna başvurulabilir⁷¹¹.

⁷⁰⁵ KOÇYİĞİT/ BULUR s.16.

⁷⁰⁶ ÖZBEK, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.1020.

⁷⁰⁷ KOÇYİĞİT/ BULUR s.14, TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.264.

⁷⁰⁸ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.264.

⁷⁰⁹ ÖZBEK, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.558 vd.

⁷¹⁰ YILMAZ s.72.

⁷¹¹ ÖZBEK, Avrupa Konseyi Arabuluculuk Yönergesi Önerisi, s.197.

6325 sayılı HUAK ile düzenlenen arabuluculuk, nitelikli arabuluculuk⁷¹² olup, nitelikli arabuluculuk ülkemiz hukuk sisteminde ihtiyari ve dava şartı arabuluculuk olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkar⁷¹³.

1.2.1. İhtiyari Arabuluculuk

6325 sayılı HUAK, 18/A madde hükmü hariç, temelde arabuluculuk düzenlemelerini ihtiyari arabuluculuk şeklinde ele almıştır (HUAK m.3). Arabuluculuk, hizmet ettiği gaye ve varılmak istenen sonuç itibarıyla ihtiyari bir süreçtir. Kanunun ilk halinde dava şartı arabuluculuk düzenlenmemiş, daha sonraki yıllarda yapılan değişikliklerle kanundaki yerini almıştır. Dava şartı arabuluculuğa ilişkin hükümlere kanunda istisnaen yer verildiğinden, dava şartı arabuluculuk kapsamında bulunmayan bir uyuşmazlık türünde taraflar dilerlerse ihtiyari arabuluculuk yoluna başvurabilirler. Dava şartı arabuluculuk düzenlemeleri, arabuluculuğun temelindeki ihtiyarılığı ortadan kaldırmamaktadır⁷¹⁴. Zira tarafların süreç boyunca üzerindeki hakimiyetlerini devam ettirdikleri arabuluculukta, sürece devam edip etmemek, süreç sonunda bir anlaşmaya varıp varmamak tarafların iradeleriyle mümkündür⁷¹⁵.

Taraflar dava açılmadan evvel veya yargılama devam ederken arabulucuya başvurma konusunda anlaşabilirler. Hakim de tarafları arabulucuya başvurma hususunda aydınlatıp, teşvik edebilir (HUAK m. 13/1). Bir uyuşmazlığın çözümü için dava yoluna başvurulduğunda, yargılamanın başında ön inceleme aşamasında (HMK m. 137/1, 320/2) yahut ilerleyen safhalarında uyuşmazlık noktaları belirlendikten sonra, çok az noktada uyuşmazlık içinde olan yahut anlaşmaya yakın oldukları tespit edilen tarafların, mahkemece arabuluculuğa teşvik edilmesi yararlıdır⁷¹⁶.

1.2.2. Dava Şartı Arabuluculuk

Dava şartları genel olarak HMK'nun 114'üncü maddesinde düzenlenmiş olmakla birlikte, burada sayılan dava şartları sınırlı sayıda olmayıp, özel kanun hükümleri ile belirli türdeki davalara özel dava şartı getirilebilir. Dava şartları, davanın esasına girilerek karara

⁷¹² Arabuluculuk faaliyetinin tüm aşama ve unsurlarının kanun tarafından düzenlendiği arabuluculuk türü, bkz: TARKAN s.81.

⁷¹³ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.215.

⁷¹⁴ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.216.

⁷¹⁵ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.216.

⁷¹⁶ ÖZBEK, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.1029, KOÇYİĞİT/ BULUR s.32, TARKAN s.87.

bağlanabilmesi için, varlığı veya yokluğu hâkim tarafından yargılamanın her aşamasında re'sen gözetilen ve taraflarca noksanlığı yargılamanın her aşamasında ileri sürülebilen hâllerdir⁷¹⁷.

Dava şartı arabuluculukta, yalnızca arabuluculuk yoluna başvuru noktasında, iradilik ilkesine istisna getirilerek mahkemelerin iş yükünün azaltılması ve bu uyuşmazlık çözüm yönteminin uygulamasının genişletilmesi amaçlanmaktadır⁷¹⁸. Dava şartı arabulucuğa tabi bir uyuşmazlıkta, arabuluculuğa zorunlu olarak başvurulmasından sonra, sürecin devamı, sona erdirilmesi gibi hususlar tamamen tarafların özgür iradelerine göre şekillenir⁷¹⁹.

Dava şartı olarak arabuluculuk, hukukumuzda, özel kanunlarda yapılan düzenlemelerle ilk kez 2018 yılında girmiştir. “Dava şartı olarak arabuluculuk” kenar başlığıyla yapılan kanuni düzenlemeler, kronolojik olarak, 01.01.2018 yürürlük tarihi olarak belirlenen 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanununun 3’üncü maddesinin 1’inci fıkrası, 7155 sayılı Kanun’un 23’üncü maddesi ile düzenlenen ve 19.12.2018 yürürlük tarihi olarak belirlenen 6325 sayılı HUAK’nun 18/A maddesi, 7155 sayılı Kanun’un 20’nci maddesi ile düzenlenen ve 01.01.2019 yürürlük tarihi olarak belirlenen 6102 sayılı TTK’nun 5/A maddesi, 7251 sayılı Kanun’un 59’uncu maddesi ile düzenlenen ve 28.07.2020 yürürlük tarihi olarak belirlenen 6502 sayılı TKHK’un 73/A maddesi, 7445 sayılı Kanun’un 37’nci maddesi ile düzenlenen ve 01.09.2023 yürürlük tarihi olarak belirlenen 6325 sayılı HUAK’nun 18/B maddesi özel dava şartı hükümleridir.

HUAK’nun 18/A-18 maddesinde dava şartı arabuluculuğun uygulama alanına bir istisna getirilerek, özel kanunlarda tahkim veya diğer bir ADR yoluna başvuru zorunluluğu yahut tahkim sözleşmesinin mevcut olduğu durumlarda, dava şartı arabuluculuk hükümlerinin uygulanmayacağı düzenlenmiştir. Ancak, taraflar isterlerse ihtiyari olarak arabuluculuk yoluna başvurabilirler⁷²⁰.

Çalışma konumuz özelinde sigorta hukuku kaynaklı uyuşmazlıklar, tarafların üstünde serbestçe tasarruf edebildiği ve kamu düzenine ilişkin olmayan uyuşmazlıklardır. Sigorta uyuşmazlıklarının büyük bir kısmının konusu para olan alacak ve tazminat talebine ilişkindir.

TTK’nun 5/A maddesine göre; alacak, tazminat talepleri ile itirazın iptali, menfi tespit ve istirdat⁷²¹ talebine ilişkin ticari nitelikteki davalarda, dava açmadan evvel arabuluculuğa başvuru zorunluluğu getirilmiştir. Bu kapsamda, taraflar tacir olsun yahut olmasın TTK’nda

⁷¹⁷ HMK 114. m. gerekçesi, <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf> s.42, (E.T.15.10.2023)

⁷¹⁸ TARKAN s.68.

⁷¹⁹ TARKAN s.94.

⁷²⁰ KOÇYİĞİT/ BULUR s.64-65.

⁷²¹ 28/3/2023 tarihli ve 7445 sayılı Kanunun 31 inci maddesiyle bu fıkarda yer alan “paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat talepleri hakkında” ibaresi “para olan alacak, tazminat, itirazın iptali, menfi tespit ve istirdat davalarında,” şeklinde değiştirilmiş olup, 7445 sayılı Kanunun geçici 1. maddesi uyarınca menfi tespit ve istirdat davaları hakkındaki hüküm, 01/09/2023 tarihi ve sonrasında açılacak davalar hakkında uygulanacaktır.

düzenlenen hususlardan kaynaklanan davalar, mutlak ticari dava sayıldıklarından (TTK m.4/1-a), TTK'nun altıncı kitabı olan "Sigorta Hukuku" kitabında düzenlenen sigorta türleri hakkında 01.01.2019 tarihi ve sonrasında açılacak davalar, dava şartı arabuluculuğa tabidir⁷²². Dolayısıyla TTK'nun 5/A maddesi, sigorta hukukuna zorunlu arabuluculuk kurumunu getiren düzenleme olmuştur.

1.2.2.1. Sigorta Hukukunda Dava Şartı Arabuluculuk Kapsamına Giren Uyuşmazlıklar

TTK'nun 5/A maddesine 7445 sayılı Kanun'un 31'inci maddesiyle yapılan değişiklikten önce, uyuşmazlığa dava şartı arabuluculuk hükümlerinin uygulanabilmesi için, davanın ticari nitelikte bir dava olması, konusu bir miktar para olan alacak ve tazminat talebine ilişkin olması gerekmektedir. Değişiklikten önce kanunda bu dava türlerini sayma yoluna gidilmemiş, bu nedenle özellikle itirazın iptali ve menfi tespit davaları açısından dava şartı arabuluculuğa tabi olup olmadıkları hususunda uygulamada mahkemeler tarafından farklı kararlar verilmiştir.

Doktrinde bazı yazarlara göre⁷²³, itirazın iptali, menfi tespit, borçtan kurtulma, istirdat davalarında da dava açılmadan evvel arabuluculuğa başvurmanın zorunlu olduğu ve dava şartı olarak kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bir başka görüşe göre ise⁷²⁴, özel bir dava şartını genelleyerek tüm uyuşmazlıklarda uygulamanın doğru bir yaklaşım biçimi olmadığı belirtilerek, İİK'nun 72'nci maddesinde öngörülen ve icra takibinden önce ve sonra olmak üzere iki farklı zamanda açılabilen menfi tespit davalarının konusunun alacak ya da tazminat talebi olmadığı, yani bir miktar paranın ödenmesine mahkûm eden eda davası niteliğinde olmadığı için, dava şartı arabuluculuk hükümlerinin uygulanamayacağı ifade edilmektedir.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi verdiği bir kararında⁷²⁵, menfi tespit davasında arabuluculuğa başvurunun dava şartı olduğunu kabul etmiştir. Ancak, Yargıtay 19. Hukuk Dairesi'nin, Bölge Adliye Mahkemelerinin kesin nitelikteki kararları arasındaki aykırılıkların giderilmesine ilişkin kararında⁷²⁶, ticari nitelikteki menfi tespit davalarında, dava şartı arabuluculuk hükümlerinin

⁷²² TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOC AK) s.221-222, YILMAZ s.74.

⁷²³ KOÇYİĞİT/ BULUR s.66-68, AKİL, Cenk; Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Olarak Arabuluculuk Hakkında Usul Hukuku Bakımından Bazı Değerlendirmeler, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Sayı 41, 2020, s.321-322.

⁷²⁴ TANRIVER, Süha; Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Bazı Düşünceler, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 147, 2020, s.122-123.

⁷²⁵ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 10.02.2020 tarih, 2019/3048 Esas, 2020/1093 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.21.10.2023).

⁷²⁶ Yargıtay 19. Hukuk Dairesi'nin 13.02.2020 tarih, 2020/85 Esas, 2020/454 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.21.10.2023), Yargıtay 19. Hukuk Dairesi'nin 04.06.2020 tarih, 2020/237 Esas, 2020/805 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.21.10.2023).

uygulanıp uygulanmayacağı hususundaki çelişki giderilmiş olup, dava açılmadan önce arabuluculuğa başvurulmasının zorunlu olmadığı ve arabulucuya başvurulmasının dava şartı olmadığı kabul edilmiştir. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi de güncel tarihli kararları ile, önceki kararlarındaki belirttikleri görüşü değiştirmiş bulunmaktadır⁷²⁷.

TTK'nun 5/A maddesinde, 28/03/2023 tarih, 7445 sayılı Kanun'un 31'inci maddesiyle yapılan değişiklik ile itirazın iptali, menfi tespit ile istirdat davalarının dava şartı arabuluculuğa tabi olduğu açıkça kanuni düzenleme altına alınmış olup, 7445 sy. Kanun'un geçici 1'inci maddesi gereğince 01/09/2023 tarihi ve sonrasında açılacak menfi tespit ve istirdat davaları tereddütsüz şekilde dava şartı arabuluculuğa tabi olacaktır⁷²⁸. Nitekim, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi en son tarihli bir kararında⁷²⁹ bu konudaki görüşünü değiştirmiş bulunmaktadır.

Sigorta ettiren ile sigortacı arasındaki sözleşmeden kaynaklanan uyuşmazlıklarda, taraflar aralarındaki sigorta sözleşmesine dayanarak dava açtıklarından ve söz konusu uyuşmazlıklar TTK'nda düzenlenen sigorta sözleşmesinden doğan ihtilaf olup, mutlak ticari dava sayıldığından, dava açılmadan evvel arabuluculuğa başvurulması dava şartıdır⁷³⁰. Örneğin, yangın, kasko veya hırsızlık sigortası ile ekonomik bir değer taşıyan menfaatini sigorta ettiren kişi, riziko gerçekleşmesi sonucu uğradığı zararın tazmini için sigorta şirketi aleyhine dava açmadan evvel dava şartı arabuluculuk başvurusunda bulunmalıdır.

TKHK'un 83'üncü maddesinin 2'nci fıkrasında, taraflardan birinin tüketici olduğu işlemler hakkında diğer kanunlarda da düzenleme yapılmış olmasının söz konusu işlemin tüketici işlemi olarak kabul edilmesini engellemeyeceği düzenlenmiştir. Bu noktada taraflardan birisinin tüketici olduğu sigorta sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıkların ticari dava niteliğinde mi tüketici işlemi mahiyetinde mi olduğu uygulamada tartışma konusu olmuş, Yargıtay 19. HD'nin Bölge Adliye Mahkemelerinin kesin nitelikteki kararları arasındaki aykırılığın giderilmesine ilişkin kararında⁷³¹, bir tarafın tüketici olduğu işlemler hakkında diğer kanunlarda düzenleme yapılmasının, bu işlemin tüketici işlemi sayılmasına ve TKHK'un görev ve yetkiye dair

⁷²⁷ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 01.04.2021 tarih, 2020/4396 Esas, 2021/3198 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.21.10.2023).

⁷²⁸ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 25/04/2022 tarih, 2022/2230 E., 2022/3338 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.18.08.2023). CİCİM/KORKMAZ s.72-73.

⁷²⁹ "...Menfi tespit davasının konusu 6102 sayılı TTK'nun 5/A maddesinde ifade edildiği şekilde para alacağına ilişkindir. Maddede düzenlenen alacak ve tazminat talepleri davanın konusu olup, davanın niteliği (çeşidi)ne ilişkin değildir. Dairemiz yerleşik içtihatlarında da belirtildiği üzere menfi tespit davasının konusunun, para alacağına ilişkin olması nedeniyle TTK'nun 5/A maddesi gereğince zorunlu arabuluculuğa tabi olduğundan..." Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 21.06.2023 tarih, 2022/498 Esas, 2023/3940 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.22.10.2023).

⁷³⁰ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.222.

⁷³¹ Yargıtay 19. Hukuk Dairesi'nin 04.06.2020 tarih, 2020/237 Esas, 2020/805 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.22.10.2023).

hükümlerinin uygulanmasına engel oluşturmayaacağı, tüketici işleminden doğan davaların ticari dava olarak kabul edilemeyeceği ifade edilmiştir.

Tüketici işleminin ticari dava olarak kabul edilip edilmemesi, davanın dava şartı arbuluculuğa tabi olup olmadığının belirlenmesindeki önemini yitirmiştir. Zira, 7251 sayılı Kanun'un 59'uncu maddesi ile 6502 sy. TKHK'un 73/A maddesinde yapılan değişiklik ile, tüketici işlemi ticari dava kabul edilsin veya edilmesin, şartların varlığı halinde tüketici mahkemelerinde ikame edilen davalar için, arbuluculuğa başvuru, dava şartı haline getirilmiştir⁷³².

Zarar gören üçüncü kişi ile destekten yoksun kalanların doğrudan sigorta şirketine başvurmasından doğan uyuşmazlıklarda; sorumluluk sigortaları TTK'nda düzenlenmekte olup, mutlak ticari dava olduğundan⁷³³ dava şartı arbuluculuğa tabidir⁷³⁴. Karayolları Trafik Kanunu'nun 97'nci maddesi kapsamında sigorta şirketine zorunlu başvuru şartı yerine getirildiği takdirde ise, ayrıca dava şartı arbuluculuğa ilişkin hükümler uygulanamayacaktır⁷³⁵.

Sigortacının kanuni halefiyetine dayalı rücu davaları her zaman mutlak ticari davaya vücut vermez. Bu husus YİBK'nun 22.03.1944 Tarih E. 37, K. 9, R.G. 3.7.1944 sayılı kararı⁷³⁶nda sigortacının zarar sorumlusuna karşı açacağı davanın, sigorta poliçesinden kaynaklanmadığı; sigortalının asıl zarar sorumlusuna karşı açtığı dava ile aynı nitelikte olduğu, sigortalı çeşitli mahkemelerde dava açabilecekse, sigortacının da halefiyet hakkına dayanan rücu davasında aynı mahkemelerde dava açabileceği şeklinde ifade edilmiştir. Dolayısıyla TTK'nun 1472'nci maddesine dayalı rücu tazminat taleplerine ilişkin davalarda, davanın dava şartı arbuluculuğa tabi olup olmadığını belirlerken sigorta ettiren ile asıl zarar sorumlusu arasındaki hukuki ilişkinin mahiyeti dikkate alınmalıdır⁷³⁷. Örneğin, taşıyıcı sorumluluk sigorta poliçesi

⁷³² TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOC AK) s.223, TARKAN s.128-129, İstanbul BAM 45. Hukuk Dairesi'nin 12.07.2023 tarih, 2023/605 Esas, 2023/1094 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.27.10.2023).

⁷³³ Aynı yönde bkz. Yargıtay HGK'nın 16.04.2019 tarih ve 2017/17-1097 Esas, 2019/458 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.27.10.2023).

⁷³⁴ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOC AK) s.224, YILMAZs.80-81, davalı ZMMS sigortacı aleyhine açılan maddi tazminat istemli davanın dava şartı arbuluculuğa tabi olduğu, diğer davalılar araç işleten ve sürücüsü hakkında açılan davada dava şartı arbuluculuk hükümlerinin uygulanamayacağına ilişkin bkz. Konya BAM 3. Hukuk Dairesi'nin 07.07.2023 tarih, 2023/1438 Esas, 2023/1342 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.27.10.2023).

⁷³⁵ Aynı yönde bkz. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin 29.09.2021 tarih, 2021/14429 Esas, 2021/5729 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.27.10.2023).

⁷³⁶ www.resmigazete.gov.tr RG. 03.07.1944 tarih, 5746 sayılı (E.T.03.08.2023)

⁷³⁷ "...Her ne kadar davalı tarafça TTK'nın 5/A maddesi gereğince dava açılmadan önce arbulucuya başvurulmuş olması dava şartı olduğundan, arbulucuya başvurulmadan işbu davanın açıldığını istinaf nedeni olarak ileri sürmüş ise de, davanın TTK 1472.maddesinde düzenlenen halefiyet gereğince davacı sigorta tarafından davalı aleyhine açıldığı, taraflar arasında ticari ilişki bulunmayıp gerçek kişi olan sigortalının haklarına halef olarak gerçek kişi olan davalı İdris Yatağar aleyhine işbu davayı açtığı anlaşılmalı arbuluculuk şartının davada

kapsamında sigorta ettirene sigorta tazminatını ödeyen sigortacının, asıl zarar sorumlusu taşıyan aleyhine açtığı rücu davasında, zarar gören sigorta ettiren ile asıl zarar sorumlusu arasındaki hukuki ilişki taşıma sözleşmesinden kaynaklandığından ve taşıma sözleşmesi TTK’nda düzenlenmekle mutlak ticari dava olduğundan, bu kapsamda açılacak rücu davası da dava şartı arabuluculuğa tabi olacaktır. Dava şartı arabuluculuğa tabi olmayan bir rücu davasında ise, taraflar ihtiyari arabuluculuk yoluna başvurmakta serbesttirler.

Doktrinde bir görüş ise⁷³⁸, sigortacının halefiyet hakkı TTK’nun 1472 ve 1481’inci maddelerinde düzenlendiğinden, rücu davasının her halde mutlak ticari dava olduğu ve dava şartı arabuluculuğa tabi olduğunu belirtmektedir. Biz yukarıda açıkladığımız yerleşik içtihatlar doğrultusunda bu görüşe katılamıyoruz.

Sigortacının, sorumluluk sigortaları kapsamında zarar görene ödemedede bulunduktan sonra, poliçe özel ve genel şartlarına dayanarak zarara sebebiyet veren sigortalısına rücu davası açması halinde ise, uyuşmazlık doğrudan sigortacı ile sigortalı arasındaki sigorta sözleşmesinden kaynaklandığından dava şartı arabuluculuğa tabidir⁷³⁹.

1.2.2.2. Arabuluculuğun Dava Şartı Olmasının Hukuki Sonucu

Dava şartı arabuluculuğa tabi uyuşmazlıklarda, mahkemelerde dava açılmadan evvel arabuluculuğa zorunlu olarak başvurulması gerekmekte olup, aksi halde karşılaşılabilecek hukuki yaptırım HUKAK’ın 18A/2 maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; arabuluculuk anlaşılamama son tutanağının dava dilekçesi ekinde sunulmadığı durumlarda, mahkeme tarafından davacıya son tutanağı dosyaya ibraz etmesi için bir hafta kesin süre verilir. Söz konusu kesin sürede anlaşılamamaya ilişkin son tutanağın sunulmaması ve arabuluculuğa başvuru yapılmadan dava açılması halinde başkaca bir işlem yapılmadan dava usulden reddedilir. “Herhangi bir işlem yapılmadan” tabirinden kasıt arabulucuya başvuru için taraflara süre verilmeyeceği, başka hiçbir usuli işlem yapılmadan davanın usulden reddine karar verilmesi gerektiğidir. Burada dava şartı arabuluculuğun, 6100 sayılı HMK’nun 115’inci maddesinin 2’nci fıkrası çerçevesinde tamamlanabilir dava şartı eksikliği olarak düzenlenmediği görülmektedir⁷⁴⁰. Dolayısıyla, dava şartı arabuluculuğa başvurulmadan dava açıldığının tespit edilmesi ve bir haftalık kesin sürede arabuluculuk anlaşılamama son tutanağının sunulmaması halinde,

aranması gerektiğine yönelik istinaf istemi yerinde değildir...” İzmir BAM 11. Hukuk Dairesi’nin 13.04.2023 tarih, 2020/1386 Esas, 2023/582 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.27.10.2023), YILMAZ s.84.

⁷³⁸ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.229.

⁷³⁹ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.230.

⁷⁴⁰ KOÇYİĞİT/ BULUR s.48, Yargıtay 6. Hukuk Dairesi’nin 20/06/2022 tarih, 2022/2431 E., 2022/3414 K. sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.29.10.2023).

mahkemece, davacıya arabuluculuğa başvurması için ayrıca süre verilmeksizin, dosya üzerinden davanın usulden reddine karar verilecektir. Nitekim Yargıtay'ın verdiği bir karar⁷⁴¹ da aynı yöndedir.

Dava şartı arabuluculuğa başvurmadan davanın görevsiz mahkemede açılması, ardından görevli mahkemeye gönderilmesi ve aradaki süreçte dava şartı arabuluculuk sürecinin tamamlanması halinde davanın açıldığı tarih itibarıyla arabuluculuk dava şartı yerine getirilmediğinden uygulamada farklı kararlar verilmektedir. Yargıtay 17. Hukuk Dairesi ve Yargıtay 3. Hukuk Dairesi verdikleri kararlarında, görevsiz mahkeme aşamasında dava şartı arabuluculuğa başvuru zorunluluğu yerine getirildiğinden görevli mahkemece işin esasının incelenmesi gerektiğine hükmetmiştir⁷⁴². Buna karşın Yargıtay 6. Hukuk Dairesi ise, dosyanın görevsiz mahkemeden görevli mahkemeye gönderilmesine kadar geçen sürede arabuluculuk dava şartının tamamlanamayacağına, görevsiz mahkemede dava açılmadan evvel dava şartı arabuluculuğa başvurulmaması durumunda davanın usulden reddedilmesi gerektiğine hükmetmiştir⁷⁴³. Biz de, dava şartı arabuluculuğa tabi bir uyuşmazlıkta bu yola başvurulmadan dava açılması halinde, mahkemece görevsizlik kararı verildikten sonra arabuluculuğa başvurulmuş olmasının dava şartı eksikliğini tamamlamayacağı, her davanın açıldığı tarihteki durum ve koşullar dikkate alınarak değerlendirilmesi gerektiği ve kanunda aksi yönde istisnai bir hüküm de bulunmadığından davanın usulden reddedilmesi gerektiği görüşünü paylaşıyoruz.

1.2.2.3. Dava Şartı Arabuluculuk Faaliyetinin Sona Ermesi ve Sonuçları

Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun 18A/10 maddesinde dava şartı arabulucunun sona erme sebepleri düzenlenmiştir. Buna göre, taraflara ulaşılamaması ya da tarafların katılmaması nedeniyle görüşme yapılamaması veya tarafların anlaşması yahut anlaşamaması durumlarında arabuluculuk süreci sona erer. Arabuluculuk faaliyetinin sona erip son tutanağın düzenlenmesiyle birlikte, HUAK'nun 18A/15 maddesi uyarınca olduğu yerde kalan zamanaşımı ile hak düşürücü süreler tekrar işlemeye başlar.

Tarafların uyuşmazlık konusunda anlaşmaları ya da kısmen anlaşmaları hâlinde arabuluculuk faaliyeti anlaşma son tutanağı ile sona erer. Bunlar haricinde her durumda taraflar anlaşmamış kabul edilerek anlaşmama son tutanağı düzenlenir (HUAK Yönetmeliği m. 25/6).

⁷⁴¹ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 21.11.2022 tarih, 2021/4438 Esas, 2022/8135 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.29.10.2023),

⁷⁴² Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 04.02.2021 tarih, 2020/3187 Esas, 2021/762 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.29.10.2023), Yargıtay 3. Hukuk Dairesi'nin 02.05.2023 tarih, 2022/8400 Esas, 2023/1200 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.29.10.2023).

⁷⁴³ Yargıtay 6. Hukuk Dairesi'nin 15.02.2023 tarih, 2023/526 Esas, 2023/583 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.29.10.2023).

Taraflar süreç sonunda anlaştıkları takdirde, arabulucu tarafından düzenlenen son tutanağın haricinde, HUAK'nun 18/1'inci maddesinde belirtildiği gibi bir anlaşma belgesi de düzenleyebilirler. Arabuluculuğun anlaşma ile sonuçlanması halinde, ayrıca bir anlaşma belgesi düzenlenmemiş ise, faaliyetin sonlanması üzerine tutulan tutanak anlaşma belgesi olarak kabul edilir. Bu belge, arabulucu, taraflar veya vekillerince imzalanır⁷⁴⁴. Anlaşma belgesi, tarafların karşılıklı, birbirine uygun irade beyanlarını içermesi nedeniyle bir özel hukuk sözleşmesi niteliğindedir ve sözleşmeye aykırılık hallerinde dava yoluna başvurulabilir⁷⁴⁵. Anlaşma belgesinin, taraflarda tereddüt oluşturmaması, onların iradelerini doğru bir biçimde yansıtması, cebri icraya elverişli bir içerik taşıması, netice olarak taraflar arasındaki ihtilafı çözmeye yarar bir eda emri içermesi gerekir⁷⁴⁶.

HUAK'nun 18/5'inci maddesine göre; tarafların arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşma belgesi düzenlemeleri ve bunu mahkemeye ibraz etmeleri halinde, mahkeme dava açma yasağını re'sen dikkate alıp davayı usulden reddetmelidir⁷⁴⁷. Zira anlaşma belgesindeki hususlar yönünden taraflar arasında bir uyuşmazlığın varlığından söz edilemez. Ancak taraflar, irade fesadı veya gabin gibi hallere dayanarak anlaşma belgesinin geçersizliğini ileri sürebilir⁷⁴⁸. Konuya ilişkin olarak hakimlik mesleğini icra ederken önüne gelen bir uyuşmazlıkta;

"..Somut olaya gelince; davacı vekili, 03.05.2019 tarihinde, davalının zorunlu mali sorumluluk sigortacısı olduğu, müvekkilinin yolcu olarak bulunduğu aracın direksiyon hakimiyetini kaybederek su kanalına ve otoban istimlak duvarına, ardından trafik levhasına çarpması sonucu müvekkilinin % 14 oranında maluliyete uğrayacak şekilde yaralandığını ileri sürerek kalıcı iş göremezlik tazminat isteminde bulunmuş, davalı ise dava tarihinden önce arabuluculuk anlaşma tutanağı ile anlaşmaya varıldığını, davacıya ödeme yapıldığını, davacının yeniden tazminat isteyemeyeceğini savunmuştur. Dosyadaki 05.03.2020 tarihli "Arabuluculuk Anlaşma Tutanağı"nda, davacıya 33.165,00.-TL ödenmesinde anlaşıldığı, tarafların birbirlerini ibra ettikleri ve açılmış ve açılacak tüm davalardan peşinen feragat ettikleri belirtilmiştir. Davacı asil tarafından arabuluculuk anlaşma tutanağında imzası bulunan Av. Adem Ağgün'e verilen Gebze 11. Noterliği'nin 11/09/2019 tarih, 22313 yevmiye nolu vekaletnamede vekilin, "sulh olmaya, davadan ve kanun yollarından feragat etmeye, karşı tarafı ibra etmeye, davasını kabul etmeye, .. sulh ve ibraya,..." açıkça yetkili kılındığı görülmüştür.

⁷⁴⁴ HUAK 18. madde gerekçesi, <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss233.pdf>, (E.T.29.10.2023).

⁷⁴⁵ HUAK 18. Madde gerekçesi, <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss233.pdf>, (E.T.29.10.2023), KOÇYİĞİT/ BULUR s.23, TARKAN s.141, AKKAN, Mine; Arabuluculuk Faaliyeti Sonucunda Anlaşılan Hususlarda Dava Açma Yasağı ve Sonuçları, DEÜHFD, Cilt 20, Sayı 2, Y 2018, s.14-15.

⁷⁴⁶ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.271-272.

⁷⁴⁷ AKKAN, Arabuluculuk Faaliyeti Sonucunda Anlaşılan Hususlarda Dava Açma Yasağı ve Sonuçları, s.20.

⁷⁴⁸ TARKAN s.144.

Vekilin ahzu kabz yetkisinin sınırlandırılmış olması nedeniyle de 18.03.2020 tarihinde anılan tutanakta belirtilen toplam 33.165,00.-TL davacı asile ödenmiştir. Arabuluculuk anlaşma tutanağından sonra ilgili kanunun 18. maddesine eklenen fıkralarla kanun koyucu iradesini çok daha net bir şekilde ortaya koyarak arabuluculuk anlaşma tutanağının ilam niteliği taşıdığı, anlaşılan hususlarda dava açılmasının mümkün bulunmadığı açıklanmış olmakla tarafların kazadan sonra ADR yöntemi olan arabuluculuk yoluna ihtiyari olarak başvurarak uyuşmazlığı çözdükleri, icra edilebilirlik şerhi dahi alınmadan davalı sigortanın ödeme edimini yerine getirdiği, bu şekilde mahkemelerin iş yükünün azaltılması için getirilen arabuluculuğun amacının hasıl olduğu, arabuluculuk anlaşmasının KTK'nın 111. maddesi kapsamında ibraname sayılamayacağı, arabuluculuk yoluyla yapılan anlaşmanın tarafları bağladığı, arabuluculuk tutanağında taraflarca anlaşılan maluliyet oranından daha fazla oranda maluliyete uğrandığı iddiasıyla ek dava açılmayacağı kanaatine varılarak davanın reddine karar vermek gerekmiştir...”

şeklindeki kararının, davacı tarafından istinaf edilmesi üzerine Sakarya Bölge Adliye Mahkemesi 3. Hukuk Dairesi'nin 21/09/2023 tarih, 2022/1106 Esas, 2023/1158 Karar sayılı ilamında;

“..Somut olaya gelince; 05.03.2020 tarihinde davacı ile davalı vekilleri arasında arabuluculuk tutanağının karşılıklı imzalanarak davaya konu uyuşmazlığın arabuluculuğa konu uyuşmazlık olarak anlaşma ile sonuçlandırıldığı, imzalara itiraz olmadığı gibi hata, hile veya ikrahla iradelerin fesada uğradığının da ileri sürülmediği anlaşılmaktadır. Hukuki uyuşmazlıklar tahkim, arabuluculuk ve dava yollarından biri ile çözümlenebilir. Arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşma ile çözümlenen bir uyuşmazlık yeniden dava konusu yapılamaz, aksi taktirde arabuluculuğun bir anlamı kalmaz. Kaldı ki elinde Arabuluculuk Kanunu 18/2 maddesi gereği icra edilebilirlik şerhi istenebilecek ve ilam niteliğindeki bir belge bulunan davacının işbu davayı açmakta hukuki yararı da bulunmamaktadır...”

şeklindeki gerekçeyle istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir.

Taraflar anlaşma belgesine, bir sözleşmeden daha kuvvetli bir nitelik kazandırmak isterlerse HUAK'nun 18/2'inci maddesine göre, mahkemeden, icra edilebilirlik şerhi verilmesini talep edebilirler⁷⁴⁹. Dava açılmadan evvel arabuluculuğa başvuru yapılmışsa, icra edilebilirlik şerhi, arabulucunun görev yaptığı yerdeki sulh hukuk mahkemesinden talep edilir. Yargılama sırasında arabuluculuğa başvuru yapılması halinde ise icra edilebilirlik şerhi, davanın görülmekte olduğu mahkemeden talep edilebilir. Yine bu şerhi içeren anlaşma belgesi, ilam niteliğinde belge sayılır (HUAK m. 18/2, HUAK Yönetmeliği m.21/3-4).

İcra edilebilirlik şerhinin verilmesi talebi, çekişmesiz yargı işi olup, mahkemece inceleme dosya üzerinden yapılır. Fakat arabuluculuğa uygun olan aile hukuku uyuşmazlıklarında

⁷⁴⁹ KOÇYİĞİT/ BULUR s.42, TARKAN s.147.

inceleme duruşmalı olarak yapılır. Mahkemece yapılacak inceleme, anlaşmanın kapsamının arabuluculuğa ve cebri icraya uygun olup olmadığı hususlarıyla sınırlıdır⁷⁵⁰. Ayrıca icra edilebilirlik şerhi verilmesi talebi, çekişmesiz yargı işi olduğundan ve HMK'nun 385/2'inci maddesi gereğince re'sen araştırma ilkesi geçerli olduğundan, emredici hukuk kuralları ile kamu düzenine aykırılık teşkil edip etmediği hususunda da inceleme yapılır⁷⁵¹.

Kanun ile icra edilebilirlik şerhi almanın zorunlu tutulduğu haller dışında, taraflar, avukatları ve arabulucunun, ticari nitelikteki uyuşmazlıklar yönünden ise avukatlar ve arabulucunun imzalarının bulunduğu anlaşma belgesine, icra edilebilirlik şerhi verilmesi gerek olmaksızın ilam niteliğinde belge sayılır (HUAK m. 18/4).

Arabuluculuk faaliyeti sonucunda varılan her türlü anlaşmanın cebri icraya uygun olma zorunluluğu bulunmadığı gibi (örneğin taşınmaz devri), icra edilebilirlik şerhi verilmesi talep etme zorunluluğu da bulunmamaktadır. Cebri icraya elverişli olma, icra edilebilirlik şerhi verilmesi talep edildiğinde mahkemece yapılacak incelemenin sınırları ile ilgilidir⁷⁵².

Anlaşma belgesi icra edilebilirlik şerhi alınsın veya alınmasın, maddi anlamda kesin hüküm oluşturmaz⁷⁵³.

Arabulucunun taraflara ulaşamaması, taraflara ulaşmakla beraber taraflardan birinin toplantıya katılmaması, yapılan görüşmeler neticesinde kanunun belirlediği süreler içerisinde tarafların anlaşamamaları halinde, arabuluculuk faaliyeti anlaşmaya varılamama ile sonuçlanmış olur ve bu şekilde arabuluculuk faaliyetinin sona ermesiyle taraflar dava şartını yerine getirmiş olduklarından, bu aşamadan sonra dava yoluna gidilebilir⁷⁵⁴.

1.2.2.4. Dava Şartı Arabuluculukta Ücret ve Giderler

Dava şartı arabuluculuk kurumunun uygulamasının genişlemesi, sürece katılımı engelleyebilecek ekonomik imkansızlıkların önüne geçilebilmesi için ücret ve giderler konusunda kanunda düzenlemeler yapılmıştır. Dava şartı arabuluculuk sürecinde, arabulucu ücreti, arabuluculuk bürosu giderleri ve süreç sonunda dava açıldığı takdirde yargılama giderleri gündeme gelmektedir⁷⁵⁵.

⁷⁵⁰ Bkz. HUAK m. 18/3

⁷⁵¹ TARKAN s.148, YILMAZ s.101.

⁷⁵² KOÇYİĞİT/ BULUR s.42.

⁷⁵³ TARKAN s.148.

⁷⁵⁴ TARKAN s.150.

⁷⁵⁵ TARKAN s.109.

Arabuluculuk ücreti, her yıl Adalet Bakanlığı tarafından çıkarılan tebliğ ile Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren, Arabuluculuk Asgari Ücret Tarifesine⁷⁵⁶ göre belirlenir. Arabuluculuk ücreti, Arabuluculuk Asgari Ücret Tarifesine göre, tarafların anlaşıp anlaşamamaları, ihtilafın taraf sayısı, görüşmelerin süresi dikkate alınarak hesaplanır⁷⁵⁷.

Tarafların arabuluculuk süreci sonunda anlaşmaları durumunda, taraflarca aksi kararlaştırılmamışsa, arabuluculuk ücreti, Tarifede belirtilen iki saatlik ücret tutarından daha az olmamak kaydıyla taraflarca eşit şekilde karşılanır (HUAK m. 18A/12).

Arabuluculuk süreci sonucunda tarafların anlaşamamaları durumunda, iki saatlik ücret tutarı Bakanlık bütçesinden ödenir. Görüşmeler iki saatten uzun sürmüş ancak taraflar anlaşmamış ise, aksi kararlaştırılmadıkça, iki saatlik ücretten fazlası taraflarca eşit şekilde ve uyuşmazlığın konusuna göre Tarife dikkate alınarak karşılanır. Bakanlık bütçesinden veya taraflarca ödenen arabuluculuk ücreti, yargılama giderleri arasında değerlendirilir (HUAK m. 18A/13).

Arabuluculuk bürosunun zorunlu giderleri; arabuluculuk sürecinin anlaşma ile sonuçlanması halinde anlaşma gereği taraflarca ödenmek, anlaşamama durumunda ileride haksız çıkacak taraftan alınmak üzere Bakanlık bütçesinden karşılanır (HUAK m. 18A/14).

Arabuluculuk faaliyeti sonucu anlaşma sağlanamaması ve dava açılması durumunda mahkemece davadan önce ödenen arabulucu ücretine ilişkin sarf kararı dosyaya eklenir. Hazine tarafından arabulucuya ödenen ücret, yargılama sonucunda haksız çıkandan alınarak Hazineye gelir kaydedilir ve 6183 sy. Kanuna göre tahsil edilir⁷⁵⁸ (HUAK Yönetmeliği m. 26/2).

Bir tarafın mazeretsiz olarak ilk toplantıya katılmaması ve bu nedenle arabuluculuk faaliyetinin sona ermesi halinde toplantıya katılmayan kişi, son tutanakta gösterilir ve bu kişi yargılama sonucunda kısmen ya da tamamen haklı çıksa dahi yargılama giderlerinin tamamından sorumlu olur. Ayrıca bu taraf lehine yasal vekâlet ücretine hükmedilmez. İlk toplantıya tarafların ikisinin de katılmaması nedeniyle arabuluculuk faaliyeti sona ermiş ise, daha sonra açılacak davalarda taraflarca harcanan yargılama giderleri üzerlerinde bırakılır (HUAK Yönetmeliği m. 25/9).

⁷⁵⁶ 2024 yılı Arabuluculuk Asgari Ücret Tarifesi için bkz: 29.12.2023 tarih, 32414 sayılı Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/12/20231229-5.htm> (E.T.30.01.2024).

⁷⁵⁷ ÖZBEK, Mustafa Serdar; Arabuluculuk Asgari Ücret Tarifesinin Tahlili, MÜHFHAD, Y. 2014, s.1135.

⁷⁵⁸ KOÇYİĞİT/ BULUR s.60.

1.3. Tahkim

1.3.1. Tanımı

Hukukumuzda iç tahkim, HMK'nun 407 ile 444'üncü maddelerinde, milletlerarası tahkim, 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda düzenlenmiştir. Hakkı tanınmayan bir kişi (davacı), hakkının tanınması sağlamak için yalnız Devlet mahkemelerine başvurabilir, bunun tek istisnası ise tahkim müessesesidir⁷⁵⁹. Taraflar arasındaki hukuki ihtilafın, yasal bir zorunluluk nedeniyle yahut iki tarafın anlaşarak, ihtilafın çözümünü özel kişi ya da kişilere devretmelerine ve uyuşmazlığın bu kişiler tarafından incelenip tarafları bağlayıcı şekilde karara bağlanmasına tahkim, uyuşmazlığın çözümünün bırakıldığı özel kişi ya da kişilere hakem/hakem heyeti denir⁷⁶⁰.

1.3.2. Hukuki Niteliği

Doktrinde tahkimin hukuki niteliği yani alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının bir türü olup olmadığı tartışmalıdır. Tahkimi, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak kabul etmeyen görüşe göre⁷⁶¹, tahkim, devlet mahkemelerindeki yargılamaya göre istisnai nitelikte bir yargısal yoldur. Bu görüşe göre, hakemlerin taraflar arasında uzlaşmayı sağlama çabasına girmemeleri⁷⁶², taraflar arasındaki uyuşmazlığı, hakim gibi yargılama yapmak suretiyle çözüme kavuşturmaları ve verdikleri kararların temyizi mümkün olup, kesin hüküm niteliği taşımaları, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarında ise sürecin esnekliği, tarafların çözüm üzerinde etkin rol oynamaları sebebiyle tahkim, ADR olarak değerlendirilmemektedir. Tahkimi, ADR olarak kabul eden diğer görüşe göre ise⁷⁶³, tahkim, devlet yargısının dışında olup, uyuşmazlık tarafların seçtiği hakemler tarafından çözüme kavuşturulur. Kural olarak, tahkime başvuru, tarafların iradesine, hatta bu hususta bir sözleşmenin varlığına bağlıdır. Taraflar yargılama usulünü seçmekte serbest olup, başlangıçta hakemlerin yetkilerini tespit ederler. Gönüllülük

⁷⁵⁹ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.835.

⁷⁶⁰ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.836, KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.1861, TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.353, ÖZBEK, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.186, KAYIHAN/ SELANİK s.46, TARKAN s.22, KOZANHAN, Ayşe Elçin; Sigortacılıkta Tahkimde Yargılama Usulü, Kadir Has Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s.6, KORUCU, Yavuz; HMKna Göre Tahkim, EÜSBE Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015, s.2-3.

⁷⁶¹ TANRIVER Arabuluculuk s.171, KOÇYİĞİT/ BULUR s.10-11, ILDIR, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (Medeni Yargıya Alternatif Yöntemler), s.27, KOZANHAN s.8, KORUCU Tahkim, s.17.

⁷⁶² PEKCANİTEZ, Hakan, Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri, Hukuki Perspektifler Dergisi, S.5, Aralık 2005, s.15.

⁷⁶³ ÖZBEK, Mustafa Serdar; Dünya Çapındaki Adalete Ulaşma Hareketiyle Ortaya Çıkan Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, AÜHFD, C.51, S. 2, Y. 2002, s.142, ÖZBEK, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.188, KAYIHAN/ SELANİK s.48.

esas ve gizlilik tahkimde de egemendir. Hakem kararlarının bağlayıcılığı, tahkimi alternatif uyuşmazlık çözüm yolu olmaktan çıkarmamaktadır⁷⁶⁴.

Tahkim, sadece tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri uyuşmazlıklar bakımından geçerli olup⁷⁶⁵, tarafların iradelerine tabi olmayan işler, yani kamu düzenine ilişkin uyuşmazlıklar HMK'nun 408'inci maddesi uyarınca tahkime elverişli değildir.

1.3.3. Tahkimle İlgili Usul İlkeleri

1.3.3.1. Tasarruf İlkesi

Hâkim, taraflardan birinin talebi olmaksızın, re'sen bir davayı inceleyip karara bağlayamaz. Kanunda açıkça belirtilmeyen hallerde, kimse kendi lehine de olsa dava açma ya da talep hakkını kullanmaya zorlanamaz (HMK m. 24/1-2). HMK'nun 24'üncü maddesi, tahkim müessesesi bakımından da geçerlidir⁷⁶⁶. Dolayısıyla taraflardan birinin talebi olmaksızın hakem veya hakem heyeti, uyuşmazlığı kendiğinden ele alamaz⁷⁶⁷. Ayrıca tasarruf ilkesi, tarafların tahkim usulünü seçmelerindeki serbestisini de ifade etmektedir⁷⁶⁸.

1.3.3.2. Taraflarca Getirilme İlkesi

Taraflar ayrıca ve açıkça, resen araştırma ilkesinin geçerli olacağını kararlaştırmamışlarsa, tahkimde de, iddia ve savunmalarının dayanağı delillerin, uyuşmazlığın taraflarınca hakem veya hakem heyetine sunulması gerekir⁷⁶⁹ (HMK m. 25).

1.3.3.3. Taleple Bağlılık İlkesi

Hâkim, tarafların mahkemeden hüküm altına alınmasını istedikleri talep sonuçlarıyla bağlı olup; yargılamanın seyrine ve ispat durumuna göre talep sonucundan azına karar verilebilmekle birlikte, talep sonucundan fazlasına ya da başka bir şeye karar verilemez (HMK m. 26). Tarafların talepleri ile bağlılık ilkesi tahkimde de geçerlilik taşır⁷⁷⁰. Bununla birlikte taraflar, talep sonucuna bağlı kalınmadan karar verilebileceğini kararlaştırılabilir⁷⁷¹. HMK'nun 440'inci

⁷⁶⁴ TARKAN s.24-25.

⁷⁶⁵ KAYIHAN/ SELANİK s.47.

⁷⁶⁶ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.422.

⁷⁶⁷ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.422, KORUCU Tahkim, s.71.

⁷⁶⁸ KORUCU Tahkim, s.71.

⁷⁶⁹ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.423, KORUCU Tahkim, s.72.

⁷⁷⁰ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.423, KORUCU Tahkim, s.73.

⁷⁷¹ KORUCU Tahkim, s.74.

maddesinin 6'ncı fıkrası uyarınca, taleple bağılılık ilkesi, tahkimde yargılama giderleri bölümünde uygulama alanı bulmaz⁷⁷².

1.3.3.4. Tarafların Eşitliği İlkesi

Tahkim yargılamasında, taraflardan her biri eşit haklara sahiptir (HMK m. 423). Eşitlik ilkesinden tarafların kendi isteğiyle vazgeçmeleri ve bu ilkenin aksini kararlaştırmaları mümkün değildir⁷⁷³. Kanun koyucu, eşitlik ilkesine güvence sağlayabilmek adına, hakemlerin reddi sebepleri ve usulünü düzenlemiştir (HMK m 417-418). Zira hakemlerin tarafsızlık ve bağımsızlığından şüphe edilmesini haklı gösteren durum ve koşulların bulunması halinde, taraflar arasında eşitliğin sağlandığından söz edilemeyecektir⁷⁷⁴.

1.3.3.5. Hukuki Dinlenilme Hakkı

Bu hak; bilgi sahibi olma hakkı, açıklama ve ispat hakkı ile kararların gerekçeli olması ve dikkate alınma hakkını bünyesinde barındırır (HMK m. 27). Bu hak ve içeriğindeki unsurlar sayesinde, tarafların dava sonucunda sürpriz bir kararla karşılaşmamaları ve ikna olmaları sağlanmış olur⁷⁷⁵. Tahkim yargılamasında da taraflar hukuki dinlenilme hakkına sahiptir (HMK m. 423). Bu kapsamda olmak üzere, hakem veya hakem heyeti, davaya ilişkin olarak her türlü keşif tarihini, tahkikat işlemleri duruşmalar halinde gerçekleştirilecek ise duruşma tarihlerini, tarafların gelmemeleri durumunda bunun sonuçlarını makul bir süre öncesinde taraflara tebliğ eder. Hakem veya hakem heyetine sunulan dilekçeler ile tüm bilgi ve belgeler taraflara tebliğ edilir (HMK m. 429/2-3). Dolayısıyla, tahkimde de hukuki dinlenilme hakkının zedelenmemesi için taraflara usulüne uygun tebligatlar yapılmalıdır.

1.3.3.6. Gizlilik İlkesi

Tahkimde, taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, aleniyet değil, gizlilik ilkesi geçerlidir⁷⁷⁶. Gizlilik ilkesi nedeniyle, tahkim tercih gören alternatif uşmazlık çözüm yöntemleri arasında yer almakta, böylelikle ticari sırların ve mahremiyetin korunması, tarafların itibarlarının zarar görmemesi sağlanmış olmaktadır.

⁷⁷² TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.423.

⁷⁷³ KORUCU Tahkim, s.72-73.

⁷⁷⁴ KORUCU Tahkim, s.73.

⁷⁷⁵ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.159-161.

⁷⁷⁶ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.427.

1.3.3.7. Dürüstlük İlkesi

Taraflar, tahkim yargılaması sırasında da gerçeği söyleme yükümlülüğü altındadır⁷⁷⁷. Taraflar, iddia ve savunmalarının dayanağı olan olaylara ilişkin açıklamalarını gerçeğe uygun şekilde yapmak zorundadırlar (HMK m. 29/2). Aksi hal, yani hileli davranışlar ve dürüstlük ilkesine aykırılık yargılamanın iadesi sebebi oluşturabilir⁷⁷⁸.

1.3.3.8. Usul Ekonomisi İlkesi

Usul ekonomisi ilkesi tahkim bakımından da geçerlidir. Zira, uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözülmesinin tercih sebeplerinden birisi de, devlet yargılamasına nazaran daha kısa sürede sonuç alınabileceğine olan inançtır⁷⁷⁹. Bu nedenle hakem ya da hakem heyeti, yargılamanın makul süre içerisinde ve muntazam bir şekilde yürütülmesini, ayrıca gereksiz gider yapılmasını önlemekle yükümlüdür (HMK m. 30).

1.3.3.9. Hakemin Davayı Aydınlatma Ödevi

Hâkim, uyuşmazlığın aydınlatılmasının gerekli olduğu durumlarda, maddi veya hukuki yönden belirsiz yahut çelişkili gördüğü konular hakkında, taraflara açıklama yaptırabilir; bu konular hakkında soru sorabilir ve delil göstermelerini isteyebilir (HMK m. 31). Tahkim yargılamasında da hakem ya da hakem heyeti, uyuşmazlığın aydınlanabilmesi için, belirsiz yahut çelişkili gördüğü konular hakkında, tarafların açıklama yapmalarını ve delil göstermelerini isteyebilir; taraflara soru sorabilir.

1.3.3.10. Yargılamanın Hakem Tarafından Yürütülmesi İlkesi

Tahkimde de kıyasen uygulanacak HMK'nun 32'nci maddesi uyarınca yargılamayı sevk ve idare edecek olan kişi hâkimdir; hakim yargılama ve duruşma düzeninin bozulmaması amacıyla gereken her türlü tedbiri alır. HMK'nun 433'üncü maddesinin 2'nci fıkrası gereğince de taraflar veya hakem heyetinin diğer üyeleri yetki vermişlerse, heyet başkanı, yargılama usulüne ilişkin belirli konularda yalnız karar verebilir.

⁷⁷⁷ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.431, KORUCU Tahkim s.73.

⁷⁷⁸ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.431.

⁷⁷⁹ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.432.

1.3.3.11. Doğrudan Doğrualık İlkesi

Bir davanın yargılmasını yapan hakimin, dosyada toplanan delilleri bizzat incelemesi ve hüküm vermesi esastır. Usul hukukumuzda delil ile hakim arasına başka herhangi bir aracı girmeden davanın hakim tarafından incelenmesi “doğrudan doğrualık” olarak ifade edilmektedir⁷⁸⁰. Tahkimde de doğrudan doğrualık ilkesi geçerlilik taşır. Hakem ya da hakem heyetinin, tarafları, tanıkları dinlemesi, isticvaba karar vermesi, keşfi icrası gibi işlemleri doğrudan doğrualık ilkesinin uygulandığını göstermektedir⁷⁸¹.

1.3.3.12. Yazılılık ve Sözlülük İlkeleri

Taraflarca aksi kararlaştırılmadığı takdirde, yazılılık ilkesi, tahkimde de uygulanmaktadır⁷⁸². Ancak duruşmalı inceleme yapıldığı hallerde, tarafların isticvabı, tanıkların dinlenmesi gibi hallerde sözlülük ilkesi de uygulama alanı bulur⁷⁸³.

1.3.3.13. Yargılama Konusunun Sınırlı Olması İlkesi

HMK’nun 408’inci maddesi uyarınca taşınmaz mallara ilişkin aynı haklardan ya da tarafların iradelerine tabi olmayan işlerden doğan uyuşmazlıklar, tahkime elverişli değildir.

Taraflar arasındaki tahkim sözleşmesi hükümlerine göre, tarafların hakem ya da hakem heyetince çözümlenmesini istedikleri işler dışındaki uyuşmazlıklar hakkında hakemler tarafından karar verilemez. Aksi hal, iptal sebebi oluşturur⁷⁸⁴.

1.3.3.14. Teksif İlkesi

Tarafların iddia ve savunmaları ile dayandıkları vakıaları, yargılamanın belli bir aşamasına kadar ileri sürmüş olmaları gerekliliğine teksif ilkesi denir. Zira yargılamanın her aşamasında yeni vakıa ileri sürülebilmesi halinde, yargılamanın sağlıklı ve makul sürede sonuçlandırılabilmesi mümkün değildir⁷⁸⁵. Ancak taraflar aksini kararlaştırmadığı sürece, tahkimde teksif ilkesi uygulanmaz⁷⁸⁶. Şöyle ki, HMK’nun 428/3 maddesi gereğince; aksi

⁷⁸⁰ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.169.

⁷⁸¹ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.427.

⁷⁸² TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.427.

⁷⁸³ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.427.

⁷⁸⁴ KORUCU Tahkim, s.79.

⁷⁸⁵ ARSLAN/ YILMAZ/ TAŞPINAR AYVAZ/ HANAĞASI, Medeni Usul Hukuku, s.168.

⁷⁸⁶ KORUCU Tahkim, s.79.

kararlaştırılmadıkça, uyuşmazlığın tahkim yolu ile çözümü sırasında, tahkim sözleşmesi çerçevesinde olmak koşulu ile, taraflar iddia ve savunmalarını değiştirebilir ya da genişletilebilirler.

1.3.4. Türleri

Tahkim farklı ölçütler esas alınarak çeşitli ayrımlara tabi tutulabilir.

1.3.4.1. Taraf İradesinin Etkili Olup Olmamasına Göre

i. Zorunlu Tahkim

Taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözümünde, devlet mahkemelerine başvuru imkanının bulunmadığı ve uyuşmazlığın çözümünün tarafların iradesine göre değil de, kanun gereğince hakem ya da hakem heyetine bırakıldığı tahkime, zorunlu tahkim denir⁷⁸⁷. Zorunlu tahkimde taraflar arasında bir tahkim sözleşmesi bulunması şart değildir, zira zorunlu tahkim kanundan doğmaktadır⁷⁸⁸. Dolayısıyla, zorunlu tahkim istisnai nitelikte olup, hangi hallerde uygulama alanı bulacağı kanun tarafından düzenleme altına alınmıştır⁷⁸⁹. Örneğin, 3533 sayılı Kanun'dan⁷⁹⁰ uyuşmazlıklar, belirli bir tutarın altındaki tüketici uyuşmazlıkları (TKHK m. 68⁷⁹¹), toplu iş uyuşmazlıkları, spor federasyonlarının yönetim ve disipline ilişkin kararları aleyhine yalnız zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir⁷⁹².

Zorunlu tahkime tabi bir uyuşmazlığın devlet mahkemeleri önüne taşınması halinde, taraflarca bu durum ileri sürülmesi bile mahkemece re'sen dikkate alınması ve görevsizlik

⁷⁸⁷ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.353, İZGİ, Mehmet Feridun; Türk Hukukunda Tahkim Benzeri Uyuşmazlık Çözüm Yolları, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Fakültesi, Doktora Tezi, İstanbul, 2022, s.123, KORUCU Tahkim, s.18.

⁷⁸⁸ EKŞİ, Nuray, HMK'nda Tahkim, 2. Baskı, Beta, İstanbul, 2019, s.15, BULUTTEKİN, Derya, HMKna Göre Tahkimin Değerlendirilmesi (HMK m. 407-444), Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.27, S.46, Y.2022, s.267.

⁷⁸⁹ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.354, KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.1862.

⁷⁹⁰ “Umumi Mülhak Ve Hususi Bütçelerle İdare Edilen Daireler Ve Belediyelerle Sermayesinin Tamamı Devlete Veya Belediye Veya Hususi İdarelere Aid Daire Ve Müesseseler Arasındaki İhtilafların Tahkim Yolile Halli Hakkında Kanun”, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3533&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=3> (E.T. 02.04.2024)

⁷⁹¹ Bkz. TKHK m. 68, 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 68 inci ve Tüketici Hakem Heyetleri Yönetmeliğinin 6 ncı Maddelerinde Yer Alan Parasal Sınırların Artırılmasına İlişkin Tebliğ'in 3 üncü maddesi gereğince “2024 yılı için tüketici hakem heyetlerine başvuru zorunluluğunda parasal sınır 104.000 TL bkz: 20.12.2023 tarih, 32405 sayılı Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/12/20231220-3.htm> (E.T.02.04.2024).

⁷⁹² TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.354-355, KORUCU Tahkim, s.18, KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.1862 vd.

kararı verilmesi gerekir⁷⁹³. Bu halde uyuşmazlığın taraflarınca ihtiyari tahkime de başvurulamayacağı kabul edilmektedir⁷⁹⁴.

Zorunlu tahkim yoluna başvurulması gereken durumlarda, dava şartı arabuluculuğa ilişkin düzenlemeler uygulanmaz (HUAK m.18A/18).

ii. İhtiyari Tahkim

Kural olarak tahkim, ihtiyaridir. Taraflar, aralarındaki uyuşmazlığın çözümü için, tahkim yoluna başvurabilecekleri gibi, Devlet mahkemelerinde dava da açabilirler⁷⁹⁵. İhtiyari tahkime başvurma konusunda tarafların iradeleri egemendir⁷⁹⁶. HMK’nda (m. 407-444) düzenlenen tahkim, ihtiyari tahkimdir⁷⁹⁷.

1.3.4.2. Uyuşmazlığın Türüne ya da Niteliğine Göre

i. Adi Tahkim

Niteliği itibariyle ticari olmayan uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümünü ifade eden tahkim türüne alelde ya da adi tahkim denir⁷⁹⁸. Bu tahkim türü, çoğunlukla, tacir sıfatına haiz olmayan kişiler arasında uygulama alanı bulur.

ii. Ticari Tahkim

Tacirler arasında ticari nitelik taşıyan iş veya işlemlerden doğan uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümünü ifade eden tahkim türüne ticari tahkim denir⁷⁹⁹. Burada ticari iş veya işlemler kavramını, gelişme ve yatırım amacıyla akdedilen sözleşmelerden doğan uyuşmazlıklar dahil tüm iş ilişkilerini kapsar şekilde geniş yorumlamak gerekir⁸⁰⁰.

1.3.4.3. Milletlerarası Unsur İçerip İçermemesine Göre

⁷⁹³ YEĞENGİL, Rasih, Tahkim (L’arbitrage), İstanbul, 1974, s.102.

⁷⁹⁴ EKŞİ Tahkim s.15, İZGİ s.124, KORUCU Tahkim, s.19, BULUTTEKİN s. 269-270.

⁷⁹⁵ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.355, KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.1871.

⁷⁹⁶ BULUTTEKİN s. 269, İZGİ s.123.

⁷⁹⁷ EKŞİ Tahkim s.47.

⁷⁹⁸ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.359.

⁷⁹⁹ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.360.

⁸⁰⁰ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.360.

i. Milli (İç) Tahkim

HMK'nun 407'nci maddesi uyarınca MTK'nun tanımladığı şekilde yabancılık unsuru taşımayan, tahkim yerinin Türkiye olarak belirtildiği uyuşmazlıklar için uygulanan tahkime, iç tahkim denir. Türk Hukukunda iç (milli) tahkim HMK'nun 407 ile 444'üncü maddeleri arasında düzenlenme altına alınmıştır.

ii. Milletlerarası Tahkim

Birden fazla ülke ve hukuk sistemini ilgilendiren, en az bir yabancılık unsurunun bulunduğu tahkim türüne milletlerarası tahkim denir⁸⁰¹. MTK, yabancılık unsuru bulunan ayrıca tahkim yerinin Türkiye olarak belirtildiği uyuşmazlıklar için uygulanır (MTK m.1). Uyuşmazlıkta hangi hallerde yabancılık unsuru bulunduğu ve tahkimin milletlerarası nitelik kazanacağı MTK'nun 2'nci maddesinde düzenlemiştir⁸⁰².

1.3.4.4. Belirli Bir Kurumun Güvencesi ve Denetimi Altında Cereyan Edip Etmemesine Göre

i. Kurumsal Olmayan (Ad-Hoc/ Arızı) Tahkim

Taraflar arasındaki salt somut bir uyuşmazlığın çözümü bakımından, tarafların hakemleri, tahkim yerini, tahkim usul ve esaslarını bizzat kendilerinin belirlediği, tamamen tarafların iradelerine göre şekil alan tahkim türüne ad- hoc tahkim denir⁸⁰³. Bu tahkim türünde, tahkimi organize eden ve tahkim hizmetini sürekli olarak yürüten bir organ bulunmamaktadır⁸⁰⁴. Ad-hoc tahkim, tarafların sürece bizzat müdahale edebilmeleri, hakemi seçme konusunda serbestiye sahip olmaları, kurumsal tahkime nazaran daha az masraflı olması, gizlilik ilkesinin daha iyi korunabilmesi gibi avantajları nedeniyle tercih edilmektedir⁸⁰⁵. Buna karşılık, hakem seçimi konusunda yaşanabilecek bir anlaşmazlık ya da tahkim kurallarının belirlenmesi sürecinin zorluğu ve zaman alması, bu tahkim türünün dezavantajları arasında sayılabilir.

ii. Kurumsal Tahkim

⁸⁰¹ İZGİ s.121.

⁸⁰² Bkz. MTK m. 2.

⁸⁰³ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.358, İZGİ s.132, KORUCU Tahkim, s.20-21.

⁸⁰⁴ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.359, İZGİ s.132, KORUCU Tahkim, s.21.

⁸⁰⁵ KORUCU Tahkim, s.22.

Taraflar, tahkimin usul ve esaslarını kendileri belirlemek yerine, uyuşmazlığın belli bir tahkim kurumu tarafından çözülmesini isteyebilirler. İşte, bu tahkim kurumunun önceden belirlediği kurallara göre işleyen ve süreç boyunca bu kurallara uygunluğu ilgili tahkim kurumu tarafından güvence altına alınan tahkime, kurumsal tahkim denir⁸⁰⁶. Bu tahkim türünde, kurum tarafından önceden belirlenen kurallar mevcut olduğundan, tarafların ayrıca tahkim işleyişine ilişkin olarak usul ve esasları belirlemelerine gerek yoktur⁸⁰⁷. Tahkim kurumları, tahkim sürecini idare eden, sekreterlik hizmetlerini daimi olarak yürüten organizasyonlardır⁸⁰⁸.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Tahkimi ve Sigorta Tahkimi, hukukumuzdaki en tipik kurumsal tahkim örnekleridir. Çalışma konumuz özelinde aşağıda sigorta tahkimini daha detaylı inceleyeceğiz.

1.3.5. Sigorta Tahkimi

Sigorta sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların alternatif çözüm yöntemlerinden biri de sigorta tahkimidir⁸⁰⁹. Sigorta ettiren ya da sigorta sözleşmesinden menfaat sağlayanlar ile rizikoyu üstlenen sigorta şirketi arasında sigorta sözleşmesinden doğan yahut güvence hesabından faydalanan kişiler ile güvence hesabı arasında doğan uyuşmazlıkların çözümü için, tarafların devlet mahkemeleri yerine, TSREŞB gözetiminde kurulan Sigorta Tahkim Komisyonu'na başvurmak suretiyle, uyuşmazlığın, Sigorta Tahkim Komisyonu'nca tespit edilen sigorta hakemleri tarafından çözümlenmesine sigortacılıkta tahkim denir⁸¹⁰ (SK. m. 30)⁸¹¹. Sigorta tahkimini, bilinen diğer tahkim uygulamalarından ayıran en temel unsur kurumsal yapısıdır⁸¹². Sigorta tahkimindeki temel amaç, adli yargıdaki iş yükünün fazlalığı nedeniyle uzayan yargılamalara nazaran uyuşmazlığın daha hızlı ve etkin olacak şekilde çözüme kavuşturulmasıdır⁸¹³.

⁸⁰⁶ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.357, İZGİ s.132-133, KORUCU Tahkim, s.22.

⁸⁰⁷ İZGİ s.132-133, KORUCU Tahkim, s.22.

⁸⁰⁸ TANRIVER, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.357, KORUCU Tahkim, s.23.

⁸⁰⁹ ÖĞÜZ / YAZICIOĞLU s.205, ÖZBEK, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.865, TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOC AK) s.189, KAYIHAN/ SELANİK s.63.

⁸¹⁰ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.112.

⁸¹¹ Bkz. SK. 30. madde gerekçesi, <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1364m.htm> , (E.T.30.10.2023).

⁸¹² KAYIHAN/ SELANİK s.64, YEŞİLOVA, Bilgehan/ ARAS, Ecehan Yeşilova, Sigortacılık Tahkimi – Sigorta Tahkim Usulü ve Ayırdedici Özellikleri (Sigortacılık Kanunu m. 30), Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, Y. 2013, C.8, S.Özel, s.287.

⁸¹³ ÖĞÜZ / YAZICIOĞLU s.205.

5684 sy. SK⁸¹⁴ ile hukukumuza giren Sigorta Tahkim Komisyonu, 14.02.2008 tarihinde faaliyete geçmiş olup, 12.08.2009 tarihi itibarıyla uyuşmazlık başvurularını kabul etmeye başlamıştır⁸¹⁵.

SK’nda tahkim sisteminin düzenleniş biçimine göre, yabancılık unsuru taşısın yahut taşımazın, sigorta sözleşmelerinden kaynaklanan tüm uyuşmazlıklar için sigorta tahkim sistemine başvurulabilmektedir⁸¹⁶.

1.3.5.1. Sigorta Tahkiminin Hukuki Niteliği

Tahkim, tarafların ihtiyarına bırakılmış alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olmakla birlikte kanun koyucu bazı hallerde tahkime başvurmayı zorunlu kılmıştır. Zorunlu tahkime örnek olarak toplu iş uyuşmazlıklarında mecburi tahkim ve tüketici hakem heyetlerine başvuru zorunluluğu gösterilebilir⁸¹⁷.

SK’nun 30’uncu maddesi uyarınca yapılacak tahkim yargılamasında da zorunluluk söz konusu değildir. Bununla birlikte sigortacılıktaki tahkim ihtiyarılık unsuru bakımından önem arz eden farklılıklar içermektedir⁸¹⁸.

Sigorta tahkim sistemi, sigorta şirketlerinin iradi katılım esasına dayanmakta olup, uyuşmazlığın Tahkim Komisyonu’na intikali için, sigorta şirketinin, tahkim sistemine katılması, uyuşmazlığın üyelik tarihinden sonra doğmuş olması gerekmektedir⁸¹⁹. Diğer yandan 18/04/2013 tarihinden sonra doğan uyuşmazlıklar için SK’nun 30’uncu maddesinde yapılan değişiklik ile, ilgili kanunda zorunlu kılınan sigortalardan doğan SK’nun 30/1 maddesi kapsamına dahil olan uyuşmazlıklar için ilgili sigorta şirketi, sigorta tahkim sistemine üye olmasa bile hak sahipleri tahkim usulünden faydalanabilir.

Sigortacılıktaki tahkim yönteminde, Sigorta Tahkim Komisyonu’na üye olmak istediğini bildiren sigorta şirketi, ileride tarafı olabileceği uyuşmazlıklarda, tahkim kurumunu önceden kabul etmekte, sigorta şirketi ile uyuşmazlık yaşayan sigorta ettiren yahut sigorta

⁸¹⁴ Bkz.14.06.2007 tarih, 26552 sy. RG. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/06/20070614-2.htm> (E.T.30.10.2023)

⁸¹⁵ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.188.

⁸¹⁶ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.189-190.

⁸¹⁷ YILMAZ s.151.

⁸¹⁸ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.191.

⁸¹⁹ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.191, YEŞİLOVA/ ARAS s.299.

sözleşmesinden menfaat sağlayan üçüncü kişi dilediği takdirde tahkim kurumuna başvurabilmektedir⁸²⁰.

Sigorta Tahkim Komisyonu'na üye olan sigorta şirketinin, ileride oluşabilecek uyuşmazlıkta tahkim yoluna itiraz etmesi mümkün değildir, ancak, uyuşmazlığın karşı tarafının sigorta tahkimi yerine devlet mahkemelerine başvurma imkanı kısıtlanmamıştır⁸²¹. Sigorta tahkiminin bir taraf için zorunlu, karşı taraf için ise ihtiyari olması nedeniyle karma yapılı tahkim olduğu söylenebilir⁸²².

İç tahkim sürecinde, hakemler yargı yetkisinin kaynağını taraflar arasındaki tahkim sözleşmesinden (HMK m. 412) almakta iken, sigorta tahkiminde, tarafların arasında önceden yapılan tahkim sözleşmesi bulunmamakla birlikte, uyuşmazlığın doğması ile tahkim anlaşması kendiliğinden oluşmaktadır. Burada tahkim anlaşması, müstakil bir tahkim sözleşmesi yahut sigorta sözleşmesine eklenen tahkim kaydı ile değil, sigorta şirketinin uyuşmazlığın doğmasından önce, Tahkim Komisyonu'na üye olarak icapta bulunması, uyuşmazlığın doğmasından sonra ise karşı tarafın kabulü ile oluşmaktadır⁸²³. Dolayısıyla, sigorta tahkimi kaynağını, taraflar arasındaki tahkim sözleşmesinden değil, Sigortacılık Kanunu'nun 30'uncu maddesinden almaktadır⁸²⁴.

1.3.5.2. Sigortacılıkta Tahkimin Tarafları

SK'nun 30'uncu maddesi ile Sigortacılıkta Tahkime İlişkin Yönetmeliğin 1'inci maddesinde, sigortacılıkta tahkimin taraflarının kimler olabileceği düzenleme altına alınmıştır.

i. Davacı

Sigortacılıkta tahkime başvurabilme hakkı, *sigorta ettiren veya sigorta sözleşmesinden lehine menfaat sağlayanlar ve Güvence Hesabından fayda sağlayacak kişilere* tanınmıştır (SK m. 30). Tahkime başvurabilecek olan kişi bir diğer deyişle davacı, bizzat ya da avukatı aracılığıyla, sigorta sözleşmesinden veya güvence hesabından doğan uyuşmazlıkların çözümü için Sigorta Tahkim Komisyonuna başvurmak suretiyle, uyuşmazlığın Sigorta Tahkim

⁸²⁰ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.113, KAYIHAN/ SELANİK s.75, YEŞİLOVA/ ARAS s.290.

⁸²¹ KAYIHAN/ SELANİK s.77, KURU/ AYDIN, Medeni Usul Hukuku, C.II, s.1871.

⁸²² AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.113-114, KOZANHAN s.30-31, YILMAZ s.154, TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOC AK) s.192.

⁸²³ YILMAZ s.156, YEŞİLOVA/ ARAS s.290-291.

⁸²⁴ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOC AK) s.192.

Komisyonu’nca tespit edilen hakemler vasıtasıyla çözümlenmesini talep edebilirler⁸²⁵. Kanun koyucu, SK’nun 30’uncu maddesinde bilinçli olarak ve isabetli bir şekilde, “sigortadan-hesaptan menfaat sağlayan/ faydalanan kişi” ifadesini kullanmıştır. Buna göre, tahkime başvurabileceklerin sigorta ettiren, sigortalı ve lehtar ile sınırlanmadığı, sorumluluk sigortaları kapsamında zarar gören üçüncü kişilerin de tahkime başvurabileceğinin kabulü gerekir⁸²⁶.

Sigortacının kanuni halefiyetine dayalı rücu davasında ise, sigorta şirketi, sigortalısının yerine geçerek asıl zarar sorumlusundan talepte bulunduğundan, SK’nun 30’uncu maddesi kapsamında Sigorta Tahkim Komisyonuna başvuramayacaktır. Zira, bu halde asıl zarar sorumlusu sigorta sözleşmesinden menfaat sağlayan olmadığı gibi, sigorta şirketi ile asıl zarar sorumlusu arasında sigorta sözleşmesi de bulunmamaktadır. Ancak, sigortalı ile asıl zarar sorumlusu arasında tahkim anlaşması mevcut ise, sigorta şirketi adli yargıda açtığı davada tahkim ilk itirazı ile karşılaşabilir ve bu halde davanın usulden reddine karar verilir⁸²⁷ (HMK m. 413).

ii. Davalı

Sigortacılıkta tahkimde aleyhine başvuru yapılan taraf, SK’nun 30/1 maddesinde ifade edildiği üzere riski üstlenen sigortacı veya Güvence Hesabıdır. Bu kapsamda riski üstlenen taraf kavramına, ilk olarak sigorta şirketleri, hayat sigortacılığı yapan emeklilik şirketleri ile DASK, TARSİM gibi risk havuzları, SK’nun 33/A maddesinde düzenlenen havuz, organizasyon ve işbirlikleri girmektedir⁸²⁸.

Riski üstlenen tarafın sigorta tahkimine başvuru hakkı bulunmamaktadır. Riski üstlenen taraf, her zaman aleyhine başvuru yapılan, yani davalı konumundadır⁸²⁹. Hatta, aynı sigorta sözleşmesi ilişkisinden kaynaklansa dahi, davalı sigorta şirketinin, karşı dava açması ya da takas hakkını kullanması mümkün değildir⁸³⁰.

SK’nun 30’uncu maddesinde aleyhine tahkim kurumuna başvurulabilecek olanların, yalnız “riski taşıyanlar” olduğu belirtildiğinden, acenteler aleyhine olacak şekilde sigorta tahkimine

⁸²⁵ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.114.

⁸²⁶ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMAR s.115, YILMAZs.180, TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOC AK) s.199-200, KAYIHAN/ SELANİK s.113, KOZANHAN s.52-53, YEŞİLOVA/ ARAS s.293.

⁸²⁷ Sigortalı ile zarar sorumlusu arasındaki tahkim şartının, sigortalısına halef sıfatıyla dava açan sigorta şirketini bağlayacağına ilişkin bkz. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin 27.04.2021 tarih, 2020/6076 Esas, 2021/4152 Karar sayılı ilamı, <https://intranet.uyap.gov.tr/> (E.T.04.11.2023).

⁸²⁸ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOC AK) s.200, KAYIHAN/ SELANİK s.113, YEŞİLOVA/ ARAS s.293.

⁸²⁹ YILMAZ s.182, KOZANHAN s.52.

⁸³⁰ YEŞİLOVA/ ARAS s.301.

başvurulması mümkün değildir⁸³¹. Acentelerin ayrı olarak sigorta tahkim sistemine üyelikleri bulunmadığından, acentenin sigortalı ya da sigorta ettirene karşı sorumluluğu nedeniyle uyuşmazlık doğduğunda, çözüm yeri genel mahkemelerdir⁸³².

1.3.5.3. Sigorta Tahkim Komisyonuna Başvuru Şartları

i. Sigorta Sözleşmesinden Kaynaklanan Uyuşmazlığın Bulunması

Sigorta sözleşmesinde yer alan sigortalı ya da menfaat sağlayanlar ile sigorta şirketi arasında doğan uyuşmazlıklarda sigorta tahkimine başvurulabilmesi için ilk olarak taraflar arasında akdedilmiş bir sigorta sözleşmesinin varlığı gerekir⁸³³. Söz konusu uyuşmazlığın tahkime elverişli olması gerekmektedir birlikte, uyuşmazlığın niteliği bakımından herhangi bir sınırlama getirilmediğinden sigorta sözleşmesinden doğan her türlü uyuşmazlık için tahkim kurumuna başvurulabilir.

ii. Sigorta Şirketinin Tahkim Komisyonuna Üye Olması

Uyuşmazlığın sigorta tahkim kurumuna taşınabilmesi için, riski üstlenen sigorta şirketinin sigorta tahkim sistemine üyeliğinin bulunması gerekmektedir⁸³⁴. Ayrıca söz konusu uyuşmazlığın doğmasına sebebiyet veren rizikonun sigorta şirketinin üyelik tarihinden sonra gerçekleşmiş olması gerekir⁸³⁵. Sigorta tahkim sistemine üye olunması kuralının tek istisnası ise, zorunlu sigortalardır. Zorunlu sigorta sözleşmesinin tarafı olan sigorta şirketi sigorta tahkim sistemine üye olmasa dahi, sigorta sözleşmesinden menfaat sağlayan kişiler tahkim kurumuna başvurabilir⁸³⁶ (SK m. 30/1- 3. cümle).

iii. Aynı Uyuşmazlık İçin Mahkemeye, Tahkime, Tüketici Hakem Heyetine Başvuru Yapılmamış Olması

SK'nun 30/14 maddesi gereğince, Devlet mahkemelerine ve TKHK uyarınca tüketici hakem heyetine taşınan uyuşmazlıklara ilişkin olarak Sigorta Tahkim Komisyonu'na

⁸³¹ KAYIHAN/ SELANİK s.114.

⁸³² TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOC AK) s.200-201, KOZANHAN s.51.

⁸³³ YILMAZ s.169, KOZANHAN s.64, KAYIHAN/ SELANİK s.90.

⁸³⁴ ÖĞÜZ / YAZICIOĞLU s.205, TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOC AK) s.200, YILMAZ s.170, KAYIHAN/ SELANİK s.90.

⁸³⁵ KAYIHAN/ SELANİK s.91.

⁸³⁶ ÖĞÜZ / YAZICIOĞLU s.205, KAYIHAN/ SELANİK s.90-91.

başvurulamaz. Buna ek olarak Sigortacılıkta Tahkime İlişkin Yönetmeliğin 16/2-b maddesi uyarınca, HMK’nda yer alan tahkim yoluna başvurulması halinde, sigorta tahkimine başvuru yapılamaz⁸³⁷. Bu düzenlemeler ile derdestlik ve yapılacak yargılamalar sonucu farklı ve çelişen kararlar verilmesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır⁸³⁸.

iv. Sigorta Şirketine Başvuru Yapılmış Olması

SK’nun 30/13 maddesi gereğince, sigorta şirketi ile arasında uyuşmazlık bulunan sigortalı veya sigorta sözleşmesinden menfaat sağlayan kişilerin ilk olarak sigorta şirketine başvuruda bulunması gerekir. Anılan madde hükmü ile, kendisine başvuru sigorta şirketine onbeş iş günü içinde cevap verme zorunluluğu getirilmiş, sigorta şirketinin başvuruya olumlu cevap vermemesi yahut onbeş iş günlük süre boyunca sessiz kalması halinde başvuran tarafa Sigorta Tahkim Komisyonuna başvurabilme imkânı tanınmıştır⁸³⁹.

Sigorta şirketine başvurduktan sonra, dava yahut tahkim yoluna başvurabilmek için öngörülen sürenin SK’nun 30/13 maddesinde onbeş iş günü, KTK’nun 97’nci maddesinde ise onbeş gün olması dikkat çekicidir⁸⁴⁰. Buna göre, Karayolları Trafik Kanunu’nun sonraki tarihli ve özel kanun niteliğinde olması nedeniyle, zorunlu mali mesuliyet sigortalarından doğan uyuşmazlıklarda sigorta şirketine başvurudan itibaren onbeş gün, diğer sigorta sözleşmelerinde ise SK’nun 30/13 maddesi gereği onbeş iş günü beklemek gerekmektedir⁸⁴¹.

1.3.5.4. Sigorta Tahkim Komisyonuna Başvuru ve Yargılama Usulü

Uyuşmazlığın sigorta tahkimi yoluyla çözümlenmesi amacıyla, Komisyonun merkezine, başvuru yapan kişinin yerleşim yeri veya rizikonun meydana geldiği yerdeki büroya veya Komisyonun elektronik ortamından başvurulabilir (Sigortacılıkta Tahkime İlişkin Yönetmeliğin 16/1 maddesi). Uyuşmazlık başvurularında; Komisyonun internet sayfasında yayımlanan güncel başvuru formu, uyuşmazlık ile ilgili bilgi ve belgeler, başvuru ücreti ile tebligat giderinin yatırıldığına dair belgelerin yer alması gerekir. Online başvuru sisteminin getirilmesi ile birlikte, online olarak yapılacak başvurularda dikkat edilecek usul ve esaslar Sigorta Tahkim Komisyonu’nun internet sitesinde yayınlanmıştır⁸⁴².

⁸³⁷ ÖZBEK, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.867.

⁸³⁸ YILMAZ s.176, KOZANHAN s.65.

⁸³⁹ ÖZBEK, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.866, KAYIHAN/ SELANİK s.91.

⁸⁴⁰ Bkz. KTK m.97.

⁸⁴¹ YILMAZ s.173-174, KOZANHAN s.66-67.

⁸⁴² Detaylı bilgi için bkz: [Başvuru Nasıl Yapılır \(sigortatahkim.org.tr\)](http://sigortatahkim.org.tr) (E.T.04.11.2023).

Başvuru yapıldıktan sonra, uyuşmazlığın hangi sigorta türüne girdiğinin tespiti üzerine dosya, bu sigorta türünde uzman raportöre havale edilir ve raportör tarafından başvuru şartları yönünden dosya üzerinden ön inceleme yapılır (Sigortacılıkta Tahkime İlişkin Yönetmeliğin 16/2 maddesi).

Raportör tarafından yapılan ön inceleme sonucunda, uyuşmazlığın Komisyon tarafından değerlendirmeye alınamayacağı anlaşıldığı takdirde durum ilgiliye hemen bildirilerek başvuru ücretinin yarısı iade edilir (Sigortacılıkta Tahkime İlişkin Yönetmeliğin 16/3 maddesi).

Raportör ön incelemeyi tamamladıktan sonra dosyada uyuşmazlığın çözümü için gereken bilgi ve belgelerin sunulup sunulmadığı yönünden inceleme yapar. Bilgi ve belge eksikliği nedeniyle uyuşmazlığın doğduğunun anlaşılması durumunda raportör durum hakkında tarafları bilgilendirmek şartıyla dosyayı kapatır. Bu halde, başvuru ücretinin yarısı başvuru sahibine geri verilir (STY'nin 16/5 maddesi).

Raportörler tarafından verilen dosyanın kapatılması kararına karşı itiraz yolunun açık olup olmadığına ilişkin mevzuatta bir düzenleme bulunmamakta olup, bu konu doktrinde tartışmalıdır⁸⁴³.

Raportör dosya üzerindeki incelemesini onbeş gün içinde tamamlamak zorundadır. Bu sürenin sonunda dosya ön rapor ile beraber seçilen hakem veya hakem heyetine tevdi edilir⁸⁴⁴. Tahkimde yargı yetkisi, hakem ya da hakem heyeti tarafından kullanılır⁸⁴⁵.

Uyuşmazlığa bakacak sigorta hakemi, Komisyon tarafından listeden seçilir (SK. m. 30/15). SK'nun 30/15 maddesinde uyuşmazlığın parasal sınırı onbeş bin TL ve üzerinde olanlar için hakem heyeti teşekkülünün zorunlu olduğu belirtilmiştir. Bu tutar 28.02.2023 tarih, 32118 sy. RG'de yayımlanarak yürürlüğe giren "SK'nun 30/12,15 maddelerinde Yer Verilen Parasal Sınırların Artırılmasına İlişkin Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ" in 2'nci maddesi ile elli bin Türk Lirasına çıkartılmıştır. Buradaki parasal sınırın uygulanmasında hakem heyetinin teşekkül edeceği tarihteki miktar esas alınır⁸⁴⁶.

Sigortacılıkta Tahkime İlişkin Yönetmeliğin 16/8 maddesi uyarınca hakem seçimi; taraf iradelerine bırakılmamış olup, dosya, uyuşmazlığın konusu dikkate alınarak dahil olduğu sigorta türüne göre, 14/3 madde hükmü saklı kalmak şartıyla, genel listedeki sıralamaya göre yapılır⁸⁴⁷.

⁸⁴³ Bu konuda doktrindeki tartışmalar için bkz: TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.203, dn.741.

⁸⁴⁴ KAYIHAN/ SELANİK s.96.

⁸⁴⁵ YEŞİLOVA/ ARAS s.320.

⁸⁴⁶ 28.02.2023 tarih, 32118 sayılı Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/02/20230228-9.htm> (E.T.04.11.2023).

⁸⁴⁷ KAYIHAN/ SELANİK s.107-108, YEŞİLOVA/ ARAS s.306.

Seçilen sigorta hakemi zorunlu nedenler ve umulmayan haller dışında görevi reddedemez. Bununla beraber, taraflar, HUMK’ndaki hâkimi ret sebeplerine dayanarak hakemi reddedebilir. Tarafların ret talebini, durumun öğrenilmesinden sonra beş iş günü içinde Komisyona sunacakları dilekçeyle yapmaları gerekir. Komisyon müdürü, tarafların görüşlerini aldıktan sonra ret talebi hakkında beş iş günü içerisinde karar vermek zorundadır (SK. m. 30/15).

Atanan hakem ya da hakemler, uyuşmazlığın taraflarına hemen bildirilir (Sigortacılıkta Tahkime İlişkin Yönetmeliğin 16/9 maddesi). Hakemler, görevlendirilmeleri yapıldıktan sonra en fazla dört aylık sürede karar vermeye mecburdur⁸⁴⁸. Aksi halde, sigorta hakemlerinin yaptıkları işlemler batıl olur ve uyuşmazlık görevli ve yetkili mahkemece halledilir⁸⁴⁹. Fakat, tarafların açık ve yazılı muvafakatleri ile bu süre uzatılabilir, uzatmanın tahkim süresi içerisinde yapılması gerekir (SK. m. 30/16).

Hakemler, sadece kendilerine tevdi edilen dosya üzerinden karar verir (SK m. 30/15). Kanundaki bu hüküm hakemlerin taraflarca getirilme ilkesini uygulaması gerektiği şeklinde yorumlanmalıdır⁸⁵⁰. Sigorta tahkimine ilişkin mevzuatta, hakemlerin önlerine gelen dosyada eksik olduğu sonradan anlaşılan bilgi ve belgeleri tamamlatma yahut çözümü teknik bilgiyi gerektiren hususlarda bilirkişi incelemesi yaptırılıp yaptırılmayacağı konusunda somut bir hüküm mevcut değildir. Hakemlerden, uyuşmazlığın kendilerine tevdi edilmesinden sonra dosya kapsamındaki belgelere göre duruşma yapmaksızın uyuşmazlığı çözmeleri beklenmekle birlikte ihtiyaç dahilinde ve fiilen mümkün olması halinde duruşma yapılmasına da karar verilebilir⁸⁵¹. Nitekim HMK’ndaki tahkim yargılamasında da duruşma yapıp yapmamak hakemin takdirindedir (HMK m. 429).

Sigortacılık Kanunu’nun temel amacı uyuşmazlığın yasal çerçevede çözümü olduğundan, hakemler, dosyadaki bilgi ve belgeleri eksik gördüğü takdirde HMK’nun 31’inci maddesine göre bunları tamamlatabilir, kusur, sorumluluk ve tazminat hesabı konusunda bilirkişi incelemesine başvurabilir, tanık dinlenmesine karar verebilir⁸⁵². Zira, SK’nun 30/23 maddesine göre kanunda hüküm bulunmayan hallerde, HMK hükümleri kıyasen uygulanır.

Sigorta tahkimine ilişkin mevzuatta, hakemlerin, ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı verip veremeyecekleri konusunda bir düzenleme mevcut değildir. HUMK döneminde düzenlenen ve yürürlükten kalkan Sigorta Tahkim ve Hakemlerine İlişkin 2009/1 sayılı Tebliğ’in 7/1-ç

⁸⁴⁸ KAYIHAN/ SELANİK s.110.

⁸⁴⁹ ÖZBEK, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.867.

⁸⁵⁰ ÖZBEK, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.867.

⁸⁵¹ ÖZBEK, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.867, TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.205, KOZANHAN s.92.

⁸⁵² TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.206-207, KAYIHAN/ SELANİK s.110.

maddesinde ise hakemlerin ihtiyati tedbir ya da haciz kararı veremeyecekleri düzenlenmişti. Halen yürürlükteki SK'nun 30/23 maddesindeki HMK'na yapılan atıf nedeniyle, HMK'nun 414'üncü maddesi uyarınca talep üzerine hakemler tarafından ihtiyati tedbir ve delil tespitine karar verilebileceği düzenlendiğinden, sigorta tahkiminde de hakemlerin ihtiyati tedbir kararı verebileceğinin kabulü gerekir⁸⁵³. Buna karşılık, ihtiyati haciz, sigorta tahkim yargılamasında hakemler tarafından geçici koruma tedbiri olarak uygulanmaz⁸⁵⁴

Mülga 2009/1 sayılı Tebliğ'in 7/1-d maddesinde davanın ihbarı ve davaya müdahale noktasında herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. Ancak söz konusu Tebliğin yürürlükten kalkmış olması ve tahkim yargılamasının genel yapısı itibarıyla, ihbar ve müdahalenin mümkün olup olmadığı konusu doktrinde tartışmalı olmakla birlikte, kanaatimizce ileride açılacak rücu davalarında, hukuki durumu etkilenecek üçüncü kişinin tahkim yargılamasından haberdar edilmesi önem arz etmektedir⁸⁵⁵.

1.3.5.5. Dava Şartı Arabuluculuk Bakımından Sigortacılıkta Tahkimin Değerlendirilmesi

HUAK'nun 18/A-18 maddesi uyarınca, taraflar arasında tahkim sözleşmesi mevcut ise, dava şartı arabuluculuğa ilişkin hükümler uygulanamayacaktır. Zira sigorta tahkimine başvurmak isteğe bağlı olup, sigorta ettiren ile sigortacı arasında tahkime başvuruyu zorunlu kılan bir tahkim sözleşmesi de bulunmamaktadır. Sigortacılıkta tahkimde, esasen taraflar arasında bir tahkim sözleşmesi bulunmadığını ve Tahkim Komisyonuna başvurulabilmesi için, sigorta şirketinin tahkim sistemine üye olması gerektiğini yukarıdaki bölümlerde açıklamıştık. Sigorta şirketinin, tahkim sistemine üyeliği ile taraflar arasında bir nevi tahkim sözleşmesi kurulmuş olmaktadır. Dolayısıyla, uyuşmazlığın tarafı Tahkim Komisyonuna başvurduğunda, dava şartı arabuluculuk hükümleri uygulanmayacaktır⁸⁵⁶.

1.3.5.6. Sigortacılıkta Tahkim Kararına Karşı Kanun Yolları

Sigortacılıkta tahkim sisteminde, hakem kararları aleyhine itiraz ile itiraz üzerine verilen hakem kararları aleyhine temyiz olmak üzere iki kademeli kanun yolu öngörülmüştür⁸⁵⁷.

⁸⁵³ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.207, YILMAZ s.207, KOZANHAN s.112.

⁸⁵⁴ KAYIHAN/ SELANİK s.129-130.

⁸⁵⁵ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.207.

⁸⁵⁶ KOZANHAN s.63, TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.212-213, KAYIHAN/ SELANİK s.163-164.

⁸⁵⁷ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.208, KOZANHAN s.132, YEŞİLOVA/ ARAS s.365.

SK'nun 30/12 maddes uyarınca; beş bin TL'sının altında kalan uyuşmazlıklarda verilen hakem kararları kesin olup, bu tutar ve daha üstündeki uyuşmazlıklarda verilen hakem kararlarının ilgisine bildirim tarihinden itibaren on gün içerisinde Sigorta Tahkim Komisyonu'na verilecek bir dilekçe ile itiraz edilebilir. Bu tutar 28.02.2023 tarih, 32118 sayılı RG'de yayımlanarak yürürlüğe giren "SK'nun 30/12,15 maddelerinde Yer Verilen Parasal Sınırların Artırılmasına İlişkin Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ"ın 2'nci maddesi ile onbeş bin Türk Lirasına çıkartılmıştır. Ancak anılan fıkranın son cümlesine göre uyuşmazlık konusunun miktarına bakılmaksızın tahkim süresinin bitmesinden sonra ya da talep edilmeyen bir konu yahut hakemlerin yetkileri dışındaki konularda karar verilmesi ile tarafların iddiaları hakkında hakemler tarafından karar verilmemesi hallerinde her hâlükarda temyiz yoluna başvurulabilir.

Süresi içerisinde, usulüne uygun olarak yapılan itiraz, kararın kesinleşmesini önler ve yine kararın icrasını durdurur⁸⁵⁸. Hakem kararına karşı Tahkim Komisyonuna itiraz edilmesi halinde itirazın süresi içinde ve usulüne uygun olup olmadığı itiraz yetkilisince incelenir. Yapılan inceleme sonucunda, itirazın değerlendirmeye alınamayacağı anlaşıldığı takdirde durum ilgiliye bildirilerek itiraz başvurusu sırasında yatırılan ücretin yüzde doksanı ilgisine iade edilir (Sigortacılıkta Tahkime İlişkin Yönetmeliğin 16/A-1 maddesi). İtiraz talebi üzerine işin heyete tevdiinden itibaren iki aylık sürede karar verilir (SK. m 30/12).

Onbeş bin TL ve daha üstündeki uyuşmazlıklarda verilen hakem kararlarına karşı on gün içerisinde itiraz edilmemesi hâlinde karar kesinleşir. Bu uyuşmazlıklarda itiraz başvurusu üzerine verilen karar kesindir (SK. m 30/12). SK'nun 30/12 maddesinde kırk bin TL'nin üstündeki uyuşmazlıklarda itiraz başvurusu üzerine verilen kararlara karşı tarafların temyiz yoluna başvurulabileceği belirtilmiştir. Bu tutar 28.02.2023 tarih, 32118 sayılı RG'de yayımlanarak yürürlüğe giren "SK'nun 30/12,15 maddelerinde Yer Verilen Parasal Sınırların Artırılmasına İlişkin Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ"ın 2'nci maddesi ile iki yüz otuz sekiz bin yedi yüz otuz bin Türk Lirasına çıkartılmıştır. Temyiz kanun yoluna başvuru süresi, HMK'nun 361'inci maddesi gereğince kararın tebliğinden itibaren iki haftadır⁸⁵⁹. Sigorta tahkiminde hakem kararına karşı itiraz yolu atlanarak, temyiz yoluna başvurulması mümkün değildir. Zira temyiz yoluna başvurulabilecek kararlar, itiraz hakem heyetince verilen kararlardır⁸⁶⁰.

⁸⁵⁸ Bkz. SK. m 30/12.

⁸⁵⁹ KAYIHAN/ SELANİK s.141.

⁸⁶⁰ TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOC AK) s.209, KOZANHAN s.136, KAYIHAN/ SELANİK s.141.

Sigorta tahkiminde kanun yoluna başvurulabilmesi yönünden dikkate alınacak tutar, ilgili kanun maddesinde uyuşmazlık konusu miktara atıf yapıldığından, hakem kararında hüküm altına alınan tutar olmayıp, başvuru sahibi tarafından uyuşmazlığa konu edilip en başta talep edilen tutardır.⁸⁶¹

HMK'nun 439'uncu maddesinde; hakem kararına karşı sadece iptal davası açılabilceği düzenlenmiş olup, iptal davası sonucunda verilecek karar aleyhine ise temyiz kanun yoluna başvurulabilmektedir (HMK m. 439/6). Sigorta tahkiminde ise, itiraz ve itiraz üzerine hakem heyetinin vereceği karar aleyhine temyiz kanun yoluna başvurulabilceğini belirtmiştik. SK'nun özel nitelikte kanun oluşu, HMK yürürlüğe girdikten sonra SK'nda değişiklik yapılırken temyiz kanun yoluna ilişkin düzenlemenin değiştirilmemesi dikkate alındığında, SK'nda yer alan düzenlemenin istisna teşkil edip etmediği, HMK'nda yer alan iptal davasının sigorta tahkim kararına karşı açılıp açılmayacağı doktrinde tartışma konusu olmuştur.⁸⁶²

SK'nun 30/12 maddesinin özel düzenleme olması ve hakem kararlarına karşı açıkça temyiz kanun yoluna başvuralabileceğinin düzenlenmiş olması nedeniyle, Sigortacılık Kanunu'nun uygulama önceliği olduğu da dikkate alınarak sigortacılık tahkiminde hakem kararlarına karşı iptal davası açılmayacaktır.⁸⁶³

⁸⁶¹ YILMAZ s.224, KOZANHANs.132, YEŞİLOVA/ ARAS s.364.

⁸⁶² Bu konuda doktrindeki tartışmalar için bkz: TEKİN / ÜNAL / YENER / TORAMAN / DEMİRCİ / YUMRUTAŞ / ÖZARSLAN (ed. ŞENOCAK) s.209, dn.762.

⁸⁶³ AYHAN / ÇAĞLAR / ÖZDAMARs.117, YILMAZs.230, KAYIHAN/ SELANİK s.143, YEŞİLOVA/ ARAS s.354, *sigorta tahkiminde İtiraz Hakem Heyetinin kararlarına karşı temyiz kanun yoluna başvurulabilceğine ilişkin* bkz. Yargıtay İçtihatları Birleştirme Hukuk Genel Kurulu'nun 19.06.2020 tarih, 2019/4 E. 2020/1 K. sayılı ilamı, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/e-2019-4-k-2020-1-t-19-6-2020> (E.T.05.11.2023).

SONUÇ

Özel sigorta, Hukukumuzda 6102 sayılı TTK'nun altıncı kitabı olan “Sigorta Hukuku” kitabında 1401 ila 1520. maddelerinde düzenlenmiştir. Özel sigortalar, zarar sigortaları ve can sigortalarıdır. Zarar sigortaları ise; mal ve sorumluluk sigortaları olarak ayrılmaktadır. Can sigortaları; hayat, kaza ve hastalık ile sağlık sigortası şeklinde ayrılmaktadır.

Mal sigortaları, bir mal üzerindeki para ile ölçülebilir bir menfaatin, rizikonun meydana gelmemesinde menfaati bulunanlar tarafından sigorta ile koruma altına alındığı zarar sigortası türüdür. Mal sigortası sözleşmesi ile korunan riziko beklenmedik bir olay yahut sigortalının kendi kusuru veya üçüncü bir kişinin fiili ile ortaya çıkabilir. Riziko gerçekleştiğinde sigorta sözleşmesi sona ermekte ve sigortacının tazminat ödeme borcu doğmaktadır. Sigorta ettirenin, sigorta tazminatı ve asıl zarar sorumlusundan sorumluluk tazminatı talep ederek, gerçek zararından fazla tazminat elde etmesi, zarar sigortalarına hakim “tazmin ve zenginleşme yasağı” ilkesine aykırı düşer. İşte hem sigorta ettirenin zenginleşmesinin önlenmesi hem de asıl zarar sorumlusunun sorumluluktan kurtulmasının önüne geçmek için, esas itibarıyla bir Borçlar Hukuku kavramı olan halefiyet ilkesi, mal sigortalarında TTK'nun 1472'nci maddesinde kanuni düzenleme altına alınarak, rücu davasının hukuki temelini oluşturmaktadır.

Sigortacının kanuni halefiyeti, Borçlar Hukuku kurumu olan alacağın temliki ile benzerlik gösterse de, aslında farklılık arz eden müesseselerdir. Zira alacağın temliki, alacaklı ile üçüncü kişinin irade beyanlarına uygun şekilde alacağın devredilmesi konusunda yazılı şekilde yapılan sözleşme ile gerçekleştirilir. Sigortacının kanuni halefiyetinde ise, riziko gerçekleştiği takdirde sigortacı, sigortalısına ödediği tazminat miktarı kadar, asıl zarar sorumlusuna karşı talep hakkını kanun gereği kendiliğinden ve başkaca bir hukuki işlem yapmaya gerek olmaksızın elde eder. Bunun yanı sıra, sigortacının kanuni halefiyetinin uygulanmadığı durumlarda, sigortacı, sigorta ettiren ile yapacağı alacağın temliki sözleşmesi ile de talep hakkına kavuşabilir.

Sigortacının asıl zarar sorumlusuna rücu ederken yalnızca sigorta tazminatını ödediğini kanıtlamasının yeterli olması ve talep hakkının rehin, kefalet gibi yan haklarla beraber kendiliğinden sigortacıya geçmesi, halefiyetin sigortacı için sağladığı faydalar arasında sayılabilir. Buna karşılık, sigortacının rücu hakkının yapılan ödeme miktarı ile sınırlı olması, sigortacının kanuni halefiyetine dayalı rücu davasında zamanaşımı süresinin sigortacının sigorta tazminatını ödediği tarihten başlamaması ve yine zarar sorumlusu üçüncü kişinin sigortalıya karşı ileri sürülebileceği itiraz ve defilerin sigortacıya karşı da ileri sürülebilmesi halefiyetin sakıncalarını oluşturur.

Sigortacının kanuni halefiyeti sayesinde, rizikonun gerçekleşmesinden önceki ve sonraki dönem yönünden sigortalının aktif-pasif malvarlığında herhangi bir değişiklik olmayacağından, sigortalı rizikoyu arzulamaz. Yine, sigortacıya, ödediği tazminat miktarını asıl zarar sorumlusundan talep etme hakkı tanınması, sigortacının rizikoyu taşıma yükünü hafifleteceğinden, sigorta primlerinin düşük tutulması ve sigorta sözleşmesinin yaygınlaşmasını sağlar.

Sigortacının TTK'nun 1472'nci maddesi gereğince asıl zarar sorumlusuna karşı rücu davası açabilmesinin şartları olarak, sigorta tazminatının geçerli bir sigorta sözleşmesine dayalı olarak sigortalıya ödenmiş olması ve sigortalının da asıl zarar sorumlusunu dava edebilme hakkına sahip olması gerekir. Bu şartların gerçekleşmesiyle birlikte, sigortacının halefiyeti adeta otomatik olarak gerçekleşmekte, sigortalıya ait haklara sigortacı kanunen halef olmaktadır.

Sigortacının yaptığı ex gratia ödemeler, sigorta sözleşmesine uygun olarak yapılmadığından rücu davasının konusunu oluşturmaz. Bu nitelikte bir ödeme yapan sigortacı, bu ödemeyi sigortalısından sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre iadesini isteyebileceği gibi, sigortalının asıl zarar sorumlusuna karşı ileri sürebileceği tazminat talep hakkının temlikini (TBK 183 vd. m.) talep ederek TBK'nun 127'nci maddesindeki şartların yerine getirilmesi koşuluyla halefiyetten yararlanabilir.

Tazmin ve zenginleşme yasağı ilkesinin tam bir geçerliliğe sahip olduğu mal sigortalarında, sigortacı asıl zarar sorumlusuna karşı rücu davası açabilecektir. TTK'nun 1481'inci maddesinde ise, sorumluluk sigortasında sigortacının kanuni halefiyeti açıkça düzenleme altına alınmıştır. Sorumluluk sigortasında kanuni halefiyetin pratikte işlerlik kazanabilmesi, ancak sigortalı ile birlikte zarardan müştereken ve müteselsilen sorumlu üçüncü kişilerin de bulunması halinde mümkündür. Sorumluluk sigortalarında, sigortacının kanuni halefiyetinin gerçekleşebilmesinin bir diğer şartı ise, sigortacının, sigortalısının kusur oranına isabet eden miktardan daha fazla ödeme yapmasıdır. Zira, bu sigorta türünde zarar gören sigortalı değil, bizzat sigortalının zarar verdiği üçüncü kişi olduğundan, sigortalının kusur oranına isabet eden zarar miktarına sigortacı katlanmalıdır.

Tazmin ve zenginleşme yasağı ilkesinin hakim olduğu zarar sigortalarında sigortacının kanuni halefiyetinin gerçekleşmesi mümkün iken, can sigortalarında gerçek zararın tazmini ve zenginleşme yasağı ilkesi söz konusu olmadığından sigortacının kanuni halefiyeti ve buna dayalı olarak rücu davası açma imkanı bulunmamaktadır. Zira can sigortalarında kişinin kendisine bir değer biçilmesi mümkün değildir. Bu nedenle, sigortalı sigortacıdan sigorta bedelini tazminden sonra, zarar veren üçüncü kişiden de tazminat talep edebilir.

Mal sigortalarında sigortacının kanuni halefîyetinin düzenlendiği TTK'nun 1472'nci maddesi aynı zamanda amacı gereği emredici hukuk kuralı olup, TTK'nun 1472'nci maddesine aykırı sigorta sözleşmeleri hükümsüzdür. Böylece, sigortalının, sigortacıya intikal eden hakları kullanmasını ihlal edici davranışlardan kaçınması sağlanmış olur. Dolayısıyla TTK'nun 1472'nci maddesinin emredici niteliği, yalnızca sigorta sözleşmesinin tarafları arasında hüküm ifade ederken, sigortalı ile tazminat borçlusu yahut sigortacı ile tazminat borçlusu arasında yapılabilecek anlaşmalar bu sınırlamanın dışında kalmaktadır.

Sigortacının asıl zarar sorumlusuna karşı kanuni halefîyete dayalı olarak açabileceği rücu davasının konusunu, bir taraftan sigortalının gerçek zarar miktarı, bir taraftan da sigortalıya ödenen sigorta tazminatı tutarı sınırlandırmaktadır. Ayrıca, sigorta sözleşmesinde muafiyet oranı belirlenmişse, gerçek zarar miktarından, önce bu muafiyet düşülerek, varsa sigortalının kusur oranı nispetinde bir indirim yapılmasıyla ortaya çıkan meblağ, rücu davasının konusunu oluşturur.

Sigortacının rizikonun gerçekleştiği ihbarı üzerine kendi bünyesinde yaptırdığı ekspertiz giderleri ile sigorta sözleşmesi kurulduğu sırada yapılan giderler rücu davasının konusunu oluşturmaz. Bununla beraber, tazminat alacağına bağlı yan haklar, asıl alacakla beraber kendiliğinden sigortacıya geçer. Sigortacı kanuni halefîyete dayalı açacağı rücu davasında, asıl zarar sorumlusundan, sigortalısına yaptığı ödeme tarihinden itibaren faiz talep edebilir. Zira, sigortalıya yapılan ödeme anında halefîyet gerçekleşmektedir.

Sigorta sözleşmesinin kurulması sırasında ve sonrasında, sigortalının kanuni halefîyete dayalı rücu davasının konusu oluşturan hakları koruma ve ihlal etmeme yükümlülüğü ile bilgi ve belge verme yükümlülüğü bulunmaktadır. Sigortalı bu yükümlülükleri, sigorta sözleşmesi kurulmadan önce ihlal ettiği takdirde, sözleşme yapıldığı sıradaki ihbar mükellefîyetini yerine getirmemiş olacağından sigortacı ihlali öğrendiği tarihten itibaren onbeş gün içerisinde sözleşmeden cayma hakkına sahiptir. Söz konusu yükümlülüğün sigortalı tarafından, sigorta sözleşmesi yapıldıktan sonra ancak sigorta tazminatı ödenmeden ihlal edilmesi halinde, sigortacı sigorta tazminatını ödemediği önce durumu öğrenirse, ortaya çıkan ihlal tazminat ya da bedelin tutarına veya rizikonun gerçekleşmesine etki edebilecek niteliğe sahip ise, ihmalin derecesi oranında tazminattan indirime gidilir; sigortacı sigorta tazminatını ödedikten sonra durumu öğrenirse, sigortalıdan sözleşmeye aykırılık nedeni ile tazminat talep edebilir. Sigorta tazminatının ödenmesini takiben, sigortalının belirtilen yükümlülükleri ihlal etmesi halinde, örneğin asıl zarar sorumlusunu ibra ederse, bu sigortacıya karşı ileri sürülemez ve asıl zarar sorumlusu sigortacıya karşı da ödeme yapmak zorunda kalır. Ancak, asıl zarar sorumlusu iyi niyetli ise, yani sigortacı tarafından ödeme yapıldığını ve halefîyetin doğduğunu bilmiyor veya

bilmesi gerekmiyorsa, sigortacıya karşı borcundan kurtulur ve sigortacı ödemesini sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre sigortalısından talep edebilir.

Hukuki nitelikleri, eda davası, şahsi dava ve tazminat davası olarak sıralanabilecek olan sigortacının kanuni halefiyetine dayalı rücu davasının hukuki sebebi ise, sigortalının asıl zarar sorumlusuna karşı açabileceği davanın hukuki sebebi ile örtüşür.

Sigortalının asıl zarar sorumlusuna karşı dava açması ve bu dava sırasında, sigortacının sigorta tazminatını ödeyerek kanuni halefiyetin gerçekleşmesi durumunda, sigortacı sigortalısının yerine geçerek davayı kaldığı yerden devam ettirebilir.

Sigortacının kanuni halefiyeti, maddi hukuk yönünden olduğu kadar usul hukuku yönünden de sigortacının hukuki durumunu belirlemektedir. Sigortacının taraf olduğu halefiyete dayalı rücu davalarında maddi ve usul hukuku yönünden, asıl zarar sorumlusu ile sigortalı arasındaki hukuki ilişki dikkate alınır. Kanuni halefiyet yolu ile, sigortalının haklarına halef olan sigortacının bağımsız ve yeni bir hak elde etmesi söz konusu olmayıp, sigortalıya ait alacağı kanun gereği olduğu gibi devralması söz konusudur. Bunun sonucu olarak sigortacının kanuni halefiyetine dayalı rücu davasında görevli ve yetkili mahkeme ile, sigortalı ve asıl zarar sorumlusu arasında ortaya çıkan hukuki ilişkideki görevli ve yetkili olan mahkeme aynıdır.

Aynı şekilde, ispat yükü, def'i ve zamanaşımı konularında da, sigortacı sigortalının hukuki durumuna sahip olur. Sigortacıya devredilen hakkın zamanaşımı süresi, sigortalı ile asıl zarardan sorumlu olan arasında ortaya çıkan hukuki ilişki içinde, sigortalının açabileceği davanın zamanaşımı süresi ile aynı olup bu süre sigortalı için başlayacak tarihten itibaren işlemeye başlar. Zira zamanaşımı süresinin ödeme tarihinden itibaren başlatılması durumunda halef olanın selefın sahip olduğu hakkından daha fazlasına sahip olması anlamına gelir. Oysa, sigortacının kanuni halefiyeti nedeni ile asıl zarar sorumlusunun hukuki durumu, sigortalıya nazaran ağırlaştırılmaz. Dolayısıyla, sigortacı, sigortalısının alacak hakkını başlamış zamanaşımı ile devralmakta ve kalan zamanaşımı süresi içerisinde asıl zarar sorumlusuna karşı dava açma hakkına sahip olmaktadır.

Sigortacının kanuni halefiyetine dayalı rücu davasının, dava şartı arabuluculuğa tabi olup olmadığı hususu da, sigorta ettiren ile asıl zarar sorumlusu arasındaki hukuki ilişkinin mahiyeti dikkate alınarak belirlenir.

Sigortacılıkta tahkime başvurabilme hakkı, sigorta ettiren ile sigorta sözleşmesinden lehine menfaat sağlayanlar ve Güvence Hesabından fayda sağlayacak kişilere tanındığından; halefiyete dayalı rücu davası ile sigortalısının yerine geçerek asıl zarar sorumlusundan talepte bulunan sigorta şirketinin Sigorta Tahkim Komisyonuna başvuru hakkı yoktur.

Sigortacının kanuni halefiyetine dayalı rücu davası sonucunda verilecek mahkeme hükmüne karşı başvurulabilecek kanun yolları açısından, ayrıca bir düzenleme bulunmadığından HMK'ndaki düzenlemeler uygulanacaktır. Bu bakımdan dava değeri itibariyle parasal sınırlar dikkate alınarak istinaf ve temyiz olağan kanun yollarına, kesin olarak verilen yahut kesinleşmiş kararlara karşı ise, kanunda yazılı sınırlı sebepler gerçekleştiği takdirde olağanüstü kanun yolları olan yargılamanın yenilenmesi (HMK m. 374 vd.) ve kanun yararına temyiz (HMK m. 363) yollarına başvurulabilir.

KAYNAKLAR

AKİL, Cenk; Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Olarak Arabuluculuk Hakkında Usul Hukuku Bakımından Bazı Değerlendirmeler, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Sayı 41, 2020, s.307-324.

AKKAN, Mine; Arabuluculuk Faaliyeti Sonucunda Anlaşılan Hususlarda Dava Açma Yasağı ve Sonuçları, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 20, Sayı 2, Y 2018, s.1-31.

AKSAKAL, Ramazan; 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Basit Yargılama Usulü, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Eylül 2015.

AKYAZAN, Sıtkı; Karayolları Trafik Kanununa Göre Hukuki Sorumluluk, BATİDER, Cilt 5, Sayı: 2, Y. 1969, s.149-178.

ALBAYRAK, Adem, Hukukta İstinaf Uygulaması, 3. Baskı, Adalet Yayınları, Ankara, 2017.

ALGANTÜRK, Didem; “Sigorta Sözleşmesi Süresi İçinde Sigorta Ettirenin Yükümlülükleri”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 11, Sayı 22, Güz 2012.

ARAL ELDELEKLİOĞLU, İrem; “Yangın Sigortalarında Yapı Malikine Rücu”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 22, Sayı: 3, Y. 2016, s.985-1023.

ARĞILLI, İslim; Sigorta Hukukunda Halefiyet, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt 87, Sayı 4, Temmuz-Ağustos 2013, s.80-92.

ARSLAN, Aziz Serkan; “Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasından Doğan Rücu Davaları”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 88, 2010, s.195-224.

ARSLAN, Ramazan/ YILMAZ, Ejder/ TAŞPINAR AYVAZ, Sema/ HANAĞASI, Emel; Medeni Usul Hukuku, Güncellenmiş 8. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2022.

AYHAN, Rıza; ÇAĞLAR, Hayrettin; ÖZDAMAR, Mehmet, Sigorta Hukuku, 6. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2023.

BALDUĞ, Emine Yağmur; “Zarar Sigortalarında Sigortacının Lütuf (Ex Gratia) Ödemesi Kavramı ve Sonuçları”, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt 16, Sayı: 173, Ocak 2021, s.108-116. <https://www.jurix.com.tr/article/21786> (E.T. 04.08.2023).

BELGESAY, Mustafa Reşit; Dava Teorisi, Nümune Matbaası, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1943.

BİLGE, Mehmet Emin; Sigorta Tazminatını Alan Sigortalının Zarar Veren Üçüncü Şahısla Yaptığı İşlemlerin Sigortacının Halefiyeti Üzerindeki Etkisi ve Yargıtay Uygulaması, Prof. Dr. Hayri Domaniç’e 80. Yaş Günü Armağanı, Cilt 1, 1. Baskı, Beta Basın Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2001, s.67-83.

BOZER, Ali, Sigorta Hukuku, 2. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Türkiye İş Bankası A.Ş. Vakfı, Ankara, 2007.

BOZER, Ali; Sigortacının Rücu Hakkı, BATİDER, Cilt 2, Sayı: 3, Y. 1964, s.477-480.

BOZER, Ali; Sigortacının Rücuunda Zamanaşımı, BATİDER, Cilt 2, Sayı: 3, Y. 1964, s.473-476.

BOZKURT; Tamer, Sigorta Hukuku, 13. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022.

BUDAK, Ali Cem; Medeni Usul Hukukunda Kavram İctihadı ve Menfaat İctihadı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2021.

BULUTTEKİN, Derya, Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Tahkimin Değerlendirilmesi (HMK m. 407-444), Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.27, S.46, Y.2022, s. 251-294.

CAN, Mertol; Türk Özel Sigorta Hukuku, 1. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2018.

CANDEMİR, Mehmet Ünsal; Medeni Usul Hukukunda Kanun Yollarına Kötü Niyetle Başvuru, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.

CEBE, Mehmet Sinan; Uygulamalı Sigorta Hukuku, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.

CİCİM, İlknur Uluğ; “Sorumluluk Sigortasında Sigortacının, Sigortacıya Yöneltilen Tazminat Talebine İlişkin Yükümlülük, Hak ve Yetkileri (TTK m. 1476, 1479, 1480, 1481)”, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, Aralık 2013, s.11-23.

CİCİM, İlknur Uluğ/ KORKMAZ, Nurdan; “Sorumluluk Sigortalarında Zarar Görenin Sigortacı Aleyhine Açtığı Davanın Medeni Usul Hukukuna Ait Bazı Hükümler Bakımından İncelenmesi, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 1, Haziran 2020, s.53-93.

COŞKUN, Ayşegül Atay; “İstinaf Yargılaması”, TBB Dergisi, Sayı 135, Y. 2018, s.261-308.

ÇAKAN, Oya; Sigorta Tahkim Yargılaması ve Sigorta Uyuşmazlıklarında Tahkime Elverişliliğin Değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Sigortacılık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.

ÇEKER, Mustafa, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Sigorta Hukuku, 20. Baskı, Karahan Kitabevi, Adana, 2019.

DAMAR, Cahit, Sigortacının Kanuni Halefîyeti ve Rücu Hakkı, 1. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, Mayıs 2022.

DAMAR, Cahit; “Sigortacının Rücu Hakkından İstisnalık Meselesi”, Terazi Hukuk Dergisi, Cilt 14, Sayı 160, Aralık 2019, s.2302-2310. (İstisnalık Meselesi)

DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, Doğu Matbaası, Ankara, 1962.

DOĞANAY, İsmail; Sigorta Tazminatında Kanuni Halefiyetin Şumülü, BATİDER, Cilt 9, Sayı: 2, Aralık, 1977, s.335-347.

DÜZGÜN, Ülgen Aslan; Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasında (Trafik Sigortası) Zarar Kavramı ve Sigortacının Rücu Hakkı, BATİDER, Cilt 29, Sayı 3, Eylül 2013, s.189-216. (KZMSS)

DÜZGÜN, Ülgen Aslan; “Zorunlu Mali Sorumluluk (Trafik) Sigortası Genel Şartları İle Getirilen Yenilikler ve Değişiklikler”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Sayı 14, 2019, s.153-193 (ZMSS).

EKŞİ, Nuray, Hukuk Muhakemeleri Kanununda Tahkim, 2. Baskı, Beta, İstanbul, 2019. (Tahkim)

ERDEM, Ali; Sigorta Hukuku’nda Rücu Davası, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1990.

EREN, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 15. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2013.

ERMENEK, İbrahim; Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Ön İnceleme, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, 2011, s.139-177.

FRANKO, Nisim; Borçlar Kanununun 109 uncu Maddesine Göre Halefiyet Halleri, Ankara Barosu Dergisi, Sayı 2, Y. 1981 s.202-220.

GÖRGÜLÜ, Fatma; Zarar Sigortalarında Sigortacının Kanuni Halefiyeti, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2008.

GÜLTÜTER, Makbule Ceren; Medeni Yargılama Hukukunda Yetki Sözleşmeleri, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018.

GÜNAY, Barış, Sigorta Hukuku, 4. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, Ocak 2022.

HANAĞASI, Emel; Davada Menfaat, Yetkin Basımevi, Ankara, 2009.

HIZIR, Serdar; Türk Ticaret Kanunu'nda Yer Alan Mal Sigortalarına İlişkin Muhtelif Hüküm ve İlkelerin Sorumluluk Sigortasına Uygulanabilirliği, TBB Dergisi, Sayı 86, Y. 2009, s.268-312.

ILDIR, Gülgün; Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (Medeni Yargıya Alternatif Yöntemler), 1. Baskı, SeçkinYayınevi, Ankara, 2003.

IŞIK, Serpil; Davada İhbar ve Rücu Davalarına Etkisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.

İZGİ, Mehmet Feridun; Türk Hukukunda Tahkim Benzeri Uyuşmazlık Çözüm Yolları, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Fakültesi, Doktora Tezi, İstanbul, 2022.

KANER, İnci Deniz, Sigorta Hukuku, 4. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2021.

KARA, Ertuna; “Yükün Ziya ve Hasarından Kaynaklı Sigortacının Taşiyana Karşı Tazminat Talebinin Şartları”, 2 Mart 2020, <https://www.hukukihaber.net/yukun-ziya-ve-hasarindan-kaynakli-sigortacinin-tasiyana-karsi-tazminat-talebinin-sartlari> (E.T. 09.07.2023, 31.07.2023).

KARSLI, Abdürrahim, Usul Hukuku Açısından Rücu Davaları, 1. Baskı, Ofset Matbaası, İstanbul, 1994.

KATAYIFÇI, Derya Ece; Medeni Usul Hukukunda İstinaf, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020.

KAYIHAN, Şaban; “Zarar Sigortalarında Sigortacının Halefiyeti”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi C.22, S.3, Yıl Aralık 2016 s.1595-1624.

KAYIHAN, Şaban/ SELANİK, Atakan Adem; Sigorta Hukukunda Alternatif Çözüm Yolları ve Tahkim Usulü, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

KENDER, Rayegan; Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku, 16. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2017.

KESKİN, Fikri Tunç, Uygulamada Sigorta Hukuku, C. I, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017.

KESKİN, Fikri Tunç, Uygulamada Sigorta Hukuku, C. II, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017.

KILIÇOĞLU, Ahmet; Özel ve Sosyal Sigortalarda Halefiyet ve Rücu, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 31, Sayı 1, Y. 1974, s.395-446. (Halefiyet ve Rücu)

KILIÇOĞLU, Ahmet; Türk Borçlar Hukukunda Kanuni Halefiyet, Sevinç Matbaası, 1979. (Kanuni Halefiyet)

KILIÇOĞLU, Ahmet M., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 26. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2022.

KIRKAYAK, Gökhan; Sigorta Sözleşmesinin Kurulmasına İlişkin Hukuki Sorunlar, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.

KOÇYİĞİT, İlker/ BULUR, Alper; Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Arabuluculuk, 1. Baskı, Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 2019.

KORKMAZ, Ekin; “Bir Kanuni Rücu Aracı Olarak Halefiyetin Türk Borçlar Hukuku ve İsviçre Borçlar Hukukunda Geçerli Olan Rücu Sistemlerindeki Yeri”, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 11, Sayı 1, Y. 2021, s.441-515. (Halefiyet)

KORKMAZ, Ekin; Türk Borçlar Hukukunda Halefiyet, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Bölümü, Doktora Tezi, Ankara, 2021.

KORKMAZ, Ekin; “Zarar Sigortalarında Sigortalının Zararı Azaltma Külfeti ve Bu Külfetin Sigortacının Halefiyetine Etkisi”, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 12, Sayı: Özel Sayı, Y. 2022, s.494-525.

KORKMAZ, Sibel; Sigorta Sözleşmelerinde İspat Sorunları, Güncel Hukuk Yayınları, İzmir, 2004. (İspat)

KORUCU, Yavuz; Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Tahkim, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015. (Tahkim)

KOZANHAN, Ayşe Elçin; Sigortacılıkta Tahkimde Yargılama Usulü, Kadir Has Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.

KURU, Baki/ ARSLAN, Ramazan/ YILMAZ, Ejder; İcra ve İflas Hukuku, Güncellenmiş 28. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2014.

KURU, Baki/ AYDIN, Burak; Medeni Usul Hukuku, 2. Baskı, Cilt 1, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2021.

KURU, Baki/ AYDIN, Burak; Medeni Usul Hukuku, 2. Baskı, Cilt II, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2021.

KÜÇÜK, Damla; “Kara Taşıtları Kasko Sigortası Bağlamında, Türk Ticaret Kanunu’nun 1429/1. Maddesinde Geçen “Sigorta Ettiren Veya Sigortalının Fiilinden Sorumlu Olduğu Kişiler” Kavramına İlişkin Kısa Bir Değerlendirme”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 11/1, 2020, s.39-55.

MİSİLİ, Sinan; “Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları Uyarınca Sigortacının Sigorta Ettirene Rücu Davası”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Cilt 30, Sayı 133, Kasım 2017, s.577-648.

NOMER, Haluk; “Halefiyet ile Rücu Hakkı Arasındaki İlişki, Özellikle Sosyal Sigortalar ile Özel Sigortaların Rücu Hakları Bakımından Halefiyetin Rolü, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 55, Sayı 3, Y. 1997, s.243-260.

OMAĞ, Merih Kemal; Türk Hukukunda Sigortacının Kanuni Halefiyeti, 1. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, Ocak 2011.

ONBAŞIOĞLU, Ahmet; Tazminat Ödeyen Sigortacının Rücu Davasında Muafiyetin Mahsubu Tarzına İlişkin Bir Yargıtay Kararı Üzerine Düşünceler, Ankara Barosu Dergisi, Sayı 1, 1980, s.38-48.

ÖĞÜZ, Zehra Şeker; YAZICIOĞLU, Emine; Sigorta Hukuku, Filiz Kitabevi, 5.Baskı, İstanbul, 2022.

ÖLMEZ, Belin Köroğlu; Menfaat Prensibi ve Zenginleşme Yasağı İlkesi Çerçevesinde Grup Mal Sigortalarına Dair Kanuni Esasların Değerlendirilmesi, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, Y. 2020, s.2455-2476. (Grup Mal Sigortaları)

ÖLMEZ, Fatih; Sigortalının, Sigortacının Halefiyet Hakkını İhlal Etmeme Yükümlülüğü, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013.

ÖZBAY, İbrahim; “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre İstinaftan Sonraki Temyiz Sistemimizde Temyiz Edilebilen ve Edilemeyen Kararlar”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 69, Sayı: 1-2, Y. 2011, s.411-438.

ÖZBEK, Mustafa Serdar; Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, 3. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2013.

ÖZBEK, Mustafa Serdar; Arabuluculuk Asgari Ücret Tarifesinin Tahlili, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Y. 2014, s.1119-1156.

ÖZBEK, Mustafa; Avrupa Konseyi Arabuluculuk Yönergesi Önerisi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 56, Sayı: 1, Y. 2007, s.183-231.

ÖZBEK, Mustafa Serdar; Dünya Çapındaki Adalete Ulaşma Hareketiyle Ortaya Çıkan Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, c.51, S. 2, Y. 2002, s.121-162.

ÖZLER, Meltem Ercan; Medeni Usul Hukuku'nda Dava Konusu, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Konya, 2019.

ÖZTÜRK, Berna; Sözleşmenin Devri, TBB Dergisi, Sayı 125, Y. 2016, s.263-296.

ÖZTÜRK, Elif Beyza Akkanat; “Sorumluluk Sigortalarında Zarar Görenin Doğrudan Dava Hakkı, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Cilt 1, Sayı 42, 2020, s.471-498.

PEKCANITEZ, Hakan, Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri, Hukuki Perspektifler Dergisi, S.5, Aralık 2005, s.12-16.

REİSOĞLU, Safa, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 24. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2013.

SAYHAN, İsmet, Sigorta Sözleşmelerinin Konusu, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001.

SEZEN, Muhammet Yakup; Sigorta Hukukunda Halefiyet İlkesi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Sigortacılık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.

ŞENOCAK, Kemal; Türk Ticaret Kanunu'nun Mal Sigortalarına İlişkin Hükümlerinin Sorumluluk Sigortalarına Uygulanabilirliği, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 58, Sayı 1, Y. 2009, s.189-229.

TANRIVER, Süha; Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Bazı Düşünceler, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 147, 2020, s.111-142.

TANRIVER, Süha; Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları Ve Özellikle Arabuluculuk, TBB Dergisi, Sayı 64, Y. 2006, s.151-177. (Arabuluculuk)

TANRIVER, Süha, Medeni Usul Hukuku, Genişletilmiş 4. Bası, Cilt I, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2021.

TANRIVER, Süha, Medeni Usul Hukuku, Genişletilmiş 2. Bası, Cilt II, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2022.

TARKAN, Safa; Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları Kapsamında Ticari Uyuşmazlıklarda Dava Şartı Arabuluculuk, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2021.

TAŞDEMİR, Oğuzhan; Sigorta Hukukunda Halefiyet ve Rücu, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2021.

TEKİN, Ufuk/ ÜNAL, Ezgi Başak Demirayak/ YENER, Merve İrem/ TORAMAN, Barış/ DEMİRCİ, Serdar/ YUMRUTAŞ, Dilek/ ÖZARSLAN, Alpaslan (editör: ŞENOCAK, Kemal); Sigorta Hukukunda Uzman Arabuluculuk, Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı, Motif Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, Eylül 2021.

TUĞSAVUL, Melis Taşpolat; “İstinaf İncelemesi Sonucunda Verilebilecek Kararlar”, TBB Dergisi, Sayı 134, Y. 2018, s.313-354.

TURAN, Emel; Sosyal Güvenlik Hukuku’nda Rücu Davaları, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.

Türk Hukuk Kurumu, Türk Hukuk Lügati, 3. Baskı, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1991. (<https://bozbel.files.wordpress.com/2013/01/tc3bcrk-hukuklc3bcgac4b1.pdf>).

ÜNAN, Samim, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Altıncı Kitap, Sigorta Hukuku, Cilt I, Genel Hükümler (Madde 1401-1452), 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016.

ÜNAN, Samim, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Altıncı Kitap, Sigorta Hukuku, Cilt II, Sigorta Türlerine İlişkin Özel Hükümler, Birinci Bölüm, Zarar Sigortaları, (Madde 1453-1486), 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2016.

YALÇINKAYA, Aslıhan; Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk (Trafik) Sigortası Kapsamında Sigortacının, Sigorta Ettirene Rücu Hakkı, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

YAZICIOĞLU, Emine; Mal Sigortalarında Sigortacının Kanuni Halefiyetine İlişkin Bazı Hususlar, Sigorta Hukuku Sempozyumları, Sorumluluk Sigortaları Sempozyumu 1-2 Aralık 2017 İstanbul/ Sigorta Hukukunda Güncel Sorunlar Sempozyumu 2-3 Şubat 2018 Bursa (editörler ÜNAN, Samim/ YAZICIOĞLU, Emine) 1. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2018, s.483-497. (Mal Sigortaları)

YAZICIOĞLU, Emine; Sorumluluk Sigortalarında Sigortacının Kanuni Halefiyeti, Sigorta Hukuku Sempozyumları, Sorumluluk Sigortaları Sempozyumu 1-2 Aralık 2017 İstanbul/ Sigorta Hukukunda Güncel Sorunlar Sempozyumu 2-3 Şubat 2018 Bursa (editörler ÜNAN, Samim/ YAZICIOĞLU, Emine) 1. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2018, s.467-483. (Sorumluluk Sigortaları)

YEĞENGİL, Rasih, Tahkim (L'arbitrage), İstanbul, 1974.

YENİCE, A. Özge, Teminat Sözleşmelerinde Rücu İlişkileri, 1. Baskı, Oniki Levha Yayınları, İstanbul, 2009.

YERKAYA, Kübra; Tüketici Mahkemelerinin Görev Alanı ve Yargılama Usulü, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017.

YEŞİLOVA, Bilgehan/ ARAS, Ecehan Yeşilova, Sigortacılık Tahkimi – Sigorta Tahkim Usulü ve Ayırdedici Özellikleri (Sigortacılık Kanunu m. 30), Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, Y. 2013, C.8, S.Özel, s.275-379.

YILMAZ, Berna; Sigorta Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonomi Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2023.

YILMAZ, Ejder, Hukuk Sözlüğü, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003.

YKD. C.10, S.4, Y.1984, Yargıtay Yayın İşleri Müdürlüğü.

YOLÇİYEV, Mübariz; Türk Hukukuyla Mukayeseli Olarak Azerbaycan Hukukunda Sigortacının Rücu Hakkı, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Konya, 2008.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://www.hukukihaber.net/yukun-ziya-ve-hasarindan-kaynakli-sigortacinin-tasiyana-karsi-tazminat-talebinin-sartlari> (E.T. 31.07.2023).

<https://legalbank.net/belge/hmk-ve-iikda-yer-alan-parasal-sinirlar-2023-yili/3009245/> (E.T. 08.09.2023)

<https://sozluk.adalet.gov.tr>. (E.T. 27.09.2023)

<https://sozluk.adalet.gov.tr/uyu%5c5%9fmazl%5c4%b1k> (E.T. 13.03.2024)

<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf> (E.T. 10.10.2023, 15.10.2023)

<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss233.pdf> (E.T. 29.10.2023)

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/12/20231229-5.htm> (E.T. 30.01.2024)

<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1364m.htm> (E.T. 30.10.2023)

[Başvuru Nasıl Yapılır \(sigortatahkim.org.tr\)](https://sigortatahkim.org.tr) (E.T. 04.11.2023)

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/02/20230228-9.htm> (E.T. 04.11.2023)

<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/e-2019-4-k-2020-1-t-19-6-2020> (E.T. 05.11.2023)

<http://www.kararara.com/yargitay/ibk/k4870.htm> (E.T. 03.08.2023, 14.09.2023)

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c032/tbmm23032022ss0096.pdf>
(E.T. 03.07.2023, 31.07.2023)

www.resmigazete.gov.tr (E.T. 03.08.2023, 06.09.2023)

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/11/20231125-27.htm> (E.T. 28.01.2024)

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/12/20231220-3.htm> (E.T.02.04.2024)

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/06/20070614-2.htm> (E.T. 30.10.2023)

www.tdk.gov.tr (E.T. 09.07.2023)

<https://www.guvencehesabi.org.tr/tarihce> (E.T. 27.12.2023)

<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=11467&mevzuatTur=KurumVeKurulurulusYonnetmeligi&mevzuatTertip=5> , (E.T.27.12.2023).

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3533&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=3>
(E.T. 02.04.2024)

<https://dergipark.org.tr/tr/>

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

https://www.tsb.org.tr/content/Legislations/Yang%C4%B1n_Sigortas%C4%B1_Genel_Sartlar%C4%B1.pdf (E.T.22.02.2024).

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120622.htm> (E.T.15.12.2023).

Tezde atıf yapılan Yargı Kararlarına <https://intranet.uyap.gov.tr/> adresinden ulaşılmıştır.